

SZAKÁL IMRE

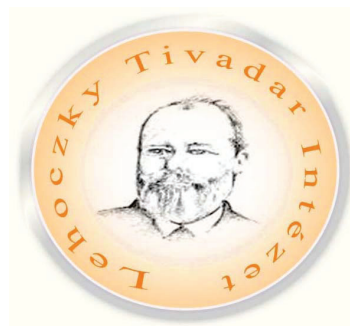
*„Rend, fegyelem, összetartás,
s nem lesz panasz többé a Kárpátok bércei között”
Iratok Ruzska Krajna történetéhez
(1918–1919)*

Szakál Imre

*„Rend, fegyelem, összetartás,
s nem lesz panasz többé a Kárpátok bércei között”*
Iratok Ruzska Krajna történetéhez
(1918–1919)

SZAKÁL IMRE

*„Rend, fegyelem, összetartás,
s nem lesz panasz többé a Kárpátok bércei között”*
Iratok Ruszka Krajna történetéhez
(1918–1919)

„RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2018

УДК: 94(439.23) “1918/1919”

R – 56

A kötetben a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban őrzött, eddig nem publikált források kaptak helyet. A dokumentumok közreadásával a rövid életű Ruszka Krajna autonóm terület történetének megismeréséhez szeretnénk hozzájárulni. A forráskiadványt a történész kollégáknak és a téma iránt érdeklődőknek egyaránt ajánljuk.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlegének és Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi
Kutatóközpontjának műhelyeiben.

A forrásokot válogatta, jegyzetelte, az előszót és a bevezető tanulmányt írta:
Szakál Imre (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

Lektorálta:

Fedinec Csilla (MTA TK Kisebbségkutató Intézet)
Gönczi Andrea (Pécsi Tudományegyetem)

Korrektúra:

G. Varcaba Ildikó

Tördelte és a mutatók elkészítésében közreműködött:

Tótin Viktória, Dobos Sándor

Borítóterv

Dobos Sándor, Szakál Imre

A borítón Klisza János *Napfelkelte Viharoson* című festménye látható
(Kiss Julianna tulajdona).

ETO-besorolás:

a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára

A kiadásért felelnek:

Orosz Ildikó (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)
Dobos Sándor (II. RF KMF, Kiadói Részleg)

***A kötet megírását és a megjelenését támogatta
az MTA Domus Kuratóriuma.***

Kiadó: „RIK-U” Kft.

88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua

Nyomdai munkák: Kálvin Nyomda

90202 Beregszász, Kossuth tér 4. E-mail: kalvin.nyomda@gmail.com

ISBN 978-617-7692-20-0

© Szakál Imre, 2018

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2018

TARTALOM

ELŐSZÓ	15
MIÉRT KELLETT NEKÜNK RUSZKA KRAJNA?	19
IRATOK	51
1. 1918. november 5., Ungvár <i>Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspökének 1918. évi X. számú körlevele a Munkácsi Egyházmegye klérusának a nemzeti tanácsok létrehozásának, a naptáregyesítés és a latin betűs tankönyvek használatának tárgyában.....</i>	53
2. 1918. november 7., Ungvár <i>Az Ungvári Nemzeti Tanács levele Papp Antalhoz, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspökéhez a görögkatolikus klérus propaganda tevékenységbe való bevonása tárgyában</i>	56
3. 1918. november 9., Ungvár <i>A Magyarországi Rutének Néptanácsa alakuló ülésének jegyzőkönyve</i>	57
4. 1918. november 9., Ungvár <i>A Magyarországi Rutének Néptanácsának tagsága</i>	62
5. 1918. november 12., Ungvár <i>Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspökének levele Bereviczy Istvánnak, az Ungvári Nemzeti Tanács elnökének a görögkatolikus klérus ruszinok körében folytatott tájékoztató munkájáról.....</i>	64
6. 1918. november 12., Ungvár <i>Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspökének levele a Munkácsi Egyházmegye egyik esperesi hivatalához a hívek körében tapasztalható ukrán államhoz való csatlakozási szándék tárgyában.....</i>	65
7. 1918. november 21., Ungvár <i>Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspökének levele Szabó Simon máramarosszigeti főesperesnek a hívek román államhoz való csatlakozási szándékáról szóló híresztelések tárgyában</i>	66

8. 1918. november 21., Ungvár	
<i>Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke levele Szabó Endre máramarosszigeti főesperesnek a Romániához való csatolás elleni tiltakozás tárgyában.....</i>	67
9. 1918. november 21., Zajgó	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozás elfogadásáról</i>	68
10. 1918. november 28., Ungvár	
<i>Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke bizalmas levele Ung vármegye lelkészeinek.....</i>	69
11. 1918. november 28., Ungvár	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsának üléséről</i>	70
12. 1918. december 1., Ungvár	
<i>A Magyarországi Rutének Néptanácsa intézőbizottságának rendkívüli üléséről készült jegyzőkönyv</i>	73
13. 1918. december 2., Ungvár	
<i>A Magyarországi Rutének Néptanácsa intézőbizottságának üléséről készült jegyzőkönyv</i>	76
14. 1918. december 4., Kistopolya	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozás elfogadásáról.....</i>	77
15. 1918. december 5., Füzesmező	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozás elfogadásáról</i>	79
16. 1918. december 8., Kölcshény	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	80
17. 1918. december 8., Felsőverecke	
<i>A Felsővereckei Ruszin Nemzeti Tanács programja.....</i>	83
18. 1918. december 8., Galambos	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	85
19. 1918. december 8., Szélestó	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	86

20. 1918. december 8., Kiskolon	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	89
21. 1918. december 8., Drágabártfalva	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	91
22. 1918. december 8., Felsőkalocsa	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	94
23. 1918. december 9., Nagyturjaszög	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	101
24. 1918. december 10., Nagyábránka	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	103
25. 1918. december 11., Cserlenő	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozás elfogadásáról.....</i>	104
26. 1918. december 17., Poroskő	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	106
27. 1918. december 19., Ungvár	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsának üléséről.....</i>	107
28. 1918. december 19., Nagyberezna	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	108
29. 1918. december 19., Beregrákos	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	114
30. 1918. december 22., Galambos	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	117
31. 1918. december 23., Ungvár	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsának intézőbizottsági üléséről.....</i>	118

32. 1918. december 23., Beregleányfalva	
<i>Holovács Elek lelkész levele a Magyarországi Rutének Néptanácsához a hívek körében tapasztalható elszakadási törekvésekkel kapcsolatban.....</i>	119
33. 1918. december 24., Szirtes	
<i>Szirtes község lakóinak levele földosztás tárgyában a Magyarországi Rutének Néptanácsához</i>	121
34. 1918. december 27., Ungvár	
<i>Papp Antalnak, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspökének 1918. évi XII. számú körlevele az egyházmegye klérusának a X. számú néptörvény kiadásáról</i>	122
35. 1918. december 29., Ungsasfalva	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	126
36. 1918. december 30., Nagyábránka	
<i>Sheregy Andor nagyábránkai lelkész levele a Magyarországi Rutének Néptanácsához a község kérelmeinek tárgyában</i>	127
37. 1918. december 30., Tekeháza	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról.....</i>	130
38. 1918. december [?],[?]	
<i>Szarvady Kálmán lapszerkesztő jelentése ismeretlen címzettnek a ruszin lakosság körében uralkodó hangulatról</i>	131
39. 1919. január [?], Budapest	
<i>Az Országos Propaganda Bizottság direktívái a Ruzska Krajna területén tevékenykedő propagandisták számára.....</i>	152
40. 1919. január [?], Munkács	
<i>Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó kiáltványa Ruzska Krajna lakosaihoz</i>	153
41. 1919. január 7., Budapest	
<i>Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele Zombory Emilnek, Máramarosmegye kormánybiztosának Ruzska Krajna létrehozásának ügyében</i>	155
42. 1919. január 8., Budapest	
<i>Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzónak Ruzska Krajna ideiglenes határai megállapításának ügyéről</i>	156

43. 1919. január 9., Ungvár	
<i>A Magyarországi Rutének Néptanácsa heti gyűlésének jegyzőkönyve</i>	157
44. 1919. január 13., Munkács	
<i>Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó levele Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszterhez a kormányzóság dologi költségeinek fedezése tárgyában</i>	161
45. 1919. január 13., Budapest	
<i>Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzóhoz a lakosság körében folytatott tájékoztató tevékenység tárgyában</i>	161
46. 1919. január 13., Munkács	
<i>Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó előterjesztése Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszternek Ruszka Krajna határainak megállapításáról</i>	162
47. 1919. január 16., Ungvár	
<i>A Magyarországi Rutének Néptanácsa heti gyűlésének jegyzőkönyve</i>	164
48. 1919. január 16., Kispásztély	
<i>Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutén Néptanácsához való csatlakozásról</i>	165
49. 1919. január 29., Budapest	
<i>Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele Kunfi Zsigmond közoktatásügyi miniszterhez a Ruszka Krajna területét illető közoktatási ügyekben való illetékesség tárgyában</i>	167
50. 1919. január 29., Dolha	
<i>Dolhai lakosoknak a ruszin lakosság magatartása miatti panaszelevele Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzóhoz</i>	168
51. 1919. január 30., Munkács	
<i>Stefán Ágoston Ruszka Krajna kormányzójának távirata Harrer Ferenc ideiglenes külügyminiszterhez az ukrán csapatok által elrabolt túsok ügyében</i>	170
52. 1919. február 1., Munkács	
<i>Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó levele Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszterhez az ukrán orientáció híveinek tevékenységéről és egy várható ukrán támadásról</i>	171

53. 1919. február 2., Havasköz	
<i>Jegyzőkönyvi kivonat a Magyarországi Rutén Néptanács</i>	
<i>való csatlakozásról.....</i>	172
54. 1919. február 3., Budapest	
<i>Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele Buza Barna földmű-</i>	
<i>velésügyi miniszterhez Ruszka Krajnát érintő földbirtokrendezési</i>	
<i>ügyek tárgyában</i>	173
55. 1919. február 4., Budapest	
<i>A Magyar Népköztársaság kormányának 928/1919. M.E. számú</i>	
<i>rendelete. Ruszin Kormánytanács szervezése tárgyában</i>	175
56. 1919. február hó 5., Budapest	
<i>Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele Juhász Nagy Sán-</i>	
<i>dor igazságügyi miniszterhez az autonóm jogok igazságügyi kér-</i>	
<i>désekben történő fokozatos életbeléptetésének tárgyában</i>	178
57. 1919. február 7., Budapest	
<i>Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele Stefán Ágoston</i>	
<i>ruszka krajnai kormányzóhoz a Ruszin Kormánytanács megvá-</i>	
<i>lasztásának ügyében.....</i>	179
58. 1919. február 8., Budapest	
<i>Guthy Tódor ruszka krajnai minisztérium államtitkárának le-</i>	
<i>vele Stefán Ágostonhoz, Ruszka Krajna kormányzójához a Má-</i>	
<i>ramaros megyében tapasztalható ukrán és román propaganda</i>	
<i>tárgyában.....</i>	181
59. 1919. február 8., [Ungvár]	
<i>Szabó Simon a Ruszin Néptanács elnökének távirata Stefán</i>	
<i>Ágoston ruszka krajnai kormányzóhoz ruszinokkal szembeni at-</i>	
<i>rocitások tárgyában</i>	183
60. 1919. február 9., [Munkács]	
<i>Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó válaszlevele Szabó Si-</i>	
<i>monhoz, a Ruszin Néptanács elnökéhez a ruszinokkal szembeni</i>	
<i>atrocitások tárgyában.....</i>	184
61. 1919. február 11., Budapest	
<i>Guthy Tódor ruszka krajnai minisztérium államtitkárának levele</i>	
<i>Stefán Ágostonhoz, Ruszka Krajna kormányzójához a ruszin la-</i>	
<i>kosságot ért atrocitások tárgyában</i>	184

- 62. 1919. február 11., Budapest**
Szabó Oreszt Ruzska Krajna miniszterének levele a Magyar Áruforgalmi Irodához a Munkács székhelyű kormányzóság számára történő eszközszállítmány biztosítása tárgyában185
- 63. 1919. február 12., [Munkács]**
Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata Nagy Vince belügyminiszterhez határrendészeti kirendeltség felállítása tárgyában186
- 64. 1919. február 13., [Budapest]**
Nagy Vince belügyminiszter választávirata Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzónak határrendészeti kirendeltség felállítása tárgyában.....187
- 65. 1919. február 13., [Munkács]**
Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata Böhm Vilmos hadügyminiszterhez és Nagy Vince belügyminiszterhez a katonai hatóságok által Ruzska Krajnába küldött személyek igazoltatása ügyében187
- 66. 1919. február 13. [Munkács]**
Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata a Székely Hadosztály parancsnokságához egy várható ukrán támadás tárgyában.....188
- 67. 1919. február 13., [Munkács]**
Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata a técsői, taraczközi, ökörmezői, dolhai, huszti, alsóvereckei, szolyvai, oroszvégi, ilosvai, nagyszőlősi, királyházi, nagybereznai, szerednyei, beregszászi főszołgabíróknak a katonai hatóságok által Ruzska Krajnába küldött személyek igazoltatása ügyében188
- 68. 1919. február 13., [Munkács]**
Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata Nagy Vince belügyminiszterhez Máramaros és Ung vármegye kormánybiztosi feladatainak a kormányzóra ruházása tárgyában.....189
- 69. 1919. február 13., Ungvár**
A Magyarországi Rutének Néptanácsának jegyzőkönyve190
- 70. 1919. február 15., [Munkács]**
Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata Nagy Vince belügyminiszterhez a kormányzóság személyek igazolása tárgyában.....191

71. 1919. február 23., [Munkács]	
<i>Stefán Ágoston távirata Nagy Vince belügyminiszternek és Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszternek Ladislav Moys ungvári bevonulásáról.....</i>	191
72. 1919. február 25., [?]	
<i>Böhm Vilmos hadügyminiszter távirata Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzónak az Ung vármegyében történt hadmozdulatokról.....</i>	192
73. 1919. március 8., [Munkács]	
<i>Stefán Ágoston Ruszka Krajna kormányzójának levele a Székely Dandárparancsnoksághoz az Ökörmezői járásban uralkodó közállapotokról.....</i>	193
74. 1919. március 12., [Munkács]	
<i>Stefán Ágoston Ruszka Krajna kormányzójának levele Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszterhez, az autonóm területen végrehajtandó földreform ügyében.....</i>	193
75. 1919. március 15., Munkács	
<i>Kaminszky József, Szabó Oreszt titkárának távirata a 39. hadosztály parancsnokságnak Nyíregyházára a Ruszka Krajna területén működő hatósági személyek igazoltatása tárgyában.....</i>	196
76. 1919. március [?], [Munkács]	
<i>A Ruszin Kormánytanács ügyrendjének tervezete.....</i>	196
77. 1919. március 5., [Munkács]	
<i>Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó távirata a belügyminisztériumnak a nemzetgyűlési választások ügyében.....</i>	202
78. 1919. április 3., [?]	
<i>Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata a csapi direktoriumnak Kaminszky József politikai megbízott ügyében.....</i>	202
79. 1919. április 14., Munkács	
<i>Jegyzőkönyv a ruszin kormánytanács megválasztásáról.....</i>	203
80. 1919. április 16., Túrjaremete	
<i>Muntyán László ruszin politikai megbízott jelentése az Ung vármegyei direktoriumnak a ruszin területen észlelt közállapotokról.....</i>	204
81. 1919. április 16., Munkács	
<i>Gaál István gazdasági ügyvivő tervezete Ruszka Krajna gazdasági életének kiépítésére.....</i>	206

82. 1919. április 28., [?]

*Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky József
ruszka krajnai politikai megbízottjához211*

FORRÁSOK ÉS FELHASZNÁLT IRODALOM213

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ221

TELEPÜLÉSNÉV-MUTATÓ239

ELŐSZÓ

„Európa legszegényebb népéről az magyaroroszokról, más néven: rutének-ről szól ez a könyv. Hívják még ezt a népet kisoroszoknak is, az ő nyelvükön ez ruszinnak hangzik; külföldön uher-nek (magyarnak) mondja ő magát.

Neve tehát volna elég ennek a népnek. Milliomos Eszterháznak soha sem kellett különösebben megjelölni magát. De az egykori szegény kurtanemes felrakta névjegyére összes valódi s kölcsönzött prédikátumait. – A legigazabb elnevezése ennek a népnek: ruszin, gazdag rokonok szegény atyafia.”¹

A fenti két bekezdéssel kezdődik Krúdy Gyula *Havasi kürt (Ruszka-Krajna kistükre)* című műve. A kis könyvet Krúdy 1918 telén írta, azzal a céllal, hogy a magyar olvasóközönséghez közelebb hozza az ismeretlen ismerősként az Északkelet-Felvidéken élő ruszinokat.² Az apropót az adta, hogy 1918. december 21-én megjelent a X. számú néptörvény Ruszka Krajna autonóm jogterület megalakításáról Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung ruszinok lakta részeiből.³ Bár a könyvet a szerző Ungváron szeretne volna megjelentetni 1919 elején, ez már nem volt lehetséges, mivel a csehszlovák csapatok 1919 januárjában megszállták a várost.⁴ Jól jellemzi az északkelet-magyarországi 1918–1919. évi helyzetet, hogy Krúdy könyvét az autonóm terület Magyar Népköztársaság általi létrehozásának hevében írta, azonban a Tanácsköztársaság idején adta ki a Ruszin Népbiztosság. 1919 áprilisának végére pedig a törvényben megnevezett négy vármegye csehszlovák és román fennhatósága fel is váltotta a tanács hatalmat. A katonai megszállással véget is ért Ruszka Krajna rövid története.

A valamivel több mint négy hónapos időszak eseményekben rendkívül sűrű volt. Nem csoda, hogy gyakorlatilag minden Kárpátalja 20. század eleji történetét tárgyaló munka figyelmet szentel az autonóm területnek. A levéltárak azonban tartogatnak még olyan forrásokat, melyek a Ruszka

¹ Krúdy Gyula: *Havasi Kürt*. Felsőmagyarországi Kiadó, Miskolc, 2001. 7. o.

² Zoltán András: Kerča, Igor: *A ruszinok Krúdy Gyula műveiben*, *Kisebbségkutatás*, 2004. 2. szám, <http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatasi/index.php?lap=26>, letöltés ideje: 2016. március 20.

³ Fedinec Csilla: *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918–1944*. Fórum Intézet–Lilium Aurum. Dunaszerdahely, 2001. 33. o.

⁴ Fedinec Csilla: *Ungvár és vonzáskörzete betagozódása a csehszlovák államba 1918–1928* *Limes: Tudományos Szemle* 3: pp. 101–112. (2004)

Krajnával foglalkozó kutatásoknak új lendületet adhatnak. Jelen forráskiadvány célja eddig publikálatlan levéltári források közzétevése.

A kutatómunka során a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár⁵ (KTÁL) három Ruszka Krajna történetéhez kapcsolódó fondjának iratanyagát vizsgáltam. Az első, a 151. számú fond⁶ a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye iratanyagát tartalmazza. Ez a KTÁL beregszászi részlegének legterjedelmesebb irategyüttese. Témánk szempontjából azért volt fontos a vizsgálata, mivel a Verhovinán élő ruszinok körében a 20. század elején a legbefolyásosabb szervezet a görögkatolikus egyház volt. Már az első világháború ideje alatt is megfigyelhető volt az, hogy az egyházmegye püspöke fontosnak tartotta, papjai lépjenek fel a ruszinok körében egyre terjedő, a magyar állammal szemben álló propaganda ellen. Papp Antal püspök volt az, aki ösztönözte a Magyarországi Rutének Néptanácsának létrehozását, mely az 1918 őszétől sorra alakuló ruszin tanácsok közül az egyetlen volt, amely Magyarország keretein belül képzelte el a hegyvidék jövőjét. Az egyházmegye tehát fontos szerepet játszott azokban a törekvésekben, melyek a ruszinlakta területeket magyar fennhatóság alatt kívánták tartani. Az egyházmegye, és különösen Papp Antal püspök ezirányú tevékenységével kapcsolatban főleg levelek maradtak fenn.

A másik iratcsoport, amelyekből forrásokat válogattam, a 1134. számú fond⁷ volt. Ez egy igen sajátos alapegysége a beregszászi levéltárnak. Az elnevezése azt tükrözi, hogy a Központi Orosz (Ruszin) Nemzeti Tanács iratait tartalmazza. Ez a tanács 1919. május 8-án jött létre Ungváron az eperjesi, a huszti, az ungvári ruszin tanácsok egyesülésével, és mondta ki a Csehszlovákiához való csatlakozást. Azonban a levéltári gyűjteménybe bekerültek a Magyarországi Rutének Néptanácsának⁸ iratai is. A források között ennek a szervezetnek a teljes fennmaradt iratanyagát közlöm. Ezek a néptanács üléseinek jegyzőkönyvei, illetve a csatlakozási jegyzőkönyvek,

⁵ Державний архів Закарпатської області – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (továbbiakban KTÁL).

⁶ Правління Мукачівської греко-католицької єпархії, м. Ужгород. 1646–1948.

⁷ Центральна руська народна рада, м. Ужгород. 1918–1919.

⁸ Az iratokban a tanács elnevezése nem egységes. A megalakulásukkor a Magyarországi Rutének Nemzeti Tanácsa vagy Magyarországi Rutének Néptanácsa elnevezést használják, 1918 decemberétől a szervezettel mint Magyarországi Ruszinok Néptanácsával találkozzunk, 1919 januárjától pedig Руська Рада, Ruszin Tanács névvel illetik magukat. Az egyszerűség kedvéért a szövegben a Magyarországi Rutének Néptanácsa változatot használok, mivel a magyar nyelvű szakirodalomban ez a legelterjedtebb.

melyek a hegyvidék különböző falvaiban készültek, és rendkívül érzékletes képet nyújtanak a ruszinok lakta területeken 1918-ra kialakult állapotokról.

A harmadik vizsgált iratcsoport a levéltár 59. számú fondja,⁹ mely Ruzska Krajna Munkács székhelyű kormányzóságának fennmaradt dokumentumait tartalmazza. Az irategyüttesben a kormányzóság, majd az 1919 tavaszán felállt népbiztosság különböző dokumentumai mellett fontos forrásértékkel bírnak a Szabó Oreszt által vezetett budapesti ruszin minisztérium annak idején Munkácsra került iratai is. A forrásokból elsősorban arról kapunk képet, hogy milyen módon törekedtek a X. néptörvényben leírtakat a gyakorlatban is megvalósítani, mik voltak azok a nehézségek, amelyekkel a néhány hónapos munka során meg kellett küzdeniük. A hivatalos propagandaanyag szerint a legfontosabb: „*Rend, fegyelem, összetartás, s nem lesz panasz többé a Kárpátok bércei között.*”¹⁰

Ily módon ebbe a forráskiadványba a három levéltári fondból gyűjtött dokumentumok kerültek be: Papp Antal püspök és lelkészei közötti levelezés, a Magyarországi Rutének Néptanácsának jegyzőkönyvei, Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról szóló jegyzőkönyvek, valamint az 1918 decembere és 1919 áprilisa között a munkácsi kormányzóság és a ruszin minisztérium hivatalaiban keletkezett iratok.

A 82 dokumentum kiválasztásának két fő szempontja volt. Az egyik az, hogy olyan iratok kerüljenek be a válogatásba, melyeket eddig nem közöltek. Ennek következménye az, hogy a Ruzska Krajnai Kormányzóság és Népbiztosság iratait tartalmazó fondból nem került be a kötetbe a Tanácsköztársaság ideje alatt keletkezett iratok jelentős része, hisz azok a kutatók számára már elérhetőek egyéb kiadványokban.¹¹ A másik szempont az volt, hogy olyan iratok publikálása történjen meg, melyek a helyi viszonyokról árulnak el új információkat, és segítenek ez által az állampolitikai törekvések és folyamatok helyi lecsapódásának megértésében.

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye fondjából közölt iratok közül a püspöki körlevelek és kimenő válaszlevelek mind másodpéldányok vagy másolatok, míg a beérkező levelek eredetiek. A Magyarországi Ruszin Néptanács jegyzőkönyvei, és a hozzájuk a hegyvidéki településekről beér-

⁹ Правління Руської Країни, м. Мукачеве, 1918–1919.

¹⁰ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 2.

¹¹ Fedinec Csilla: Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918–1944. ... i.m. és Botlik József: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I. kötet. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok, Nyíregyházi Főiskola – Veszprémi Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza, 2005

kezett csatlakozási jegyzőkönyvek eredetiek. Sokkal színesebb a Ruszka Krajna kormányzóságának fondjában fellelhető dokumentumok összessége, itt a kormányrendeletektől a jegyzetekig sokféle forrás fellelhető. A válogatásba a fentebb közölt szempontoknak megfelelően elsősorban a kormányzóság különböző szervekkel folytatott levelezése és táviratai, valamint kiáltványok, munkafázisban lévő tervezetek kerültek be. Fontos részét képezik a válogatásnak azoknak a leveleknek a másolatai, melyeket a ruszka krajnai miniszter egyes kormánytagoknak címzett.

A közölt iratok mind fellelhetőek magyar nyelven. Több iratban is találhatóak idegen nyelvű szövegrészek, ezek magyar jelentését a lábjegyzetekben közöltem. A közreadott források többsége kézzel írt dokumentumok, így gyakorta előfordult, hogy bizonyos szavakat nem siekrült kibetűzni, ezeket az eseteket a szövegben jelöltem ([...]) és jegyzetben magyaráztam. Az eredeti iratokban meglévő szerkesztési sajátosságokat igyekeztem megőrizni, így a szöveg egyes részeinek elrendezésén nem változtattam, és a püspöki körlevelek, valamint a kiáltványok esetében a félkövérrel szedett kiemeléseket megtartottam.

Az iratokhoz tartozó regesztumok tartalmazzák – amennyiben megállapítható volt – az irat keletkezésének idejét és helyét, az irat tárgyát, a levelek és táviratok esetében a feladót és a címzettet is. Törekedtem a szöveghűsége, a korra jellemző szóhasználatot, nyelvi fordulatokat meg hagytam. Bizonyos esetekben szükség volt a nyilvánvaló elírások javításra, ezeket a szövegben jelöltem ([]).

A kutatás során áttekintett iratanyagban, és nyilván egyéb levéltári gyűjteményekben is vannak még bőven források, melyek számot tarthatnak a kutatók érdeklődésére. A forrásgyűjtemény tehát a teljesség igénye nélkül nemcsak azzal a céllal készült, hogy történészek számára nyújtson segítséget, hanem hogy ezáltal is felhívjam a figyelmet a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban őrzött iratok jelentőségére.

MIÉRT KELLETT NEKÜNK RUSZKA KRAJNA?

1918. október 31-én IV. Károly beleegyezésével József főherceg miniszterelnökké nevezte ki Károlyi Mihály grófot. Az általa alakított kormány programja megegyezett a Magyar Nemzeti Tanács 1918. október 26-án kiadott kiáltványával. Ennek értelmében a kormány célja egy olyan független Magyarország létrehozása volt, ahol a nemzetiségek széles körű öngazgatással bírva államalkotó tényezőként vehettek volna részt a politikában.¹ A nemzetiségek önrendelkezésének előkészítésével megbízott miniszter Jászi Oszkár lett. Az általa vezetett minisztérium tevékenységének legfőbb célja az volt, hogy a Magyarországgal szembeni ellenséges antantpolitikát a nemzetiségekkel és a szomszédos népekkel való megegyezéssel tudja mérsékelni, oly módon, hogy egy svájci típusú kantonizációt visz véghez.² Ismert, hogy 1918 őszén a miniszter minimális esélyt látott az erdélyi román, a felvidéki szlovák és ruszin kérdés megoldására. Bár a nemzetiségi minisztérium három törvényt is előkészített a ruszinok, a németek, illetve Tótország–Slovenská Krajna önrendelkezéséről, a nemzetiségekkel való megegyezést ekkor már inkább az antant irányába való pozitív reprezentációként kezelte Jászi. Ilyen megfontolásból a ruszinokkal való megegyezés tűnt a legkézenfekvőbbnek. Az 1938-ban Csécsy Imrének írt levelében erről így írt: *„a ruszka krajnai autonómiának inkább morális, semmint gyakorlati jelentősége volt az én szememben. Látva, hogy a szlovákok és a románok már kötve voltak határon túli szerződéseikkel, legalább a leggyengébb féllel akartam megegyezést csinálni, hogy igazoljam a népköztársaság komoly és becsületes szándékát a nemzetiségi önkormányzatot illetően. Hogyha majd a békeszerződésre kerül a sor, megmutathassuk az Antantnak, hogy ígéreteinket komolyan vesszük, s a problémát meg tudnánk oldani a régi határok között is. Persze azt is tudtam, hogy feldarabolásunk már akkor el volt határozva.”*³

¹ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 115. o.

² Szarka László: A Jászi Oszkár vezette nemzetiségi minisztérium rendezési tervei és működése 1918 végén. In: A Mura mente és a trianoni békeszerződés. Lendva, 2000., 155–156. o.

³ Idézi: Fedinec Csilla: Kárpátalja a revíziós időszak magyar politikai retorikájában. In: Kárpáti Ukrajna. Vereckétől Husztig. Egy konfliktusrtörténet nemzeti olvasatai. Szerkesztette: Fedniec Csilla. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2014. 336. o. lásd továbbá: Jászi Oszkár válogatott levelei. Összeállította: Litván György, Varga F. János. Budapest, Magvető, 1991.

Az 1910-es népszámlálás adatai alapján a Magyar Királyságnak 464 270 ruszin anyanyelvű lakosa volt.⁴ A latinosan rutén, a népnyelvben inkább ruszin vagy rusznyák elnevezéssel illetett lakosok az Északkelet-Felvidék megyéiben éltek nagyobb számban, nagyfokú szegénységben.⁵ A ruszinok lakta területek gazdasági felemelését hivatott szolgálni, bár mögöttes politikai céloktól nem mentesen⁶, az 1897-ben elindított hegyvidéki akció, melyet Egán Ede, majd Kazy József irányított. A gazdaságfejlesztési program főként az első világháború kitörése, s annak kedvezőtlen gazdasági hatásai, valamint következményei miatt nem tudott hosszú távú sikereket elérni.⁷

A megélhetési problémák egyik következménye volt a ruszin lakosság körében a 19–20. század fordulóján felerősödő kivándorlás. 1899–1914 között Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyékből több mint 90 ezer ember kelt útra, főként az Amerikai Egyesült Államokba jobb kereseti lehetőségek reményében. A korabeli adatok alapján a kivándorló személyek több mint 60%-a volt „*rutén anyanyelvű*”.⁸ A ruszinoknak nem csupán a gazdasági helyzetük volt rossz. Műveltségi viszonyaik tekintetében is elmaradtak a többi magyarországi nemzetiség mögött. 1910-es adatok szerint a ruszin népesség körében az írni-olvasni tudók aránya mindössze 22,7% volt.⁹

A ruszinok körében a legnagyobb jelentőséggel bíró szervezet kétségtelenül a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye volt, mely a pravoszlavizmus és a nyugati kereszténység között egyfajta kultúrhatárt képezett. Az egyházmegye papsága és tanítói jelentették a szűk ruszin értelmiséget, akik hozzájárultak a népi kultúra és az anyanyelv megőrzéséhez.¹⁰ A 20.

⁴ A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi Népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Budapest, 1912. 5. o. – https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1910_01/?pg=6&layout=s letöltés ideje: 2016. március 20.

⁵ Gönczi Andrea: Ruszin skizmatikus mozgalom a XX. század elején. PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár–Beregszász, 2007. 16. o.

⁶ Erről részletesen lásd: Zsidók Kárpátalján. Történelem és örökség. Szerkesztette: Bányai Viktória, Fedinec Csilla, Komoróczy Szonja Ráhel. Aposztróf Kiadó, Budapest, 2013. 109–119. o.

⁷ Braun László: Hitelszövetkezetek a hegyvidéki kirendeltség keretében 1898–1910 között. PoliPrint Kft. Ungvár, 2011. 30. o.

⁸ Braun László: Kivándorlás vidékünkéről a XIX–XX. század fordulóján. In: Acta Hungarica 18. évfolyam, Ungvár, 2007. 312. o.

⁹ Beluszky Pál: A modernizáció területi differenciái a századelő Magyarországnán. In: „...Ahol a határ elválaszt”. Trianon és következményei a Kárpát-medencében. Balassagyarmat–Várpalota, 2002. 17. o.

¹⁰ Fedinec Csilla: Az ungvári görög katolikus tanítóképző kultúrmissziója az észak-keleti Felvidéken. In: A magyar művelődés és a kereszténység: IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum, Budapest; Szeged, 1813–1819. o.

század első évtizedében, elsősorban a ruszinok szociális és gazdasági elégedetlenségének talaján megjelent a skizmatikus mozgalom, mely ugyan a görögkatolikus egyház pozícióit lényegesen nem tudta meggyengíteni, azonban a magyar vezetés reakciója a jelenségre, illetve a hosszan elnyúló máramarosi per visszhangja az első világháború végéig hatással volt egyrészt a magyar nemzetiségi politika nemzetközi megítélésére, másrészt a görögkatolikus egyház és hívei viszonyára.¹¹

Az első világháború kitörése a korábbinál is sanyarúbb helyzetet teremtett a ruszinok lakta hegyvidéken. Ezt az állapotot nem csupán a hadigazdálkodásra történő átállás, de a 1914–1915-ös orosz betörések is tetézték. Ezen túl pedig a ruszin lakosság körében is magas volt a háborúban elesettek aránya. A három császári és királyi, valamint két honvéddyalogezred kötelékében harcoló ruszinok veszteségei elérték a 12 ezer főt.¹² A Nagy Háború hatása azonban nem csupán a kritikus gazdasági helyzetben, és az áldozatok magas számában mutatkozott meg. A 1914–1915-ös orosz betörések időszakában általános bizalmatlanság volt megfigyelhető az északkeleti vármegyék ruszin lakosságával szemben, bár erre valós alapot nem szolgáltatottak, néhány elszigetelt esetet leszámítva, amikor az orosz hadsereg katonáival együtt fosztogattak.¹³ A ruszin lakosság hangulatának nem kedvezett ebben a feszült környezetben az sem, hogy a világháború éveiben kísérelték meg a cirill betűs írás kiszorítását, és a latin betűs írásnak a ruszinok körében való meghonosítását, valamint a Julián-naptárról a Gergely-naptárra való áttérést.¹⁴ Ezek az intézkedések a Munkácsi Egyházmegye területén feszültségeket szültek. Papp Antal püspök a naptárreformról így írt lelkészeinek 1918 őszén: „*A beérkezett hivatalos jelentésekből mély lelki fájdalommal látom, hogy az 1916. évi VI. körlevélben 2660. sz. a közölt rendelet-*

¹¹ Gönczi Andrea: Ruszin skizmatikus mozgalom..., i.m.

¹² Suslik Ádám: Az Osztrák–Magyar Monarchia rutén katonasága az első világháború időszakában (statisztikai elemzés). In: Változó világ – változó közösségek a Kárpát-medencében. Határhelyzetek VI. A Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Kutatói Szakkollégiumának Évkönyve. Szerkesztette: Fedinec Csilla és Szoták Szilvia. 59. o.

¹³ Tutuskó Ágnes: A kárpátaljai rutén nép reagálása az 1914–1915. évi orosz betörésekre. In: Pro Minoritate, 2012. nyár. 65. o. lásd továbbá: Tutuskó Ágnes: Az 1914–1915. évi orosz betörések nemzetiségpolitikai vonatkozásai. Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2016. http://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/DISSZ_T%C3%81_.pdf. Letöltés ideje: 2016. május 10.

¹⁴ Magocsi, Paul Robert: The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus' 1848–1948, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1978, 72. o.

tel ugyanazon évi június hó 24-től kezdve behozott naptáregyesítés híveink egy részénél félreértéseket okozott és elégedetlenséget szült. [...] híveink egy része ezen, az ő javukat szolgáló céljainkat félreértve, nem tudott beleilleszkedni a naptáregyesítés által teremtett helyzetbe, hanem a reform által vallásos érzületében érezvén magát megbántottnak, a hívők és lelkipásztoraik között olyan súrlódások támadtak, amelyek a lelkek békéjét megzavarni alkalmasak.”¹⁵

Az első világháborúnak a 19. század folyamán különböző szinten lezajlott nemzeti ébredésekre gyakorolt élénkítő hatása nem került meg az Északkelet-Felvidék ruszin lakosságát sem. A ruszinok körében – főként az értelmiségi réteg szűk volta miatt – a nemzetiségi ébredési mozgalom kevesebb sikerrel járt. Az Osztrák–Magyar Monarchia háborús vereséget követő összeomlása idején azonban sorra jelentek meg a ruszin érdekek érvényesítés jogát maguknak vindikáló nemzeti tanácsok. Az Északkeleti-Kárpátoktól délre elterülő vármegyék ruszin lakossága mellett az erős érdekérvényesítő képességgel rendelkező egyesült államokbeli ruszin emigrációnak is befolyása volt a régió sorsára. A 19. század végén – 20. század elején a jobb életkörülményekre vágyó ruszinok tízezrei hagyták el szülőföldjüket és telepedtek le nagy számban elsősorban az Egyesült Államokban. Főleg a görögkatolikus egyház szervezésének köszönhetően több társadalmi szervezetük is létrejött az első világháború idejére. Az általunk tárgyalt eseményekben a legfontosabb szerepet az Amerikai Ruszinok Néptanácsa játszotta.¹⁶ Az Északkelet-Felvidék ruszin lakossága körében pedig 1918 végére mind az ukrán, mind a csehszlovák orientáció megnyilvánult. 1918. november 8-án az Ólublón Emilián Neviczky vezetésével létrejövő nemzeti tanács nyilvánította ki akaratát a „Kárpátoktól északra élő ruszinokkal való egyesülésről”, néhány nappal később, november 19-én létrejött Anton Beszkid vezette Eperjesi Tanács pedig már a csehszlovák irányvonalat képviselte. Az ukrán orientáció erősségét jelezte, hogy a „Nagy-Ukrajnához” való csatlakozást kívánta 1918 végén a Szolyvai, a Kőrösmezői és a Máramarosi Nemzeti Tanácsok tagsága is.¹⁷

Témánk szempontjából különösen fontos a ruszinok körében megjelenő magyar orientáció, melynek elsődleges kifejezője a Magyarországi Rutének

¹⁵ Державний архів Закарпатської області – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (továbbiakban KTÁL), Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2774.

¹⁶ Uo., 77. o.

¹⁷ Bővebben lásd: Magocsi: The Shaping of a National Identity..., i.m., Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra. Szerk.: Fedinec Csilla, Vehes Mikola – Budapest: Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010.

Néptanácsa lett. A tanács létrejöttét Papp Antal püspök ösztönözte. Az 1912-ben püspökké szentelt Papp Antal 1893-tól tevékenykedett a Munkácsi Egyházmegyénél, először mint egyházmegyei írnok, majd Firczák Gyula püspök titkáraként dolgozott, az egyházmegye vezetésének átvétele előtt pedig tizenegy évig egyházmegyei irodaigazgató volt.¹⁸ Az egyházmegyében uralkodó állapotokat a püspök tehát hosszú éveken keresztül figyelemmel kísérte. Az ungvári székhelyű ruszin tanács létrehozását legalább két ok miatt is fontosnak tarthatta az egyházmegye feje. Az egyik ok, az őszirózsás forradalom győzelme következtében kialakuló változás volt. A Magyar Népköztársaság létrejöttéről az 1918. november 5-én keltezett körlevelében a következőképp írt a püspök lelkészeinek: *„Amidőn most Magyarország a világháború rettenetes véraldozatai és szenvedései árán, egy rövid, de annál lelkesebb és mondhatni vértelen politikai újjáalakulás folytán elérte teljes függetlenségét, lehetetlen, hogy híveink őszinte örömmel ne köszöntsék a szabadságnak felvirradó hajnalát. Meg vagyok róla győződve, hogy híveink mindenütt az őstől öröklött hűséggel állanak őrt ennek az új független Magyarországnak az ő vérökkel is megszentelt határain annál is inkább, mert ez a megújodott, demokratikus Magyarország népünk részére is megadja mindazon jogokat, melyek az emberi méltóság elismeréséből s a szabadság, egyenlőség és testvéri szeretet elveiből folynak.”*¹⁹ A másik ok az volt, hogy a püspök fontosnak tartotta, hogy az egyre terjedő propagandát, mely az egyházmegye lakosságát más államalakulatok iránti elkötelezettségre kívánta megnyerni, ellensúlyozzák a magyar állam iránti hűségre való felszólítással. Papp Antal ezt a szándékát a következőképp fogalmazta meg az egyházmegye egyik esperesének írt levelében: *„Azt jelentették hozzám, hogy híveink egyes községekben az ukrán államhoz való csatlakozási vágyaknak adtak kifejezést. Bár arról is értesültem, hogy ez a megnyilatkozás az egyes községekben is annyira sporadikus jelenség, miszerint csak is egyes emberek véleményének mondható, mégis szükségesnek tartom esperes Úrnak s általa kerülete lelkészeinek figyelmét nyomatékosan felhívni ezen jelenségre, fölkérve mindnyájukat, hogy a lelkészetükben netalán mutatkozó hasonló s bizonyára csak is meggondolatlan-ságból, avagy esetleges titkos agitációból eredhető jelenséget szeretetteljes és okos felvilágosításaikkal feltétlenül megszüntessék.”*²⁰ Ugyanebben a levélben

¹⁸ Végheő Tamás: Görögkatolikus papok történeti névtára. 1. kötet. A Hajdúdorogi Egyházmegye és Miskolci Apostoli Exarchátus 1850 és 1950 között felszentelt papjai. Nyíregyháza, 2015. 58. o.

¹⁹ KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2774.

²⁰ KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776.

arra is felhívta a figyelmet, hogy milyen ígéretekkel lehet a hívekhez fordulni: „*Hangsúlyozzák, a múltra bizony nem indokolatlanul fájdalmasan visszatekintő s a jövőben a múlthoz hasonló állapottól méltán félő hívek előtt, hogy a független és szabad Magyarország az itt lakó testvérnépeket, ezek önrendelkezési joga alapján ezekután jobban fogja megbecsülni, szeretni s ezt intézményesen – saját főispánjaink, közigazgatási stb. tisztviselőink alkalmazásával a kulturális, szellemi, gazdasági és politikai jogok kiterjesztésével, illetve létesítésével fogja és már meg is kezdette biztosítani. S ennek biztos megvalósítását nem csak a mai Kormány ígérete, de a népek önrendelkezési joga alapján a művelt világ, az én főpásztori éber gondoskodásom s a híveink érdekeinek intenzívebb megvédésére alakult Magyarországi Ruthének Néptanácsa is biztosítja.*”²¹

A tanács alakuló ülésére 1918. november 9-én került sor Ungváron. Az esemény jegyzőkönyve szerint jelen volt „*több mint száz egyén és pedig egyháziak, világiak, városi lakosok, vidékiek, különféle értelmiségi osztálybeliek, iparosok és a köznép számos tagja*”.²² Az ülést Volosin Ágoston görögkatolikus lelkész, az ungvári tanítóképző igazgatója nyitotta meg az Unió Könyvnyomda Részvénytársaság²³ igazgatósági tagjaként, mely szervezet a tanács megalakulását előkészítette. Volosin volt az, aki Szabó Simon görögkatolikus kanonokot a tanács elnöki pozíciójára felterjesztette, akit végül meg is választottak. Az újdonsült elnök magyar és ruszin nyelvű felszólalásában felvázolta elképzeléseit a tanács működését illetően. A beszédből egyértelműen látszik, hogy a tanács létrehozásával csatlakozni akartak ahhoz a folyamathoz, mely Magyarországon elkezdődött: „*...halálos bűn volna népünk számára nem követelni azokat a jogokat, előnyöket és szabadságot, amelyeket az ország többi nemzetei meg fognak kapni.*”²⁴ Beszédében ezen túl felhívta a figyelmet az elszakadási törekvéseket szító propaganda elleni fellépésre: „*több helyütt Ukrainához akarnak csatlakozni. A népet e veszedelemtől csak úgy lehet megmenteni, ha megnyugtadjuk, hogy*

²¹ KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776.

²² KTÁL, Fond 1134., Op. 1., Od. zb. 1.

²³ Az Unió Könyvnyomda Részvénytársaság 1902 nyarán alakult, célja az ugyanebben az évben feloszló Szent Bazil Társaság kiadó tevékenységének folytatása. A Szent Bazil Társaság 1864-től működött Ungváron, célja a munkácsi és az eperjesi egyházmegyékben élő görögkatolikusok művelődésének előmozdítása volt. – Хроніка Закарпаття 1867–2010 – Кárpátалја évszámokban 1867–2010. Ужгород, Видавництво УЖНУ «Говерла» 2011. 24. o., lásd továbbá: Mayer Mária: Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések: 1860–1910. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977.

²⁴ KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od. zb. 1.

van intézmény, mely az ő nemzeti és emberi jogait lelkiismeretesen és becsülettel akarja munkálni.”²⁵ Az ülésen megtörtént a tanács tagságának kijelölése, illetve egy intézőbizottság felállítása. A leglényegesebb esemény kétségtelenül azoknak a programpontoknak az elfogadása volt, melyek alapján a Magyar Nemzeti Tanácshoz való csatlakozásukat bejelentették:

„A Magyarországi Ruthének Néptanácsa kijelenti, hogy örömmel üdvözli az újjáalakuló független Magyarországot és csatlakozik a Magyar Nemzeti Tanácshoz a következő programpontok alapján:

1. *A magyarországi ruthén nép ragaszkodik ősi hazájához és annak területi integritásához, egyúttal tiltakozik minden olyan törekvés ellen, mely a magyarországi ruthéneket az ősi magyar hazától elszakítani kívánja, vagy amely a haza állami egységét veszélyezteti.*
2. *A magyarországi ruthén nép számára követeli a néptanács mindazon jogokat, melyeket a kialakuló új demokratikus Magyarország a nem magyarajkú népfajoknak juttatni kíván.*
3. *A gör.kath. ruthén egyház részére külön autonomikus szervezetet kíván.*
4. *A hazai ruthén nép szellemi és anyagi életének és fejlődésének biztosítását célzó szociális földbirtok – és iparpolitikai reformok keresztülvitelét kívánjuk.”²⁶*

Tevékenységüket azzal kezdték, hogy felhívást intéztek Károlyi Mihályhoz és Jászi Oszkárhoz, akikkel tárgyalást kezdeményeztek, illetve táviratoztak Sáros, Zemplén, Ung, Máramaros megyékbe, valamint Ungvár és Beregszász városok vezetésének, mely szerint ők egyedül a ruszin nép hivatalos képviselői. Kezdeményezték továbbá egy politikai párt létrehozását Ruszin Demokrata Párt néven. Mindazonáltal ismeretes, hogy a néptanács tagjai között voltak olyanok, akik a ruszinság számára más utat is el tudtak volna képzelni. Volosin Ágoston emlékirataiból tudjuk, hogy a néptanács létrejöttének kezdetétől a Magyarország kötelékében maradásra csak az egyik, és nem az egyetlen lehetőségként tekintett. 1919 szeptemberében Avgusztin Stefánt, az ungvári szeminárium oktatóját Bécsbe küldte, hogy a nyugat-

²⁵ KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb.1.

²⁶ KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776.

ukrán parlamenterekkel tárgyaljon.²⁷ Mivel onnan konkrét instrukciókat nem kaptak, így a meglévő lehetőségekkel kívántak élni. Volosin erre a következőképp emlékezett: „*Minden esetre biztosítanunk kellett a ruszin nép számára azt, ami az adott körülmények között lehetséges volt.*”²⁸ A néptanács által megfogalmazott ruszin kérések viszont részben találkoztak a magyar kormány politikájával, s ez lehetőséget adott azok kivitelezésére.

Az 1918 őszén megalakuló ruszin tanácsok közül nyilvánvaló volt, hogy az ungvárral tudja a Károlyi-kormány a leggyorsabban megtalálni a közös hangot. A tanács alakuló ülését követő kapcsolatfelvételt egy november végi budapesti találkozó követte, ahol a kormány és a ruszin küldöttség egyeztethette az elképzeléseit.²⁹ Mint fentebb volt róla szó, Jászi Oszkár mihamarabb igyekezett megvalósítani a ruszinokkal való megegyezést, jelezve azt Antant felé, hogy a magyar kormányzatnak van a nemzetiségei számára elfogadható autonómiakonceptiója. Az ungvári tanáccsal november közepén folytatott tárgyalások során a kormány elismerte a ruszinok önrendelkezési jogát, ezen túl ígéretet tettek arra, hogy Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék élére ruszin származású főispánokat neveznek ki. A kormánybiztosok személyére vonatkozó kérdésekkel a Minisztertanács már novemberben elkezdett foglalkozni. Bereg vármegye esetében a belügyminiszter Bonkáló Sándort vagy Szabó Oresztet javasolta,³⁰ Máramaros élére szintén előbbi kettőt, illetve Móra Zoltán neve vetődött fel,³¹ Ugocsa vármegye kormánybiztosi pozíciójára pedig Sztripszky Hiadort, Ung vármegyébe Patay Györgyöt ajánlotta Batthány Tivadar belügyminiszter.³² Döntést a kormánybiztosok személyéről végül november 18-án hozott a Minisztertanács, miután a jelöltek személyét az ungvári ruszin tanáccsal egyeztették. Főispáni teendőkkel felruházott kormánybiztossá Máramaros megyében Zombory Emilt, Ugocsa

²⁷ Волошин А. І. Вибрані твори / Упорядкування, вступна стаття та примітки О. В. Мишанича. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття»», 2002. – 528 с., іл. <http://litopys.org.ua/volosh/volosh02.htm> letöltés ideje: 2016. szeptember 9. és Штефан А.: За правду і волю. Спомини і дещо з історії Карпатської України, Торонто, 1973.

²⁸ Волошин А. І. Вибрані твори / Упорядкування, вступна стаття та примітки О. В. Мишанича. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття»», 2002. – 528 с., іл. <http://litopys.org.ua/volosh/volosh02.htm> letöltés ideje: 2016. szeptember 9.

²⁹ Botlik József: Már Trianon előtt elvégeztetett. In: Kisebbségkutatás, 2000. 2. szám. http://www.hhrf.org/kisebbségkutatás/kk_2000_02/cikk.php?id=247 Letöltés ideje: 2016. május 17.

³⁰ MNL OL K27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1918.11.12.

³¹ Uo.

³² MNL OL K27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1918.11.12.

megyében Volenszky Kálmánt, Beregbe Kutkafalvy Miklóst, Ung megyébe pedig Szabó Oresztet nevezték ki.³³ A kormány megígérte továbbá, hogy a ruszin tanács javaslatára a Jászi vezette minisztériumba, illetve a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba „*megfelelő hatáskörrel hozzáértő embereket neveznek ki*”.³⁴

A ruszin kérdés rendezése érdekében 1918. december 1-jén kormánybiztosságot hoztak létre Szabó Oreszt vezetésével, melynek feladata „*a magyarországi rutén nemzet önrendelkezési joga gyakorlásának előkészítése*” volt. Fennhatósága kiterjedt Máramaros, Ugocsa, Bereg, Zemplén, Sáros, Abaúj-Torna vármegyékre.³⁵ A kormánybiztosság létrehozásának ötletét még november 19-én vetette fel Jászi egy minisztertanácsi ülésen, a hivatal élére pedig már akkor Szabót javasolta a kormány többi tagjával egyetértésben, illetve bejelentette, hogy minisztériumába referensül meghívta Sztripszky Hiadort, aki a későbbiekben az ungvári ruszin tanács kívánságára a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba tevékenykedett osztálytanácsosként.³⁶

Szabó Oreszt és Sztripszky Hiador kinevezése is arra utalt, hogy a ruszin ügyet a lehető legrövidebb úton sikerre akarták vinni. Egyrészt a kormányzati munkába való bevonásukat az ungvári tanács üdvözölte, másrészt két olyan személyről volt szó, akik a ruszin lakosságot sajátos viszonyaikkal együtt tudományos alapossággal ismerték. A magyar kormányzat tehát a ruszin értelmiség országos szinten ismert tagjain keresztül igyekezte az autonóm kerület felállítását véghezvinni. Mind Szabó, mind Sztripszky elkötelezettek voltak a ruszinok magyar fennhatósága alatt tartása mellett. Megjegyzendő, hogy mindketten sikeres életutat futottak be magyar közegben, feltételezhető, hogy bíztak abban, hogy évekkel ezelőtt megfogalmazott elképzeléseiket a gyakorlatban is kivitelezhetik az új kormány égisze alatt.

Sztripszky Hiador, akit tudományos közvélemény elsősorban bibliográfusként, néprajztudósként és irodalomtörténészként tart számon, de nyelvészeti és szépirodalmi munkássága is jelentős, a Magyar Néprajzi Múzeumban betöltött állását hagyta el, hogy a Károlyi-kormányban a ruszin ügyek terén kifejtett tevékenységében részt vehessen.³⁷ A tudományos kö-

³³ MNL OL K27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1918.11.18.

³⁴ Megegyezés a ruténekkal. In: Budapesti Hírlap 273. szám. 1918. november 21.

³⁵ Fedinec Csilla: Kárpátalja történeti kronológiája 1918–1944... i.m. 47–48. o.

³⁶ MNL OL K27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1918.11.19.

³⁷ Udvari István: Adalékok Sztripszky Hiador pályakezdéséhez. In: Szabolcs-szatmárberegi Levéltári Évkönyv. 15. 2001., 303. o.

rökben elismertségnek örvendő Sztripszkyt nemcsak származása (ruszin családban született Szeleştön, Munkácstól nem messze), de tudományos munkásságának jelentős része is ruszinokhoz kötötte. Feltételezhető, hogy Krúdy Gyula ruszinok iránti érdeklődésében is szerepe volt Sztripszkynek, akárcsak a *Ruszka Krajna kistükre* megrendelésében és megjelentetésében.³⁸ Szerepet vállalt a hegyvidéki akcióban is, gazdasági témájú brossúrákat fordított ruszinra.³⁹ Egyetemi tanulmányainak egy részét Lembergben folytatta, ahol a helyi ukrán értelmiségi körök kétségtelenül hatottak rá. A magyarországi ruszinok gazdasági felemelkedése fontos alapjának, akárcsak Szabó Oreszt, ő is a művelődés fejlesztését tekintette. Öccsének, Sztripszky Konstantinnak erről így írt: „Az abszolút többségben lévő parasztok nyelve jogainak elösmerése nélkül nincs élet, nincs haladás, mert ezeknek eszköze éppen a nyelv.”⁴⁰ A nyelvi fejlődés előmozdításában elsődleges fontosságúnak tartotta a Kárpátoktól délre lakó ruszinok népnyelvére alapozott irodalmi nyelv megteremtését, az orosz irodalmi nyelvnek ilyen célú használatát elvetette.⁴¹ A ruszinok gazdasági és műveltségi helyzetének javítását, valamint magyar szempontból károsnak ítélt külföldi áramlatok elszigetelését Szabó Oreszt által megfogalmazottakhoz hasonlóan képzelte el: „A schisma és egyéb külföldi áramlatok beözönlésének megakadályozására okvetlen szükség van egy rusznák népművelési egyesületre, a mely ezt a felvilágosító munkát vezetné és irányítaná. Ilyennek a megalkotása nem nehéz, Ungvár és Eperjes püspökeinek felügyelete pedig megadná annak biztosítékát is, hogy az a munkálkodás valóban csak a nép művelésére fog szorítkozni. Minthogy pedig ezt elsősorban nemzetgazdasági és csak másodsorban művelődési dolognak tekintjük, el kell ismernie mindenkinek, hogy ez állami érdek. Ennek megvalósítására a kormánynak kellene elsős sorban is módot nyújtania ahhoz, hogy hozzáértők bevonásával az ország tekintélye részének hazafias lakossága gazdaságilag is megerősödhessenek.”⁴²

Szabó Oreszt kövesligeti születésű jogász a Bereg megyei főispáni titkári poszttól a belügyminisztériumi miniszteri titkári beosztásig ju-

³⁸ Udvari István: Adalékok Sztripszky Hiador pályakezdéséhez. In: Szabolcs-szatmárberegi Levéltári Évkönyv. 15. 2001., 303. o.

³⁹ Uo. 312. o.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo. és erről részletesebben Sztripszky Hiador: Moskophilismus, ukrainismus és a hazai rusznákok. In: Budapesti Szemle 1913. 153. kötet. 278–296.

⁴² Uo. 296. o.

tott el. A közigazgatásban betöltött szerepe mellett a *Nemzetiségi Ismertető Könyvtár*⁴³ című könyvsorozat szerkesztője volt, amely sorozat első kötete épp az általa írt *A magyar oroszokról (Ruthének)*⁴⁴ című munka. A könyv a ruszinokkal kapcsolatos addigi ismereteket foglalta össze, a szerző megfogalmazása szerint a következő szellemben: „*Mert valamely néprétegnél bármely politikai, társadalmi, kulturális vagy gazdasági kérdés csak úgy lehet alaposan elbírálni és sikerrel megoldható, ha a megoldásra hivatott tényezők az illető népet minden irányban megvizsgálják és megismerik s a szükséges intézkedéseket e szerint teszik meg, s az orvosszereket e szerint alkalmazzák.*”⁴⁵ A könyv végén, a ruszin viszonyokat, s ezek között a legjelentősebb problémának tartott gazdasági és műveltségi állapotok, különböző szemszögből történő vizsgálat után a szerző az alábbi következtetésre jutott, melyet mintegy programként fogalmazott meg: „*Nép, társadalom és állam együttesen beállított munkája változtathatja csak meg a mai sínylődő és minden irányban veszélyes helyzetet. Hogy pedig ez a nagy, megváltó munka mielőbb vegye kezdetét, álljunk össze egy szívvel-lélekkel és állítsuk fel a tömegkultúra fejlesztésére legalkalmasabb kereteket. Szövetkezzünk s alakítsuk meg a derék kisorosz népünk szellemi és anyagi érdekeinek előmozdítására a régóta szükséges s tovább már nem nélkülözhető Kárpátaljai közművelődési egyletet!*”⁴⁶

Szabó Oreszt rutén nemzet önrendelkezésének előkészítéséért felelős kormánybiztosi tevékenységét Ungváron kezdte meg, hisz Ung megyei

⁴³ A Nemzetiségi Ismertető Könyvtár a történeti Magyarország nemzetiségeinek történetét és néprajzát magyar nyelven tudományos igénnyel ismertető, de elsősorban a műveltebb nagyközönségnek készült könyvsorozat. Kötetei változó színvonalúak. Néprajzi eredményeik nagyjából eredeti gyűjtéseken alapulnak és ezért forrásértékűek is. A Nemzetiségi Ismertető Könyvtár alább felsorolt kötetei 1913-ban Bp.-en láttak napvilágot Szabó Oreszt szerkesztésében. Szabó Oreszt: *A magyar oroszokról (Rutének)*; Czirbusz Géza: *A dél-magyarországi németek*; Nitsch Mátyás: *A dunántúli németiség*; Bruckner Győző: *A szepesi szász nép*; Neugeboren Emil: *Az erdélyi szászok*; Pechány Adolf: *A tótokról*; Juga Velemir: *A magyar szent korona országaiban élő szerbek*; Moldován Gergely: *A magyarországi románok*; Czirbusz Géza: *A temes- és torontálmegyei bolgárok. A krassószőrényi krassovánok*. Forrás: Magyar Néprajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/3-2097.html> letöltés ideje: 2016. május 17.

⁴⁴ Szabó Oreszt: *A magyar oroszokról (Ruthének)*. Nemzetiségi Ismertető Könyvtár, Budapest, 1913.

⁴⁵ Uo. 15. o.

⁴⁶ Uo. 272. o.

kormánybiztosi teendői is oda kötötték. Jászi november végén úgy találta, hogy Szabó ezt a munkáját hatékonyabban tudná Budapest központtal végezni. Figyelemre méltó, hogy azon a minisztertanácson, ahol a kérdés napirendre került, a tárcanélküli miniszter fontosnak tartotta megjegyezni, „*a rutén akciót nagyban hátráltatja az ottani görög katolikus papság*”.⁴⁷ Tekintve, hogy a minisztertanács jóváhagyta Jászi Oszkár javaslatát a Budapest központú ruszin kormánybiztosság létrehozásáról, Szabó Oreszt Ung megyei pozíciójáról lemondott, és azt Legeza Pál vette át. A ruszin kormánybiztosságot a belügyminisztérium hatásköre alá rendelték, és munkájába bevonták Sztripszky Hiadort, valamint Bonkáló Sándor szlavistát.⁴⁸ Megemlítendő továbbá, hogy a kormányzat nem csupán az újonnan létesült pozíciók betöltésének személyi kérdéseiben vette figyelembe az Rutén Néptanács véleményét, hanem decemberben határoztak arról is, hogy a Budapesti Tudományegyetemen Rutén Nyelv és Irodalom tanszéket létesítsenek Bonkáló Sándor vezetésével.⁴⁹

A ruszinokkal való megegyezést a népköztársaság vezetése nem csak az ungvári ruszin tanácsal való megegyezésre kívánta alapozni. Ennek érdekében került sor Szabó Eumén görögkatolikus pap elnökletével 1918. december 10-én egy tanácskozásra. A fővárosba érkező ruszin küldöttségben, melyet különvonat szállított oda, valamennyi Északkelet-felvidéki ruszin politikai erő képviseltette magát. A tanácskozáson világosan nyilvánultak a különböző politikai szándékok. Az ukrán orientáció jelentősebb képviselői, mint Mihajlo Brascsajko ügyvéd, vagy Sztepan Klocsurak, a Kőrösmezői Nemzeti Tanács vezetője, meglehetősen szkeptikusan fogadták a magyar ajánlatot, nyilvánvaló volt az ukrán ügy melletti elkötelezettségük.⁵⁰ Klocsurak a későbbiekben teljesen sikertelennek nevezte a budapesti találkozót.⁵¹ A tanácskozást követően a Minisztertanács december 17-én

⁴⁷ MNL OL K27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1918.11.23.

⁴⁸ MNL OL K27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1918.11.23.

⁴⁹ MNL OL K27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1918.12.06.

⁵⁰ Magocsi: *The Shaping of a National Identity...* i.m. 87. old.

⁵¹ Пушкеш, Андрей: *Цивилизация или варварство: Закарпатье (1918–1945 г.г.), Европа, Москва, 2006., 31.* – A december 10-i ruszin gyűlés eseményeiről részletesen lásd: Seremet Sándor: *A mai Kárpátalja határainak kialakulása az I. világháború után (1918–1922).* Doktori disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, 2016. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/Seremet_Sandor_Doktori_Ertekezés_Vegleges.pdf. Letöltés ideje: 2016. április 28.

adta meg a felhatalmazást Jászinak a ruszin önrendelkezésről szóló törvény előkészítésére és előterjesztésére.⁵² Az 1918. december 21-én kelt törvény december 25-től, az Országos Törvénytárban való kihirdetésétől lépett életbe.⁵³

A tizenkét paragrafusból álló X. számú néptörvény rendelkezett arról, hogy „*A Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzet saját beligazgatásának, igazságszolgáltatásának, közművelődésének, vállalása gyakorlatának és nyelve használatának körében mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben teljes önrendelkezési jog illeti meg [...]*”⁵⁴ A törvény az autonóm terület határát nem konkretizálta, csupán olyan mértékben rendelkezett ezzel kapcsolatban, hogy Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyékre terjed ki, s a végleges határok a békekonferencia döntéséig nem állapíthatnak meg.⁵⁵ A törvényben röviden rendelkeztek a Népköztársasággal való közös ügyekről, valamint az autonóm terület kettős irányításáról, a Ruszka Krajnai Minisztérium és a Ruszka Krajnai Kormányzóság felállításáról.⁵⁶

A törvény gyakorlati megvalósítását tehát a ruszka krajnai autonómia két kormányzati szerve volt hivatott kivitelezni. A minisztériumot Szabó Oreszt vezetésével Budapesten szervezték meg, az Igazságügyi Minisztérium épületében. A ruszka krajnai miniszter helyettesül államtitkári rangban Guthy Tódort nevezte ki a Minisztertanács, a Munkács központtal felállítandó kormányzóság élére pedig Stefán Ágostont. Ruszka Krajna néhány hónapos fennállása idejéről fennmaradt iratanyagból kirajzolódik, hogy a minisztérium elsősorban a többi minisztériummal igyekezett a kompetenciakérdéseket tisztázni és a Munkácsról érkező kérések teljesítését kieszközölni, míg a kormányzóság helyi szinten igyekezett az autonóm közigazgatás fennhatóságát kialakítani, és a felmerülő sokrétű problémákkal kezelni, mint látjuk majd, változó sikerrel.

⁵² MNL OL K27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1918.12.17.

⁵³ Fedinec Csilla: Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez ..., i.m. 33–34. o.

⁵⁴ Uo. ..., i.m. 33. o.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Uo.

Azt, hogy miért pont Stefán Ágostonra⁵⁷ esett a választás a kormányzó személyének kijelölésekor, több okkal is magyarázhatjuk. Egyrészt a Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt tiszavölgyi járási szervezetének volt az elnöke, így pártkapcsolatai révén ismert volt Károlyiék számára, másrészt 1918 őszén gyorsan reagált az országban zajló eseményekre és kezdte meg a máramarosi, főként a Rahó környéki ruszinság megszervezését a magyar irányzat támogatására. A pályafutását Rahón ügyvédként és lapszerkesztőként kezdő Stefán 1877-ben Ugocsa megyében született görögkatolikus családban. A ruszin hegyvidéket érintő történelmi események aktív szereplője volt. Ügyvédként részt vett a máramarosi skizmaperben, harcolt az első világháborúban. 1907-től szerkesztette a *Tiszavölgy* című folyóiratot. Ebben az újságban gyakorta publikált, így akkori, a nagyközönség irányába közölt társadalmi-politikai nézeteiről a lapból képet kaphatunk. Az 20. század eleji Máramaros vármegye problémáiról elég karakteresen fogalmazott írásaiban. Minden, a ruszinságot sújtó gond eredőjének, legyen az gazdasági vagy politikai természetű, a műveletlenséget tartotta. Több ízben is megfogalmazta, hogy az iskolarendszer erősítése vezethet a gazdasági nehézségek fölszámolásához. Publicisztikájának legérdekesebb elemei a ruszinok jövőjével kapcsolatos fejtegetések voltak. A skizmaper kapcsán például a következőképp írt: „[...] *Ha az államhatalom teljesítené azt a kötelességét, melyet hazánk érdeke, erősödése és jövője elé is szab, 20 év múlva a ruthének fiatal generációja teljesen elmagyarosodna. Módot kell nyúj-*

⁵⁷ Itt érdemes megjegyezni egy sajátos dolgot, amely a Stefánnal említésszerűen is foglalkozó szakirodalomban folyamatosan problémát jelent. Tudni kell ugyanis, hogy 20. századi kárpátaljai történelmi kánon két Stefán Ágostont is ismer. Egyikük az 1877-ben Batáron született ügyvéd, kormányzó, a másikuk pedig az 1893-ban Poroskón született Avgusztin Stefan. Utóbbi pedagógus, a két világháború között iskolaigazgató, a kárpátaljai ukranofil politikum tagja, az 1938-ban autonómiát kapott Podkarpatszka Ruszban Avgusztin Volosin kabinetében oktatásügyi miniszter volt, majd 1939-ben Kárpáti Ukrajna szojmjának elnöke, 1949-ben az USA-ba emigrált, 1986-ban halt meg. Kárpátalja történetének értékes forrásának tekinthetők írásai, különösképp visszaemlékezései. (Részletesebben: *Енциклопедія історії і культури карпатських русинів*. Уклад. : Павло Роберт Магочій, Іван Поп, Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2010.) A két Stefánt a két világháború között főként a magyar sajtóban, távirati iroda jelentéseiben rendszeresen összekeverték. A magyar köztudatban elsősorban a kormányzói és népbiztosi pozíciót betöltő Stefán Ágoston volt valamennyire ismert, így amikor a Avgusztin Stefan 1938–1939-ben a kárpáti ukrán államszervezésben aktív szerepet vállalt, a magyar sajtóban ezeket a híreket Stefán Ágoston személyéhez kötötték. Az ehhez hasonló, különböző típusú forrásokban előforduló tévedések a Kárpátaljával foglalkozó történelmi szakirodalomban nemegyszer okoznak félreértést.

tani, hogy minden rutén gyermek iskolába járjon. 20 év múlva a 26 éven alóli generáció már magyarul beszélne [...] s ha ez a generáció azt tapasztalja, hogy szociális igényei kielegítésénél a magyar nyelvvel hazánkban mindenütt boldogul, a külvilággal való érintkezés alkalmával megszokja a magyar nyelvet úgy, hogy az utána jövő generáció már a családi otthonban is magyar szót fog hallani, s akkor teljessé válik az elmagyarosodás.”⁵⁸ Hasonlóképp vélekedett *Ruténjeink jövője* című cikkében: „Nem-e égbekiáltó bűn, hogy összetett kezekkel nézzük azt a vergődést és nem sietünk az új honfoglalással, az északkeleti vármegyék teljes megmagyarosításával?”⁵⁹ *Északkeleti védőbástya* című írásában pedig a következőképp fogalmazott: „A magyar nemzeti államnak szüksége van arra, hogy a magyar nyelvhatárt északkeleten az ország határáig tolja ki, s hogy a magyar nemzeti állameszmének északkeleten is oly védőbástyája legyen a megmagyarosodott ruténység mint keleten a székelység.”⁶⁰

Stefán elképzelései, mint látható, itt lényegesen eltértek Szabó Oreszt és Sztripszky Hiador gondolatiságától, bár mindhárman a ruszinok nehéz gazdasági, szociális helyzetének javítását műveltségük erősítésében látták, de Stefán a „*elmagyarosítást*” tartotta üdvösnek, ellentétben Szabóval és Sztripszkyvel. A rendelkezésre álló források alapján nehéz meghatározni, hogy a sajtócikkek megírásával valamilyen megfelelési vágy ösztönözte a későbbi kormányzót ismertetett véleményének megfogalmazására, vagy pedig saját – és a szűk ruszin elit nagy része – pályafutásának tapasztalataiból vonta le azt a következtetést, hogy a ruszinok társadalmi felemelkedése együtt kell járjon a magyar kultúrával, a magyar társadalmi miliő külső formáival és a magyar életstílus elemeivel való azonosulással.⁶¹ Az a tény, hogy 1918 decemberétől elvállalta Ruszka Krajna kormányzói pozícióját, érdekesnek tűnik 1918. januári *Népek önrendelkezési joga* című írásának ismeretében, amelyben így írt: „Az önkormányzat ideája csak a nemzetiségi agitátorok koponyájában van meg, mert mindegyik azt hiszi, hogy a főkormányzói állást egyenesen neki kreálták. [...] ha valaki saját

⁵⁸ Stefán Ágoston: Útmutató a ruthén kérdés megoldásához. In: Tiszavölgy, 1914. január 4.

⁵⁹ Uő.: Ruthénjaink jövője, In: Tiszavölgy, 1917. április 25.

⁶⁰ Uő.: Északkeleti védőbástya, In: Tiszavölgy, 1917. május 9.

⁶¹ Molnár Ferenc: A Munkácsi Egyházmegye 1848–1849-ben. Tanulmányok és kronológia. Collectanea Athanasiana I. Studia vol. 7., Nyíregyháza, 2014, 57. o.; Uő.: A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye főpapsága és a ruszin identitás viszonyrendszere 1848–1849-ben. In: Acta Beregsasiensis 2014/1. 104–105. old. Vö.: Magocsi, Paul Robert (ed.): The Shaping of a National Identity – Subcarpathian Rus’, 1848–1948. i.m., 17–20. o.

*fajának önzetlen vezetője, akkor megállapíthatja, hogy a népnek kulturális és anyagi jólét kell – és ez nálunk egyformán kell úgy a magyarnak mint más ajkúnak. Erre vágnak tehát nemzetiségeink és nem az önkormányzatra.*⁶²

A törvény gyakorlati megvalósításának folyamatát az azért dolgozó személyek karakterén kívül talán sokkal jobban meghatározták a ruszinok lakta hegyvidéken uralkodó közállapotok. A közhangulatról, és a gazdasági és szociális állapotokról képet kaphatunk a ruszin települések Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozását rögzítő jegyzőkönyvekből. 1918–1919 folyamán a görögkatolikus klérus bevonásával a ruszinok lakta megyék több településének lakossága is kimondta a csatlakozást a Néptanácsához. Hangsúlyozandó a csatlakozás folyamatában a helyi lelkész, esetleg kántortanító szerepe. A vizsgált iratanyagban huszonhárom jegyzőkönyv maradt fenn, melyek közös jellemzője, hogy rögzítik a település képviselőinek csatlakozását a ruszin tanácshoz, emellett azonban megfogalmazták mindazokat a panaszokat, amelyek orvoslását elvárták az ország új irányításától.

Feltételezhető, hogy a csatlakozás kimondása sok esetben a helyi klérus ráhatásának következménye volt, misem bizonyítja ezt jobban, mint a kölcsényi és szélestői tanácsok csatlakozó jegyzőkönyve. A két településen ugyanaz volt a görögkatolikus lelkész, és szó szerint megegyezik a jegyzőkönyv szövege mindkét településen.⁶³ Azonban mindazok a gazdasági, és a hegyvidék közigazgatásában tapasztalható problémák, amelyeket a jegyzőkönyvekben megfogalmaztak, valóságosak voltak. Ezek között főleg a földínséget, az erdőhasználat jogának korlátozását, a magyar közigazgatás különböző szintjén működő hivatalnokok helyi lakossággal való bánásmódját, visszaéléseiket tudjuk megemlíteni. Ezeken túl több jegyzőkönyv is a lakosság erős zsidóellenes hangulatáról árulkodik. Azokon a csatlakozó gyűléseken, ahol nem volt jelen a görögkatolikus egyház képviselője, olyan egyházi kötelezettségek ellen is felszólaltak, mint például a párbér vagy a stóladíj. Ezek nem újkeletű problémák voltak, mint fentebb utaltam rá, a századelőn megjelent skizmatikus mozgalomnak, a hasonlóan rossz gazdasági-szociális helyzet szolgáltatott termékeny táptalajt.⁶⁴

A Verhovina falvainak 1918 telén tapasztalható hangulatáról sokat elárul Szarvady Kálmán jelentése. A lapszerkesztő, újságíró több mint tíz munkatársával Sztripszky Hiador felkérésére, az Országos Propaganda

⁶² Stefán Ágoston: Népek önrendelkezési joga, In: Tiszavölgy, 1918. január 16.

⁶³ KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2., f. 12–14., f. 17–20.

⁶⁴ A községi néptanácsok megalakulásáról részletesen lásd az iratokat.

Bizottsággal együttműködve hatvankilenc verhovinai községben tájékozódott a lakosság hangulatáról, és igyekezett Ruszka Krajna ügye mellett megnyerni a közvéleményt. A részletes jelentésből kitűnik, az ungvári tanácshoz történő csatlakozást bejelentő jegyzőkönyvekben leírt panaszok általánosan jellemzőek voltak. A hegyvidék lakossága több településen is bizalmatlanul viszonyult a magyar fennhatósághoz, és gazdasági elcsúszásukban nyitottak voltak mind az ukrán, mind a román irányultságot népszerűsítő propagandára. Előbbi volt nyilvánvalóan túlsúlyban, és a propagandaakció által érintett települések nagy részén rendelkeztek befolyásos hívekkel.⁶⁵ Szarvady az ukranofil mozgalom megerősödését tapasztalva Huszton a következő megállapítást tette: *„a magyarság részéről évtizedek óta, – de különösen a háború alatt, – annyi vérlázító sérelemben volt részük, hogy most már helyzetük orvoslását is csak olyan államalakulattól remélik, a melyben anyanyelvük használata, szabad vallásgyakorlatuk kulturális és gazdasági érvényesülésük korlátozhatatlan lesz, a hol a közigazgatási, erdészeti, csendőrségi alkalmazottak brutalitásaival szemben majd az államhatalom nem üres, soha be nem váltott ígéretekkel védelmezi meg. Ilyennek képzelik el Ukrániát.”*⁶⁶ A helyzetet mindazonáltal nem látta teljesen reménytelennek: *„Az elégedetlennel való érintkezésem során azt az impressiót nyertem, hogy az irredentizmus nem határozott törekvés, hanem inkább a múlt hibái fölötti elkeseredés szüleménye s így a rendszerváltozás az irredenta törekvéseket gyorsan és határozottan le is szerelhetné.”*⁶⁷ Szarvady Kálmán javasolta, hogy a szolgabírákat, jegyzőket, papokat, erdészeket cseréljék le mihamarabb, hogy az új hivatalnokok, egyházi személyek javítsanak azon a megítélésen, amely kialakult a magyar fennhatósággal szemben, ezáltal megnyerve a lakosságot, s elsősorban vezetőiket a Ruszka Krajna autonómia gondolatának, s ezzel együtt a lehetőségekhez mérten kifogják a szelet az ukrán, a román és a cseh propaganda vitorlájából.⁶⁸

A magyar közvéleményből élénk reakciókat váltott ki a X. számú néptörvény kiadása. Kass Albert 1919. január 3-án a *Budapesti Hírlapban* közölt cikkében elhamarkodottnak nevezte a ruszin autonómia megadását. A ruszin lakosságot sem gazdasági ereje, sem műveltségi viszonyai tekintetében nem találta késznek arra, hogy az autonóm irányítást működ-

⁶⁵ KTÁL, Fond 59., Opisz 1., Od.zb. 12.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ KTÁL, Fond 59., Opisz 1., Od.zb. 12.

⁶⁸ Uo.

tetni tudja majd: „*Nem elnyomás, de gondoskodó gyámkodás alól a földszabadított kiskorú fejletlen gyermek az élet küzdelmeibe kiszakkíttatik; onereje elégtelen, tapasztalata nincs, táplálékot adó hegyvidéke zord, eltartani nem tudja, [...] A magyarországi rutén népnek nemzeti létre életereje nincsen, ábrándozó vagy túlzó vezetői válságba viszik, a mint olyan felfokozott törekvésekbe lovalják bele, mely aspirációk a népben még mint velleitások sincsenek meg.*”⁶⁹ – írta Kaas. Ugyanitt a szerző leírta a Munkácsi Egyházmegye vezetésével folytatott tárgyalásai során szerzett tapasztalatait, melyek szerint a ruszinok nagyobb önállóságot kaptak a néptörvényben, mint azt kérték. A jelentős Bereg vármegyei közigazgatási tapasztalattal rendelkező báró ezt azzal magyarázta, hogy Jászi Oszkár elsősorban a külpolitikai relációkban gondolkodott, és nem számolt az autonóm terület működtetésének közigazgatási nehézségeivel.⁷⁰

A X. számú néptörvényben szereplő vármegyék magyar lakossága is tiltakozott bizonyos esetekben a ruszin autonómiával szemben. Máramaros vármegyében már 1918. december 28-án összeült az „*Ötkoronaváros nemzeti tanácsa*”⁷¹ ahol, az egyik jelenlévő leírása szerint: „...*a legnagyobb elkeseredés hangján kifejezésre jutott az a szent meggyőződés, hogy Jászi miniszter úrnak semmi joga nem volt ahhoz, hogy az Ötkoronavárost s a bányavárosokat, a magyar nemzet vagyoniát elkótyavetyélje s míg egy magyar lesz a világon, ez ellen legnagyobb földháborodással tiltakozni fog.*”⁷² A máramarosszigeti tanácskozáson egy memorandumot is elfogadtak, melyben kérték, hogy továbbra is működjön a vármegyében magyar közigazgatás, vagy Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros magyarlakta részeiből hozzanak létre egy új közigazgatási egységet. 1919. január 6-án Ugocsa vármegyében álltak elő hasonló kéréssel, melyben magyar közigazgatási egység megalkotását sürgették.⁷³

Az elégedetlenkedők sorához csatlakoztak a dolhaiak is, akik 1919 januárjában intéztek levelet Stefán Ágoston kormányzóhoz, melyben a következőről panaszkodtak: „*A dolhai és dolhavidéki ruthének határozottan kommunista, jobban mondva bolsevista irányzatokat valló része már régebben, de különösen a Huszton folyó hó 21-én meghozott rutén gyűlés óta*

⁶⁹ Kaas Albert: A rutén kérdés. In: Budapesti Hírlap 3. szám. 1919. január 3. 2. o.

⁷⁰ Uo.

⁷¹ A magyarság tiltakozása Ruszka-Krajna ellen. In: Budapesti Hírlap 8. szám, 1919. január 9. 5. o

⁷² Uo.

⁷³ A magyarság – Ruszka-Krajna ellen. In: Budapesti Hírlap, 13. szám. 1919. január 13. 5. o.

olyan önhatalmi és semmi törvényt el nem ismerő magatartást tanúsít a nem ruténajkú polgársággal szemben, amelyből méltán és joggal következ-tethetünk arra, hogy a felelőtlen csöcselék bántalmazásának és rablásának lehetünk kitéve rövid időn belül.”⁷⁴

Szabó Oreszt igyekezett csitítani az indulatokat. A *Budapesti Hírlap*nak 1919. január 18-án adott interjújában a következőket mondta: „*Részemről végtelenül sajnálom ezeket a támadásokat, mert elkészerítik a ruszin nép intelligens vezetőit, a kiknek működése sohasem irányult a ma-gyarság ellen. Ruszka-Krajna autonóm szervezkedését nem csupán a ruszin nép akarta, hanem a külpolitikai helyzet kényszerítő nyomása is elősegítette [...] Nem támadást érdemlünk tehát a magyar közvéleménytől, hanem elis-merést. Ruszka-Krajna népének megelégedése és nyugodt fejlődése elsőren-dű magyar érdek.*”⁷⁵

Figyelemre méltó Mokcsay Zoltán, volt huszti főszolgabíró írása 1919 februárjából. Ebben a szerző kifejtette abbéli meggyőződését, hogy a ruszinok problémáinak megoldására nem az autonómia a legcélravezetőbb mód. Véleménye szerint a görögkatolikus egyháznak fizetett párbér állam általi megváltása, a skizmatikus mozgalom kiszorítása egy „*görög keleti magyar egyház*” létrehozásával, valamint a ruszinok számára kedvező földbirtok-politikai intézkedések meghozatala elengedhetetlen az északkelet-magyarországi területek megmentése céljából.⁷⁶

1919. február 19-én Bereg, Ugocsa és Máramaros megyék ötven-fős küldöttsége igyekezett eljárni Nagy Vince belügyminiszternél a Ruszka Krajna határainak megállapítása ügyében, amit a sajtó úgy interpretált, hogy a „*négy vármegye magyarsága remeg attól a gondolattól, hogy szintiszta vagy nagy többségben magyar területek is a ruszin impérium alá jut-hatnak*”.⁷⁷

A fentebb vázolt körülmények között nyilván nem volt egyszerű feladat a helyi autonóm irányítás megszervezése. A kormányzóságot vezető rahói ügyvéd, lapszerkesztő Stefán Ágoston nagy vehemenciával vetette magát a szervezési feladatokba. A kormányzóság 1919. január–március közötti tevékenységének három fő irányát tudjuk megnevezni.

⁷⁴ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 52.

⁷⁵ Ruszka-Krajna In: *Budapesti Hírlap* 17. szám. 1919. január 19.

⁷⁶ Mokcsay Zoltán: A rutén nép megmenthető a magyar állam számára. In: *Budapesti Hír-lap* 41. szám, 1919. február 16. 8. o.

⁷⁷ Az északkeleti magyarság veszedelme Ruszka-Krajna határai miatt. In: *Budapesti Hír-lap*, 43. szám. 1919. február 19. 4. o.

Az első, a területi adminisztratív szervekkel való kapcsolattartás, az autonóm közigazgatási fennhatóság kiépítése volt. Ennek első részével volt kevesebb gond, a kormányzó januári levelezéséből az látszik, hogy a különböző szintű közigazgatási szervek üdvözölték a kormányzóság létrejöttét, és Stefánt az együttműködésükről biztosították.⁷⁸ A fennhatóság kiépítése viszont komoly nehézségekbe ütközött. Ebben a tekintetben az egyik legjelentősebb nehézséget az okozta, hogy nem voltak konkretizálva Ruzska Krajna határai. Szabó Oreszt kérésére a munkácsi kormányzóság január közepére elkészített egy tervezetet az autonóm terület majdnai határaitól (1. számú térkép). A tervezetben szereplő terület alapja, a hozzáfűzött jegyzet értelmében a „*valóságos nyelvhatár, mely a statisztikai adatokkal nem mindenütt egyezik meg.*”⁷⁹ Az esetleges kivételeket a következőképp indokolták: „*Néhány magyar községű város és község ezért esik be Ruzska Krajna területébe, mert körülöttük ruszin községek vannak, ott vannak a ruszin többségű vármegyék közintézményei, és mert Máramaros megyénknek az anyaországhoz kivezető útja nem volt. Ungvár pedig ruszin kultúrintézmények központja.*”⁸⁰

A kormányzóság közigazgatási tevékenységét ezen a területen nem tudta kifejteni, hisz mire az említett tervezet elkészült, több esemény is lehetetlenné tette a közigazgatási fennhatóság kiépítését. Egyrészt, a Magyar Királyság kötelékében élő ruszinok között az első világháború végén felerősödött az ukrán orientáció is. Ennek kétségtelenül lendületet adott az a tény, hogy a Kárpátoktól keletre Galíciában, illetve a Dnyeper mentén is ukrán államalkotó törekvések bontakoztak ki. Különösképp a galíciai ukrán politikai szervezetekkel való együttműködés eredménye volt az, hogy 1919. január 8-án az ún. Hucul Néptanács Kőrösmezőn kikiáltotta a Hucul Népköztársaságot, mely eseményt egy Galíciából támogatott fegyveres felkelés is kísérte. Mind a 42 tagot számláló Néptanácsot, mind a rövidke életű népköztársaságot Sztepan Klocsurak vezette.⁸¹

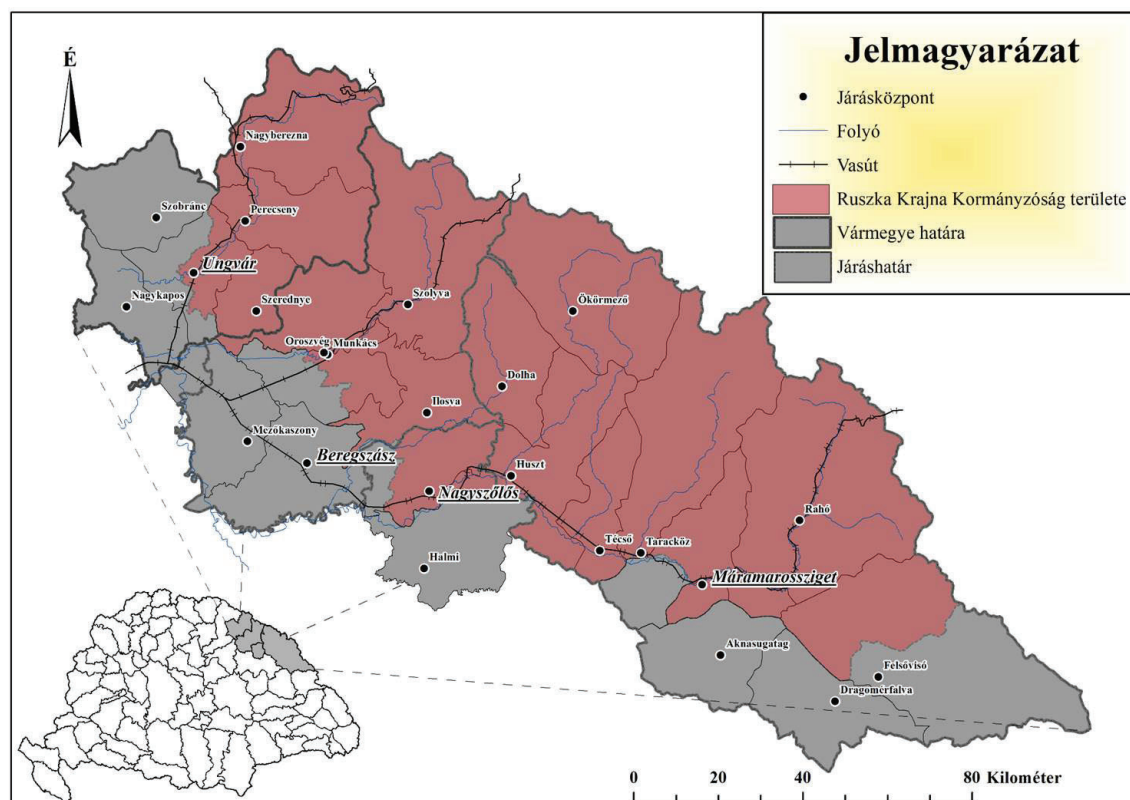
1. sz. térkép. *Tervezet Ruzska Krajna területéről*
(A térképet szerkesztette: Iván András)

⁷⁸ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 4.

⁷⁹ Уо.

⁸⁰ Уо.

⁸¹ Петрецький, Віктор: Історичні особливості становлення політичної еліти Закарпаття (перша чверть ХХ століття). Науково-дослідний інститут політичної регіоналістики. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2014. 27. о.

(Forrás: KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od. zb. 6.)

Az első világháborús tapasztalatokkal is rendelkező Klocsurak szkeptikusan viseltetett a magyar kormányzat ruszin önrendelkezés kérdésének megoldására irányuló rendezési tervekkel szemben.⁸² A kőrösmezői mozi egyik termében megszerveződő tanács 1918. november 8-ára hívta össze a környék lakosságát, akik előtt megfogalmazott nyilatkozatban a létrejövő Ukrajnához való csatlakozást mondták ki. Ugyanebben a nyilatkozatban a magyar hatalom számlájára rótták fel a háború következtében elszenvedett súlyos veszteségeket, illetve az akkori és korábbi magyar kormányzatokat is azzal a váddal illették, hogy a „ruszin-ukrán” kultúra gyakorlásának és fejlesztésének lehetőségétől megfosztották.⁸³ A csatlakozási szándékukat

⁸² Erről részletesen lásd: Ключурак, Степан: До волі (Спомини), Карпатський Союз, Інк., Нью-Йорк, 1978. továbbá: Мушинка, Микола: Лицар Волі: Життя і політично-громадська діяльність Степана Ключурака. – Видання друге, змінене і доповнене. – Ужгород: Гражда, 2011.

⁸³ Ключурак, Степан: До волі (Спомини), Карпатський Союз, Інк., Нью-Йорк, 1978. 103–104. o.

1919. január 2-án a Nyugat-Ukrán Népköztársaság Nemzeti Tanácsának sztanyiszlavi ülésén be is jelentették a Klocsurak vezette küldöttek. A csatlakozás gyakorlati megvalósítása céljából az ortodox karácsony idején, január 7–8-án felkelést szervezett a Hucul Néptanács a Kőrösmezőn állomásozó magyar helyőrség ellen.⁸⁴ A felkelés eredményeként kikiáltották a Hucul Köztársaságot, melynek területét fegyverrel kiterjesztették a Rahói járásra, előrenyomulásukat azonban a román hadsereg megállította.⁸⁵ Az autonóm terület északnyugati részét pedig a csehszlovák csapatok vonták ellenőrzésük alá Ungvárt és környékének január 12-én bekövetkezett megszállásával. Máramarossziget és Ungvár megszállása Ung és Máramaros megyék magyar fennhatóság alatt maradt területein is éreztették negatív hatásukat, hisz ahogyan a ruszka krajnai miniszter Nagy Vince belügyminiszterhez írt levelében fogalmazott: „*a közigazgatási hatóságok a vármegyei hatóságokkal alig tudnak érintkezést kapni, úgyhogy az adminisztráció zavartalan menete veszélyeztetve van.*”⁸⁶ Mivel a nevezett megyékben a közigazgatási központok kikerültek a kormányzó hatásköréből, így kérte a belügyminisztert, hogy ruházza fel az ungi és máramarosi fennhatósága alatt megmaradt területek kormánybiztosi jogaival.⁸⁷

A kormányzóság tevékenységének másik jelentős köre az Északkelet-Felvidéken jelentkező kétségbeejtő közellátási problémák orvoslása volt. A kormányzó Szabó Oreszt közbenjárásával igyekezett a lakosság élelmiszerrel, ruházati cikkekkel, mezőgazdasági eszközökkel való ellátását, az elmaradt hadisegélyek kiutalását Budapesttől kieszközölni. Ezzel egyidejűleg a kormányzó szorgalmazta földbirtokreform mihamarabbi megindítását, amelynek kivitelezési, adminisztratív szervezésébe bele is kezdett a 16. sz. földmérési felügyelőség. Itt megnyilvánultak olyan nehézségek, melyek akadályozták a kormányzóság ez irányú tevékenységét. Stefán Szabó Oresztnak 1919. március 12-én írt levelében arra panaszkodik, hogy a földbirtokreform Bereg megyei megvalósítása során csupán passzív volt a szerepe, és az akció megindítását Kutklafalvy Miklós beregi főispán-kormánybiztos vezette, a kormányzó elmondása szerint a földművelésügyi miniszter felhatalmazásával.⁸⁸

⁸⁴ Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája... i.m., 49. o.

⁸⁵ Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája..., i.m. 53. o.

⁸⁶ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 44.

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 17.

Ez a fajta kompetenciák körül kialakult vitás helyzet, mint látjuk majd, más esetekben is előfordult. Fontos megemlíteni azt is, hogy a közellátás biztosítását, a lakosság gazdasági és szociális helyzetének valamilyen módon történő enyhítését a munkácsi kormányzóság az egyik legégetőbb politikai kérdésnek tekintette. A földkérdés rendezését és az a körül kialakult kompetencavitákat pedig még lényegesebbnek tekintette Stefán az autonómia realizálása szempontjából, erről így írt 1919 márciusában: *„E helyzet megfelelő és késedelem nélküli orvoslása véleményem szerint elsősorban a ruszin autonómia érdekei szempontjából, de – miután a ruszin és magyar nemzet érdekei a közélet semmiféle vonatkozásával kapcsolatban, s legkevésbé ezen akció keresztülvitelénél egymással nem ellentétesek – országos érdekből is rendezendő, már arra való tekintettel is, mert a ruszka krajnai kormányzó hatáskörének a ruszinok által lakott területeket érintő egész adminisztrációba való befolyásának tüzetes meghatározását továbbra is halogatni a közérdek súlyos sérelme nélkül nem lehet.”*⁸⁹ A élelmezési gondok, a közigazgatás nehézkes működése roppant áldatlan állapotokat eredményezett. A kormányzóság több ízben is azzal a kéréssel fordult a belügyminiszterhez és a hadügyminiszterhez, hogy hegyvidéken uralkodó állapotok féken tartását karhatalom kivezénylésével segítsék. Több településről is jeleztek a kormányzónak önkényes földfoglalásokat,⁹⁰ Ökörmezőn és környékén pedig a rendszeressé váló rablások, útonállók, és a már-már mindennapos, Galíciába irányuló gabonacsempészet jelentett súlyos gondokat.⁹¹

A kormányzóság tevékenységének harmadik köre, a lakosság hangulatának befolyásolására irányuló propaganda folytatása, és a széles körű ukrán és román propagandatevékenység fékentartására tett kísérletek sora volt. Propagandatevékenységre 200 ezer korona összeget bocsátott a Ruszka Krajnai Minisztérium a munkácsi kormányzóság részére. Ebből az összegből röpívek szétosztását, illetve a lakosság hangulatának befolyásolására propagandistákat kellett finanszírozni. Szabó Oreszt a feladattal kapcsolatos elvárásait a következőképp fogalmazta meg: *„Kívánatosnak tartom, hogy Kormányzó Úr az igazgatására bízott terület lakosságának hangulatát a törvényhozási úton biztosított autonómia iránt kedvezően befolyásolni igyekezzen, és erre a célra teljesen megbízható egyéneket küldjön ki, akik a lakossággal való közvetlen érintkezés útján a nép kívánságait ki-*

⁸⁹ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 17.

⁹⁰ Lásd: Ruszka Krajna című részt.

⁹¹ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 54.

puhatolhassák és Kormányzó Úr működését az adatok összegyűjtésével megkönnyítsék.”⁹²

A propagandamunkában részt vevő személyeknek tájékozódniuk kellett a panaszokról, sérelmekről, és őrizkedni a felelőtlen ígéretektől. Mindazonáltal fel kellett hívni a lakosság figyelmét, hogy „*az együttérés, összetartás mellett milyen ipari és gazdasági fellendülésnek nyílik tere, hogy a kulturális fejlődés során mi boldog jövődőknek nézünk elébe*”.⁹³ A propagandistáknak szóló direktívákban pedig azt is megfogalmazták, hogy: „*Addig pedig, míg mindez megtörténik, a jelszó legyen: Rend, fegyelem, összetartás, s nem lesz panasz többé a Kárpátok bércei között.*”⁹⁴ A ruszka krajnai kormányzóság fennhatóságának kiépítésében fentebb leírt nehézségek, és a közellátásban tapasztalható gondok ismeretében, feltételezhető, hogy a propagandamunka nem volt egyértelműen sikeres. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy 1919. január 21-én Huszton a Mihajlo Brajcsajko ügyvéd által vezetett kongresszus kimondta Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung, Zemplén, Sáros, Szepes és Abaúj-Torna vármegyék ruszinjainak egyesítését Nagy Ukrajna ruszin–ukrán lakosságával.⁹⁵ A visszaemlékezések, illetve a kongresszus jegyzőkönyvei szerint az eseményen 150 település 420 küldötte vett részt, akik Mihajlo Brascsajko felszólalását követően döntöttek „*Uhorszka Rusz (Угорська Русь)*” Ukrajnával való egyesüléséről.⁹⁶ Az esemény időpontja azért is volt lényeges, mivel másnap, január 22-én Kijevben kimondták az Ukrán Népköztársaság és a Nyugat-Ukrán Népköztársaság egyesülését. Az Ukrán Népköztársaság Direktóriumára Univerzálét adott ki az egyesülésről, mely szerint „*Uhorszka Rusz*” Galíciával és Bukovinával együtt a Nyugat-Ukrán Népköztársaság kötelékében csatlakozott a „*Dnyepermenti Nagy Ukrajnához*”.⁹⁷ Az egyesülés deklarálása nem járhatott együtt valós területi egység megteremtésével, hisz az ukrán mozgalom sem a Dnyeper mentén, sem Nyugat-Ukrajnában nem volt képes tartós területi fennhatóságot kialakítani. Előbbi területen a szovjet katonai térnyerés,

⁹² КТÁЛ, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 1.

⁹³ КТÁЛ, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 2.

⁹⁴ Уо.

⁹⁵ Болдижар, Михайло: Закарпаття між світовими війнами. Факти, події, люди, оцінки. Ужгород 2011., 13–40. о.

⁹⁶ Вегеш, Микола, Токар, Маріан: Карпато-українське державотворення. До 70-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України. Ужгород, Видавництво УЖНУ «Говерла», 2009. 132. о.

⁹⁷ Уо. 134. о.

illetve a kibontakozó polgárháború okozta káosz, utóbbin pedig a lengyel hadsereg térfoglalása tette lehetetlenné ukrán főhatalom felállítását, a mozgalom széles körű társadalmi támogatottságának hiányáról, irányítói között megjelenő feszültségekről mint akadályozó tényezőkről nem is beszélve.⁹⁸

Mindazonáltal az ukrán orientáció gondolatának terjesztését élénk propagandatevékenységgel kívánták elérni, ennek megakadályozására tett kísérletek jelentős energiákat vontak el a megalakuló Ruszka Krajna Kormányzóságától. Stefán Ágoston többször is kérelmezte a Galíciával határos terület határőrcsapatainak megerősítését, azonban kérésére negatív választ kapott a Belügyminisztériumtól.⁹⁹ Nem könnyítette meg a helyzet kezelését az sem, hogy katonai hatóságok tevékenységüket nem minden esetben egyeztették a kormányzósággal. Ebben az ügyben a kormányzó Böhm Vilmos hadügyminiszterhez fordult a következőket kérve: „*Kérem utasítani a katonai hatóságok által bármely misszióval a Ruszka Krajna kormányzóság területén kiküldendő egyéneket, hogy működésük megkezdése előtt nálam igazoltassák magukat, mert a Kormányzóság tele van katonai igazolvánnyal ellátott egyénekekkel, kik között igen sok az ukrán agitátor.*”¹⁰⁰ A ruszka krajnai minisztériumhoz és a munkácsi kormányzósághoz beérkezett jelentésekből és panaszokból az látszik, hogy ukrán agitáció elleni fellépés bizonyos esetben erőszakos volt. Guthy Tódor államtitkár a következőkről tájékoztatta a ruszin kormányzót 1919 februárjában: „*A máramaros megyei Huszt községből és annak vidékéről küldöttség jelent meg nálam és azt panaszolta, hogy a határrendőrség a ruszin lakossággal erőszakoskodik, azzal a megokolással, hogy sárga-kék kokárdát hordanak és ukrán érzelmeket tanúsítanak.*”¹⁰¹ Hasonló tartalmú levelet intézett Szabó Simon, az ungvári tanács elnöke is Stefán Ágostonhoz: „*Több oldalról vett értesülés szerint a karhatalom az ukrán hajlamú ruszinok ellen brutális üldözést kezdett, [...] rá kell mutatnunk arra a veszedelemre, amely ezen eljárásból kifolyólag integrális politikáját fenyegeti.*”¹⁰² Az autonómia kiépítésén

⁹⁸ Erről részletesebben lásd: Грицак, Ярослав: Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст., Генеза, Київ, 2000. továbbá: Нариси історії української революції 1917–1921 років. Друга книга. В. А. Смолій (et.al.), НАН України. Інститут історії України. – Кн. 2. – К.: НВП «Видавництво «Наукова думка»» НАН України, 2012.

⁹⁹ KTÁL, Fond 59., Op. 1. Od.zb. 54.

¹⁰⁰ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 9.

¹⁰¹ KTÁL, Fond 59., Op. 1. Od.zb. 9.

¹⁰² KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 26.

munkálkodók joggal tartottak attól, hogy ezek a történések károsan hatnak Ruszka Krajna ügyére, így konkrét esetekben – mint a huszti – a kormányzás azonnal intézkedett.¹⁰³

A fentebb leírtakból érzékelhető, hogy a ruszka krajnai autonómia kiépítése igen összetett körülmények között zajlott. Már a néptörvény kihirdetésétől megfigyelhető volt az északkelet-felvidéki magyar lakosság bizalmatlansága a ruszin autonómia iránt. Az autonóm közigazgatás kiépítését 1919 januárjától a csehszlovák és román csapatok térfoglalásának kezdete, a ruszin lakosság gazdasági és szociális szempontból igen ínséges állapota, valamint a lakosság körében erőteljes ukranofil agitáció, és annak Kőrösmezőn és Huszton megfigyelhető eredményei is nehezítették. Figyelemre méltó, hogy bár a ruszin területek Magyarország kötelékében való megtartásának legtevékenyebb hívei 1918 őszén a munkácsi püspökség és a Magyarországi Rutének Néptanácsa volt, a munkácsi központú kormányzás fennmaradt iratanyagában alig mutatkozik annak nyoma, hogy a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyével, vagy az ungvári ruszin tanáccsal bármilyen együttműködést próbált volna a Stefán vezette adminisztratív szerv kialakítani. Bár több egyházközség görögkatolikus lelkésze is kereste levelével a kormányzót, főként a lakosok gondjai kapcsán, de a püspökség és Stefánék semmilyen szintű kapcsolatára nem utalnak a rendelkezésre álló források. Mint fentebb már utaltam rá, Jászi pedig egyenesen az autonómia kiépítése kerékkötőinek tekintette a görögkatolikus klérust. Az is szembetűnő, hogy a munkácsi kormányzás megszervezése körül csak Stefán Ágoston és Kaminszky József vállaltak aktív szerepet a Magyarországi Rutének Néptanácsának exponensei közül. Szabó Simon és Stefán Ágoston egyetlen fellelt levélváltásának hangneme pedig a tanács elnöke és a kormányzó közötti rideg viszonyra utal.¹⁰⁴ Természetesen mind a görögkatolikus egyházmegye, mind a ruszin néptanács tevékenységét jelentősen befolyásolta az, hogy Ungvár 1919. január 12-én csehszlovák fennhatóság alá került. Szabó Simon a Néptanácsot 1919. január 16-án tartott gyűlésen tájékoztatta a csehszlovák katonai megszállásról, amellyel kapcsolatban – ahogy fogalmazott – „*passzive viselkedünk*”.¹⁰⁵ A ruszin néptanács képvisellete mindazonáltal tárgyalásokba kezdett a csehszlovák katonai vezetéssel, és ezzel egyidőben megkezdődött az amerikai ruszinokkal való kapcsolatfelvétel is.

¹⁰³ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 9.

¹⁰⁴ KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 26.

¹⁰⁵ KTÁL, Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 6.

Megállapítható, hogy a népköztársaság kormányával nem volt zökkenőmentes az autonóm irányítás együttműködése. A forrásokat tanulmányozva a kutatónak az az érzése támad, mintha a kormány elzárkózott volna a ruszin kormányzati szervektől, munkájukat legalábbis határozottan nem segítették, és láthatóan passzívan viseltettek az autonómia kiépítésének ügyében. A minisztertanácsokon 1919 első hónapjaiban alig kerültek napirendre Ruzska Krajnával kapcsolatos kérdések. Jól jellemzi a helyzetet az, hogy az 1919. március 8-án tartott minisztertanácson Szabó Oreszt még mindig azokkal a kérésekkel fordul kormánytársaihoz, amelyekkel januárban és februárban: *„A ruszin néptörvény végrehajtásához szükséges intézkedések a legsürgősebben megtétessenek, az autonóm jogterület elhatárolása haladéktalanul keresztülvitessék, és ennek alapján mindazokban a kérdésekben, amelyekre nézve az autonóm szervezet az önálló rendelkezés joga megilleti, az impérium haladéktalanul rendelkezésére bocsáttassék.”*¹⁰⁶ Ezen a minisztertanácsi ülésen – mely egyébként az utolsó volt a népköztársaság ideje alatt, amelyiken felmerült Ruzska Krajna ügye – Szabó elégedetlenségét fejezte ki a propagandatevékenységgel kapcsolatban, úgy vélte a rendelkezésére álló anyagi eszközök nem elegendők az ukrán és cseh propaganda hatásának mérséklésére. A ruszka krajnai miniszter felvetette továbbá, hogy a ruszinok kérésére a minisztérium működését áthelyezné Munkácsra, és végül újfent kérte a minisztertanácsot, hogy *„a törvény által biztosított autonómia legsürgősebb életbeléptetésében neki segítségére lenni és a szükséges anyagi és erkölcsi támogatásban részesíteni méltóztassék”*.¹⁰⁷

A Magyar Tanácsköztársaság 1919. március 21-i megalakulásával Ruzska Krajna ügye új kontextusba helyeződött. A ruszin népbiztosi pozíciót Szabó Oreszt nem vállalta, azt március 24-től Stefán Ágoston töltötte be. A népbiztos Budapest székhellyel kezdte meg működését, Munkácsra a helyi szervek irányításával Kaminszky Józsefet bízták meg. A megalakuló megyei direktóriumokkal együttműködve Ruzska Krajna irányításának autonóm volta annyiban fejeződött ki, hogy igyekeztek visszafogni az hátrányos országos rendelkezéseket.¹⁰⁸ Április 9-én létrehozták a ruszin Vörös Gárdát, április 12-én pedig a ruszin Vörös Őrséget. Fontos rögzíteni, hogy a Tanácsköztársaság ideje alatt elviekben az autonóm terület kiterjedése na-

¹⁰⁶ MNL OL K27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1919. március 8.

¹⁰⁷ Uo.

¹⁰⁸ Fedinec: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944 ..., i.m. 11. o.

gyobb lett a X. számú néptörvényben meghatározottakhoz képest. A Ruszin Népbiztosság 1. és 2. számú rendelete, melyek a ruszin Vörös Gárda és Vörös Őrség létrehozását szabályozták Ruszka Krajna területén nem csupán Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyékre voltak hatályosak, de Abaúj, Zemplén, Gömör, Sáros és Szepes vármegyék egyes járásaira, illetve községeire is.¹⁰⁹ A ruszinok lakta terület, és lojalitásuk főleg katonapolitikai szempontból volt jelentős a Tanácsköztársaság számára. A bolsevik Vörös Hadsereg ugyanis 1919 tavaszára megszállta a Dnyeper menti ukrán területek jelentős részét, így a Keleti-Kárpátok térségében lehetőség nyílt volna a két Vörös Hadsereg összekapcsolására, melynek elkerülése érdekében indult meg majd áprilisban a román és csehszlovák térfoglalás Északkelet-Magyarországon.¹¹⁰

A Tanácsköztársaság idején a ruszin autonómia ügyét erősen befolyásolta a Forradalmi Kormányzótanács és Stefán Ágoston közötti hullámzó viszony. Bár Stefán elvállalta a népbiztosi pozíciót és a kormányzótanácsosi tagságot, vélhetően nem tudott azonosulni a Tanácsköztársaság szellemiségével és intézkedéseinek jelentős részével. Ez magyarázható klerikus családból való származásával, illetve a szocializmussal kapcsolatos ellenérzéseivel, amelyeket már idézett *Tiszavölgy* című lapjában többször is kinyilvánított. Egyébként a Tanácsköztársaság vezetése is gyanúval tekintett Stefán Ágostonra. Stefán kinevezésekor a *Vörös Újság* még így írt a népbiztosról: „*A magyar Forradalmi Kormányzótanácsnak az államhatalom átvételekor az volt tehát a vezető szempontja, hogy a ruszin nép érdekeinek teljes kielégítésével, a népbiztosság vezetése oly ember kezébe kerüljön, aki nemcsak a nép zömének bizalmát bírja, és a nép nyelvét tisztán beszéli, hanem akinek szociális ismeretei és forradalmi egyénisége biztosíték arra, hogy a ruszin nép proletáruralmának megszilárdulásához szükséges vasakarató intézkedéseket teljes eréllyel fogja keresztülvinni. Ez okoknál fogva bízta meg a ruszin nép ügyeinek vezetésével Stefán Ágoston dr. népbiztost [...]*”¹¹¹ 1919. április 24-én Neumann József a Szövetségi Központi Intéző Bizottság tagja Stefánról már azt jelentette, hogy „*[...] a szocializmus, a proletárdiktatúra szellemében dolgozni nem képes*”¹¹²

¹⁰⁹ Fedinec Csilla: *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez ...*, i.m. 35–38. o.

¹¹⁰ Ormos Mária: *Padovától Trianonig 1918–1920*, Kossuth Könyvkiadó, 1984, 296. o.

¹¹¹ *Proletárönrendelkezés*, In: *Vörös Újság*, 1919. március 28.

¹¹² Gergely Ernő: *Az ukrán és német kérdés a magyar Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájában*. Századok, 1969. 433. o.

Szintén Neumann kifogásolta, hogy Stefán tevékenysége nyomán a Ruszin Népbiztosság „*csupa ügyvédekből, papokból és más lehetetlen elemekből állnak*”.¹¹³ Megvádolták továbbá a népbiztost, hogy ő tevékenyen támogatta a 1919. április 21–23. között Munkácson lezajlott „*ellenforradalmi*” felkelést.¹¹⁴ Nagy Ernő volt Bereg vármegyei alispánhelyettes visszaemlékezései szerint a ruszin népbiztosnak köszönhetően kerülhette el a halálos ítéletet. Végül 1919 júliusában a Forradalmi Kormányzótanács vizsgálatot rendelt el Stefánnal és a Ruszin Népbiztossággal szemben, amire viszont már nem kerülhetett sor.

A Tanácsköztársaság ideje alatt a hegyvidék helyzete semmit sem javult. Muntyán László politikai megbízott 1919 áprilisában a következőképp jellemezte a Verhovina állapotát: „*[...] a lakosság teljesen el van zárva a nagyvilágtól, se postája, se távírdája, se telefonja és közlekedési eszköze szintén nincsen s ennek [következménye] az, hogy a nagyvilági eseményről nem tud semmit és ha hallott is valamit azt csak elferdítve és rém-képekben [...]. Élelmiszere szintén nincsen, a nép éhezik [...] semmiféle gyűlésre nem akar jönni és nem akar senkinek hinni.*”¹¹⁵ A vázolt helyzet orvoslására a tanácshatalomnak már nem is volt lehetősége, hisz a tavaszi román és csehszlovák katonai előrenyomulás miatt a Tanácsköztársaság szerveinek működése megszűnt az országrészben.

A 1918. decemberi demarkációs vonalat a csehszlovák csapatok csak április 26-án lépték át, csatlakozva a román hadsereg tíz nappal korábban, a Tanácsköztársaság ellen indított támadásához. A békekonferencia a véglegesnek szánt csehszlovák–magyar országhatárt 1919. június 11-én hagyta jóvá, ezt a döntést két nappal később jegyzékben közzétették.¹¹⁶ Augusztusra a csehszlovák légionáriusok elérték Beregszász körzetében azt a vonalat, mely a későbbi csehszlovák–magyar határt jelentette.¹¹⁷ Ennek megfelelően a korábban Magyarország iránti feltétlen hűségét kijelentő ungvári ruszin tanács kész helyzettel találta magát szembe. Ily módon 1919.

¹¹³ Idézi Gergely Ernő: A proletárforradalom és tanácshatalom Kárpátalján és Nyugat-Magyarországon. In: Jogtudományi Közlöny, 1963. október–november hó. 542. o.

¹¹⁴ Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944 ..., i.m., 2002. 53. o.

¹¹⁵ KTÁL Fond 59., Op. 1., Od.zb. 20.

¹¹⁶ Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944 ..., i.m., 2002. 54. o.

¹¹⁷ Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944 ..., i.m., 2002., 55. o.

május 8-án Volosin vezetésével, jelentős részben a Magyarországi Rutének Néptanácsának tagjaiból, és az eperjesi, valamint huszti tanácsokból létrejött a Központi Ruszin Néptanács – amely kimondta a Csehszlovákiához való önkéntes csatlakozást. A gyűlés első felszólalója Szabó Simon volt, a jegyzőkönyv tanúsága szerint a csehszlovák orientációt a következőképp írta le „*a kérdésünkre adott isteni döntéshez vezető legjobb út*”.¹¹⁸

Ruszka Krajna kiépítése kísérletének fentebbi, vázlatos leírásából is érzékelhető, hogy igen összetett folyamatok közepette kellett megkísérelni az autonóm terület létrehozását. Abban, hogy a Károlyi-kormány viszonylag gyorsan megtalálta a közös hangot a Jászi által „*leggyengébb félnek*” titulált nemzetiséggel, kétségtelenül jelentős szerepe volt a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyének, illetve a Papp Antal püspök kezdeményezésére létrejött Magyarországi Rutének Néptanácsának. A népköztársaság kormányzatának sikerült megtalálniuk, és céljaiknak megnyerni azokat a ruszin exponenseket, akik közigazgatási és tudományos szerepvállalásuk következtében országosan is ismertek és elismertek, valamint a szűk ruszin értelmiség számára is elfogadhatók voltak.

A X. számú néptörvény implementálása azonban rengeteg egyéb akadályba ütközött. Itt elsősorban a ruszin hegyvidék már sokszor megemlített rossz gazdasági és szociális helyzetét kell megneveznünk, amelynek megélése a korábbi évtizedek türelmetlen magyar nemzetiségpolitikájának, és főleg annak alsóbb közigazgatási szinteken való megnyilvánulásaiból eredő, a magyar fennhatósággal szemben kialakult bizalmatlansággal társult. Részben ebből eredeztethető az, hogy a magyar államtól elszakadásra buzdító propaganda több, a ruszin lakosság között kisebb-nagyobb befolyással rendelkező személyt megnyert magának. Már csak ennek a helyzetnek a konszolidálása is komoly erőfeszítések árán valósulhatott volna meg. Tetézték a gondokat az önrendelkezés létrehozásában szerepet vállaló személyek között felmerülő ellentétek, feszültségek. A kaotikus belpolitikai és a feszült, Magyarország számára roppant kedvezőtlen külpolitikai helyzetben talán a budapesti kormányzat sem hitt igazán az autonómia felállításának sikerében, nyilván nem is ezt tekintették az elsődleges problémának. Azonban a román és a csehszlovák katonai térnyerés minden to-

¹¹⁸ «Протоколы общего собрания подкарпатскихъ радъ и первыхъ 5-ти заседаній Центральной Русской Народной Рады» видані в Ужгороді у 1919 році в друкарні «УНІО». <http://www.zakarpatia.com/?cat=111> Letöltés ideje 2016. szeptember 9.

vábbi kísérletezésnek véget vetett. A különböző irányzatot valló északkelet-felvidéki ruszin értelmiség egy kész helyzettel találta magát szemben, és 1919 májusában ehhez a helyzethez alkalmazkodva mondta ki egyöntetűen a Csehszlovákiához való csatlakozást.

A hegyvidék lakosságának nagy része ebből a zűrzavaros időszakból leginkább azt érzékelhette, hogy a világháború végével sem javultak körülményeik, katonák jöttek, majd mentek, akárcsak a propagandisták, akik kivétel nélkül helyzetük közeljövőben bekövetkező javulását ígérték. Ez azonban nem történt meg, közben a fejük felett megszűnt a népköztársaság, majd a tanács hatalom is, és létrejött a csehszlovák állam, amelyben a tervezett Ruszka Krajna autonóm régiótól valamivel kiterjedtebb területű Podkarpatszka Rusz formájában ígérték önrendelkezést a ruszinoknak.

IRATOK

1.

1918. november 5., Ungvár

**Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye
püspökének 1918. évi X. számú körlevele a Munkácsi
Egyházmegye klérusának a nemzeti tanácsok létrehozásának,
a naptáregyesítés és a latin betűs tankönyvek
használatának tárgyában**

*

Dicsértessék az Ur Jézus Krisztus!

A munkácsegyházmegyei ntdő¹ Klérusnak.

7397:1918. sz. Egyházmegyénk hívei mindenkor hazafias hűséggel küzdöttek hazánk függetlenségéért. Rákóczi ruthén kurucait, Kossuth ruthén huszárjait ugyanaz a nemes hazaszeretet lelkesítette, mint a mostani világháború ruthén hőseit, akik a harcmezőn és itthon egyaránt meg nem tántorítható hűséggel ragaszkodtak hazájukhoz.

Amidőn most *Magyarország* a világháború rettenetes véráldozatai és szenvedései árán, egy rövid, de annál lelkesebb és mondhatni vértelen politikai újjáalakulás folytán *elérte teljes függetlenségét*, lehetetlen, hogy híveink őszinte örömmel ne köszöntsék a szabadságnak felvirradó hajnalát.

Meg vagyok róla győződve, hogy híveink mindenütt az ősoktól öröklött hűséggel állanak őrt ennek az új független Magyarországnak az ő vérökkel is megszentelt határain annál is inkább, mert ez a megújhodott, demokratikus Magyarország népünk részére is megadja mindazon jogokat, melyek az emberi méltóság elismeréséből s a szabadság, egyenlőség és testvéri szeretet elveiből folynak.

De ez a rohamos átalakulás csak akkor lesz reánk üdvöt hozó, ha azt az igazság és szeretet fogja áthatni, – ha a kedélyeket az építés és nem a rombolás szándéka fogja irányítani.

Bele kell tehát abba vinnünk az Evangélium szellemét és apostoli buzgósággal kell azon dolgoznunk, hogy híveinket a szabadság mómora el ne kábítsa, s ne ragadja oly féktelenségre, mely a haza, az egyház és általában a társadalmi egyensúly érdekeit veszélyeztethetné.

¹ ntdő – nagytisztelendő

Felhívom tehát Nagyontisztelendőségeket, hogy e nagy fontosságú időben vezessék híveiket szent vallásunk magasztos tanítása és hazafias tradícióink szellemében!

Az átalakulás idejére szükségessé vált *nemzeti tanácsokra* és *nemzetőrsegekre* hárul a kedélyek csillapításának s a személy- és vagyonsbiztonság intézésének feladata.

Elvárom a Ntendő lelkész uraktól, hogy a lelkészetök területén alakuló ily szervezeteket közreműködésükkel támogassák s az *azok iránti tiszteletre és engedelmességre híveiket atyailag figyelmeztessék.*

Ungvár, 1918. november hó 5.

7398:1918. sz. A beérkezett hivatalos jelentésekből mély lelki fájdalommal látom, hogy az 1916. évi VI. körlevélben 2660. sz. a közölt rendelettel ugyanazon évi június hó 24-től kezdve behozott naptáregyesítés² híveink egy részénél félreértéseket okozott és elégedetlenséget szült.

Amidőn e reformot az egyházi és világi hatóságok sürgetésére az eperjesi és hajdúdorogi püspök urakkal egyetértően egyházmegyénkbe bevezettem, ettől a hitélet fellendülését és a két naptár közötti különbséget folytán elszenvedett különféle társadalmi hátrányaink megszüntetését reméltem.

Sajnálattal kellett azonban tapasztalnom, hogy híveink egy része ezen, az ő javukat szolgáló céljainkat félreértve, nem tudott beleilleszkedni a naptáregyesítés által teremtett helyzetbe, hanem a reform által vallásos érzületében érezvén magát megbántottnak, a hívők és lelkipásztoraik között olyan surlódások támadtak, amelyek a lelkek békéjét megzavarni alkalmasak.

Mivel pedig az egyházi kormányzatnak legfőbb törvénykönyve a szent Evangélium és legfőbb törvénye a lelkek örök üdvösségének munkálása, – továbbá mivel a mai válságos viszonyok között társadalmilag is arra kell törekednünk, hogy az egyenetlenség és a visszavonás okait megszüntessük, ezért káptalanom és szentszékem véleményének meghallgatása után értesítem Nagyontisztelendőségeket, hogy a naptáregyesítés reformjához csak annyiban ragaszkodom, amennyiben azt egyházmegyém

² A görögkatolikus egyház a Magyar Királyság területén a Julián-naptárt használta. A budapesti görögkatolikus parókia 1909-től, a munkácsi, eperjesi és hajdúdorogi egyházmegyék 1916-tól tértek át a Gergely-naptár használatára.

hívei kívánják, és mihelyt meggyőződöm arról, hogy a hívek lelki nyugalmanak biztosítása a reform visszavonását követeli, azt el fogom rendelni.

Felhívom azért a nt. lelkész és administrator³ urakat, hogy lelkészetekben **tartsanak azonnal hitközségi közgyűlést** és azon kérdezzék meg egyenkint a megjelent híveket: óhajtják-e a naptáregyesítés további fenntartását, vagy pedig a régi Julián-naptár visszaállítását kérik-e? **A hívek többségének óhajtát híven feltüntető jegyzőkönyvek**, amelyekbe a hitközségi közgyűlésen megjelent összes hívek nevei bejegyzendők, és amelyekbe **az összes hívek azon határozott ígérete is befoglalandó, hogy szent hitükhöz és hazánkhoz mindig hűek maradnak**, két hitelesítő s a lelkész által aláírva hozzám legkésőbb **folyó hó végéig beterjesztendők**, hogy a további szükséges intézkedést megtehessem.

Ungvárott, 1918. évi november hó 5-én.

7399:1918. sz. **A latin betűs ruthén tankönyvek használata** tárgyában 1916. évi IX. körlevelemben 4446. szám alatt közölt rendeletemben az **akkori kormánynak**⁴ a körlevélben idézett **sürgetésére** akképp intézkedtem, hogy a hittan és ruthén nyelv tanításába ily nyomtatású tankönyvek használatát vezessük be. Ezen intézkedésemet bizonyára a hozzáfűzött helytelen sajtónyilatkozatok folytán sokan félreértették és úgy magyarázták, mintha a templomi nyelvünk betűi ellen irányulna, dacára annak, hogy abban a templomi betűk kiküszöböléséről szó sincs s nem is lehetett, mert éppen egyházmegyém fellépése folytán a templomi könyvek átírását célzó akció levétetett a napirendről s e betűk azóta is zavartalanul oltárainkon vannak.

Egyrészt a félreértések elkerülés végett, másrészt a magam részéről is hozzájárulni óhajtván szeretett hazánk függetlenségének virradatán népünk jogainak és szabad kulturális fejlődésének biztosításához, ezenel **hatályon kívül helyezem fennebb idézett rendeletemet** s meghagyom, hogy egyházmegyém iskoláiban a cirill vagy latin betűk használatának megválasztása az iskolaszékek határozatának tartassák fenn. Mindazonáltal ott is, ahol az iskolaszék a latin betűs könyvek használata mellett dönt, – a templomi könyvekben használt írásmód ismertetése a tantervbe szinten felveendő.

³ Az adminisztrátor egyházi alkalmazott, aki az egyházi hatóság (pl. püspökség) megbízása alapján egyházi javadalmakat kezel.

⁴ Tisza István második kormánya, mely 1913–1917 között volt hivatalban.

A szükséges cirill- és latinbetűs tankönyvek Ungvárott az Uniónyomdában rendelhetők meg.

Egyébiránt püspöki áldásom adása mellett vagyok
Ungvár, 1918. november hó 5-én,

Krisztusban szíves atyjok:

ANTAL püspök⁵

KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2774.

2.

1918. november 7., Ungvár

**Az Ungvári Nemzeti Tanács⁶ levele Papp Antalhoz,
a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspökéhez
a görögkatolikus klérus propaganda tevékenységbe való
bevonása tárgyában**

*

Nemzeti Tanács Ungvár. N.T.64/918. szám.

Méltóságos és tisztelendő Püspök Úr!

A Nemzeti Tanács oly irányú értesüléseket szerzett, hogy az ukrán terjeszkedésnek nem célja átcsapni Magyarországra. Ezt a hírt hozták [...] ⁷ közlekedő vasutasok, akik [...] ⁸ bejött ukrán küldöttséggel beszéltek. – Épen ilyen értesülés van vasutasoktól a mezőlaborci vonalról is. Miután pedig egy megerősített és felfegyverzett, géppuskákkal ellátott század ment 7 tiszttel a határvédelemre is, fel kell tételeznünk, hogy semmiféle invázió nem lehet.

Ily körülmények között a Nemzeti Tanács időszerűnek látja felkérni Méltóságodat, lenne kegyes papjai által propagandát indíttatni, templomokban szószékről a nép megnyugtatóra és a magyar hazához való további hűség ragaszkodásra. – Ez a fent jelzett körülmények folytán időszerűnek és feltétlen szükségesnek látjuk. –

Tudjuk, hogy Méltóságod egyházfejedelmi fennhatósága alatt intézményesen óhajtja a magyar hazához való tartozást dokumentálni, de,

⁵ Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke.

⁶ Az Ungvári Nemzeti Tanács 1918. október 31-én alakult Bereviczy István, Ungvár polgármesterének elnökletével.

⁷ kibetűzhetetlen szó

⁸ kibetűzhetetlen szó

hogy ez simán és méltóságosan történhessék, volna jó éppen a fent jelzet propaganda; mert csendőr szuronynál többet ér a vallásos hívők előtt a lelkipásztor irányítása.

Méltóságodat hazafiasan üdvözli Ungvárt, 1918. nov. 7-én. Nemzeti Tanács elnöke⁹.

KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776.

3. 1918. november 9., Ungvár A Magyarországi Ruthének Néptanácsa alakuló ülésének jegyzőkönyve

*

Jegyzőkönyv

Mely felvétellett Ungváron, 1918. év november hónap 9. napján a Magyarországi Ruthének Nemzeti tanácsának alakuló közgyűlésén. Jelen van több mint száz egyén és pedig egyháziak, világiak, városi lakosok, vidékiek, különféle értelmiségi osztálybeliek, iparosok és a köznép számos tagja.

Tárgy

1. Volosin Ágoston¹⁰ ungvári tanítóképezdei igazgató úr az emelvényre lép és rövid, de mély gondolatokkal telt beszédében tudomására hozza az egybegyűlteknek, hogy most, midőn az új világalakulat a magyarországi ruthén nemzet kérdését is felszínre vetette, a ruthén nép kultúrjavit jelenleg egyedül munkáló társaság az ungvári „Unió Könyvnyomda Részvénytársaság”¹¹ igazgatósága, kötelezettségének tartotta megindítani azt a mozgalmat, il-

⁹ Az Ungvári Nemzeti Tanács elnöke Bereviczy István, Ungvár polgármestere volt.

¹⁰ Volosin Ágoston ((Августин Волошин, Avgusztin Volosin) Kelecsény, 1874 – Moszkva, 1945) – görögkatolikus pap, pedagógus, az ungvári tanítóképző igazgatója. Egyik alapítója volt az ungvári Központi Orosz Nemzeti Tanácsnak. 1923–1939 között a Keresztény Néppárt élén állt. A csehszlovák törvényhozás képviselője. Az autonóm Podkarpatszka Rusz második miniszterelnöke. A rövid életű Kárpáti Ukrajna elnöke.

¹¹ Az Unió Könyvnyomda Részvénytársaság 1902 nyarán alakult, célja az ugyanebben az évben feloszló Szent Bazil Társaság kiadó tevékenységének folytatása. A Szent Bazil Társaság 1864-től működött Ungváron, célja a munkácsi és az eperjesi egyházmegyékben élő görögkatolikusok művelődésének előmozdítása volt. – Хроніка Закарпаття 1867–2010 – Кárpátalja évszámokban 1867–2010. Ужгород, Видавництво УжНУ «Говерла» 2011. 24. o.

letőleg megalakíttatni azt a szervet, melynek joga van valóban a ruthén nemzet nevében beszélni s egyúttal célja a ruthén nemzet jogait és kívánóságait pontosan körvonalazni s azok keresztülvitele végett Magyarország mostani törvényes kormányával érintkezésbe lépni. Épen ezért a fent említett intézmény igazgatósága folyó hó 6-án rendkívüli közgyűlésen meghatározott, hogy a mai napon nemcsak a magyarországi ruthén nemzet értelmiségét, vezetőit, hanem magát a köznépet is egybehívja a további teendők megbeszélése végett. Midőn most örömmel látja a megjelentek számából a rendkívülileg megnyilvánult érdeklődést és utalva azokra a külföldről ideirányított törekvésekre, melyek a ruthén népet ősi hazájuktól elszakítani kívánják s amelyek ellen a népnek egyetemlegesen tiltakozni kell. Üdvözlí a megjelenteket s az előkészítő bizottság megbízásából ajánlja, hogy e népgyűlés elnökévé Dr. Szabó Simon kanonok urat [válassza].

A közgyűlés általános lelkesedés között elnökévé közfelkiáltással Dr. Szabó Simon munkácscegyházmegyei kanonokot választja meg, ki a megbízatást elfogadja.

2. Dr. Szabó Simon elfoglalja az elnöki emelvényt és megtartja a gondolatokban dús magyar és ruthén nyelvű beszédét. Nem annyira saját erejében bízik, mint inkább a megjelentek lelkes támogatásában és ügybuzgó érdeklődésében. Meggyőződése, hogy a magyarországi ruthéneknek is néptanácsot kell alakítani, mint ezt már az összes többi hazai nemzetek is megtették. Halálos bűn volna népünk számára nem követelni azokat a jogokat, előnyöket és szabadságot, a melyeket az ország többi nemzetei meg fognak kapni. Az eddigi dadogó kurzust meg kell változtatni. Nálunk eddig az volt a jelszó, hogy legjobb politika nem politizálni és nem nemzetieskedni, a mi még azzal is meglett toldva, hogy antinemzeteskedés történt és a volt kormány imperialista politikáját szolgáltuk, meg hogy már mindenki meg volt győződve a ruthén nép faji jellegének elvesztéséről. Azonban gazda nélkül történt a számítás. A gondviselés megfordította az események menetének szekérrúdját. A nép meghallotta Wilson elnök¹² ébresztő szavát s a maga faviskóiban széltében beszél a nemzetek önrendelkezésének jogairól. A ruthén nép hamarosan követeli maga számára az életet s a nemzeti élet feltételeinek megvalósítását. A jelenlegi magyar nemzeti kormány ezt a jogot az ország területén minden nemzetnek megadta. Nálunk azonban speciális nehézségek merülnek fel. A nép ugyanis nélkülözi az értelmes nemzeti intelligenciát, mely őt politikai magatartásában vezetné. Ezen epochális időkben létének és jogainak érvényesítésében magára hagyatva, a maga zavaros

¹² Woodrow Wilson amerikai elnök

ideológiájából kifolyólag tévedésekbe és szertelenségekbe esett. Így több helyütt Ukrainához¹³ kívánnak csatlakozni. A népet e veszedelemtől csak úgy lehet megmenteni, ha megnyugtadjuk, hogy van intézmény, mely az ő nemzeti és emberi jogait lelkiismeretesen és becsülettel akarja munkálni. E mozgalom nem szeparatiztikus, hanem ellenkezőleg Magyarország területi integritásának ügyét kívánja szolgálni a Ruthén Néptanács s azt a másik fontos célt, hogy a ruthén népet megnyugtassuk és ezen eszme köré gyűjthessük. Az eljárásban és működésben az a jó angol jelszó vezessen: „Honesty is the best policy – A becsületesség a legjobb politika.” A szándék becsületes s becsületesen akarjuk megvalósítani a munkát. Őseink hagyományát követjük *pro patria et libertate*¹⁴!

3. Dr. Szabó Simon elnök, miután az ülést megnyitja, jegyzőkönyv vezetésére felkéri Dr. Grigány Gyula teológiai tanárt, a jegyzőkönyv hitelesítésére pedig Gulovics Tivadar¹⁵ gimnáziumi és Stefán Ágoston¹⁶ tanítóképző intézeti tanárokat.

A nevezettek a felszólítást, illetőleg megbízást elfogadják.

4. Dr. Szabó Simon elnök felhívására a népgyűlés egyhangú lelkesedéssel mondja ki, hogy megalakítja a Magyarországi Ruthének Néptanácsát, és ezután az elnök felolvastatja magyar és ruthén nyelven a Magyarországi Ruthének Néptanácsának az előkészítő bizottság által előre összeállított és a „Hayka”¹⁷ című ruthén nyelvű néplapban közzétett programpontjait és kéri azoknak megbeszélését és elfogadását. A programpontok a következők:

„A Magyarországi Ruthének Néptanácsa kijelenti, hogy örömmel üdvözli az újjáalakuló független Magyarországot és csatlakozik a Magyar Nemzeti Tanácshoz a következő programpontok alapján:

1. A magyarországi ruthén nép ragaszkodik ősi hazájához és annak területi integritásához, egyúttal tiltakozik minden olyan törekvés ellen, mely a magyarországi ruthéneket az ősi magyar hazától elszakítani kívánja, vagy amely a haza állami egységét veszélyezteti.

¹³ Ukrajna kifejezést az iratokban Ukrainaként használták.

¹⁴ Cum Deo pro Patria et Libertate! – Istennel a hazáért és a szabadságért, II. Rákóczi Ferenc jelmondata.

¹⁵ Gulovics Tivadar ungvári gimnáziumi tanár, a két világháború között az Ungvári Atlétikai klub elnöke.

¹⁶ Stefán Ágoston ((Августин Штефан, Avgusztin Stefán) 1893–1986) – pedagógus, a két világháború között iskolaigazgató, a kárpátaljai ukranofil politikum tagja, az 1938-ban autonómiát kapott Podkarpatszka Ruszban Avgusztin Volosin kabinetében oktatásügyi miniszter volt, majd 1939-ben Kárpáti Ukrajna szojmjának elnöke.

¹⁷ Nauka (Tudomány) – 1886-tól Ungváron megjelenő ruszin lap.

2. A magyarországi ruhtén nép számára követeli a néptanács mindazon jogokat, melyeket a kialakuló új demokratikus Magyarország a nem magyarajkú népfajoknak juttatni kíván.

3. A gör.kath.¹⁸ ruhtén egyház részére külön autonomikus szervezetet kíván.

4. A hazai ruthén nép szellemi és anyagi életének és fejlődésének biztosítását célzó szociális földbirtok – és iparpolitikai reformok keresztülvitelét kívánjuk.”

Dr. Hadzsega Gyula¹⁹, Gulovics Tivadar, Dr. Hadzsega Bazil, Dudinszky István, Flenykó János, Kossey Elek, Bacsinszky Tivadar, Dr. Eckmann János és mások magyar és ruthén nyelvű felszólalásai után a Néptanács a fenti programpontokat elfogadja és hangsúlyozza, hogy ezentúl a magyarországi ruthén nép nevében beszélni senki más nincs feljogosítva, mint a Magyarországi Ruthének Néptanácsa.

5. Volosin Ágoston úr jelenti a Néptanácsnak, hogy Dr. Novák István²⁰ eperjesi püspök úr önmaga, káptalana, mint a hívei nevében a programpontokat fenntartás nélkül elfogadja. Lelkesedéssel fogadtatik és örvendetes tudomásul szolgál

6. Dr. Szabó Simon elnök úr felkéri a Népgyűlést, hogy ejtse meg az intéző bizottság és a tanács megválasztását.

A népgyűlés az Intéző-Bizottság tagjait így alakítja meg. Elnök: dr. Szabó Simon, alelnök: Kossey Elek, titkár: Volosin Ágoston, Pénztáros: Gulovics Tivadar, jegyző: dr. Grigány Gyula és Dr. Kaminszky József.

A Néptanács tagjaiul pedig a következőket választja meg: Beszkid Antal (Budapest), Bihary Emmánuel (Bártfa), Bilák Sándor (Kövesliget), Dr. Demjanics Emil (Budapest), Demeter Mihály (Ungvár), Dolinay Péter (Pálosremete), Duliskovics Elek (Ungvár), Dr. Egressy Gyula (Técső),

¹⁸ görögkatolikus

¹⁹ Hadzsega Gyula (Julij Hadzsega, Гджега Юлић) – görögkatolikus lelkész, az ungvári szeminárium professzora.

²⁰ Novák István (1879–1932) 1913-ban szentelték eperjesi püspökké, ezt megelőzően az ungvári szeminárium tanára volt. 1918-ban megtagadta a csehszlovák államesküt, 1920-ban mentette fel a szentszék püspöki feladatai alól. Ezt követően Magyarországon telepedett le, ahol 1932-ben halt meg. – Hegedűs András: Az eperjesi görög katolikus püspöki szék 1913. évi betöltése. (Adalék a dualizmus-kori főpapi kinevezések politikai hátteréhez). In: Fialat egyháztörténészek írásai, Szerk.: Fazekas Csaba, Miskolci Egyetem BTK Újkori Magyar Történelmi Tanszék, Miskolc, 1999. – <http://mek.niif.hu/02000/02082/html/index.htm#tart>, utolsó letöltés ideje: 2018. január 26.

Dr. Ekmann János (Munkács), Fenyő Igor (Nagyberezna), Flenyó János (Órdarma), Földesi Gyula (Ungvár), Gebé Péter (Ungvár), Gorzó Elek (Kökényes), Homa Joakim (Munkács), Hnátkó Emil (Gálszécs), Kacsanóvszky József (Budapest), [...] ²¹, Koleszár János (Ungvár), Leukánics Emil [...] ²², Mihálka János (Csongova ²³), Neviczky Emil (Sárosújlak), Neviczky Konstantin (Radváncz), Pásztor Sándor (Ungvár), Dr. Pedrik Igor (Torna), Polivka János (Felsőújköz), Dr. Rusznák Miklós (Eperjes), Dr. Stefán Ágoston (Rahó), Szabó Endre (Máramarossziget), Szabó Eumén (Nagyszöllős), Szkunzevics Kornél (Budapest), Tegze László (Sóhát), [...] ²⁴ Volenszky Kálmán (Nagyszöllős), Vrabély Mihály (Budapest), Zseltvay Viktor (Ungvár)

7. Volosin Ágoston előterjeszti egy népnevelési egyesület szervezését.

A közgyűlés ezen egyesület megalakítását szükségesnek mondja ki és a korábbi lépések és a korábbi lépések intézkedésére a Néptanácsot felhívja. [...]

Dr. Szabó Simon elnök, miután felszólítja a népgyűlést, hogy pénzübeli adományaikkal járuljanak hozzá az előforduló rendkívüli költségek fedezéséhez, lelkesítő beszéddel berekeszti a népgyűlést, mely Duchnovics Sándor „Подкарпатский русины оставте глубокий сонь” ²⁵ kezdetű hazafias dalával ért véget.

Dr. Grigány Gyula s.k.
jegyző

Dr. Szabó Simon s.k.
elnök

Hitelesítjük:

Gulovics Tivadar s.k.
Stefán Ágoston s.k.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od. zb. 1.

²¹ kibetűzhetetlen szavak

²² kibetűzhetetlen szó

²³ Nagycsongova

²⁴ kibetűzhetetlen szavak

²⁵ Alekszandr Duchnovics (Duknovics Sándor) görögkatolikus paróchus által írt költemény. Magyarul: „Kárpátalji ruszin népem, Elég volt az álomból!” A verset Fenczik István zenésítette meg, és az 1940-es évek első himnuszaként használták Kárpátalján. 2009-ben a Kárpátaljai Megyei Tanács Kárpátalja megye hivatalos himnuszának fogadta el a művet. – Fedinec Csilla: Hol a hazám? Ki a népem? A kárpátaljai ember himnuszai. In: Hitel: Független irodalmi, társadalmi, kritikai lap 24:(9) pp. 98–101. (2011)

4.

1918. november 9., Ungvár
A Magyarországi Rutének Néptanácsának tagsága

*

A Magyarországi Ruthének Néptanácsának tagjai:

A. Intéző bizottság
 Elnök: Dr. Szabó Simon
 Alelnök: Kossey Elek
 Titkár: Volosin Ágoston
 Pénztáros: Gulovics Tivadar
 Jegyző: Dr. Kaminszky József²⁶

B. Tagok
 Beszkid Antal (Budapest)²⁷
 Bihary Emánuel (Bártfa)
 Bilán Sándor (Kovácsrét)
 Demjánovics Emil (Budapest)
 Demeter Miklós
 Dolinay Péter (Pálosremete)
 Dulis Ervin Elek (Ungvár)
 Dr. Egressy Gyula (Técső)
 Dr. Ekman János (Munkács)
 Fengya Igor (N. berezna)²⁸
 [...] János (Őrdarma)²⁹
 Földesi Gyula (Ungvár)
 Gebé Péter³⁰ (Ungvár)
 Gurzó Elek (Kökényes)
 Horna Joachim (Munkács)

²⁶ Kaminszky József (Йосиф Камінський) – jogász, 1918 végétől Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter titkára, a Tanácsköztársaságban a Ruszin Népbiztosság politikai megbízottja. A két világháború között több párt színéiben is politizált.

²⁷ Vélhetően nem azonos az Eperjesi Ruszin Néptanácsot vezető Anton Beszkiddel.

²⁸ Nagyberezna

²⁹ kibetűzhetetlen szavak

³⁰ Gebé Péter – görögkatolikus pap, tanár, a tanács megalakulásakor munkácsi kanonok. 1924-ben váltotta Papa Antalt a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöki székében.

Ihnatkó Emil [...] ³¹
Kacsanovszky [...] ³² (Bpest) ³³
Karcub Géza (Ungvár)
Kolenzár János (Ungvár)
Leukánics Emil [...] ³⁴
Mihálka János (Csongova)
Neviczky Emil (Sárosújlak)
Vericzky Konstantin (Radváncz)
[...] ³⁵ Sándor (Ungvár)
Dr. Petrik Igor (Torna)
Polivka János [...] ³⁶
Dr. Rosznák Miklós (Eperjes)
Stefán Ágoston (Rahó)
Szabó Endre [...] ³⁷
Szabó Endre [...] ³⁸
Tegze László (Sóhát)
Dr. Turkinyák [...] ³⁹ (Eperjes)
Volenszky Kálmán ⁴⁰ (N. szőlős) ⁴¹
Vrábel Mihály (Bpest) ⁴²
Zseltvay Viktor (Ungvár)

KTÁL, Fond 1134., Op. 1., Od.zb., 3.

³¹ kibetűzhetetlen szavak

³² kibetűzhetetlen szavak

³³ Budapest

³⁴ kibetűzhetetlen szavak

³⁵ kibetűzhetetlen szavak

³⁶ kibetűzhetetlen szavak

³⁷ kibetűzhetetlen szavak

³⁸ kibetűzhetetlen szavak

³⁹ kibetűzhetetlen szavak

⁴⁰ Volenszky Kálmán – a tanács megalakulásakor ügyvéd, 1918 végén Ugocsa megye főispán-kormánybiztosává nevezték ki.

⁴¹ Nagyszőlős

⁴² Budapest

5.

1918. november 12., Ungvár

**Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye
püspökének levele Bereviczy Istvánnak⁴³, az Ungvári Nemzeti
Tanács elnökének a görögkatolikus klérus ruszinok körében
folytatott tájékoztató munkájáról**

*

7420. szám.

Berzeviczy István Úrnak,
mint az Ungvári Nemzeti Tanács érdemes elnökének

Helyben.

Folyó *évi* november hó 7-én kelt 64. számú átirata kapcsán van szerencsém Elnök Urat tisztelettel arról értesíteni, miszerint dr. Hadzsega Gyula theológiai tanár, mint nemzeti tanácsi tag által f. évi november hó 7-én bemutatott X. számú főpásztori Körlevelemben általánosságban már felhívtam egyházmegyélem lelkészkedő papságát és híveit arra, hogy a nagy időknek mindnyájunk által határtalan örömmel fogadott vívmányait, elsősorban pedig édes hazánk függetlenségét és szabadságát a lelkesülő öröm érzetén kívül szent hitükhöz és szeretett hazájukhoz való törhetetlen ragaszkodás ünnepélyes ígéretével s a közrend és közbékére irányuló szolgálataik készséges felajánlásával fogadják.

Elnök Úr becses átirata kapcsán újabban is felhívtam papjaimat, hogy szeretett híveimnek, a hazafias ruthén népnek az újjászületett Magyarországhoz való eddigi hűséges ragaszkodása további változatlan biztosítását kiváltképpen szívükön viseljék.

S jól ismerve mindenkor hazafias érzelműnek bizonyult papságotat és híveimet, meg is vagyok arról győződve, hogy a múltban sokat szenvedett és mellőzött ruthén nép, az itt lakó testvérnépeket ezután jobban megbecsülő és szerető újjászületett Magyarországhoz egy szebb jövő reményében továbbra is feltétlenül ragaszkodik, újjászületésének felette örvend, megújulásának nagy munkájában készséggel működik közre s innen, amint eddig soha, úgy most sem vágyik el.

Egyben engedje meg Elnök Úr, hogy fölhasználhassam ezen alkalmat az Ungvári Nemzeti Tanácsnak a történelmi időkben kifejtett áldásos működéséért méltán kijáró hálás köszönetem, együttérzésem s feltétlen bizalmam őszinte kifejezésére.

⁴³ Ungvár polgármestere

Fölkérem Elnök Urat, hogy a Nemzeti Tanácsnak szívélyes üdvözlétemet tolmácsolni méltóztassék.

A haza és a köz javára irányuló további működésükre is a Jó Isten áldó kegyelmét kérem s kiváló tisztelem őszinte nyilvánítása mellett vagyok.

Ungváron, 1918. évi november hó 12-én.

munkácsi püspök⁴⁴

KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776.

6.

1918. november 12., Ungvár

Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspökének levele a Munkácsi Egyházmegye egyik esperesi hivatalához a hívek körében tapasztalható ukrán államhoz való csatlakozási szándék tárgyában

*

7420. szám

Nagytisztelendő esperesi hivatalnak

Azt jelentették hozzám, hogy híveink egyes községekben az ukrán államhoz való csatlakozási vágyaknak adtak kifejezést.

Bár arról is értesültem, hogy ez a megnyilatkozás az egyes községekben is annyira sporadikus jelenség, miszerint csak is egyes emberek véleményének mondható, mégis szükségesnek tartom esperes Úrnak s általa kerülete lelkészeinek figyelmét nyomatékosan felhívni ezen jelenségre, fölkérve mindnyájukat, hogy a lelkészetükben netalán mutatkozó hasonló s bizonyára csak is meggondolatlanságból, avagy esetleges titkos agitációból eredhető jelenséget szeretetteljes és okos felvilágosításaikkal feltétlenül megszüntessék.

Hangsúlyozzák, a múltra bizony nem indokolatlanul fájdalmasan visszatekintő s a jövőben a múlthoz hasonló állapottól méltán féltő híveik előtt, hogy a független és szabad Magyarország az itt lakó testvérnépeket, ezek önrendelkezési joga alapján ezekután jobban fogja megbecsülni, szeretni s ezt intézményesen – saját főispánjaink, közigazgatási stb. tisztviselőink alkalmazásával a kulturális, szellemi, gazdasági és politikai jogok kiterjesztésével, illetve létesítésével fogja és már meg is kezdette biztosítani.

⁴⁴ Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke

S ennek biztos megvalósítását nem csak a mai Kormány ígérete, de a népek önrendelkezési joga alapján a művelt világ, az én főpásztori éber gondoskodásom s a híveink érdekeinek intenzívebb megvédésére alakult Magyarországi Ruthének Néptanácsa is biztosítja.

Feltétlenül bízunk tehát az eddiginél szebb és boldogabb jövőben, melyben a felszabadult, független, újjászületett Magyarországon részünk lesz, s amelyhez törhetetlenül ragaszkodni nem csak szívünk, lelkünk érzelmeinek felel meg, és a honfoglalás alapján jogunk, a saját jól felfogott érdekünkben pedig egyenesen kötelességünk is.

Különben is tudvalévő dolog, hogy az ukrán állam megszűnik, visszaolvad a régi Oroszország testébe.

Esperes Urnak a kerületében netalán észlelhető hasonló mozgalmakról jelentését várom.

Ungvár, 1918. évi november hó 12-én.

Krisztusban szíves atyja

püspök.⁴⁵

KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776.

7.

1918. november 21., Ungvár

Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspökének levele Szabó Simon máramarosszigeti főesperesnek a hívek román államhoz való csatlakozási szándékáról szóló híresztelések tárgyában

*

7669. szám

Nagyságos és főtisztelendő
Szabó Simon Úr,
kanonok, a Ruthén Néptanács érdemes elnökének

Helyben.

A máramarosvármegyei Petrovabisztra, Krászna⁴⁶, Visóoroszi, Oroszkő és Havasmező községeknek, mintegy 10.000 lelket számláló rutén lakossága a máramarosi vicariusom⁴⁷ útján azon kérelmét terjesztette Elém,

⁴⁵ Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke

⁴⁶ Petrovakraszna – lásd a településnév-mutatót

⁴⁷ helynök

miszerint illetékes helyen erélyes tiltakozás történjék azon szándék ellen, hogy e lakosság a román impérium alá kerüljön.

Minthogy a hírlapok közlése szerint a Visó völgye s ezzel a Visó jobb partján elterülő, tisztán rutén lakosság is a román impérium követelése, – felkérem Elnök Urat, hogy a fennemlített községekre vonatkozó s a népek önrendelkezési jogával merően ellenkező terv illetékes helyen a legerélyesebben tiltakozni szíveskedjék.

Ungvár, 1918. évi november hó 21-én,

Krisztusban igen szíves atyja:

püspök.⁴⁸

KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2803.

8.

1918. november 21., Ungvár

Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke levele Szabó Endre máramarosszigeti főesperesnek a Romániához való csatolás elleni tiltakozás tárgyában

*

7669. szám.

Nagyságos és főtisztelendő

Szabó Endre

főesperes, vicarius úrnak

Máramarossziget.

F. évi 553. számú előterjesztése kapcsán tudomásvétel végett értesítem Nagyságodat, miszerint a Ruthén Néptanács elnökét egyidejűleg felkértem, hogy a Visó folyó jobb partján lakó, tisztán ruthén lakosságnak a román impériumhoz való csatolása ellen, a lakosok egyenes felkérésére is, de a népek önrendelkezési joga alapján is illetékes helyen a legerélyesebben tiltakozzék.

Ungvár, 1918. évi november hó 21-én,
Krisztusban igen szíves atyja⁴⁹

Forrás: KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2803.

⁴⁸ Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke

⁴⁹ Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke

9.

1918. november 21., Zajgó
Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához
való csatlakozás elfogadásáról

*

Jegyzőkönyv

Felvétetett Zajgón, 1918. november 21-én a helybeli Ruthén Nemzeti Tanács alakuló gyűlésén. Jelen vannak az elnöklő lelkészen kívül: Szilágyi Ernő körjegyző, Szurgent Béla körjegyző, Bucsina Béla igazgató, Gorzó Emil tanító, Jaczkovics István éneklész, Polyánszky Bazil éneklész, a három község (Zajgó, Kopár, Zsilip) bírái és egyházgondnokai, valamint a hitközségek számos tagja. A jegyzőkönyv hitelesítésével a gyűlés Katrinecz Ivánt és Sipovics Györgyöt bízza meg.

Az Ungvárott megalakult Ruthén Nemzeti Tanács felhívásának felolvasása és értelmezése után megalakul a helyi rutén nemzeti tanács a következő tiszttikkal: elnök: a lelkész, jegyző: Gorzó Emil, tagok: Bogdán Mihály, Melles Bazil, Katrinecz Iván, Sipovics György, Ruszin Mihály, Mihovics Iván.

A Tanács csatlakozik az ungvári főtanácshoz, s annak programját magáévá téve, azon kívül kívánja, hogy a Zajgói és Kopári állami iskoláknál a férfitanító állásra gör.kath. kántori oklevéllel bíró tanítók neveztesse ki, akik a szorgalmi időre eső vasárnapokon és ünnepnapokon a helybeli kántornak segítségére legyenek, kívánja annak megengedését, hogy lőfegyverviselési engedélyt kapjon mindenki, aki tavasztól őszig arra van kárhozthatva, hogy kevéske tengerijét, zabját, krumpliját őrizze éjjelenként, mint azt Bartha: kazár földön-jében⁵⁰ oly megrázóan, de sajnos reálisan írja (Őrtüzek), vagy a fenséges főméltóságú dúvadok egyszeri nagyarányú hajtóvadászata rendeltessék el.

Kívánja végül a tanács, hogy a felvidéki árúboltok, jelesül a zajgói, láttassanak el olcsó és tisztességes szesszel, hogy kizárassék annak a lehetősége, hogy a zsidó kocsmárosok és zúgboltosok árasszák el méregdrága áron a méreg-hatású faszesszel a népet.

Kmf.

⁵⁰ Bartha Miklós *Kazárföldön* című kötete 1901-ben jelent meg, melyben az 1899 őszén a hegyvidéken tett utazásán szerzett tapasztalatairól számolt be.

Hitelesítjük

Zseltvay Fedor

Katrinecz István

elnök

[...] ⁵¹

1918

Jegyzőkönyv felvételzett Zajgón a rutén tanács alakuló ülésén.

KTÁL, Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

10.

1918. november 28., Ungvár

**Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye
püspöke bizalmas levele Ung vármegye lelkészeinek**

*

7782. szám

Bizalmas!

Ung vármegye lelkészeinek!

Újabban arról értesültem, hogy a vármegye egyes községeiben az Ukraniahoz⁵², illetve Csehországhoz való csatlakozás érdekében titkos agitáció folyik, másrésztől eddig a keresztény ellenes radikális szociális demokraták készülnek pártjuk érdekében községenként agitálni.

Szeretettel kérem Mindnyájukat, hogy ha valamikor: most kiváltképpen résen legyenek és éberem örködjenek híveik felett! Nagy súlyt helyezzenek ezért arra, hogy e rendkívüli helyzetben minden: hivatalos gyülekezési és magán érintkezési alkalmat megragadjanak, sőt keressenek híveik felvilágosítása és helye irányítása céljából. Különben a hazug ígéretekkel félrevezetik a híveket s ezek nélkülünk, sőt ellenünk fognak cselekedni.

⁵¹ kibetűzhetetlen szavak

⁵² A forrásainkban a legtöbb helyen nem az Ukrajna, hanem az Ukrania kifejezést használták az ukránok a Kárpátoktól keletre 1917-től kibontakozó államalakulatra.

Hangsúlyozzák, hogy a független és szabad Magyarország az itt lakó testvérnépeket, ezek önrendelkezési joga alapján is: ezután jobban fogja megbecsülni, szeretni s ezt intézményesen – saját főispánjaink, közigazgatási tisztviselőink, stb. alkalmazásával s kulturális, szellemi, politikai és gazdasági jogok kiterjesztésével – fogja és meg is kezdette betartani.

S ennek biztos megvalósítását nem csak a mai Kormány ígérete, de a népek önrendelkezési joga alapján a művelt világ az én főpásztori éber gondoskodásom s a híveink érdekei minek intenzívebb megvédésére alakult Magyarországi Ruthének Ungvári Néptanácsa is biztosítja.

S minthogy mindezt elsősorban a Magyarországi Ruthének Ungvári Néptanácsa viseli szívéen: községenként haladéktalanul jelentsék be hozzá való csatlakozást. Más csatlakozásra való csábításnak ne higgyenek. [...]⁵³

Jelentésüket várom!

Ungvár, 1918. évi november hó 28-án

Krisztusban

Antal püspök⁵⁴

KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776.

11.

1918. november 28., Ungvár

Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsának üléséről

*

69/918

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Rutének Néptanácsának 1918. november 28-án tartott tanácsüléséről. Elnököl dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Kaminszky József vezeti.

Elnök megnyitója után a jegyző fölolvassa a f. évi november hó [...]⁵⁵ tartott tanácsülések s a f. évi november hó [...]⁵⁶ napjain tartott intézőbizottsági ülések jegyzőkönyveit.

⁵³ kibetűzhetetlen mondat

⁵⁴ Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke

⁵⁵ hiányzó dátum

⁵⁶ hiányzó dátum

A tanácsülés a jegyzőkönyveket hitelesnek jelenti ki.

Gulovics Tivadar ismerteti a hajasdi körjegyző jelentését az ungvári Magyar Nemzeti Tanácshoz. Nevezett körjegyző többek között azt is kiemelte jelentésében, hogy a felvidéki nép hangulata nem fedi a Magyarországi Rutének Néptanácsának álláspontját, sőt a hajasdi körjegyzőség lakossága ukrán érzelmű, amit azon tény mutat, hogy e községek bírái nem voltak hajlandók esküt tenni a Magyar Nemzeti Tanácsra. Előadja, hogy a bírák azért tagadták meg az esküt, mert tovább szolgálni nem kívántak s ebbeli kívánságukat már előbb közölték főbírájukkal, aki azonban nem volt hajlandó őket állásukból fölmenteni. Az ungvári Nemzeti Tanács elnöke is közölte szólóval, hogy a hajasdi körjegyző jelentése nem fedi e tekintetben a valóságot.

Tudomásul szolgál.

Dr. Kaminszky József kifejti a nyilvános szóbeli agitáció halaszthatatlan szükségességét. A kiadások fedezésére megkérendő a kormány, a kormánybiztos-főispánnak ideérkezése után azonnal kimerítő jelentés teendő.

Neviczky Konstantin az ungi Fölvidékről kapott jellemző esetekkel érvel a helyszíni agitálás mellett, kívánatosnak tartja a köznép köréből választani agitátorokat.

Elnök a máramarosi helyzetet ismerteti, a maga részéről szintén sürgősnek tartja a szóbeli agitálás megkezdését.

Karcub Géza fontosnak véli ellenagitatio szervezését ott, ahol az agitálás programunk ellen máris érezhető eredményeket ért el.

A helyzetről s az agitatio gyors megindításával a kormánybiztosnak kimerítő jelentés teendő.

Dr. Andrásró, mint máramarosi ember közvetlen kapcsolatait mondja el, ismerteti a bedői gyűlés befolyását. Az a meggyőződése, hogy a néppel lehet beszélni s meg lehet győzni a mi álláspontunk helyességéről. Úgy látta, hogy vallási kérdésekben a nép azon vidéken hajthatatlan, jobbnak véli a vallási kérdések feszegetésének egyelőre mellőzését. Az agitatio kérdésében mindenben csatlakozik dr. Kaminszky József nézetéhez.

Gulovics Tivadar ismerteti a kisgejőczi görög katolikus magyarok sérelmét, akik a református többség nyomása alatt a községi elöljáróságba soha egy emberünket sem tudták bejuttatni. Szóló beszélt az ungvári járás főszolgabírájával, aki kijelentette neki, hogy a közeli napokban járásának minden községében átválaszthatja az elöljáróságot s biztosította szólót arról, hogy a kisebbség részéről is be fog választani elöljárósági tagokat. A jelöltek megbízhatóságáról a lelkészekről kér információt.

Tudomásul.

Gulovics Tivadar jelenti, hogy a mai napon megjelent Köblér község lakosainak küldöttsége a zsidó bíró vezetésével s közölte tanácsunk intézőségével a község kívánalmait. Felszólítottuk őket, hogy alakítsák meg a tanácsot az alakuló gyűlésük jegyzőkönyvét kívánalmaikkal egyetemben terjesszék be tanácsunkhoz. Kifejeztük rosszallásunkat afelett, hogy községük élén zsidó áll. Ugyancsak Alsópásztélytól is megjelent a nép küldöttsége s panasolta, hogy bár a nép mindig a maga köréből akart bírót választani, a járási főszolgabíró legutóbb is zsidót jelölt.

Az esetek közlendők a kormánybiztossal.

Gulovics Tivadar olvassa a munkácsi püspök átiratát a máramarosmegyei visóvölgyi rutén községek helyzetéről a bekebelezéssel szemben.

Felhívandók a községek, hogy közgyűlésen fejezzék ki tiltakozásukat s a jegyzőkönyveket terjesszék be hozzánk.

Ugyanő ismerteti [...] ⁵⁷ János, a Negyilja ⁵⁸ szerkesztőjének levelét a lapjánál a cirill betűk behozatala, helyeslten visszaállítása iránt.

Távíratilag kérendők föl a földművelési és nemzetiségügyi miniszterek.

A jegyző fölolvassa a kormánnyal folytatott tárgyalások alapjául szolgáló budapesti előértekezleten fölvetett jegyzőkönyvet.

Mint történeti jelentőségű okirat irattárba teendő.

Gulovics Tivadar fölemlíti, hogy a budapesti végrehajtó bizottságnál oly egyén neve is kombinációba jött, mint Tóth Ferenc, aki görögkatholikus ugyan, de nem rutén. Figyelmeztetendő budapesti végrehajtó bizottságunk, hogy tagjai kiegészítésénél gondosan ügyeljen arra, hogy a vallás ne vétesék egynek a nemzetiséggel.

Közlendő a budapesti végrehajtó bizottsággal.

Neviczky Konstantin szükségesnek és időszerűnek látná a rutén kanton határainak megállapítását.

A békekonferencia hatáskörébe tartozik.

Ugyanő különösnek tartja, hogy üléseink tárgyalási nyelve nem kizárólag rutén. Javasolja a rutén tárgyalási nyelvet.

Elnök: Habár közölünk mindenki beszél ruténul, de köznyelven sokaknál nehézségbe ütközik a nehezebb szöveg kifejezése. Felhossa az ír és angol példát. Most kezdetben maradjunk meg eddigi gyakorlatunk mellett.

⁵⁷ kibetűzhetetlen szavak

⁵⁸ Negyilja (Vasárnap) – Ungváron megjelenő ruszin lap

Tudomásul.

Jegyző felolvassa dr. Volenszky Kálmán kormánybiztos-főispán kiáltványát Ugocsa vármegye közönségéhez.

Tudomásul, hírlapilag közlendő.

Dudinszky Tivadar kéri tanácsunkat, hogy a néphez küldött kiáltványok, röpiratok tót nyelven latin betűkkel is kiadassanak, mert pl. a Szobránc vidéki nép a cirill betűs rutén kiadványokat nem érti.

Az ülés helyesli a kérelmet, a megoldást az intézőbizottságra bízva.

Petrik Jenő indítványozza, hogy a helyi tanácsok megalakulásánál a nép leszavaztatandó, a jegyzőkönyvet a résztvevők írják alá. Ez által már most képet nyerhetünk a rutén nyelvterület plebiszituma eredményéről.

Tudomásul szolgál. közlendő a lapokban.

Földessi Gyula bejelenti, hogy a saját neve alatt és költségén kiáltványt intéz a néphez. Bemutatja a kiáltvány szövegét.

Amennyiben, mint tanácsunk tagja e minőségének kitüntetésével bocsátja ki a kiáltványt, az ülésnek nincs ez ellen kifogása.

Vaszócsik Gyula az agitálásnál felajánlja a maga szolgálatát.

Tudomásul szolgál.

Dr. Kaminszky József
jegyző

Dr. Szabó Simon
elnök

KTÁL, Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

12.

1918. december 1., Ungvár

A Magyarországi Rutének Néptanácsa intézőbizottságának rendkívüli üléséről készült jegyzőkönyv

*

Délutáni ülés 4 órakor.

Jegyzőkönyv

A Magyarországi Rutének Néptanácsa intézőbizottságának 1918. december hó 1-én tartott rendkívüli üléséről. Elnököl: dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Kaminszky József vezeti. A tagokon kívül jelen vannak: dr. Kutkafalvy Miklós beregi főispán és Kossey Elek beregi főesperes. Elnök üdvözli Bereg megye első rutén főispánját. Kossey Elek a közeli országgyűlési és törvényhatósági választások sürgősen követelik, hogy a

ruténség is politikailag szerveződjék. Mi a választásoknál csak úgy érvényesülhetünk, ha a választókerületek a mi érdekeinknek megfelelően lesznek megalkotva. A Vázsonyi-féle beosztás⁵⁹ teljesen kiszolgáltatta a ruténséget a magyarságnak. Javasolja, hogy Néptanácsunk maga dolgozza ki a rutén kerületek tervezetét és annak keresztülvitelét követeljük a kormánytól.

Volosin Ágoston indítványozza, hogy előbb kérjük ki a kormánytól a másik munkálatban lévő tervezetet s rámutatva a hiányokra, esetleg sérelmekre, tegyük meg rá megjegyzésünket s így vigyük keresztül a rutén területeknek érdekeinknek megfelelő beosztását. Mindenesetre először ismernünk kell a kormány tervezetét.

Dr. Kaminszky, dr. Grigány, Gulovics, dr. Kutkafalvy⁶⁰ felszólalása után az intézőbizottság kimondja, hogy követeljük a választókerületeknek ethnográfiai alapon való beosztását, erről dr. Szabó Oreszt kormánybiztos útján értesítjük a kormányt és a kormánybiztost felkészítjük, hogy jogainkat a választókerületek beosztásánál érvényesítse.

Volosin Ágoston indítványozza egy önálló rutén politikai párt megalakítását, melynek a „Rutén Demokrata Párt” elnevezést ajánlja. A választásoknál csak úgy érvényesülhetünk, ha mint önálló politikai párt állítunk jelölteket.

Gulovics Tivadar csatlakozik az indítványhoz, dr. Kaminszky József szükségesnek tartja, hogy a Rutén Demokrata Párt programja a maga demokratikus tartalmával ne legyen kevesebbet ígérő, mint a vele szembekerülő más pártok. Nekünk versenyképeseknek kell lennünk. Dr. Kutkafalvy, Gulovics és Dr. Grigány rövid felszólalása után az intézőbizottság kimondja a Rutén Nemzeti Demokrata Párt megalakulását, a program kidolgozásával dr. Kaminszky Józsefet bízva meg, elhatározza, hogy a párt megalakulásának ténye és programja annak idején a rutén lapokban, a G.K. szemlében⁶¹ és a fővárosi lapokban közlendő.

Az ülés folyamán megjelent Pajkossy István ungdaróci h. lelkész előadja, hogy a helybeli közjegyző közgyűlést hirdetett, melyen a képviselőket meg akarja szavaztatni az állami iskola és óvoda tannyelvét illetőleg.

⁵⁹ Az 1918. évi XVII. törvénycikkre utal, mely Lex Vázsonyiként ismert, és Vázsonyi Vilmos által 1917-ben a törvényhozás elé terjesztett választási törvényjavaslat átdolgozott változata.

⁶⁰ Kutkafalvy Miklós – Bereg megye fősipán-kormánybiztosa

⁶¹ Görögkatolikus Szemle

A képviseleti gyűlésen lelkész olvassa föl a tannyelvre vonatkozó miniszteri rendeletet s figyelmeztesse a közjegyzőt, hogy nincs joga ezen ügyben a népet leszavaztatni.

Dr. Kutkafalvy főispán szükségesnek tartja, hogy a megalakult Rutén Demokrata Párt önállóságának és szabad működésének fenntartása mellett csatlakozzék a mostani kormányzó pártok egyikéhez. A maga részéről ajánlja a Károlyi-pártot, mint az egyesült polgári pártot.

Gulovics, dr. Kaminszky és Szabó Simon ellenzik a csatlakozást, és a választások idején valós kölcsönös támogatásnak nincsenek ellene.

Az intéző bizottság kimondja, hogy előbb alakuljanak meg, a párt állásfoglalása más pártokkal későbbi idők dolga.

Dr. Lukács Géza a kormányhoz intézendő memorandum szövegét terjeszti be az ungvári törvényszék visszaállításáról. Jegyző felolvassa az emlékiratot.

Köszönettel tudomásul veszik ezen nagyfontosságú és aktuális kérdésfelvetést.. Felterjesztés intézendő az igazságügyi miniszterhez és az összkormányhoz. Kiemelendő az a tény, hogy az ungvári törvényszék felállításáról 1909-ben törvényjavaslat került az országgyűlés elé, melyet a Tisza-kormány ígérete dacára levett a napirendről, kiemelendő az is, hogy Beregszász színmagyar város, az ottani törvényszék is színmagyar vidéken fekszik, az Ung megyei ruténség pedig lakhelye közelében nem bír törvényszékekkel.

Gebé Péter előadja, hogy az Ung megyében 1919. évben tartandó országos vásárok közül december 4-én Ungváron országos vásár lesz. Miután ünnepünk van e napon, a vásár átteendő a következő napra.

Fölríradó a kereskedelmi miniszternek.

K.m.f

Dr. Kaminszky József
jegyző

Dr. Szabó Simon
elnök

Jegyzőkönyv felvétellett Ungvárott a „Rutén Tanács” rendkívüli üléséről.

KTÁL, Fond 1134., Op. 1., Od.zb.1.

13.
1918. december 2., Ungvár
A Magyarországi Rutének Néptanácsa
intézőbizottságának üléséről készült jegyzőkönyv

*

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Rutének Néptanácsának 1918. december 2-án tartott intézőbizottsági üléséről. Elnököl Dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet Dr. Kaminszky József [vezeti].

[Az] elnök kifogásolja, hogy a Nauká⁶²-ban nincsen közölve a helyi tanácsok megalakulása.

Átírandó a szerkesztőséghez.

A betegsége miatt távollévő titkár helyett Gulovics Tivadar olvassa:

a felsőpásztélyi rutén helyi tanács - ,

az alsósáradi-,

a tizzaszirmai-,

a várkulcsai rutén

helyi tanácsok alakuló üléséről fölvetett s csatlakozásukat bejelentő jegyzőkönyveket. – Tudomásul szolgál, lapokban közlendő.

Ugyanő közli Dezsőfy János sóháti kincstári főellenőr csatlakozó levelét.

Ugyanő jelenti Balog László és társai nagylucskai lakosoknak a Schönborn grófi hitelbizomány elleni birtokperében a földm.⁶³ Miniszterhez beadott kérvényét, melynek másodpéldányát a munkácsi püspök intézkedés végett Tanácsunkhoz tette át.

Kiadatik véleményes javaslatétel végett dr. Kaminszky Józsefnek.

Jegyző olvassa Fenczik Endre panaszát a drugetházai lelkész, állami iskolai gondnoksági elnök panaszát amiatt, hogy Drugetháza község és a közokt. minisztérium⁶⁴ között 1903. évben létesült szerződéses egyezmény ellenére az állami iskolában nem gör.kath.⁶⁵ tanítónő, Csiszár Pálné öz.⁶⁶ Kulina Emma van alkalmazva, aki ruténul nem tud, összeférhetetlen stb.

Bejelentős, értesítendő, hogy nevezett tanítónő kicserélését a tanfelügyelőségénél kell szorgalmazni. A megkérdezendő Ung megyei főispánnak jelentést tenni.

⁶² A Nauka (Tudomány) – 1886-tól Ungváron megjelenő ruszin lap.

⁶³ Földművelésügyi Minisztérium

⁶⁴ Közoktatásügyi Minisztérium

⁶⁵ görögkatolikus

⁶⁶ özvegy

Jegyző olvassa Dolinay Péter levelét a Néptanács programjával ellentétes meggyőződése tárgyában. Kérdi, megtarthatja-e tanári tagságát. – Válasz adandó.

Gulovics Tivadar ismerteté Dandár János sztankóci kántortanító levelét a régi naptár⁶⁷ visszaállítása miatt a hívek körében támadt zúgolódásról. – Átírandó a püspöki kormányhoz.

K.m.f.

Dr. Kaminszky József
jegyző

Dr. Szabó Simon
elnök

1918. dec. 2. i.h.

Jegyzőkönyv felvétellett Ungváron 1918. decz. 2-án tartott intéző bizottsági üléséről. (Elnökölt Dr. Szabó Simon)

KTÁL, Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 1.

14.

1918. december 4., Kistopolya Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozás elfogadásáról

*

Jegyzőkönyv

Felvétellett Kistopolyán 1918. évi december hó 4-én a kistopolyai gör. kath.⁶⁸ Rutének Néptanácsának alakuló gyűlésén.

Jelen voltak Firczák Gyula gör. kath. lelkész Petách Illés gör. kath. k. tanító⁶⁹ Vaszkó Mihály bíró és több mint 60 rutén községi lakos.

Tárgy

Firczák Gyula gör. kath. lelkész üdvözölvén az egybegyűlteket, előadja, hogy a világháború új világalakulatot idézett elő, melyben minden nemzetiség igyekszik a maga ínyének kidomborításával és a világ által való elösmertetésével biztosítani jövőendő fennmaradását, miért is ajánlja, hogy

⁶⁷ Juliánus-naptár

⁶⁸ görögkatolikus

⁶⁹ görögkatolikus kántortanító

a kistopolyai rutén nép is alakítson helyi Rutén Néptanácsot, mely hivatva lesz a községi rutének, bajainak helyi orvoslásáról gondoskodni s csatlakozzék az Ungvári Rutén Néptanácsához.

Határozat

A jelenlévők egyhangúlag a legnagyobb lelkesedéssel fogadják a felhívást és kimondják, hogy a helyi Rutén Néptanácsot megalakítják.

A választást a következő képen ejtik meg. Elnököl: Firczák Gyula gör. kath. lelkész, jegyzőül: Petách Illés gör. kath. tanító, tanácstagokul: Vaszkó Mihály, Lechán György, Lovics Vaszily, Lechán János, Idb.⁷⁰ Marunics Péter, Bobrik Miklós, Burály János, Hunyara Péter, Lyályó János, ifj. Vaszkó György, Koroj Demeter és Bobenics András községi lakosokat választják meg. A megválasztott tanácstagok a többi rutén lakosok nevében is kijelentik, hogy az ezer éves hazához hűek maradnak s tiltakoznak a haza integritása elleni merénylet ellen továbbá bejelentik az Ungvári Rutén Néptanács-hoz való csatlakozásukat a következő feltételek mellett.

1. Kívánjuk, hogy nekünk is megadják mindazokat a jogokat, amelyeket a többi nem magyar ajkú nemzetiségek is megkapnak.

2. Kívánjuk, hogy községünket a többi rutén lakta községekkel, melyek az [...] ⁷¹ körjegyzőséghez vannak beosztva s melyek rutén ajkúak Zemplén vármegyétől elszakítsák, s Ung vármegyéhez csatolják, mivel csak így kaphatunk rutén ajkú közig. tisztviselőket, amennyiben Zemplén vármegye nagyobb része tót s így ha fennmaradnánk minket is tót nemzetiségi tisztviselőkkel látnának el, ami ellen előre is tiltakozunk.

Az alakuló gyűlés felkéri Firczák Gyula elnököt, hogy szavazatát az Ungvári Rutén Néptanácsnak jelentse be.

A jegyzőkönyv hitelesítésére Vaszkó Mihály és Burály János tanácstagok kéretnek fel kik a felkérést elfogadják.

Több tárgy nem lévén az elnök az ülést bezárja.

K. m. f.

Hitelesítették
Vaszkó Mihály
Burály János

Firczák Gyula
elnök
Petách Illés
[...] ⁷²

⁷⁰ idősebb

⁷¹ kibetűzhetetlen szavak

⁷² kibetűzhetetlen szavak

Jegyzőkönyv felvétel Kistopolyán 1918. decz. 4-én a kistopolyai gör. k.⁷³
Rutének Néptanácsának alakuló gyűlésén.
(8–9. lap)

KTÁL Fond 1134. Op. 1. Od.zb. 2., 8–9.

15.

1918. december 5., Füzesmező Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozás elfogadásáról

*

Jegyzőkönyv

Felvétel: Füzesmezőn (Bereg m.) 1918. évi december hó 5-én a helyi
rutén néptanács alakuló gyűlésén.

Jelen volt 87 füzesmezői lakos.

Tárgy

Jaczkovics [...] ⁷⁴ gör. kath. ⁷⁵ lelkész a legmelegebben üdvözölvén a jelenlévőket, előadja, hogy Ungváron „Rutén Néptanács” alakult, melynek rendeltetése az, hogy az eddigi szégyenletes elnyomatás igája alatt élő „Magyar Ruténeknek” emberhez méltó megélhetést és szabad fejlődést eszközöljön ki. Ez örömteljes körülmény mindenütt lelkesedést szült, öntudatos lélekkel kell nekünk is megragadnunk az alkalom gyepelőit, hogy népünk jövőjének biztosításában részünk legyen. Indítványozza tehát, hogy mint Ungváron – itt is alakítsanak helyi „Rutén Tanácsot”, melynek hivatása: a nép ügyeit orvosolni. Öröm és lelkesedés közepette megalakítják a: füzesmezői Rutén Néptanácsot. A szavazás megtörténte után a helyi tanácsba a következők lettek beválasztva:

Elnök: Jaczkovics [...] ⁷⁶ gör. kath. lelkész. Tagok: Mikuláninecz Bazil, Kuyáz János, Chimics György, Szimkánics Mihály, Durla Ferenc, Kuyáz Péter, Bobita János, Halász György Stefáné, Sztülnik János, Chimics János, Chimics Vaszily, Vorobránics György, Szocska András.

⁷³ görögkatolikus

⁷⁴ kibetűzhetetlen szavak

⁷⁵ görögkatolikus

⁷⁶ kibetűzhetetlen szavak

A jegyzőkönyv hitelesítői: Chimics János és Bóbita János. Más tárgy nem lévén szóban az ülés véget ért.

Kmf.

Jegyzőkönyv hitelesítők:

Bobita János

aláírás

Chimics János

helyi rusz.⁷⁷ tanács elnöke

Bocsay Gyula

jegyző

1918

Jegyzőkönyv felvétel a Füzesmezőn a „rutén tanács” alakuló gyűlésén.
(10. lap)

KTÁL Fond 1134. Op. 1. Od.zb. 2.

16.

1918. december 8., Kölcsey

Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

felvétel 1918. évi december hó 8-án Kölcseyben a helyi ruthén tanács megalapításakor.

Jelen voltak az alulírottakon kívül a község összes ruthén ajkú férfi lakosai, azon kívül 20–25 asszony.

Az alakuló gyűlést Dankulinecz Gyula lelkész nyitja meg ecsetelve a ruthén nép érdekében történt mozgalmakat s olyan munkásságot, melyet a „Magyarországi Ruthének Néptanácsa” fejt ki, melynek programpontjait támogatni s esetleges helyi vonatkozású kérelmekkel vagy kívánságokkal kibővíteni kötelessége minden igaz ruthén községnek. Ennek könnyebb elérhetése végett szükséges a helyi tanács. Hogy azonban ezen helyi tanács könnyebben mozoghasson, egy szűkebb számú vezetői karra van szükség, ezért felszólítja jelenlévőket, hogy az elnököt, jegyzőt és bizonyos számú tanácstagot válasszanak. A választás megejtetett s ennek eredményeként

⁷⁷ ruszin

elnökül Dankulinecz Gyula gkath.⁷⁸ lelkész

jegyzőül Iváncsó Bazil gkath. k. tanító⁷⁹

tanácstagokul: Jóbák Péter, Sztuz Mihály, Sztuz György, Pallay Mihály, Sztuz János, Stefiskó János, Chiminecz Mihály, Sztuz György Kovácsik lettek egyhangúlag megválasztva, s ezen utóbbiak közül jelen jegyzőkönyv hitelesítésével Jóbák Péter és Sztuz György Kovácsik lettek megbízva.

Ezek után beható [...] ⁸⁰ a következő pontokban soroljuk fel azon kívánságainkat melyekkel kibővítve a magyarországi Ruthén Néptanács programját elfogadja s taggá csatlakoznak.

1. Tekintet nélkül arra, vajon az ország más vidékén vagy más nemzetiiségénél lesz e földfelosztás és mily mértékben, vagy nem, kívánjuk, hogy minden földviselő és napszámos ruthén annyi földhöz jusson, hogy azon családjával tisztességesen megélhessen, mint rutén adófizető kötelezettségének eleget tehessen s önművelődésére is áldozhasson.

2. Közismert dolog, hogy ruthén népünk oly mostoha vidéken lakik, hol a mezőgazdaság csak is kiterjedt és egyszerű állattenyésztéssel karöltve virágozhat. Így ezért a legközelebbi akár magán, akár kincstári vagy hitbizományi nagy birtokokból olyan legelőterületet kívánunk, hogy azon állattenyésztésünket virágzóvá tehessek, s ennek segélyével silány felvidéki földünk termőképességét növelhessük.

Úgyszintén annyi erdőterületet, hogy a nép saját szükségletére elegendő tűzifával rendelkezzenek.

3. Kívánjuk, hogy megfelelő törvénnyel szabályoztassák vízjogot. Éspedig oly értelemben, hogy a község határában folyó mindenféle víz felett minden tekintetben a község rendelkezzen. Szóval úgy a halászat, mint a malomépítés, iparüzem felállítás, kavics- és homokkitermelés a község jogai közé tartozzék.

4. Kérjük, hogy olyan községben hol ruthének vannak többségben, a gör. kath. ünnepeken a másvallásúak is munkaszünetet tartsanak, s ily napokon gör. katolikus törvény elé idézhetők be legyenek, kocsmák s üzletek zárva tartassanak s vásár ilyen napra engedélyeztetve ne legyen.

⁷⁸ görögkatolikus

⁷⁹ görögkatolikus kántortanító

⁸⁰ kibetűzhetetlen szavak

5. Kérjük Schönborn gróftól⁸¹, hogy a Viznica patak alsó folyásán felállított villanytelepen lévő vízierőből 20 lóerőt engedjen át egy-egy köves és két hengeres malom befejezésére annál is inkább, mert az Szélestó, Frigyesfalva, Kölcsény, Őrhegyalja Klastromalja, Oroszvég és Kustánfalva községek evidens érdekük.

Ennek a gróffal való közlését a néptanácsra bízuk.

6. Az italmérési és trafik elárusítási jogot a pénzügyigazgatóság maga engedélyezi ugyan, de hogy a községben ki kezelje a kocsmát és trafikot annak elbírálását bízzák a községi tanácsra.

7. Kívánjuk, hogy ruthén érdekekben az összes felekezeti, községi és állami elemi iskolák tannyelve ruthén legyen. Hogy azután a ruthén tanulók továbblépése akadályozva ne legyen, kívánjuk a ruthén tannyelvű gimnáziumunk esetleg más középiskolák felállítását, továbbá ruthén ipariskolák és egy ruthén egyetem szervezését.

8. Kívánjuk, hogy úgy a magán, mint az állami közigazgatás nyelve írásban és szóban a ruthén legyen a ruthén többségű megyékben és községekben, úgyszintén a járásbíróóságokon és postán is.

9. Kívánjuk, hogy Ungvárra vagy más ruthén központba rövid időn belül az általános ruthén nyelvű gyűlés hívassák egybe, melybe minden ruthén helyi tanács 2–4 tagot válogatna.

Szükség van ezen nyelvtörvényre már azért is, mert a hány megyében lakik a ruthénság, annyiféle képen gondolkozik. Látjuk azt a máramarosi zavarokból és a szepességi mozgalmakból, úgy nemkülönben azon nem kívánatos tényből, hogy a ruthének érdekének megvédésére már addig három Ráda is alakult.

Ha az összruthénság képviselői összejönnének úgy a radikálisok és mérsékelték közti nézeteltérések kiegyenlítődnének, ami a ruthéneknek kétség kívül csak hasznára lenne.

Azonkívül ezen a gyűlésen lehetne elintézni a gimnáziumok, az egyetem és a görög katolikus autonómiával kapcsolatban a metropoliatus ügyét is.

10. A Latorca folyó a vasúti hídtól kezdve évek óta rongálja Kölcsény község határát oly annyira, hogy am már 25–30 holdra tehető az a földterület veszteség, melyet lassan elmostak, s ugyanannyival növekedett meg a szemben lévő Őrhegyalja határaiban fekvő Schönborn féle birtok.

⁸¹ Gróf Schönborn-Buchheim Frigyes Károly (1869–1932) – a munkácsi–szentmiklósi uradalom tulajdonosa.

Kívánjuk, hogy az ide vonatkozó törvény módosítása után mely, a víz által elvitt földterületnek – a túloldalon való növekedés esetén – a túlparton való birtoklását megengedi, köteleztessék el a Schönborn uradalom, hogy a Latorca régi medrének megállapítása után, a megnövekedett területből a volt Kölcsényi birtokrészt adja át a volt tulajdonosoknak.

A Latorca folyót megfelelő ásással tereljék régi medrébe s az új meder akképp szabályoztassék, partvédelmi művekkel ellátassék, hogy sem az egyik sem a másik partán kárt ne tehessen.

Ezen összes szabályzási, felmérési stb. munkálatok költsége azonban ne terhelje Kölcsény községet sem a volt tulajdonosokat, mivel a vízmosás nem az ő hibájukból eredt.

Kmf.

Jegyzők:

Iváncsó László
a helyi tanács jegyzője

Dankulinecz Gy.
a helyi tanács elnöke

Hitelesítjük
1918. dec. 18-án
Jóbák Péter
Stecz György

1918

Jegyzőkönyv felvétel Kőlcényben a rutén tanács megalakuló ülésén.

KTÁL Fond 1134. op. 1. od.zb. 2.

17.

1918. december 8., Felsőverecke

A Felsővereckei Ruszin Nemzeti Tanács programja

*

A felsővereczei helyi orosz/ruszin/nemzeti tanács programja és határozata.

1./ A világkonferencia⁸² végleges megállapításáig a magyarországi oroszok /ruszinok/ etnographiai területén teljes autonómia. Alsó, közép és felső iskolák, bíróság, közigazgatás, vasut, posta, közlekedés; ugy só, dohány stb. jövedelék feletti rendelkezés, a magyarországi orosz nemzeti tanácsnak kiadandó. És a fent említett helyeken ruszin nyelv, mint hivatalos nyelv ugy szóban mint írásban azonnal bevezetendő.

⁸² Az első világháborút követő békekonferencia

2./ A jelzett etnographiai területen a hitbizományi, egyházi, és kincstári birtokok, a magyarországi orosz nemzeti tanács birtokába átalmennek s ennek felosztása és mikénti elrendezése a hatáskör a tanácsot a néppel együtt illeti.

3./ A világkonferencián azon jog biztosítandó, hogy a magyarországi orosz nép hová tartozandóságáról, vagy élet berendezéséről, maga mint más nép határozhasson. /Wilson elv⁸³./

4./ A háboruban illetéktelenül szerzett vagyonoknak megvizsgálása, és mint illetéktelen vagyon, a magyarországi orosz nemzeti tanács birtokába jusson. Azután pedig a hadi rokkantak és özvegyek közt felosztandó.

5./ Az egyházi téren az állami főfelügyeleti jog a magyarországi orosz nemzeti tanácsot és népet illeti.

6./ A felsővereczkei helyi ruszin nemzeti tanács kimondja, hogy az összes magyarországi orosz /ruszin/ területeken a régi bűnös rendszer folytán a bíróságok megvesztegetés által hozzáférhetők voltak és emiatt az őslakosság földje illetéktelen tulajdonosokra ment át. A régi tulajdonosok jogainak megvédése céljából a magyarországi ruszin területeken az ingatlanokat száz évre visszamenőleg a ruszin nemzeti tanács által kiküldött bíróság vizsgálja át, hogy a megkárosodott földtulajdonosok ősi földjüket visszakaphassák.

7./ Máramaros és Ugocsa vármegye gk.ruszinjai részére Huszt koronaváros székhelyivel külön püspökség létesíttessék. A vallási béke megóvása céljából dr.Nyárády körösi segéd püspök a vagy egy gácsországi⁸⁴ tanult szerzetes e püspökségre meghivassék. A püspök javadalmazása a jelenlegi máramarosi kincstári birtok és só jövedelmekből fedeztessék.

8./ Az eperjesi, munkácsi /Ungvár/és a huszti görög katolikus ruszin püspökök a lemergi gk.érsek fenhatósága alatt álljanak.

9./ Az ungvári és éperjesi püspöki szemináriumok beszüntetendők; a szemináriumi növendékek pedig a lemergi központi szemináriumba, továbbá a premisli és sztanyiszlai⁸⁵ papneveldeknél neveltessenek.

10/ Az ungvári ruthén tanácsot, a felsővereczkei ruszin helyi tanács a maga érdekképviselétével nem bízza meg, ő iránta bizalommal nem viseltetik.

11./ A felsővereczkei ruszin helyi tanács bizalommal van a sárosmegyei /Ujak/ orosz nemzeti tanáccsal, azt érdekképviselőjének elismeri s anyagilag támogatni elhatározza.

⁸³ Woodrow Wilson elnök tizennégy pontjában megfogalmazott rendezési elv.

⁸⁴ Galícia

⁸⁵ Premysl, Sztanyiszlav

12./ Az ungvári Ruthén Tanácsot a helyi ruszin tanács felszólítja, hogy a nép érdeke miatt a sárosmegyei orosz nemzeti Tanácsba lépjen be és Ungvárott működését azonnal szüntesse be.

Kelt Felsővereczkén, 1918. évi december hó 8-án.
a felsővereczkei ruszin helyi Tanács megbízásából:

Papp István

gör. kath.⁸⁶ lelkész

KTÁL Fond 1134. Op. 1. Od.zb. 2.

18.

1918. december 8., Galambos Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

felvétel Galamboson 1918. dec. 8-a galambosi magyarorosz néptanács alakuló gyűlésén.

Jelen volt 120 galambosi magyarorosz.

1. Sztripszky János galambosi lelkész előadja a megjelenteknek, hogy az Ungváron megalakult magyarországi ruthének néptanácsától felhívást kapott, hogy Galamboson is alakuljon meg a helyi magyarorosz néptanács. Megmagyarázza ennek a mostani időben való fontosságát és politikai céljait. A megjelentek egyhangúlag elhatározzák a megalakulást és csatlakoznak az ungvári magyarorosz néptanácsához.

2. A lelkész felolvassa pontonként és ismerteti az Ungváron megalakult ruthének néptanácsának programját. A galambosi ruthén tanács említett programpontokat egyhangúlag magáévá teszi.

3. A lelkész felszólítja a jelenlévőket, hogy válasszák meg a galambosi néptanács intézőbiztosságát. Amidőn is elnöknek egyhangúlag megválasztott Sztripszky János galambosi lelkész, jegyzőnek Szidor János galambosi kántor, tagokul: Czapár Pál községi bíró, Popovics Maxim, [...] ⁸⁷, Fedor, Popovics János, Bezik András, Miskó Simon, Czapár László és Ruszin László.

⁸⁶ görögkatolikus

⁸⁷ kibetűzhetetlen szavak

4. Tárgyaltatott többek felszólalására a legelő kérdés és kívánatos azután, hogy a községben keresztény, ruthén bolt állítassék fel. Az uradalmi vadállatok kártételei megszüntetésére hathatós intézkedés szorgalmaztassék. A hadiczélokra átadott harang pótlására a megfelelő harangáru kiadása iránt lépések teendők. És hogy végezetre a hívek a papi napszám és a pár-bér fizetése alól mentesítessenek.

5. Az elnök felhívja a néptanácsot, hogy Szabó Oreszt ruthén kormánybiztos felhívására Budapesten f. hó 10-én tartandó ruthén nemzetgyűlés előértekezletére kiküldendő két galambosi néptanács tagot válasszon. Küldöttségi tagokul Czapár Pál és Bezik András választottak meg.

Több tárgy nem lévén a gyűlés berekesztett.

Kelt Galamboson 1918. december 8-án.

Sztripszky János
tanács elnök

Jegyezte:
Szidor János
tanács jegyző

Hitelesítők:
Czapáry Pál
[...] ⁸⁸ Ferencz

1918

Jegyzőkönyv felvett galamboson a „ruthén tanács” alakuló gyűlésén.
Melléklet: 1.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

19.

1918. december 8., Szélestó

Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

felvett Szélestón 1918. évi december hó 8-án a helyi ruthén tanács megalakítása alkalmával.

Jelen voltak: az alulírottakon kívül a község összes férfi lakosai s azon kívül sok nő.

A választó gyűlést Dankulinecz Gyula helybeli lelkész nyitja meg, ékes szavakkal ismertetvén a Magyarországi Ruthén Néptanács programját s azon

⁸⁸ kibetűzhetetlen szavak

felhívását, hogy minden községben helyi tanács alakuljon mely hivatva lesz a ruthén nép speciális kívánságait és esetleges sérelmeit a Magyarországi Ruthén Néptanács útján az illetékes fórum elé terjeszteni s azoknak teljesítését szorgalmazni. Ezután felkéri a megjelenteket, hogy maguk közül egy elnököt, jegyzőt és 8 tanácstagot válasszanak, hogy ezek a ruthén nép kívánságait felszínen tartsák és odahassanak, hogy a kívánságok teljesítése – a lehetőség határin belül – ne késlekedjék.

A jelenlévők elnökül egyhangúlag Dankulinecz Gyula helybeli gör. kath.⁸⁹ lelkészt, jegyzőül Juricskó László helybeli k. tanítót választották meg. Tanácstagok lettek: Szicska János, Csecsin Mihály, Danocskó Elek, Ruszin Mihály, [...] ⁹⁰ Mihály, Pereszta Mihály, Turjanica László és Kochán Elek. A helyi ruthén tanács megalakulása után a jegyzőkönyv hitelesítésével Szicska János és Csecsur Mihály tanácstagokat bízván meg kijelenti, hogy csatlakozik a „Magyarországi Ruthének Tanácsá”-hoz, annak programját magáévá teszi, de reméli és azt erősen hangsúlyozza, hogy a magyarországi ruthén népet képviselő Tanács a ruthén nép és általuk felállított feltételek megvalósításáért teljes erejéből küzdeni fog, hogy abból, ami az összruthénság kulturális és gazdasági fejlődését előmozdítja egy betűt sem enged s hogy a ruthén nép szabadságának biztosításáért küzdő Tanács – tekintve, hogy a jelenben kivívott siker az összruthénság egzisztenciáját örök időkre alapozza meg – nem végez fél munkát hanem tárgyalásai alkalmával szem előtt tartja Petőfi Sándor költő és szabadság hős jelszavát: Most vagy Soha! Feltételeinket pedig a következőkben közöljük:

1. Tekintet nélkül arra vajon az ország más vidékén lesz e földosztás vagy sem, kit, melyik nemzetiséget juttat a kormány földhöz és melyiket nem, kívánjuk, hogy minden ruthén földműves és napszámos annyi földhöz juthasson a mennyin családjával tisztességesen meg tud élni, mindenféle adókötelezettségének eleget tenni, sőt önművelődésére is áldozhasson.
2. Közismert dolog, hogy miként népünk oly mostoha vidéken lakik, hol a mezőgazdaság csakis kiterjedt és ésszerű állattenyésztéssel karöltve virágozhat, ezért a községek közelében lévő, akár magán, akár kincstári avagy hitbizományi nagybirtokból olyan legelőterületet kérünk, hogy azon állattenyésztésünket virágzóvá s ennek segélyével silány felvidéki talajunk termőképességét fokozzuk, vagy nem különben annyi erdőterületet, hogy a nép – nem kereskedésre – de saját szükségletére elegendő tűzifával legyen ellátva.

⁸⁹ görögkatolikus

⁹⁰ kibetűzhetetlen szavak

3. Kívánjuk, hogy a vízjog törvényhozási úton szabályoztassék oly módon, hogy a község területén folyó víz felett a község rendelkezzen. Szóval úgy a halászat, mint a malomépítés, vagy iparüzem felállítás, továbbá kavics- és homok kitermelés, a község jogai közé iktatassék.
4. Kérjük, hogy Szélestót Kölcsennyel – az utóbbi felekezeti iskolája mellett – egyenes út kösse össze, nehogy Szélestó alsóvég lakói nagy kerülővel közlekedjenek továbbra is a várossal és kint levő szántóföldjeikkel. Az út és a hozzá való művek állami vagy megyei hálózatba veendők át s ne terheljék a községet.
5. Kívánjuk, hogy azon községekben hol a ruthének többségben vannak a gör. kath. ünnepeken a másvallásúak is szünetet tartsanak s ily napokon a gör. kath. hívők törvény elé idézésekkel ájtatosságukban ne zavartassanak, a kocsmák és üzletek zárva tartsanak s vásár ily napokon nem engedélyezhető.
6. Kérjük a magyarországi ruthének Tanácsát lépjen érintkezésbe Schönborn gróffal⁹¹ aziránt, hogy a „Viznice” patak alsó folyásán felállított vilanytelepén lévő vízierőből 20 lóerőt engedjen át egy-egy köves és hengerrel bíró malom fölszerelésére annál is inkább, mert a Szélestó, Kölcsey, Órhegyalja, Oroszvég és Frigyesfalva községeknek evidens érdekük és emiatt az érdekelt községek ajkáról már igen sok panasz hangzott el.
7. Az italmérési és trafik árusítási jogot a pénzügyigazgatóság engedélyezi ugyan, de hogy a községben ki kezelje a kocsmát és a trafikot, annak elosztását kérjük a község tanácsára bízni.
8. Kívánjuk és ehhez szigorúan ragaszkodunk hogy a ruthén nyelvterületen lévő összes hitfelekezeti, községi és állami-elemi népiskolák tannyelve kizárólag ruthén legyen. Hogy azonban a ruthén gyermekek továbbképzése akadályozva ne legyen s hogy a ruthének igazgatására s vezetésére ruthén intelligenciát s ruthén tisztviselői osztályt nevezhessünk, kívánunk ruthén gymnasiumok és egyéb szakiskolák felállítását, ruthén ipariskolák szervezését és egy ruthén egyetemet.
9. Kívánjuk, hogy a megyei mint az állami közigazgatás nyelve – ideértve a járásbírószágot és postát is – szóban és írásban ruthén legyen, mint azon megyékben és községekben hol a ruthének vannak többségben.
10. Végül kívánjuk, hogy Ungvárra vagy más ruthén központba rövid időn belül egy általános ruthén nemzetgyűlés hívassék egybe, melyre minden ruthén helyi tanács 2–3 tagot delegálna. Szükség van ezen nemzetgyűlésre

⁹¹ Gróf Schönborn-Buchheim Frigyes Károly (1869–1932) – a munkácsi–szentmiklósi uradalom tulajdonosa

már azért is, mert – amint azt mindnyájan látjuk és tudjuk – a hány megyében lakik a ruthénság annyiféle képen gondolkodik.

Látjuk ezt a máramarosi zavarokból és forrongásból, a szepesi mozgalmakból, de talán legélesebben abból, hogy a ruthén nép érdekeinek és jogainak a megvédésére, szabadságának megalapozására már három Ráda is alakult. Ha az egész ruthén nép képviselői összejönnének vagy a radikálisok és a mérsékelték közti nézeteltérések – kölcsönös megbeszélés, beható eszmecsereváltás alapján – kiegyenlítődnének, a túlzók szelídülnének, miből a ruthéneknek kétség kívül nagy haszna lenne, azon felül a békekonferencia összeüléseiig tisztázódna a ruthén nép jövője és feladata.

Ugyancsak ezen a gyűlésen lehetne elintézni az egyetem, a gymnasiumok és a görög katolikus metropoliátus ügyét is.

K. m. f.

jegyezte:

Jurocskó László
a helyi t.⁹² jegyzője

Dankulinecz Gy.
a helyi tanács elnöke

Hitelesítjük:
1918 dec. 8-án
Csecsur Mihály
Szicska János

1918

Jegyzőkönyv felvétel Szélestón, a ruthén tanács megalakítása alkalmával. A drágabátfalvai, kölcsényi és szélestói helyi [...] ⁹³ aláírás 1918 XII. 16.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

20.

1918. december 8., Kiskolon

**Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához
való csatlakozásról**

*

Jegyzőkönyv

felvétel Kiskolonban 1918. dec. 8-án a kiskoloni rutén néptanács alakuló gyűlésén. Jelen van 76 kiskoloni rutén lakos.

⁹² tanács

⁹³ kibetűzhetetlen szavak

Kontratovics Irén kiskoloni lelkész a megjelentek üdvözlése után előadja, hogy az ungvári rutén nemzeti tanács felhívása alapján más rutén községek példájára meg kel alakítanunk a helyi rutén néptanácsot megmagyarázta annak úgy politikai, mint gazdasági jelentőségét.

Pontonként ismerteti az Ungvári Nemzeti Tanács programját, azt elfogadásra ajánlja felhívja a megjelenteket válasszák meg a helyi néptanács tagjait. A megjelentek nagy lelkesedéssel elfogadják az Ungvári Nemzeti Tanács programját a helybeli néptanácsot közfelkiáltás útján következőleg választják meg:

Elnök: Szidor György

Jegyző: Kontratovics Irén

Tanácsstagok: Komár János, Demko János, Lojka Mihály, Tandis Mihály, Rozko Vaszily, Vaszilenko János, Kuzma Iván, Kuzma Vaszily, Komár Vaszily ifj., Guzai János, Stonro András.

2. A megválasztott tanácsstagokat az elnök üdvözli figyelmezteti őket kötelességeikre és saját kívánságukra és kérdezi tőlük az ünnepélyes fogadalmat arra, hogy hűségesen, mindig a nép javára fognak munkálkodni.

3. Több felszólaló kívánságára a tanács megállapítja azokat a speciális kívánságokat amelyeknek teljesítésétől függ községünk jövő nyugalmas s szerencsés élete s fejlődése.

1) Kívánjuk, hogy az uradalmi legelőt, melyet a példátlanul gonosz tagosítás⁹⁴ miatt már 35 éve bérlünk az állam kormány közbenjárásával határozzák meg a község részére.

2) Kívánunk új tagosítást: teljesen elkülönítendő az uradalom birtoka a községi birtoktól és erdőt is kérünk.

3) Jó, a nép érdekére figyelemmel lévő közigazgatást kívánunk.

4) A gazdasági helyzetünk javítására állítassák fel egy állami műtrágyagyár, melynek termékei jutányosan osztanának ki a gazda közönség között.

5) Erélyesen felszólítandó a közigazgatási hatóság, hogy a közellátást: liszt, petróleum, cukor, stb. méltányosabban osztassa fel illetve folyósítsa.

6) Megkeresendő az új helyi pénzügyigazgatóság: elegendő sónak és trafiknak kiutalása iránt.

7) Végül megállapítja a népgyűlés, hogy a kárpátalji rutén nép hovátartozandóságának ügyében egyelőre nem határoz, de már most kijelenti, hogy szívesebben tartaná meg a kapcsolatot az Anyaországgal, ha a ruténság jogos kívánságai nem csak megígértetnek, de teljesítettnek is.

⁹⁴ A tagosítás birtokrendezési forma, melynek során a gazdák szétszórt, sok apró darabból álló birtokait összevonják.

5. Elhatározott, hogy a helyi rutén néptanács megalakulásáról az ungvári Nemzeti Tanács értesítsék.

K. m. f.

Czelyich János

elnök

Szidor György

h. elnök

1918

Kontratovics Irén

jegyző

Jegyzőkönyv felvett Kiskolonban a Ruthén Tanács alakuló gyűlésén.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

21.

1918. december 8., Drágabártfalva

**Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához
való csatlakozásról**

*

Jegyzőkönyv

Felvett Drágabártfalván 1918. évi december hó 8-án tartott községi közgyűlés alkalmából a helyi Rutén Néptanács alakulása tárgyában.

Jelen voltak: Jaczkovics Bazil helybeli lelkész elnök, Geletej László bíró, Iltyű László, Kapitán János, Csepák János Paulisinecz László, Olesik László, Iltyű István, Bohovics Mihály, Pauk János, Popovics János, Iltyű András, Kapitán András, Bizilya Mihály, Iltyű János tanítójelölt, Juszka László, Kabastur László, Brücski Mihály, Deskó László és Pénzenik Mihály egyh.⁹⁵ gondnokok, Kalinics László gör. kath.⁹⁶ tanító mint jegyzőkönyvvezető és számos községi ruthén lakos mint résztvevő.

Elnöklő lelkész megnyitván a gyűlést üdvözi a megjelenteket és miután a jegyzőkönyv vezetésére Kalinics László tanítót, annak hitelesítésére pedig Geletej László bíró és Iltyű János tan. jelölt urakat felkérte a gyűlés tárgyaül az alábbiakat adja elő: az ősi Magyarország alkotmánya és államformája a nép akaratából megváltozott, a királyságból köztársaság lett, a négyéves háború a borzalmas áldozatok mellett meghozta a maga áldott, a nép által rég hön óhajtott gyümölcsit is mint: a sajtó, a gyülekezési jogot, eltörölte a

⁹⁵ egyházi

⁹⁶ görögkatolikus

militarizmust, az egyes népfajok favorizálását, meghozta mindenki számára a teljes egyenjogúságot, mindegyik népfaj szabad fejlődési jogát, kulturális szabadságát, sőt a legtágabb értelemben vett önrendelkezési jogát is.

Ennek folytán a ruthén nép jelenleg válaszüton áll, s bár tudja azt, hogy a letűnt kormányzati időszakban népünknek a sovén uralom túlkapásai miatt sokat, igen sokat kellett szenvedni és tűrni tudja, hogy az évszázados keserűség feltörekvő indulata nehezzé, sőt emberfelettivé teszi az önuralmat, azonban előtte nem kétséges a ruthén nép kiváló kvalitása, higgadtsága, belátása és régi évszázados hazafiúi erénye mellyel a legnehezebb helyzetben és időkben és az ezeréves Magyar haza rögeihez úgy a jó, mint balsorsban mindig hű maradt és ragaszkodott ennél fogva most is érzi tudja, hogy a vitéz Rákoczy⁹⁷ [sic!] vezérlő fejedelem „legjobb népe”⁹⁸ nem lesz hűtlen régi traditioihoz s ha már a balsorsban együtt tűrt, szenvedett és küzdött a nemes magyar nemzettel, most a jobb kor hajnalán nem tagadja meg magát, hanem továbbra is összeköti sorsát a megszületett Magyar Népköztársasággal és néppel.

Hogy pedig mindezt elérje, szavainak pedig nyomatékot adjon kéri az elnök, hogy óhajait speciális kérelmeit adja elő, s közvetítő szervként, de a „Magyarországi Rutén Néptanács” támogatására is alakítsa meg a helybeli rutén néptanácsot és mondja ki határozatilag csatlakozását az Ungváron székelő Magyarországi rutének néptanácsához elfogadván egyúttal annak illetékességét.

Határozat:

Az egybegyűlt lakosság az elnök lendületes megnyitója után többek hozzájárulása után azonban egyhangúlag határozatilag kimondja, hogy:

a) Ragaszkodik az ősi Magyar hazához és annak kebelén kívánja jövő generáció boldogságának alapjait lerakni és megtalálni, hazafias aggodalommal látja más nemzetiségek kifelé való gravitálását azonban bizakvó szívvel, Istenbe vetett bizalommal szilárd hittel és meggyőződéssel hiszi és vallja, hogy a Magyar haza ősi Patrónája – melyhez eleink is az elmúlt évezred hasonló szorongatásaiban oly buzgón, gyermeki hittel fohászkodtak és sose csatlakoztak – ezúttal is átsegíti és megóvjá hazánkat a széthúzás átkos politikájának következményeitől.

b) Kimondja csatlakozását az Ungváron székelő Magyarországi Rutén Néptanácsához annak illetékességét elismeri, helyi szervként megalakít-

⁹⁷ Vélhetően II. Rákóczi Ferencre utal a forrás.

⁹⁸ Az utalás a „gens fidelissima” (leghűségesebb nemzet) kifejezésre vonatkozik.

ja a Drágabártfalvai Rutén Néptanácsot és annak tagjaiul megválasztja: Jaczkovics Bazil lelkészt, mint elnököt, Kalinics László tanítót mint jegyzőt. Tanácstagokul: Geletej László bíró, Iltyú László, Kapitán János, Csepák János, Paulisinecz László, Olesik László, Iltyú István, Bohovics Mihály, Pauk János, Popovics János, Iltyú András, Kapitán András, Iltyú János tanítójelölt, Geletej András, Deskó László, Pénzenik Mihály, községi lakosokat választják meg.

c) Az egész ruthén nép számára kívánja mindazon jogokat, melyek a Magyar Haza integritásának megóvása mellett, egyházi, faji, kulturális és gazdasági fejlődését szolgálják és biztosítják.

d) Kívánja nyelvének fokozottabb használatát a bírósági és közigazgatási életben, valamint gör. kath. illetve a ruthén népből származó tisztviselőket, a bírósági és közigazg. szakban, legfőképpen pedig és feltétlenül gör. kath. és ruthén származású jegyzőket az összes ruthén falvakban.

e) Kívánja továbbá az erdő és mezőőri törvény átreformálását olyan formán, hogy a ruthén vidékeken lévő erdők praktikus és gazdaságosabb kihasználása mellett ne legyen az erdő valóságos élőtilalomfa a népre nézve, egyúttal a kincstári és grófi erdők – melyek ugyancsak vadászterületek – az állattenyésztés fejlesztése érdekében a népnek át és eladandók.

f) Végül az általános, titkos a nőkre is kiterjedő általános választójogot. Külön, mint e községet illető követelményei a néptanácsnak a következők:

1) Drágabártfalva község tulajdonát tévő és jelenleg a törvényhatóság által kezelt összes pénzkészlete a község kezelése alá bocsátandó, hogy abból az égetően szükséges egyházi, templomi, iskolai és községi építkezések foganatosíthatók legyenek.

2) A község határában lévő sóforrások megnyitandók és a község kezelésébe bocsájtandók.

3) A községből kivezető út a megyei úthálózatba.

Ezek után az elnöklő lelkész a drágabártfalvai Rutén Néptanácsot megalakítottak, a hozott határozatokat szabályszerűen és jogérvényesen hozottaknak lenni kimondja, kiemeli a hozott határozatok fontosságát, elismerésben részesíti a jelenlévők higgadt és hazafias magaviseletét, egyúttal felhívja figyelmüket, hogy különösen a közel jövőben a község lakóinak békéje, összetartozása felett őrkdjenek az egyetértést megbontani ne engedjék, ápolják a magyar ruthén egység gondolatát, nehogy a lakosságban széthúzás, a kishitűség és az önbizalom elvesztése gyökeresedjék meg.

Ezzel a gyűlés a jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése után berekesztett.

K. m. f.

Kalinics László
jegyző, gör. kath.
ruthén néptanító

Jaczkovics Bazil
elnök, gör. kath.
lelkész

Hitelesítjük:
Geletej László
Iltyű István

157/918

1918

Jegyzőkönyv felvett Drágabártfalván a rutén tanács magalakuló gyűlésén.

KTÁL Fond 1134. op. 1. od.zb. 2.

22.

1918. december 8., Felsőkalocsa Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról

*

„Községi Magyar Ruthének Nemzeti Tanácsává alakult
Felsőkalocsa lakosainak”

Emlékirata

Alulírottak Felsőkalocsa község lakosai Községi Magyar Ruthének Nemzeti Tanácsává alakulva az ungvári „Magyar Ruthének Nemzeti Tanácsá”-nak f. 1918. november hó 22-én kelt „Kiáltványa” értelmében csatlakozásunkat f. 1918. évi december 8-án tartott népgyűlésünkben folyólag ezennel bejelentjük. Ez alkalommal szívvel lélekkel kijelentjük, hogy őseink megszentelt földjéhez édes, Magyar Hazánkhoz mindig is érzett hazafiúi szeretettel ragaszkodunk, tőle elválni nem akarunk, annak integritását továbbra is fenntartani szívünkben lelkünkben kívánjuk, óhajtjuk. Rákóczi népe vagyunk, és nem éppen a kedvezőbb geográfiai fekvésnél, de ezer éves történelmi múltunknál fogva, amely idő alatt magyar testvéreinkkel ezek hegemoniája alatt együtt éltünk, szenvedtünk, örültünk, vele összeforrunk, vérünket a szabadságért eddig is, a nagy világháború jelenében is együtt voltunk, – belátjuk szükségét annak, hogy kedves ősi Magyar Hazánk fiai – továbbra is megmaradjunk és úgy jelen, valamint jövő boldogulásunkat a Magyarország Köztársaság Népállam impériuma alatt keressük, találjuk is meg és zavartalanul élvezzük. Kijelentjük, hogy teljes bizalommal és bizodalommal viseltetünk az Ungvári „Magyar Ruthének Néptanácsa” iránt és egyben kérjük testvéri szeretettel

ugyan azt, hogy sérelmeinket, jajaink, panaszainkat az alább következőkben tudomásul venni, azokat illetékes helyeken tolmácsolni és Magyarország Népköztársaság Kormányával egyeztetőleg orvosolni szíveskedjék.

Sérelmeink, panaszaink ezek:

I. Miután kincstári földekkel, erdőkkel és havasokkal van körülvéve a községünk a megélhetés teljes lehetetlenség, mert sem szarvasmarhát, sem semminemű más háziállatot sem tarthatunk, úgyszólván nap-nap mellett, sőt minden pillanatban ki vagyunk téve annak, hogy permanens büntetésben lehet és van részünk.

II. Az úrbéres erdőért is mi fizetjük az adót, de semmi hasznát nem vesszük, nem vehetjük, mert rémbírsággal sújtanak bennünket nap-nap mellett csak azért, mert ezt is az állam kezeli.

III. Földbirtokaink a semmivel határosak – a leggazdagabb ruthén polgártársaink a helységben és határában legfeljebb 6 holdnyi földdel rendelkezik, vagyis ennyi van csak, ez is teljesen terméketlen. A szénán kívül egyéb alig terem, legfeljebb ha jó termő és van akkor kevés krumplink (burgonyánk) szokott teremni, de egyéb sem.

IV. Községünk: Felsőkalocsa lakossága nagyobb kontingensében vagyontalan, tehát nincs min és miből megélnie. A földbirtok segítség egyike a kívánságainknak, annál is inkább, mert sem napszámra, sem semminemű más keresete nincs népünknek.

V. Ezekhez a nyomasztó területi viszonyokhoz hozzá járul még az is, hogy szegény községünkbe már hónapok óta egy mákszemnyi liszt sem lett kiutalva, krumpli nem termett, tehát ki vagyunk téve a legkínosabb éhenhalásnak. Tanítónk [kért] krumplit a földművelésügyi minisztériumtól ősz elején, de a volt minisztérium nem reagált. Ilyen élelmezési rendszernek vagyunk kiszolgáltatva. Ez állapotokon sürgősségileg azonnal segíteni kell. Nálunknál szegényebb, agyonkorrumpáltabb nem létezik Magyarországon. Az élelmezés körül a leghihetlenebb korrupció dühöng – [...] az utóbbi hónapokban is egyenesen orgiákat ül és mi távíró hiánya, teljesen bízhatatlan posta mellett, a közlekedési eszközök teljes hiányában teljesen el vagyunk hagyatva és ki vagyunk téve ugyan a korrupció határt nem ismerő kénye-kedvének [...],¹⁰⁰ féktelen tobzódásának.

VI. A kincstár a legelőket csak rémdrágán szokta kiadni, a szegény ember nem képes pár darab marháját, juhát legeltetni. Másrészt az, ami nem határré, az a zsidóké, a zsidók legelője, ez még drágább, tehát akinek a marhája

⁹⁹ kibetűzhetetlen szavak

¹⁰⁰ kibetűzhetetlen szavak

a határ havasairól elmaradt, elkésett az fizet a zsidó-havasért 1, mond: egy darabkáért 50 koronát, 1, mond: egy darab juhért 12 koronát, hogy egy pár hétig legel. Ettől a rémséges állapottól és nyúzástól szeretnénk szabadulni, mert nem bírjuk ki.

VII. A zsidók miatt rémuralom alatt vagyunk máskülönben is, ösmert kapzsiságuk szertelensége rabszolgaságban tart minket, szabadulást, megváltást kérünk ettől a nyomortól, igától. Sem malmunk, sem boltunk nincsen, mindez az ő kezökben és tulajdonukban van, polypok szívósságával kiuzsoráztak, kezünket lekötötték, mi sem malmot sem egyebet nem tarthatunk. Ők a zsidók parancsolnak, övük a vezető szerep, az elsőség mindenben mindenütt, velük szemben a polgár ember nem is mer szólani, sem valamit tenni. Az övük az elsőség a törvény előtt, övük az igazság, övük a törvény mosolya, övük minden, nekünk szegény polgároknak nincs velök szemben soha igazunk. Hogy hogyan élünk és mit csinálunk, milyen rendben élünk és élünk, annak a jelenből vett illusztrálására egy konkrét példát fölemlítünk. A zsidók pld. kaptak 5 Kgr. cirkot, meg 5 liter petróleumot, még [...] ¹⁰¹ ha az illető zsidónak csak két tagból álló családja van, a ruthén polgártárs 10 tagú családja után is csak 1 Kgr. cirkot és ½ liter petróleumot kapott, ha kapott. Mert most is dühöngő „spanyol-járvány” ¹⁰² ideje óta és alatt, amikor minden házban majd 3-an, 4-en vagy valamennyien súlyos betegen feküdtek a családtagok közül, – amidőn kivétellel majdnem minden házban egy, két, három, négy halálozás is történt, esetben kettő halott egyszerre egy ugyanazon házban! – nekünk ruthéneknek a hatósági petróleumból nem akartak adni, holott ilyen hatósági petróleum hordószámra sok esetben magán eladásra átformálva és csak jó csomó tojásért kaphattak belőle, azok akiknek volt elegendő tojásuk. Lelketlenül, szívtelenül, embertelenül sötétséget, pokoliságot borított reánk az élelmezési korrupció akkor – mégis csak égbekiáltó volt! – amidőn szereteteink, hozzátartozóink halomszámra súlyos betegen, petróleum hiánya miatt a sötétségben minden segíthetés nélkül halomszámra pusztultak, amidőn aztán az éj sötétjében a tömegesen elhalt ott fekvő szeretteink kihűlt tetemei fölött vaksötét hosszú éjszakákon minden világítószer nélkül zokogtuk el a válás nehéz könnyeit, irigyelvén a halottainkat, hogy már túl vannak a földi szenvedéseken s minden hatósági, elöljárósági ruthén népellenes élelmezési és minden egyéb hasonló trükkökön! ...

¹⁰¹ kibetűzhetetlen szavak

¹⁰² A „spanyol-járvány”, közismert nevén a spanyolnátha az influenza A típusának egyik példánya. 1918–1919-ben három hullámban világszerte szedte áldozatait.

Ilyen élelmezési arányban részesült a ruthén polgárság a zsidókkal szemben a helyi és szomszédos hatósági élelmezési korrump rendszer miatt. Évszázadok óta is ez történt, így történt. E rabszolgaságból, mely nem egyedül csak elnyomóink: a zsidók, hanem főképpen hatóságaink bűne is, felszabadítást kérünk egyszer s mindenkorra! ...

VIII. Önként következik az imént is előadott tényeknél fogva, hogy ne bízzák többé az enyves, ragadós kezű zsidó polgártársainkra – minthogy ez nálunk a világháború ötöd fél éve alatt történt és még ma is dívik! – a kiosztandó népelelmezési cikkeket, ... ne kényszerítsenek bennünket, hogy ezek átvételéért minden egyes osztáskor a körjegyzőségünk székhelyére Alsókalocsára¹⁰³ zarándokoljunk családonként, hanem adják ki az általunk választott „Élelmezési cikkeket kiosztó felsőkalocsai bizottságnak”, és szüntessék meg tehát azt a lealázó, meglopott rabszolgasort, hogy mi Felsőkalocsa község a maga egészében Alsókalocsára 8 mond: nyolcz Km-nyi távolságra fáradjunk, egyenkint, mindegyikünk, hogy ott egy idegen, többnyire zsidókból álló idegen élelmezési bizottságtól csak azt és csak annyit kapjunk, „amit és amennyit nekünk az ottani (alsókalocsai) zsidó községi bíró különös kegyeiből tetszik. Annak a zsidó községi bírónak a kegyeiből éppen, aki a hatósági petróleumot irtóztató szükség: „spanyol epidémia”¹⁰⁴ idejében elkezelte, elsikkasztott, élelemosztó társaival egyetértőleg, és csak suttyomban és csak tojásért árusítgatta! Hatósági lisztet, dohányt, lábbelire valót, stb. csirkéért, tinóért, favágásért (napszámért), és egyéb naturáliákért suttyomban az elsikkasztott hatósági népelelmezési cikkekből lehetett szintén kapni! ...

Így jártunk a tőlünk elrekvirált „krumpli”, „széna” és „gyapjúval” is, a bekívánt mennyiséget ezekből beszolgáltattuk a katonai parancsnokság részére 50–60 Kmnyire be is fuvaroztuk, de habár a hadparancsnokság számunkra ki is fizette a nekünk járó díjakat, sem az anyagokért, sem befuvaroztatásukért négy év óta a járandóságokat nem kaptuk meg, eddig sem! A trénszolgálatokért, a trénfuvarozásokért¹⁰⁵ sem! stb.-ért sem! ... Ugyanaz a korrump rendszer, amely az élelmezési cikkeket az imént panaszolt módon és lelki ismeretlenséggel kezelte és elkezelte – a rekvirálás, befuvarozás, trénszolgálat, stb. stb. címen befolyt járandóságainkat – a többi e körjegyzőségbeli községek e nemű járandóságaival együtt – pénzben százezrekre halmozta,

¹⁰³ A két település közötti távolság megközelítőleg 10 km.

¹⁰⁴ Szintén a spanyolnáthára utal.

¹⁰⁵ A trénszolgálat és a trénfuvarozás a hadiutánpótlás biztosítását, frontvonalra való eljuttatását jelenti.

elkezelte, nekünk – a porhintésből kifizetett néhányunkat kivéve! – nem fizette ki mai napig sem. Az összeköttetésekkel magát biztonságban ringatózott, magát biztonságban érzett korrupciós rendszer a zsidótársakkal karöltve nyomorított bennünket úgy, mint ahogy – nem csak itt szép Magyar Hazánkban, de sehol e világon nem nyomorítottak soha népet! ...

IX. Hisszük és reméljük, hogy a „Magyar Ruthének Nemzeti Tanácsa” Ungvárott, nem csak az e pontban, hanem a közvetlen előttiben (L. VII. p.) összefoglalt sérelmeink égbekiáltó halmazát megfelelő retorzióval megejtett vizsgálat keretében orvosoltatja minél előbb, és bennünket már e sorok, panaszink vétele után sürgöny és telefon intézkedésekkel megszabadít a tobzódás, a hatósági népelelmezési cikkekben való önkényes, csak önérdéket szolgáló szabad vájkálás, eltulajdonítás, sikkasztás e „fene-gyerekeitől”! ... Felsőkalocsa községünknek van egy régi jó karban lévő fából épült iskola épülete, a hozzá tartozó kerttel, ez szintén zsidó uralom alatt nyög, [...] ¹⁰⁶ be magát abba és nincs, nem volt hatalom, hogy őt onnan kilakoltassák, annak dacára, hogy azt formálisan megvette volna tőlünk és megfizette nekünk. Mi mindaddig nem voltunk képesek őt onnan kizűzölni, a „zsidóé az igazság” a törvény, a hatóság előtt, ha nem is volt igaz ez [...] ¹⁰⁷ uralta a helyzetet mindig, mint ez esetben is. Most aztán a nemzetek önrendelkezési népjogának a fönséges megváltó Napja kárpátaljai zsidók által elsanyargatott népre is felragyogott és az a szabadság hárfájának édes zenéje hozzánk is eljutott, felhasználták a kedvezőnek látszó alkalmat és a bitorló zsidóknak kiadták útját. Ám, ne tellett bele három nap sem az alsókalocsai zavar miatt megjelent „zsidó hadnagyocskák” szépen visszatették a [...] ¹⁰⁸. Úgy látszik, hogy a mi hatóságaink kellene ahhoz, hogy [...] ¹⁰⁹ felett végre az önrendelkezés jogát érvényesítsük.

A zsidók különben többektől nevetséges áron, vagy [...] ¹¹⁰ ingyen elsajátított földeket, van, akitől jelentékeny földbirtok[át] 12 mond tizenkettő koronáért vették el! E megkárosított ruthén [...] ¹¹¹ társainknak földjét visszaadattatni kérjük. Van reá számtalan példa, amely orvoslásra vár e tekintetben.

X. Mert 50–60 Km.-nyire vagyunk a vasúti vonaltól – állandóan drága áron kell megvinnünk zsidó kereskedőktől az élelmi, pld. kenyérnek való tengerit,

¹⁰⁶ kibetűzhetetlen szavak

¹⁰⁷ kibetűzhetetlen szavak

¹⁰⁸ kibetűzhetetlen szavak

¹⁰⁹ kibetűzhetetlen szó

¹¹⁰ kibetűzhetetlen szó

¹¹¹ kibetűzhetetlen szó

gabonát, stb. ruha és egyéb háztartási cikkeket. A vasútvonaltól való nagy távolság miatt még ez előtti békés időkben is ki voltunk téve, ezentúl is ki lehetünk téve, ki lehetünk szolgáltatva [a] jövedelmező zsidó-üzérkedésnek, viszont, ha valaki nagy nehezen mi is el tudnánk adni, pld. túrót, gyapjút, daróczszövetet, azt is csak a zsidó üzérnek kénytelenek vagyunk potom 10-ed résznyi áron odavinni, úgyszólván ajándékozni. Mert ebből a rémtávolságból az értékes, alkalmas, piacainkat, mint pld. Husztot, Técsőt, Máramarosszigetet, csak három, sőt négy napi keserves járásba kerülő gyaloglással tudjuk elérni csak! Gazdaságilag tehát teljesen zsidóknak vagyunk lekötve, kiszolgáltatva a nehéz közlekedési viszonyok miatt. Egy bennünket is elérő villamos vagy gőzvasút vonal kiépítésére égető szükségünk van, az ezt ígérő és tervbe vett víziművek kiépítését szorgalmazni [...] ¹¹².

XI. Végül be kell jelentenünk és segítséget kell kérnünk a kannibáli vérengzés miatt, amelyet elennünk indítottak és még e sorok írásakor folyamatban tartanak vérlázító eszközökkel. A hazatérő katonák, nem is a mieink, hanem alsókalocsaiak, Alsókalocsán tehát nem nálunk, Felsőkalocsán, a négy és fél év óta a fronton megviselt, enervált idegzettel hallván a fentebb már vázolt, övéik háború alatti s a legutóbbi petróleumos sanyargatásáról, felháborodtak, felbőszültek és felháborodásukban azok ellen fordultak, akiket övéiknek sanyargatói gyanánt ösmerték fel, de csak is azok ellen. Törtek, zúztak, de megállapítható, hogy senkinek személyi biztonságát nem sértették, nem támadták meg, senkit nem bántalmaztak. Keresték az elrejtett, eltulajdonított, övéiktől elsikkasztott hatósági élelmezési cikkeket. Így került elő a „spanyol-járvány” pusztítása idején embertelenül, csak tojásért áruba bocsátott pár hordó hatósági petróleumot is, az epidémiás lázában fetregő nép szájától megvont sok zsák a zsidókhöz átadott hatósági fehér liszt, rizskása, cukor, kávé, dohány, szivar, stb., amikből a nép addig alig is látott valamit. A mi asszonyaink, gyermekeink csak úgy kerültek bele, hogy a támadók övéik sanyargatóinak ruháit, házi, bolti felszereléseit és egyéb cikkeit kidobálgatták, és ők, hogy el ne pusztuljon a kidobott holmi innen is, onnan is felszedték ezeket a holmikát, amiket az alsókalocsaiak még nem vittek volt el, és haza Felsőkalocsára hozták, de meg lehet állapítani, hogy mihelyt arra felszólítottak, a holmikát – csekély kivétellel! – vissza is vitték. Ez alkalomból a háború alatt agyonsanyargatott népet aztán – többnyire a részvételben való ráfogásokkal csak! – iszonyú kegyetlenséggel lelövelték, halálra kínozták, összeverték. Most rémséges büntetéseket szabtak ki rájuk, akár volt, akár nem alapos ok reá, egész sokat elfogtak és csak 1000–4000 Kor. ellenében bocsájtják szabadon, előbb persze

¹¹² kibetűzhetetlen szavak

alaposan összeverve, összetörve őket. A megkínzottak és összeverték közül körülbelül 40-en f. 1918. évi december 9-én a h. főszolgabíró felhívására a járás székhelyén is megjelentek Ökörmezőn, orvosilag is megvizsgáltattak és utasítottak, hogy befizetett pénzeiket kérjék vissza. Megtették, de ütlegekkel válaszoltak követeléseikre, illetőleg kéréseikre.

Ezekből folyólag tehát kérjük a mi Magyar Ruthén Nemzeti Tanácsunkat, hogy kiáltványa értelmében még a csendőrség is legyen más, csak ruthén származású, ne legyen idegen érzésű. Mert ezek rém kegyetlenül bántak el a kevésbé hibás – ilyen volt az elfogottak zöme! – polgártársainkkal, nemcsak lelőttek egyeseket egész ártatlanul is, nemcsak leírhatatlan módon összeverték ártatlanokat, nemcsak koldusbotra juttató rémes pénzbüntetéseket szedtek be többektől, de éjnek idején elfogott asszonyainkat örve alatt a laktanyára czipelték, és azokon erőszakot kíséreltek meg és csak vészes jajkiáltásukra és testük összetörése árán szabadíthatták ki magukat, a meggyalázástól! Segítséget! Segítséget! Segítséget kérünk, de minél előbb a rémuralom orgiái ellen.

A fentiekből láthatni, hogy a katonák támadásának a háború négy és fél évébe messze visszanyúló indokai voltak és tehát nem szabad, nem is lehet azt egyszerűen „bolseviki lázadásnak” venni, amely netalán „urak és zsidók” ellen irányult. Az élelmezési korrupt rendszert reprezentáló úr és zsidóknak ez utóbbi feltevés nagyon kapóra jött, gonosz [...] ¹¹³ nem önmagukban, hanem a tényleges támadókön kívül a népben – többi közt a mi felsőkalocsai népünkben is keresték, illetőleg keresték a „bűnbakot!” ... Ez ellen a [...] ünnepélyesen tiltakozunk és a korrupt élelmezésosztó urak és zsidók uszításai ellen segítséget kérünk.

*

Íme! Ezek a mi panaszaink, sérelmeink, egyesek azonnali orvoslást [...] ¹¹⁴ kell folyamatra tenni. Mi sem akarunk édes, ősi Magyar Hazánktól elszakadni szándékunk, terünk sohasem volt, még gondolatban sem! Történelmileg igazolt [hogy] kedves Magyar Hazánknak őseink földjének mindig is hű fiait voltunk sanyarú életkörülmények, életviszonyok közt, azok maradunk továbbra is a szebb, a boldogabb államban is. Édes Hazánk Magyarország, integritását megóvni óhajtjuk, impériumában akarunk élni továbbra is! Kérjük azonban fenti sérelmeink részben [...] ¹¹⁵ időrendi radikális szanálását, kérünk enyhülést a rémes és véres élelmiszerkorruptió ellen és a zsidók járma alóli felszabadítást.

¹¹³ kibetűzhetetlen szavak

¹¹⁴ kibetűzhetetlen szó

¹¹⁵ kibetűzhetetlen szó

Сл нашей Богѣ!¹¹⁶

Kelt Felsőkalocsán, 1918. évi deczember hó 8-án.
Felsőkalocsa községi „Magyar Ruthének Nemzeti Tanácsának”

Bizottmánya:

Barna Iván,

Popovics Vaszily,

Belya Iván,

[olvashatatlan aláírás]

Voron Jura,

stb. stb. stb.

[olvashatatlan aláírás]

ügyv. jegyző, elnök h.

ügy mint néviro

Felsőkalocsa lakosainak emlékirata és sérelmei.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 4.

23.

1918. december 9., Nagyturjaszög Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

Felvétett Nagyturjaszögön 1918. deczember 9-én a nagyturjaszögi rutén néptanács alakuló gyűlésén. Jelen volt mintegy 60 nagyturjaszögi lakos.

Karpinecz Titusz gk.¹¹⁷ kántortanító előadja a megjelenteknek összejövetelük célját, felkéri őket, hogy a mostani világra szóló események hatása alatt más népekhez hasonlóan szervezkedjék, tömörüljön saját érdekeinek megóvása céljából alkossa meg a helyi községi rutén nemzeti néptanácsot válassza meg a tagokat és jelentse be jegyzőkönyvileg az Ungváron megalakított Magyarországi Ruthének Néptanácsához való csatlakozását.

Az egybegyültek, amidőn az előadottakat magukévá teszik a Magyarországi Ruthének Néptanácsába ezennel belép és az által a kitűzött programpon-
kon kívül a következő jogos és méltányos kívánságaiknak teljesítését kéri.

¹¹⁶ Istenünké a dicsőség!

¹¹⁷ görögkatolikus

1. Minden félreértést kizárva ragaszkodik ősi hazájához Magyarországhoz annak területi integritásához egyben tiltakozik minden olyan törekvés ellen, mely a magyarországi ruténeket a magyar hazától elszakítani kívánja.
2. Az anyanyelv (rutén) és magyar nyelvnek egyenlő mértékbe való tanítását.
3. Kívánják a területeiken lévő kincstári erdők legelők és szántóföldeknek a nép használatába való kiadását.
4. Minden régi bűnös rendszer, önkényes uralom megszüntetését múltban elkövetett kihágások, vétségek és ezek után járó bírságok eltörlését.
5. Kívánja, hogy a nép minden jogos kívánsága mindenkor igazságosan és minden késedelem nélkül kielégítsék a különféle bajokban orvoslást nyerjen.

A bizottságba beválasztottak:

Elnök: Karpinecz Titusz gk. tanító. Tagok: Brenyo János, Szohánics János, Brenyo Miklós, Boksán György, Beszkid György, Káska András, Paratinecz Miklós, Panykó Fedor, Bulesza Ferenc, Kovács György, [...] ¹¹⁸ András, Boksán Péter nagyturjaszögi lakosok.

Ezek után elhatározott, hogy a nagyturjaszögi helyi rutén néptanács megalakításánál az ungvári központnak értesítés küldessék.

Kmf.

Karpinecz Titusz
elnök

Hitelesítjük:
Beszkid György
Boksan György
Bulesza Ferenc

1918

Jegyzőkönyv felvételű Nagyturajszögön a rutén tanács alakuló gyűlésén.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

¹¹⁸ kibetűzhetetlen szó

24.

1918. december 10., Nagyábránka
Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához
való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

Felvétegetett Nagyábránkán, 1918. évi december hó 10-én a község lakosainak teljes számú gyűlésén.

Jelen voltak: Szuhán Vaszily Fedorov, Popovics Iván, Turina Iván Vasziliiv, Lábér Mihály, Pénzenik Péter, Szinetár László, Szinetár György, Petya László, Luták Mihály, Luták János, Luták György, Pénzenik Iván, Paulovics Vaszily, Csobán Vaszily, Csobán Iván, Dolinka János, Szuhán Iván, Dankánics András, Szuchán Mihály, Szuchán Vaszily, Szocska László, Szocska Péter Margitics Pál, Szuchán Vaszily, Szuchán Iván Andr. Szuchán Iván Panykó, Mikovics András, [...] ¹¹⁹, Szuchán Iván, Skirja Iván, Zsidó György, Zsidó Demeter, Luták László bíró, Skirja András, Skirja Simon, Skirja György, Mikovics János és Sereghy Andor.

Tárgy: A nagyábránkai helyi Ruszin Néptanács megalakítása.

Sereghy Andor lelkész miután megmagyarázta a község lakosainak, hogy a jelen körülmények között mily fontos a szervezkedés a ruszinok között, hogy bizonyos jogokat vívjanak ki maguknak s az eddigi elnyomás után szabadon éljenek, ismertette a megalakult ungvári központi Magyarországi Ruthének Nemzeti Tanácsának programját s azon előnyöket és vívmányokat, melyeket már eddig is elért a magyar köztársasági kormánynál a ruszinok javára javasolja, hogy miután a tömörülés, az egységes ruszin népnek az akarata és állásfoglalása adja meg ennek a Ruthén nemzeti Tanácsnak az erőt, hogy áldásos működését javunkra tovább eredményteljesen folytassa, hogy alakítsuk meg a nagyábránkai helyi Ruszin néptanácsot, s mondjuk ki csatlakozásunkat az ungvári „Pada”-hoz.[sic!] ¹²⁰

A község lakói nagy lelkesedéssel és örömmel

határozzák

el a helyi ruszin Néptanács megalakítását s tagjai egyhangúlag következőket válasszák meg:

Elnök: Sereghy Andor gör. kath. ¹²¹ lelkész

¹¹⁹ kibetűzhetetlen szavak

¹²⁰ Vélhetően a „Рада” (Tanács) szót akarta jegyzőkönyvezető leírni, a cirill Д helyett latin d-t írt.

¹²¹ görögkatolikus

Tagok: Luták László községi bíró, Szuchán János, Szinetár László és Dolinka János.

Egyben kimondják, hogy csatlakoznak az ungvári Ruszin Nemzeti Tanácshoz azt támogatni akarják.

Miután a községnek speciális kívánságai is vannak felkéri a megválasztott elnököt ezen kívánságok iránt foglalására és illetékes helyen való előterjesztésére.

Jelen jegyzőkönyv hitelesítésére az elnök felkéri Szuchán Lászlót, Szuchán Jánost, Szinetár Lászlót és Dolinka Jánost.

K. m. f.

Szinetár László

Сухан Янош¹²²

Szuhán László

[olvashatatlan aláírás]

Dolinka János

[olvashatatlan aláírás]

1918

Jegyzőkönyv felvételű Nagybrankán.

(27–28. lap)

Sereghy Andor

a helyi Néptanács elnöke

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

25.

1918. december 11., Cserlenő

**Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához
való csatlakozás elfogadásáról**

*

Jegyzőkönyv

felvételű Cserlenőn 1918. év december hó 11-án a cserlenői a Gör. kath¹²³ rutén néptanácsnak alakuló gyűlésén jelen voltak Nagyságos Dr. Suba György kanonok, Koroly András gör. kath. kántortanító és vagy 50 községi lakos.

Tárgy

1.) Dr. Suba György kanonok úr üdvözölte az egybe gyűlteket és megmagyarázta a helyi ruthén néptanácsnak fontosságát és politikai célját. A mai zavaros időben is azért felkéri a község lakosait, hogy alakuljon meg

¹²² Szuhán János

¹²³ görögkatolikus

Cserlenő községben is a helyi ruthén néptanács. A megjelentek egyhangúlag elhatározták a néptanács megalakulását.

2.) Dr. Suba György kanonok úr felkéri a község lakosait, hogy válasszák meg az intézőbizottságot. Az intéző bizottságba meg megválasztottak elnök Mikita András jegyző Koroly András gör. kath. k. tanító¹²⁴, tanács tagul Mikita János, Tatin Mihály, ifj. Tatin Mihály, Rezetár Mihály, Rezetár János, Rubis Demeter, Kurta János, Kurta Mihály, Szoroka János, Dohánics György, Tatin Illés, Kurta Mihály, Remeta András és Tatin György.

3.) Az elnök felolvassa és ismerteti az Ungváron megalakult „Ruthének” néptanácsának négy programpontját. A cserlenői Ruthén nép tanács e programpontokat egyhangúlag elfogadja.

4.) Több felszólalás történt a község lakosai részéről mely kívánságok felterjesztendők az ungvári központhoz, hogy részükre kedvező elintéztést nyerjenek. Kívánságaik a következők: a) A telkényi napszám és fa megváltanék,

b) Tanítói fizetés teljesen az állam fedezze,

c) Az állami anyakönyvvezetés töröltessék,

d) Az állami tenyészbika kivitelező vásárlása és tartása teljesen törlendő,

é) Községünk lakosai részére erdő, szántóföld és legelő adassék,

f) A község közlekedési útjai lehető legrosszabbak kívánatos lenne, hogy az állam venne kezelés alá és rendbe hozza azokat.

g) A község lakosai részére akik földdel nem rendelkeznek részükre föld adassék a megélhetéshez.

h) Az összes iskolában illetőleg a helybeni népiskolákban anyanyelven történjék az oktatás.

i) Kívánjuk, hogy a jegyzőtől feljebb az összes törvényhatósági tisztviselők saját hitfelekezetükből valók legyenek.

A Ruthén néptanács tagjai egyúttal politikai község tanácsosai is.

j) Végül kívánjuk, hogy trafikengedély a zsidók kezéből elvétessék és bármely keresztény embernek adassék át.

5.) Elhatározott, hogy cserlenői „Ruthén” néptanács megalakulásáról az elnök az ungvári központot értesíteni fogja.

K. m. f.

Jegyző
Koroly András
gk. tanító

Mikita András
Elnök
Rezetár Mihály

¹²⁴ kántortanító

[...] ¹²⁵ Mihály
Mikita János
jegyzőkönyv hitelesítők

1918

Jegyzőkönyv felvétel Cserlenőn a ruszin tanács alakuló ülésén

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

26.

1918. december 17., Poroskő Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

felvétel Poroskőn 1918. év december hó 17-én a helyi ruthén néptanács alakuló gyűlésében.

Jelen volt körülbelül 80–90 falubeli, férfiak és nők vegyesen.

1. Kustán Ágoston lelkész megnyitván a tanácskozást rámutat a szervezettségben rejlő nagy erőre, hangoztatja a szervezettség szükségességét különösen a jelen súlyos időkben, felszólítja a megjelenteket, hogy a saját érdekeik megvédésére tömörüljenek és alakítsák meg a helyi ruthén néptanácsot.

a) megjelentek egyhangúlag kikiáltják, hogy a helyi ruthén néptanácsot megalakítják. E helyi szervezet elnökéül: Kustán Ágoston lelkészt kiáltják ki, jegyzőül pedig Petenykó László tanítót választják. Az intézőbizottság tagjaiul pedig: Lazorik Vaszily Katin, Mihálc sinecz Iván, Pereszolyák György, ifj. Jevcsinecz Iván, Gyidura György, Gyidura Mihály, Pereszolyák Demeter, Apacskó György, Szmétanka György, Pereszolyák Vaszily, Legeza György Márkó, Paulics Miklós, Sztégura Gábor, Durán Iván és Lazorik Mihály helybeli lakosokat szemeli ki.

b) Kijelenti az egyesült lakosság egyhangúlag továbbá azt is, hogy csatlakozik az ungvári Nemzeti Tanácshoz.

c) Elhatározzák, hogy saját érdekük megvitatása céljából a bizottság üléseit hetenként szombatn d. u. 4 órakor az iskola tantermében tartja.

d) Végre előadják sérelmeiket, követeléseiket, melyeket mellékletként külön ide [csatoltak].

¹²⁵ kibetűzhetetlen szó

Ezután elnöklő lelkész zárszavai után a gyűlés véget ért.

Kmf.

Hitelesítjük:

Pereszolyák György

Mihálcsinecz Iván

Kustán Ágoston

elnöklő lelkész,

jegyzőkönyvvezető

Jegyzőkönyv felvétel Poroskón a „rutén tanács” alakuló gyűlésén.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

27.

1918. december 19., Ungvár

Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsának üléséről

*

71/1918

Jegyzőkönyv

A Magyarországi Ruszinok Néptanácsának 1918. december 19-én Ungváron tartott tanácsüléséről. Elnököl dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Kaminszky József jegyző vezeti.

Elnök megnyitja az ülést s fölhívja a jegyzőt az 1918. december 14-ki tanácsülésről s a december 16-ki intézőbizottsági ülésről fölvett jegyzőkönyvek fölolvására. – A jegyzőkönyvek hitelesíttetnek.

Jegyző olvassa a nagyszöllősi, kiscsongavai, nagycsongavai, ölyvösi, magyarkomjádi, felsőkaraszlói, szöllősvégardói, ilonokújfalui, alsókaraszlói, fekeházai, gödényházai, rákospataki, verécei, királyházai, alsóveresmarti, szászfalvi, tizzasásvári, rakaszi, mátyfalvi, tiszahetényi, felsőveresmarti, és fakóbükki helyi tanácsok képviselőinek Nagyszöllősön tartott közös gyűléséről fölvett, a csatlakozásukat bejelentő jegyzőkönyvet. – Tudomásul (vétetik) lapokban közlendő.

Felolvassa a felsőkaraszlói, füzesmezői, nagyturjaszegi és poroskői helyi tanácsok alakuló és csatlakozó ülésének jegyzőkönyvét. – Tudomásul szolgál.

Ismerteti Zúgó község lakosainak panaszát a gróf Serényi uradalom¹²⁶ ellen. – Átteendő a kormánybiztosnak.

¹²⁶ Adataink alapján a Serényi családnak nem voltak Zúgó község kataszterében birtokai. Feltételezhető, hogy a településnek a Schönborn–Buchheim-uradalommal szemben voltak panaszai.

Előadja Balog László és társai nagylucskai lakosoknak a gróf Schönborn uradalom ellen a vall. és közokt.¹²⁷ miniszterhez intézett kérvényét. – Pártólólag terjesztendő föl kormánybiztoshoz.

Felolvass a magyarországi Ruszin Demokrata Párt általa kidolgozott programjának tervezetét. – Sokszorosítandó s tárgyalás előtt szétosztandó a tanácsstagok között.

K.m.f

Dr. Kaminszky József
Jegyző

Dr. Szabó Simon
elnök

Jegyzőkönyv felvétellett Ungvárott a Magyarországi Ruthénok Néptanácsának tanácsüléséről.

KTÁL, Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 1.

28.

1918. december 19., Nagyberezna Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

Felvétellett Nagybereznán a hitelszövetkezet helységében a ruszin tanács alakuló gyűlésén 1918. december 19-én.

Jelen voltak: Melles Endre esperes lelkész, Dr. Budai László ügyvéd, Lupis Gyula adótárnok, Chona János erdész, Chona Dezső, Kaszár Ferencz fake-reskedő, Vojscschovszky András kántor, Bucšina Mihály nyg.¹²⁸ kántortanító, Melles Jenő IV. é. papnövendék, továbbá a gazdák köréből [...] ¹²⁹ Mihály községi bíró, Selepecz Miklós, Kohács Mihály, Gersánics Mikula, Selepecz János, Lacznicz György, Chimics Miklós, Beresánics András, Torbics György, Kirlik Vaszily, Chalachán Mihály, Laczanicz István, Ivánócsik János, Ivánócsik Péter, Borolics György, Kidora Mihály hentes mester, Tur Miklós, Laczanicz Borócsák Mihály, Laczanicz Szorócsák Vaszily és ezen kívül mintegy hatvan mind nagybereznai lakos.

¹²⁷ vallás- és közoktatásügyi miniszter

¹²⁸ nyugalmazott

¹²⁹ kibetűzhetetlen szó

A gyűlést egybehívó Melles Endre esperes lelkész üdvözli a megjelenteket vázolván röviden a mai gyűlés célját és felkéri a gyűlést, hogy elnököt és jegyzőkönyvvezetőt válasszanak, egyben megnyitja a gyűlést.

A gyűlés elnökévé egyhangúan Melles Endre esperes lelkészt, jegyzőkönyvvezetővé Dr. Budai László ügyvédet választják meg.

Elnök felolvassa az ungvári ruszin Nemzeti Tanács kiáltványát, mely a ruszin népet egyesülésre hívja fel. Kiemeli, hogy a világháború tűzbe borította az egész világot. Az emberek gondolkozásában a Vilson-féle¹³⁰ elvek kerültek túlsúlyra, melyek minden nemzetnek, így a ruszinnak is megadja a teljes szabadságot. Ha mi kárpátaljai ruszinok nem akarjuk, hogy elnyeljenek bennünket mások, kötelességünk, hogy magunkról eleve gondoskodjunk, s ezért mint az ungvári ruszin nemzeti Tanács gyűlésein hangoztatta, együttesen összetartva állást kell foglalnunk nekünk is a nagybereznai lakosoknak, mint e vidék vezető centrumának. Kötelességünk ruszin szabadságunkért mindent megtenni. Mi a Kárpátok alatt itthon vagyunk, nem is akarunk teljesen elszakadni Magyarországtól, hanem önálló, független ruszin kantonunkban kívánunk élni, szabadságunkat, függetlenségünket és önrendelkezésünket megőrizni, biztosítani. Mi nem akarunk elveszni sem a csehek körében, sem az ukránok körében, mert csak itt lehetünk a mi kantonrendszerünkben önállóak és függetlenek. Felhívja egyúttal az egybegyűlteket, hogy mondják ki, hogy megalakul a nagybereznai ruszin néptanács és csatlakozik az ungvári ruszin Nemzeti Tanácshoz.

A gyűlés egyhangúlag elhatározza a ruszin néptanács megalakulását és ki mondja csatlakozik az ungvári ruszin Nemzeti Tanácshoz (Ruszka Rada).

Elnök előterjeszti az 1918. dec. 16-án tartott budapesti nemzetgyűlés határozatát, mely szerint minden község szavazattal bír arra nézve, hogy a nagy ruszin nemzetgyűlés Munkácson vagy Huszton tartassék meg.

A gyűlés, illetve a tanács egyhangúlag elhatározza, hogy a ruszin nemzetgyűlés helyéül Munkács városát jelentik ki.

Elnök előterjeszti a fenti budapesti gyűlés azon határozatát, hogy a nagy nemzetgyűlésre minden 1000 választó választ egy küldöttet, egyben felhívja a gyűlést illetve tanácsot a kiküldöttek megválasztására.

A gyűlés egyhangúlag Selepecz Miklós és Laczanicz Györgyöt választja meg a megbízást elfogadják.

Elnök felkéri Dr. Budai László ügyvédet, hogy az 1918. dec. 12-én irodájukban történt előzetes megbeszélés alapján adja elő ezen előzetes megbeszélés eredményét, hogy a gyűlés a pontozatok fölött határozzon.

¹³⁰ Woodrow Wilson által megfogalmazott elvek.

Dr. Budai László előterjeszti a következő megbeszélte tervezetet:

1. A ruszin kanton területén a bíróságnál, közigazgatásnál, közoktatásnál s minden hivatalban a tisztviselők azonnal ruszinokkal cseréltesse fel úgy, amint a 4 ruszin megye főispánjait azonnal ki is cserélték már.¹³¹ Különösen alispán vármegyei főbb hivatalnokok, szolgabírák, körjegyzők, vármegyei ügyészek és tb. ügyészek, községi bírák azonnal ruszinokkal cseréltesse fel. Vérző sebeinkre azonnal meg kell adni az első gyorssegélyt ezzel [...] ¹³². A gyűlés egyhangúlag kimondja, hogy az előterjesztett kicserélését szükségesnek tartja, szükséges a tisztviselőket a fenti értelemben azonnal kicserélni, de a tisztviselők személyének a magválasztásánál az egész ruszin nemzetnek beleszólása legyen, vagyis maga a ruszin nép választja tisztviselőit és határozza meg azok számát. Ehhez elnök és jegyzőkönyvvezető hozzá fűzi, hogy miután egyszerre az egész vonalon nem történhetik meg a kicserélés, előbb az exponált helyeken kell a kicserélést eszközölni, vagyis ahol arra a legnagyobb szükség van.

2. Szükséges a kincstári erdők felosztása a nép közt a legelőkkel együtt mert e vidéken nincs latifundium, másutt földet osztanak majd, itt osszanak kincstári és uradalmi erdőt.

A gyűlés egyhangúlag elhatározza, hogy a kincstári erdők és legelők felosztását követelik a maguk javára. Ehhez elnök hozzáfűzi, hogy itt nem lesz kincstári, hanem kantonbirtok a kívánatosnak tartja a maga részéről, hogy ami földetlen erdőtalaj, az meghagyassék.

3. Tervbe van véve Ungváron egy ruszin bank felállítása. Miután a ruszin vidék hemzseg a zsidó bankoktól, így nagybereznán két zsidó bank virul, létszükség lenne Nagybereznán is felállítani egy ruszin bankfiókot, mert így a ruszinok annál nagyobb kedvvel fognak részvényeket jegyezni és annál nagyobb számmal.

A gyűlés elhatározza, hogy ez idő szerint nem tárgyalja ezt a kérdést, de egyhangúlag szükségesnek tartják itt a ruszin bankfiókot.

4. Saját ruszin orsz. gyűlési¹³³ képviselőink legyenek, aki a népet ismeri, és akit a nép ismer. A gyűlés ezt az indítványt egyhangúan elfogadja.

5. Miniszteri hatalommal felruházott állandó központi kormánybiztosságot követelünk, amely ruszin kantonunk érdekeit képviseli. Ezt a gyűlés egyhangún magáévá teszi.

¹³¹ Lásd a bevezető tanulmány kormánybiztos-főispánok kinevezéséről szóló részét.

¹³² kibetűzhetetlen szavak

¹³³ országgyűlési

6. Követelnünk kell, hogy ruszin kantonunk székhelye Ungvár legyen. Ezt a gyűlés egyhangúan elfogadja.

7. Követelnünk kell a virilizmus¹³⁴ teljes eltörlését. A gyűlés egyhangúan elfogadja.

8. Kívánatos egy állandó propagandabizottság kerületenként, melynek tagja lesznek ruszin világi urak, papok és gazdák. Ez összekötő szerv a nép és az Ungvári Rada közt és tanácsadója a Radának. A tervbe vett agitációs körutaknál vidékiek is részt vegyenek, nevezetesen papok, ruszin világi urak (ügyvédek, tanítók stb.). A gyűlés ezen előterjesztést egyhangúan magáévá teszi.

9. Követeljük, hogy az egész ruszin kanton területén az összes zsidókat fosszuk meg úgy a kocsmá-, mint a trafikjogtól. Ruháztassék át e jog a ruszin gazdákra. Legyen a vidéki központokban, mint pl. Nagybereznán is egy nagy ruszin vegyes árúbolt, ahol mindenféle árú kapható legyen. Követelnünk kell minden téren a zsidó uralom letörését, így a kereskedelem terén is, mert nem tűrhetjük tovább, hogy ezer és ezer szegény ruszin vérünket a kapzsi zsidóság uralja s rajtunk élősködjének. Kívánnunk kell, hogy mindenképp legyen sajátunk és minden legyen a miénk. A gyűlés ezt az előterjesztést kitörő lelkesedéssel egyhangúlag magáévá teszi és nyomatékosan követeli a zsidó szipolyozó uralom letörését.

10. Kívánatosnak tartjuk a ruszin jogvédő irodák felállítását minden bírósági helyen, hol a hét bizonyos napján minden ruszin ember díjtalanul kap felvilágosítást minden ügyben. Előadó Dr. Budai László ügyvéd a maga részéről ilyen jogvédő iroda felállítására saját irodája keretében vállalkozik, késznek nyilatkozik. A gyűlés lelkesen és egyhangúlag elfogadja az előterjesztést és hangsúlyozza a ruszin jogvédő iroda azonnali felállítását. Dr. Budai László ügyvéd nyilatkozatát tudomásul veszi.

11. Követeljük a helységnevek visszaállítását. A gyűlés egyhangúlag az előterjesztést magáévá teszi.

12. Előadó tervezete szerint nagyon háládatos és szükséges volna a népies felolvasások és szórakoztató népies összejövetelek bevezetése ruszin képes újságokkal együtt. A gyűlés ezt egyhangúlag elfogadja, mint a ruszin nép kulturális szükségletét.

13. Követelnünk kell a zempléni ruszinoknak ide való csatolását, a hathatóssabb tömörülés érdekében. A gyűlés ezt is kimondja határozatilag.

¹³⁴ A legtöbb adót fizetők listájára felkerült személy a képviseleti testületekben cenzus alapján, választás nélkül kapott tisztséget.

14. Követelnünk kell az uzsora kíméletlen letörését olyképp, hogy a nagybereznai ruszin bankfiók felállításával tegyük életképtelenné a zsidó bankot és a titkos zsidókölsönzéseket, s ezzel fojtsuk meg az uzsorát. A gyűlés ezt kimondja határozatilag, s lelkesen fogadja el az előterjesztést.

15. Követelnünk kel a vadászati törvény gyökeres megváltoztatását, hogy követelhető legyen mindenféle vadkár, hogy saját földjén mindenki lelőhesse a kártékonyt, azt ne legyen köteles kiszolgáltatni, az sajátja legyen. A gyűlés oly értelmű határozatot hoz, hogy saját területén vadászati szempontból függetlenül akar rendelkezni.

16. Szükséges peres eljárás megváltoztatása, hogy minket saját ünnepünkön ne idézzenek perbe a közigazgatási vagy másféle hivatalos funkciót ne lehessen és ne legyen szabad végezni. A gyűlés ezt határozatilag kimondja.

17. Követeljük a ruszin lakosságot a háború alatt ért összes károk teljes megtérítését e célból egy kizárólag ruszin bizottság kiküldését, melynek feladata a károk újabb becslése. A gyűlés ezt egyhangúlag kimondja határozatilag.

18. Követelnünk kell az államnak átadott nagybereznai egyházi ingatlan visszaadását, mert az oktatás úgy is automatikus lesz. A gyűlés ezt határozatilag kimondja.

19. Szükséges a teljes dohánytermelési szabadság, de csak saját szükségletre. A gyűlés ezt határozatilag kimondja.

20. Korszerű követelmény, hogy a papságnak szolgáltatott párbér¹³⁵ (rokovina)¹³⁶ és napszám (dennik) eltöröltessék és a papok épp úgy mint más köztisztviselők csak készpénzfizetéssel legyenek dotálva, miért is ingatlanra szükség nem lesz, azok így elveendők. A gyűlés ezt kimondja határozatilag, de elnök a maga részéről kívánatosnak tartaná 10 hold föld megahagyását. A gyűlés ezt az elnöki előterjesztést nem fogadja el.

21. Követelnünk kell, hogy az összes akár Galíciából, akár más vidékről ide bevándorolt idegen elemek azonnal távolíttassanak el, nevezetesen az összes zsidók, lengyelek, szerbek, horvátok, olaszok vagy bármi más idegen nép. A gyűlés ezt nagy lelkesedéssel kimondja és ennek sürgős végrehajtását nyomatékosan követeli.

22. A ruszin kanton vezetősége minden esetben rövid időközökben periodikusan megújuló választások alá essék. A gyűlés ezen előterjesztést határozatilag kimondja.

¹³⁵ A lelkész házaspároktól (néhol özvegyektől is) terményben vagy készpénzben évenként kapott járandósága. Az egyházi adó egyik fajtája a 13. sz-tól. – Magyar Katolikus Lexikon <http://lexikon.katolikus.hu/>. Letöltés ideje: 2016. április 29.

¹³⁶ A rokovina szintén egyházi adónem. Naptári évre megállapított munkamennyiség.

23. Követeljük, hogy a háború folyamán hadi célokra elrekvirált összes harangjaikra a legrövidebb időn belül nekünk visszaszolgáltassék úgy, mint az elnök előterjesztése szerint Ausztriában már meg is történt. Végső esetben ugyanolyan súlyú harangokat követelünk vissza. A gyűlés ezt határozatilag kimondja.

24. Követeljük a halászati törvény megválttatását, olyképp, hogy a halászati jogot a nép korlátlanul gyakorolja. Ezt a gyűlés határozatilag kimondja.

Mindezek letárgyalása után a gyűlés vita után egyhangúlag határozatilag kimondja, hogy amennyiben a követelményeket nem valósíthatnók meg megfelelő gyorsasággal ruszin kantonunk keretében, ez esetben az egész ruszin nép vagy a csehek, vagy az ukránok államához fog csatlakozni.

Ezek után az elnök megköszönve a megjelentek érdeklődését, lelkes munkáját, az ülést befejezettnak nyilvánítja azzal, hogy a gyűlésnek közóhaja, hogy a jegyzőkönyvet egy küldöttség mielőbb nyújtsa át személyesen az ungvári ruszin Nemzeti Tanácsnak és Főispán-kormánybiztosunknak.

A jegyzőkönyv öt példányban állítatott ki:

A jegyzőkönyv hitelesítésére felkért Selepecz Miklós és Rohács Mihály, ezen kívül az önként megjelent Baczanics Mihály községi bíró, Kidora Mihály hentes mester, Hanczin János, továbbá Lupis Gyula adótárnok és velük együtt Dr. Budai László ügyvéd közösen előterjesztik, hogy a jegyzőkönyv 25. pontjában foglaltakat olyképp egészítik ki a maguk részéről, hogy a lakosság nem csak a halászati jog fölött, hanem minden nemű vízjog fölött korlátlanul rendelkezessék.

Ezzel a jegyzőkönyv berekesztetett és aláíratott.

Kelt mint fent.

Melles Endre
nagybereznai esperes lelkész
elnök

Budai Mihály
nagybereznai ügyvéd
jegyzőkönyvvezető

Selepecz Miklós
Rohács Mihály
jegyzőkönyv hitelesítők

A jegyzőkönyv hitelesítésénél önként jelen voltak alulírottak is:

Lupis Gyula
adótárnok
Baczanics Mihály
községi bíró
[...]¹³⁷

¹³⁷ kibetűzhetetlen szavak

156/918

1918

Jegyzőkönyv felvételű Nagybereznán a rutén tanács megalakuló gyűlésén.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

29.

1918. december 19., Beregrákos Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához való csatlakozásról

*

A gör. kath.¹³⁸ RUTHÉN NÉPTANÁCSHOZ

Ungvárt

A beregrákosi Ruthén Néptanács 1918. december 19-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvét azon kérelemmel küldjük fel a RUTHÉN NEMZETI TANÁCSHOZ, méltóztassák az abban foglalt határozatokat, mint a gör. kath. egyháztagok egyhangú akaratát tudomásul venni és az ott kifejtett indokok alapján a rend és béke megóvása céljából a sürgős intézkedést megtenni.

BEREGRÁKOS 1918. december hó 19-én

Tisztelettel:

Markó László

Kolmtics László

Néptanács tagok

JEGYZŐKÖNYV

Felvételű a „Beregrákosi Ruthén Néptanács” 1918. december 19-én tartott gyűlésén.

Jelen voltak alulírottak:

A BEREGRÁKOS községben élő gör. kath. egyház tagjai között nagyfokú elégedetlenség és zúgolódás van amiatt, hogy a hívek az esperes lelkész úrnak olyan terhes szolgálmányokat teljesítenek, részint természetben – szolgáltatandó fizetményekkel, részint természetben teljesített robotmunkával, melyeket többnyire szegény és vagyontalan híveink csak óriási megfeszítéssel és saját megélhetésük erős megsértésével, anyagi romlásuk előidézésével tudnak teljesíteni. Amiatt is állandó a panasz, hogy az esperes lelkész

¹³⁸ görögkatolikus

úr a saját hibájából eredt károkat és rongálásokat mindig a perselypénzből hozatja helyre és olyanokra használja fel a templompénzt, melyek nélkül el lehetne lenni, amelyek teljesítése egyáltalán nem szükséges.

A fát is az egyházzal szállítatja, holott fára alap van a püspöki takaréokban. Mindezen teljesítmények és szolgáltatások olyan nagymérvű elégedetlenséget és zúgolódást idéztek elő, hogy a gör. kath. hívek közt, melyet az egyház békéje és virágzása érdekében sürgősen el kell simítani.

A híveknek az az óhajta, hogy a rokovina¹³⁹ adás és mindennemű szolgáltatások azonnal szűnjenek meg és ezek helyett készpénzzel fizessék a hívek az esperes lelkész urat.

Néptanácsunk elsőrendű kötelessége, hogy ezen tűrhetetlen állapotot megszüntesse s a rend és békesség megóvása céljából a hívek akaratát illetékes helyen tudomásra hozza és kérje a sérelmek azonnal való megszüntetését.

A beregrákosi „RUTHÉN TANÁCS” megállapítja, hogy az esperes – lelkész úrnak a gazdagabb egyháztagnak két véka szemes tengerit s még a legszegényebb is egy véka tengerit tartozott fizetni, holott nagyon soknak magának is alig volt ennivalója.

Minden jószággal bíró ember egy napot igával, a jószágnélküli pedig két napot kézimunkával tartozott szolgálni akkor, mikor a lelkész kívánta.

Megállapítja a NÉPTANÁCS, hogy a lelkészlakon és melléképületein elkövetett rongálásokat mindig a perselyből állították helyre és olyanokra is elköltötték a perselypénzt, melyek egyáltalán nem voltak szükségesek.

A lelkész részére mindig az egyháztagnak hozták be a fát, holott fapénz szintén alap van a lelkész részére a püspöki takaréokban.

Mindezeket tekintetbe véve egyhangúlag kimondja a Tanács, mint a Népi akaratának a tolmácsolója: a következőket

1. Az életnemű fizetményeket a hívek ezután semmi körülmények között nem teljesítetik.
2. Nem teljesítenek sem igás, sem kézimunkát.
3. Az okozott károkat nem engedik az egyház pénztárából helyre állítani, azokat fizesse a lelkész.
4. A tűzifát ezután nem fogják beszállítani, szállítassa be magának a lelkész a saját költségén.
5. Egyáltalán semmi néven nevezendő munkát nem végeznek ezután a lelkésznek a legkisebbtől a legnagyobbig.
6. Mindezen fizetmények és szolgáltatások helyett a felsőbb egyházi hatóság által megállapított készpénzt fogják fizetni mindaddig, míg a Népi

¹³⁹ A rokovina egyházi adónem. Naptári évre megállapított munkamennyiség.

köztársaság kormánya, vagy a nemzetgyűlés a lelkészek fizetését államilag rendezi.

7. Kimondja a Néptanács, hogy ezen határozatot a Budapesten székelő és működő RUTHÉN NEMZETI TANÁCSHOZ és az ungvári ruthén Néptanácsához küldöttség által sürgősen feljuttatja és kéri az ügy sürgős elintézését annál is inkább, mert másképpen az elégedetlenség és zúgolódás miatt esetleg bekövetkező kellemetlenségekért felelősséget nem vállalhatnak. A küldöttség beválasztja Budapestre: Bruszó János és Ungvárra: Kolmtics János gy. Jánosé és Jani László L. tanácstagokat és részükre ezen jegyzőkönyvet a kérvénnyel együtt átadni rendeli.

Kelt BEREGRÁKOS 1918 december hó 19-én.

A néptanács nevében:

Warga László

Jani László

Kohutics János

Brizsák László ör.

Petróczi András

Lengyel László P.

Warga János

[olvashatatlan aláírás]

Kurak Teodor

Kocziban Simon

tanácstagok.

1919

Jegyzőkönyv felvételű Beregrákoson a „ruthén tanács” üléséből.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od. zb. 4.

30.

**1918. december 22., Galambos
Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához
való csatlakozásról**

*

Jegyzőkönyv

felvétel Galamboson 1918. december 22-én.

A Galambosi Magyar orosz néptanács alakuló gyűlésén.

Jelen volt 200 Galambosi magyar orosz.

1. Sztripszki János Galambosi lelkész előadja a megjelenteknek hogy az Ungváron megtartott Magyarországi orosz nép tanácsából felhívást kapott hogy Galamboson is alakuljon meg a helyi Magyar orosz néptanács. – Megmagyarázza ennek a mostani időben való fontosságát és politikai céljait. A megjelentek egyhangúlag elhatározzák a megalakulást és csatlakoznak az Ungvári Magyar–Orosz Néptanácsához.

2. A lelkész felolvassa pontonként és ismerteti az Ungváron megalakult orosz néptanácsnak programját. A Galambosi Orosz Tanács említett programpontokat egyhangúlag magáévá teszi.

3. A lelkész felszólítja a jelenlévőket, hogy válasszák meg a néptanács intéző bizottságot. Amidőn és elnöknek egyhangúlag másodszori megtartott gyűlésén Sigirda Ferencz galambosi lakost választották meg. Jegyzőnek: Czapár László galambosi lakost választották meg.

Tagokul: Ulihánecz Mihály, Bezik András, Jobák János, Molnár Ferencz, Popovics Pál, Ruszin László, Miska Simon, Popovics Mihály, Csepinecz Ferencz, Kuczko László, Popovics Ferencz és Szmazsenicza Pál.

4. Tárgyaltatott többek felszólalására a grófi földek elosztása az orosz nép közé úgy, hogy a szomszédos községekkel határosak legyünk, – hogy köztünk sem a kincstári sem a Grófi tulajdon ne legyen.

5. A község közepén van egy grófi kert korcsmával és malommal azt kérünk a helybeli orosz lakosok közé elosztani. Kérünk, hogy a papi és kántori birtokból egy részt a Galambosi lakosok építkezésére egymás földét kicserélhessük.

6. Kívánjuk, hogy a zsidóktól boltokat, korcsmákat és a trafikot adják az orosz arra alkalmas férfiaknak.

7. A hadi czélokra átadott harang pótlására a megfelelő harangércz kiadása iránt lépések teendők – és végezetre a hívek papi napszám és párbér alól mentesítsenek. Több tárgy nem lévén a gyűlés berekesztett.

Kelt Galambos. 1918. december 22-én.

Elnök
Ligirda Ferencz

Jegyezte
Czapár László
tanács jegyző

Tagok
Szmozsanicza Pál
Miskó Simon

1918

Jegyzőkönyv felvétel Galamboson a „rutén tanács” üléséről.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

31.

1918. december 23., Ungvár

Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsának intézőbizottsági üléséről

71/918

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Ruszinok Néptanácsának 1918. évi december 23-án tartott intézőbizottsági üléséről. Elnököl dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Kaminszky József, vezette.

Jegyző ismerteti az újszemerei, ungesztyenyési, turjavágási, kapuszögi és fenyvesvölgyi lelkészeknek a munkácsi e. m. kormányhoz intézett fölriratát híveiknek politikai hangulatáról.. Tudomásul szolgál.

Ismerteti a Ruszin Nemzeti Önállóság pártjának fölhívását.

Az 1919. január 21-i ruszin nemzetgyűlés határoz majd afölött, melyik párt-programot teszi magáévá.

Titkár felolvassa a fenyvesvölgyi lelkész és jegyző följelentését az ottani postamester ellen.

Gulovics Tivadar, mint a főispán mellé kinevezett ruszin előadó közli, hogy a főispán már intézkedett ezen ügyben a Kassai postaigazgatóságnál.

Tudomásul szolgál.

Jegyző ismerteti a nagybereznai-, drágabártfalvai-, kölcsényi és szélestói helyi ruszin néptanácsok alakuló ülésének jegyzőkönyvét és csatlakozásukat.

Tudomásul szolgál azzal, hogy a sérelmeket és kívánalmakat tartalmazó jegyzőkönyvek visszavárólag átteendők az illetékes főispánhoz.

Gulovics Tivadar egyébírányú elfoglaltsága miatt kéri a pénztári teendők ellátása alól való ideiglenes fölmentését.

A pénztárost dr. Grigány Gyula helyettesíti.

Dr. Lukács Géza fölolvassa a létesítendő ruszin népbankról készített terjedelmes munkálatát.

Az intézőbizottság elismerő köszönetét fejezi ki dr. Lukács Gézának munkájáért. A memorandum dr. Szabó Oreszt kormánybiztos útján fölterjesztendi a pénzügy miniszterhez.

K. m. f.

Kaminszky József
jegyző

Dr. Szabó Simon
elnök

1918. XII. 23. i. b. jkr.

71/1918

Jegyzőkönyv felvett a „Magyarországi Ruthének Néptanácsának” intézőbizottsági gyűlésén.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

32.

1918. december 23., Beregleányfalva

Holovács Elek lelkész levele a Magyarországi Rutének Néptanácsához a hívek körében tapasztalható elszakadási törekvésekkel kapcsolatban

*

Magyarországi Rutének Néptanácsához!

Ungvár

Alulírott mély tisztelettel, de egyúttal a legfájóbb [...] ¹⁴⁰ a következő értesítéssel járultak a mélyen tisztelt Központi Tanácshoz.

Híveim, úgy a beregleányfalvai, valamint a beregfogarasiak is az Ukrániából kapott és elterjesztett kecsgető röpiratok folytán, részben pedig az onnan hazatért katonaság agitációja folytán egészen félre lettek vezetve – annyira, hogy most velök szemben minden intés, figyelmeztetés és kérés a pusztába kiáltó hang lett.

Vakmerőségökben, elbizakodottságukban és tiszteletlenségükben annyira mentek, hogy akadtak oly elvetemedett lelkületűek, hogy tegnap (december hó 22-én) a fogarasi szentegyházban tartott szent mise végeztével, amidőn

¹⁴⁰ kibetűzhetetlen szó

felszólítottam őket egy kis levezetés mellett, hogy ütött a tizenkettedik óra, amidőn nekünk is a többi nemzetiségek példáját követve tömörülnünk kell, hogy létérdekünket és jövő boldogulásunkat biztosítsuk, mint fentebb jeleztem egy, de talán több hang is merészelt megszólalni, hogy ők az ilyen boldogulás és a boldogítástól nem kérnek, mert nekik elég alkalmuk volt az elnyomatás keserveit szenvedni. A nevezett nap délutánján a délutáni istentisztelet végzése után összegyűltek a beregleányfalvai gör. kath.¹⁴¹ iskolába gyűlésre, ahol szintén ily értelemben beszéltek, mindazonáltal a helyi Néptanács tagjával megválasztottak három tagot, de mint mondták, kérésemre annyit megtesznek, hogy várakozási állapotba helyezik magukat addig, míg fogják látni, hogy a többi nagyobb községek merre fognak gravitálni, de most az ő meggyőződésük az, hogy csak is Ukrainába való beolvasztással találhatják föl boldogulásukat.

A lelkész, valamint azon hivatalnokok, akiket ők fizetnek úgy látszik nagy szállka a szemükben. 25 év óta itt vagyok ez idáig nem tapasztaltam, hogy meg nem hallgattak volna, vagy pláne ellenszegüljenek akkor, amikor javukat akartam, de most a harctérről hazajött katonaság, de kiváltképpen a foglyok minden eddigi intézkedéseket lábbal tipornak és semmi egyházi és világi tekintélyt respektálni nem akarnak, sőt az itthon lévőket is fonák elveik terjesztésére irányítják.

Amidőn ezeket a Magyarországi Rutének Néptanácsának magas tudomására hozni kénytelen vagyok, kérem méltóztassanak módját ejteni és ezen az állapoton valahogy segíteni.

Beregleányfalva 1918. dec. hó 23.

Kiváló tisztelettel:

Holovács Elek

beregleányfalvai gkh. lelkész

1918

Holovács Elek, beregleányfalvai lelkész jelentése a nép magatartásáról.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 4.

¹⁴¹ görögkatolikus

33.

1918. december 24., Szirtes
Szirtes község lakóinak levele földosztás tárgyában
a Magyarországi Rutének Néptanácsához

*

Ruthének Nemzeti Tanácsának

Ungvár.

Alulírottak Szirtes község lakói, akik szintén ruthéneknek valljuk magunkat a Ruthének Nemzeti Tanácsát mint aki ügyünket magáévá tenni vállalkozott bizalommal keressük fel az alábbi kérelmünkkel.

A jelen idők közepette amidőn minden egyes népnek autonómiát adnak és kérnek, mi is a jog és igazságtalanság ellen emeljük fel szavainkat, amely jog és igazságtalanság körülbelül 55–57 éve nyomja vállainkat. A megnevezett idő óta községünk területén lévő kaszáló, szántóföld, legelő és erdő, amelyek még atyáink tulajdonát képezték minden ok nélkül elvették és annak idején [...] ¹⁴² herceg birtokai közé kebelezték s amely jelenleg gróf Serényi ¹⁴³ kezelése alatt van. Azon időtől fogva amikor atyáink tulajdonjogát elvették, amely nélkül megélni mai nap sem tudnánk a haszonélvezetet az uradalomtól pénzért béreltünk s robot munkát végeztünk. A kifizetett bérletek összege immár több mint azok valódi értéke. Felszólalniuk atyáinknak annak idején nem volt szabad, mert az akkori földbirtokokat intéző úr saját hatáskörében bíraskodott és büntetett. De most amikor ütött a megváltás órája ezen iga alól szabadulni akarunk s nem akarjuk tovább viselni a barbarizmusnak ezen igáját – kérjük a Ruthének Nemzeti Tanácsát járjon közbe ezen ügyünk mihamarabbi elintézése végett az illetékes Miniszteri úrnál, mert ugyanis a jelenlegi kormányát avagy annak (idején), utódaitól nem idegen birtokokat kérjük, hanem a saját tulajdon birtokainkat követeljük elosztani közöttünk és katonáink között.
Szirtes 1918. december 24.

¹⁴² kibetűzhetetlen szó

¹⁴³ A Serényi család a történeti Magyarország egyik arisztokrata családja. A család Csanád vármegyéből eredeztethető, majd miután a török hódoltság következtében ottani birtokaik elnéptelenedtek, a 16–20. század folyamán több vármegyében (Borsod, Abaúj, Zemplén, Gömör stb.) szereztek birtokokat. Az északkelet-magyarországi birtokok nagy részét öröklő gróf Serényi Béla a 20. század elején a magyar országos politikában is ismert volt, 1918-ban a harmadik Wekerle-kormány földművelésügyi minisztere volt. – Bodnár Mónika: A kisserényi gróf Serényi család magyar ágának 20. századi története. In: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 49. 2010.

A község lakói nevében:

Széna Elek

bíró

Ihnát János

Bandurics András

névíró: Orosz Istv.

Zsiga János

[olvashatatlan aláírás]

[olvashatatlan aláírás]

Tiszteletünk kifejezése mellet vagyunk.

Svajka Vaszily

Vajda János

Bandurics Mihály

Bandurics János

[olvashatatlan aláírás]

Zsiga István

Libák András

Zsiga Mihály

[olvashatatlan aláírás]

[olvashatatlan aláírás]

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 4.

34.

1918. december 27., Ungvár

**Papp Antalnak, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye
püspökének 1918. évi XII. számú körlevele az egyházmegye
klérusának a X. számú néptörvény kiadásáról**

*

Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

A munkácsegyházmegyei ntdó¹⁴⁴ Klérusnak.

8360:1918. sz, Főpásztori szívem örömevel s a nemzetek és országok sorsát intéző mindenható Isten gondviselő kegyelméért imádatl és a legnagyobb hálaérzéssel eltelve hozom kedves Papjaimnak és szeretett

¹⁴⁴ nagy tisztelendő

híveinknek tudomására azt a mindnyájunkra nézve felette örvendetes tény, hogy a magyar nemzet népkormányja f. évi december hó 21-én „**1918. évi X. néptörvény a Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzet autonómiájáról**” címen már életbe is léptetett néptörvényt hozott.

A Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék ruthénlakta részeiből **Ruszka Krajna** név alatt alakított autonóm jogterületre vonatkozó és egyházmegyénk történetében korszakot alkotó néptörvényt alább egész terjedelmében közlöm.

1918. évi X. néptörvény a Magyarországon élő ruszin (rutén) nemzet autonómiájáról.

1. §. A Magyarországon élő ruszin (rutén) nemzetet saját béli igazgatásának, igazságszolgáltatásának, közoktatásának, közművelődésének, vallása gyakorlatának és nyelve használatának körében mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben teljes önrendelkezési jog illeti meg, amelyre nézve a jelen törvényben foglalt szabályok irányadók.

2. §. Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék ruszinlakta részeiből **Ruszka Krajna** néven autonóm jogterület (kormányzósági terület) alakíttatik.

Zemplén, Sáros, Abaúj-Torna és Szepes vármegyék ruszinlakta területeinek közjogi rendezése az általános békekötésig függőben marad.

Ruszkra Krajna határait a nemzetközi békeértekezlet végleges döntéséig ideiglenesen a Magyar Népköztársaság és Ruszka Krajna kiküldötteiből álló vegyesbizottság állapítja meg.

3. §. Ruszka Krajna minden autonóm ügyét saját szerveivel intézi. A Magyar Népköztársasággal közös ügyekben közös szervek járnak el.

Ily közös ügyek: külügy, hadügy, pénzügy, állampolgárság, magánjogi és büntetőjogi törvényhozás, továbbá a gazdasági, a közlekedési és a szociálpolitikát érintő Ügyek.

4. §. Ruszka Krajna törvényhozó szervei:

1. Autonóm ügyekben a ruszin nemzetgyűlés.

2. A Magyar Népköztársasággal a közös ügyekben a magyarországi közös országgyűlés, amelyben a ruszin nemzetnek népessége számarányában van megfelelő képviselője.

5. §. Ruszka Krajna kormányzati szervei:

1. a ruszkakrajnai minisztérium.

2. a ruszkakrajnai kormányzóság.

6. §. A ruszkekrajnai miniszterium élén a ruszin nemzetgyűlésnek és a magyarországi közös országgyűlésnek egyaránt felelős ruszkekrajnai miniszter áll, aki közös ügyekben a magyarországi népkormány egyenjogú tagja, autonóm ügyekben pedig legfelsőbb kormányzati szerv. Helyettese az államtitkár.

A ruszkekrajnai minisztérium székhelye Budapest.

7. §. A ruszkekrajnai kormányzóság élén a ruszkekrajnai kormányzó áll.

A kormányzóság székhelye Munkács.

A kormányzóság a ruszkekrajnai miniszter főfelügyelete és ellenőrzése alatt áll.

8. §. A ruszin nemzetgyűlés az 1918. évi I. néptörvénnyel egyetemben általános, titkos, egyenlő és közvetlen szavazással választandó. A magyarországi közös országgyűlés ruszin képviselőiről külön törvény fog rendelkezni.

9. §. Ruszka Krajnában a nem ruszin nyelvű népesség helyhatósági és kulturális autonómiája biztosított.

10. §. Ruszka Krajnában az államkincstári földek, bányák és erdőségek a ruszin politikai nemzet törvényes képviselőjének birtokába mennek át.

11. §. E törvényt a ruszkekrajnai miniszterrel egyetértve a magyarországi népkormány hajtja végre, ugyanez teszi meg ugyancsak a ruszkekrajnai miniszterrel egyetértve a szükséges átmeneti intézkedéseket is.

A jelen törvény végrehajtásával kapcsolatos pénzügyi fedezetről addig is, míg erre nézve állami és autonóm költségvetési törvény nem rendelkezik, a pénzügyminiszter gondoskodik, aki a ruszkekrajnai miniszterrel költségirányzatot állapít meg.

12. §. E törvény kihirdetésének napján lép életbe.

Budapesten, 1918. évi december hó 21-én.

Dr. *Kunfi* Zsigmond, s. k.

Károlyi Mihály s. k.

Lovászi Márton s. k.

Dr. *Berinkei* Dénes s. k.

Dr. *Nagy* Ferencz s. k.

Buza. Barna s. k.

Dr. *Nagy* Vincze s. k.

Garami Ernő s. k.

Dr. *Szende* Pál s. k.

Dr. *Jászi* Oszkár s. k.

Ezen néptörvény a honfoglalás óta testvérnek tartott magyar nemzettel ezer éven át jó- és balsorsban együttérzésben itt élő s a nagy Rákóczi által gens fidelissimának nevezett, de a múltban – fájdalom – mindezek ellenére is sokat szenvedett, mellőzött és elnyomott **rutén népnek emberi és**

honpolgári egyenjogúságot, nemzeti szabadságot, gazdasági fellendülést, kulturális fejlődést s mindezekkel feltétlenül szebb jövőt biztosít.

Most tehát, amidőn ezen korszakos esemény felett méltán nagy öröm tölt el mindnyájunkat, ***imádattal és legnagyobb hálaérzéssel emeljük fel mindnyájan szívünket az Úrhoz, áldó kegyelmét esdve szeretett hazánkra és nemzetünkre.***

A nemes magyar nemzetet pedig, amely testvéri együttérzéssel s teljes lelki és érzelmi megértéssel viseltetik irántunk, szeretettel üdvözljük ezen alkalommal s nehéz napjaiban további együttérzésünkről biztosítva, a Mindenható oltalmát esdjük le reája.

Hogy pedig nemzetünk újjászületése hajnalán érzett örömünket s hálánkat egyöntetűen tejezzük ki, felhívom Nagyontisztelendőségteket, hogy ***karácsonyunk első napján hálaadó szent misét végezzenek és a szószékről hirdessék ki híveiknek e nagy eseményt,*** megmagyarázván nekik, hogy a független Magyarország az itt lakó testvérnépeket, ezek önrendelkezési jogát elismerve, ezután még jobban fogja megbecsülni, szeretni s ezt intézményesen, autonómiájuk törvényre emelése által fogja és már meg is kezdette biztosítani. Az önállósított Ruszka Krajna és saját szebb jövőjük érdekében is legyenek tehát bizalommal és hálával eltelve ősi hazánk, Magyarország iránt s a mindenféle hazug ígéretekkel csábítgató izgatóktól őrizkedjenek.

Nagyontisztelendőségtek pedig vezetésökre bízott híveink javára és boldogulására lelkesen munkálkodjanak, az apostol szavait tartva szem előtt: „Én pedig igen örömet áldozok és azonfelül magamat is feláldozom a ti telketekért.” II. Cor. 12., 15.

Egyébiránt püspöki áldásom adása mellett vagyok
Ungváron, 1918. évi december hó 27-én.

Krisztusban szíves atyjok:

ANTAL, püspök.¹⁴⁵

KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2774.

¹⁴⁵ Papp Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke.

35.
1918. december 29., Ungsasfalva
Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához
való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

felvétellett Ungsasfalván 1918. év december hó 29-én az ungasasfalvai gkath.¹⁴⁶ Rutének Néptanácsának alakuló gyűlésén. Jelen voltak: Bellovics Jenő gör. kath. lelkész, Pákh Irén gör. kath. é. tanító és 45 rutén községi lakos.

Tárgy:

1. Bellovics Jenő gör. kath. lelkész üdvözölte az egybegyűlteket és megmagyarázta a helyi rutének néptanácsának fontosságát és politikai célját a mai zavaros időben, azért felkéri a község lakosait, hogy alakuljon meg az Ungsasfalván is a helyi rutén néptanács. A megjelentek egyhangúlag elhatározták a megalakulást.

2. Bellovics Jenő gör. kath. lelkész felkéri a község lakosait, hogy válasszák meg az intézőbizottságot. Az intézőbizottságba megválasztottak: Elnök: Bellovics Jenő gör. kath. lelkész, alelnök: Lefkánics Péter, jegyző: Pákh Irén gör. kath. é. tanító, aljegyző: Lefkánics Fedor, tanácstagokul: Timku János, Szidun Péter, Roska Péter, Máles Fedor, Hazuda Vaszily, Lefkánics László, Rosko Vaszily, Lefkánics Iván, Lefkánics Fedor, Iványcá Vaszily, Máles Iván és Hazuda György.

3. Elnök felolvassa és ismerteti az Ungváron megalakult rutének néptanácsának 4 programpontját. Az ungasasfalvai ruthén néptanács a programpontokat egyhangúlag elfogadja.

4. Több fölszólalás történt a község lakosai részéről, amely kívánságok felterjesztendők az ungvári központhoz, hogy részünkre kedvező elintézést nyerjenek: kívánságaik a következők:

a) A lelkészi párbér¹⁴⁷ fa és napszám megváltassék.

b) A tanítói fizetést teljesen az állam fedezze.

c) Az állami anyakönyvvezetés töröltessék.

d) Az állami tenyészbika kötelező vásárlása és tartása teljesen törlendő.

¹⁴⁶ görgökatoликus

¹⁴⁷ A lelkész házaspároktól (néhol özvegyektől is) terményben vagy készpénzben évenként kapott járandósága. Az egyházi adó egyik fajtája a 13. sz-tól. – Magyar Katolikus Lexikon <http://lexikon.katolikus.hu/>. Letöltés ideje: 2016. április 29.

- e) Községünk lakosai részére erdő és legelő adassék.
- f) Községünkön keresztül folyik a „Stára” patak, amelyen keresztül vezet egy rozoga híd. A község anyagi helyzete olyan, hogy nem képes egy rendes híd költségeit fedezni azért az állam állítasson fel megfelelő hidat. Ha pedig az állam nem volna hajlandó úgy akkor a község lakosai által befizetett közmunka díjakat mint erre jogosultakat: amelyek több éven keresztül, mint hátralékok nem lettek ledolgozva pénzben beszédettek a vármegyei pénztárba adassanak vissza a községnek.
- g) A község közlekedési útjai a lehető legromosabbak. Kívánatos lenne, hogy az állam venné kezelés alá és rendbe hozná azokat.
- h) A község lakosai részére, akik földdel nem rendelkeznek részükre föld adassék a megélhetéshez.
- i) A községi zsidó bíró határideje teljesen lejárt kérünk azonnal új bírót. Felkérjük elnök urat, hogy a bíró választásra vonatkozólag tegye meg az intézkedést a főszolgabíró úrral.

A ruthén néptanács tanácsstagjai egyúttal e politikai község tanácsosai is.

5. Elhatározatott, hogy az ungsasfalvai rutén néptanács megalakulásáról elnök úr az ungvári központot értesíteni szíveskedjék.

K. m. f.

Pákh Irén

gör. kath. é. tanító

az ungsasfalvai rutén néptanács jegyzője

Jegyzőkönyv felvétellett Ungsasfalván 1918. XII. 29-én az ungsasfalvi gr. k. Ruthének Néptanácsának alakuló gyűléséről.

Bellovics Jenő

az ungsasfalvai rutén néptanács elnöke

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

36.

1918. december 30., Nagyábránka

**Sheregy Andor nagyábránkai lelkész levele a Magyarországi
Rutének Néptanácsához a község kérelmeinek tárgyában**

*

A Magyarországi Ruszinok Nemzeti Tanácsának

Ungváron

A nagyábránkai ruszin Néptanács megbízásából tisztelettel bátorkodom Nagyábránka község kéréseit előterjeszteni, kérvén Nagyságodat, hogy annak idején ezen kérések teljesítését figyelembe venni kegyeskedjék:

Nagyábránka község lakosainak főfoglalkozása az állattenyésztés. A gazdálkodásnak ez a szépen jövedelmező ága biztosítaná is a község lakosainak gondtalan megélhetését, ha megvolnának azok a lehetőségek, melyek nélkül virágzó állattenyésztés el nem képzelhető. Híveinkben meg van a legjobb akarat, sőt van bennük annyi kulturális érzék is, amennyinél több tőle nem is kívánható. Állatait szakszerűen kezeli, kis rétecskéjét, hogy szénatermését fokozza, öntözőcsatornákkal látja el, gondosan munkálja, javítja. Ámde földje s főleg szénatermő rétje, legelője oly kevés, hogy azok terméséből igen háztartást s állatállományának takarmánybeli szükségletét nagyon szűkösen képes fedezni. Községeink grófi birtokokkal vannak körülvéve, mely Schönborn féle birtok¹⁴⁸ a község természetes fejlődését egyenesen lehetetlenné teszi. Ha hozzá is jut a község magas bér ellenében legelőhöz, azt igen drágán kell megfizetnie, mert a bérszerződések egyik kardinális pontja értelmében a bérlőknek le kell mondaniok kártérítési igényeikről, mely károkat ezek terményeiben (tengeri, zab, krumpli) a grófi sérthetetlen vadaktól szenvednek. Pedig a mindennapi kenyerét nehéz ve-rejttéssel kereső becsületes jó ruszin nép igazán megérdemelne annyi kíméletet, hogy a komoly munkában eltöltött napok után legalább éjjel hajthassa pihenésre fejét s ne kelljen betevő falatját akként oltalmaznia a dúvadak kártevősei ellen, hogy éjszakánként virrasztva hangos kiabálással legyen kénytelen elriasztani azokat Fegyverviselési engedélyt senkinek sem adnak. A község nehéz helyzete a felvidéki választókerületben legutóbb lefolyt országgyűlési képviselőválasztás után súlyosbodott. Szomorú dolog, de való, hogy a községünk lakosságának politikai meggyőződése miatt üldözést, anyagi károkat kell szenvednie. A Gulácsi-Kaas¹⁴⁹ választáson a nép függetlenségi érzelmeinek szép megnyilatkozása azzal lett jutalmazva az uradalom részéről, hogy legelőbérét kétszeresére, sőt háromszorosára emelték. Minden egyes emberben az a meggyőződés él, hogy a béremelés a választások alkalmával tanúsított függetlenségi magatartásának az eredménye.

¹⁴⁸ Munkács–szentmiklósi domínium

¹⁴⁹ A forrás vélhetően az 1917-es képviselői pótválasztásra utal. A választási küzdelemre kihatott a Mezőssy László főispán és Gulácsy István alispán közötti rossz viszony. A főispán báró Kaas Albert alkotmánypárti jelölt érdekében öt vagon gabonát osztatott szét, amit a Gulácsy által támogatott ellentábor a csendőrökkel elkoboztatta. Ezen túl Gulácsy eljárást kezdeményezett az alispánnal szemben. Ennek ellenére Kaas Albert győzött a választáson. – Cieger András: A Bereg megyei politikai elit a dualizmus időszakában. In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv 12. Nyíregyháza 1997. 243.

Csak természetes, hogy az ilyen terror a nép politikai szabad megnyilvánulását csaknem lehetetlenné teszi.

Sokat lehetne mondani arról a könyörtelen rendszerről is, melyet az uradalmi alkalmazottak még most is gyakorolnak a néppel szemben. Ha a kis pásztorfiú szórakozottsága folytán egy állat betéved a grófi területre, már az is elég, hogy pénzbüntetést szabjanak ki az állat tulajdonosára, kinek terményeiben viszont a gróf sérthetetlen vadjai szabadon garázdálkodnak. Mivel ezen panaszok még a mai független, ideális demokrata világban is fennáll, tisztelettel kérjük, hogy a leendő földfelosztásánál Nagyábránka község részére adassék át vagy el mindazon rét és legelő terület (Krivulya Gyil stb.) melyet a község lakosai a tagosítás előtt bírtak, vagyis azon terület, mely az Ábránka és Ilosva patakok közt terül el s mely csak a tagosítás óta lett a gróf Schönborn tulajdona.

Ezen területre a község megélhetésének, fejlődésének biztosítására feltétlen szükség van. Kérjük a vízjog akkénti szabályozását is, hogy ha valaki réjtjét öntözni akarja, ne kelljen függővé tennie magát a grófi uradalom akaratától s ne legyen kénytelen bért fizetni.

Kérjük, hogy a dúvadak irtása szabad legyen és pedig akként, hogy a községben vagy 8–10 fegyverengedélyt adjanak, hogy azokkal védekezzenek a lakosság a vaddisznók kártevései ellen. Az ügynevezett hivatalos hajtóvadászat úgy is csak nevetséges valami.

Kérjük, hogy községünket a törvényhatósági úttal kössék össze, hogy nagyfokú gyümölcstermesztésünket illő áron értékesíthessük, s ne legyünk kénytelenek azokat itthon alsó áron elkótyavetyélni.

Ezen kérésünk tisztességes eladása után vagyunk

Nagyábránka, 1918. december hó 30-án

Elnök úrnak alázatos szolgái
a Nagyábránkai Ruszin Néptanács
megbízásából
Sereghy Andor
k.¹⁵⁰ lelkész

1918.

Nagyábránka község kérelmei.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

¹⁵⁰ katolikus

37.

1918. december 30., Tekeháza
Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához
való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

Felvétel a Tekeházán 1918. december 30-án a tekeházai gkath. Ruthének Néptanácsának alakuló gyűlésén.

Jelen voltak mintegy ötvenen.

Mivel a lelkész gyengélkedik, a gyűlésen részt nem vehet, így mivel a lelkész úr gyengélkedő a helybeli Rutén Néptanácsot Kökörösény György alakítja meg.

Kökörösény György üdvözölve az egybegyűlteket előadja, hogy a világháború új világalakulatot idézett elő, melyben minden nemzetiség igyekszik a maga sajátjának kidomborításával, és a világ által való elismertetésével biztosítani jövőjének fennmaradását. Evégből ajánlja, hogy a tekeházai gk.¹⁵¹ rutén nép is többi testvérei példájára alakítson helyi Rutén Néptanácsot, mely a községi rutének bajainak orvoslásával helyben intézkedik. A jelenlévők egyhangúlag a legnagyobb lelkesedéssel fogadják a felhívást és kimondják, hogy a helyi Rutén Néptanácsot megalakítják. A választást a következő képen ejtik meg:

Elnök Kökörösény György, alelnök és pénztárnok Panykó János, jegyző Stefán György, tanácsstagokul: Panykó László, Cservák László, Kökörösény Antal, Prebus Antal, Tányku Mihály, Roszpopa László, idős Panykó Mihály, Cservák Mihály, Kövezsdi Mihály, Panykó András, ifj. Panykó György, Ruzsilla István, Dudás Mihály, idős Panykó György, Haláj József, Szücs Mihály, Szücs Károly, idős Panykó János, Kökörösény Pál, Mica János, Szücs László, Kökörösény András, Kökörösény János, Ferenczi György és Dzsima János.

Kökörösény György elnök társai nevében is megköszönve a bizalmat szép szavakban adja elő, hogy békés és szeretetteljes magatartásunkkal lehet és kell jövőnk életünk berendezését megvédeni. Többek hozzászólása után egyhangú határozattal kimondják, hogy üdvözlik az újonnan alakult Magyar Nemzeti Tanácsot s mint a Magyarországi Rutének Néptanácsának vidéki tagja csatlakozik a Rutén Nemzeti Tanácshoz a következő program-pontok alapján.

¹⁵¹ görögkatolikus

1. Kívánjuk önálló függetlenségünket.
2. A többi magyarországi ruténnel együtt a maga számára is követeli mindazon jogokat, melyeket a kialakuló új demokratikus Magyarország a nem magyar ajkú népfajoknak juttatni kíván.
3. A rutén nép szellemi és anyagi életének és fejlődésének biztosítását célzó szociális földbirtok és iparpolitikai reformok keresztülvitelét kívánja. Egyidejűleg kimondják azt is, hogy ezentúl nevében senki más nincs jogosítva beszélni, mint a magyarországi Rutének Néptanácsa. Ezután elnök a jelenlévőket a békeparancsára figyelmeztetve a gyűlést berekeszti. A jegyzőkönyv hitelesítésére Panykó György és Szücs László hitközségi tagokat kéri fel.

Kmf.

Kökörcsény György
Elnök.

Stefán György
jegyző

Hitelesítjük
Panykó György
Szücs László

Panykó János
alelnök és pénztárnok
1918

Jegyzőkönyv felvétel Tekeházán a „rutén tanács” alakuló gyűlésén.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 2.

38.

1918. december [?],[?]

Szarvady Kálmán lapszerkesztő jelentése ismeretlen címzettnek a ruszin lakosság körében uralkodó hangulatról

*

Az ungvári ruthén Nemzeti Tanács 1918. november 24-én kelt kiáltványait még dec. 3-án sem osztották szét. Bizonyára ezen lehetetlen állapoton segítő lépést érintkezésbe Dr. Sztripszky Hiador úr/: akkor még a Nemzetiségi Minister¹⁵² tanácsosa:/ az Orsz. Prop. Bizottsággal felkérve annak vezetőségét, hogy e proklamációkat Máramaros, Ugocsa, Beregvármegyékben terjesztse.

¹⁵² Jászi Oszkár, a magyarországi nemzetiségek önrendelkezésének előkészítésért felelős tárcanélküli miniszter.

A függetlenségi és 48-as párt az O.P.B.¹⁵³ az aktió vezetésével engem bízott meg, mint aki kevés hiányossággal bár, de beszélem a nép nyelvét, mint hírlapíró a ruthénség érdekében már a békeidőben is hathatós publicisztikai tevékenységet fejtettem ki s a kinek /:ugyancsak nemzetiségi vidéken Mohácson:/ a Károlyi párt érdekében kifejtett agitatív és propagandikus működése kiállja a legszigorúbb kritikát is.

Az O.P.B. jólehet, kértem, hogy e propaganda csoport összeállítását bízza rám, mert a ruthén nép körében, csak a nép nyelvén beszélő és a viszonyokkal ösmerős emberek munkásságától remélhetek teljes sikert, helyi emberek felvételét csak a legminimálisabbra szorítva engedte meg és azok helyett a szociáldemokrata párt 10 delegáltját adta mellém.

Tartozom az igazságnak azzal, hogy leszögezzem: a szociálista küldöttek nagyrésze józan, agitatori munkára képes, tisztességes ember volt s eltekintve attól, hogy a nép nyelvét nem ismerték, tolmácsok igénybevételel – már csak intelligenciájuknál fogva is, – helyes, megbízható információk megszerzésére képeseknek bizonyultak.

Dr. Sztripszky Hiador tanácsos úrtól a következő direktívákat kaptam.

1./ A röpivek szétosztása közben érdeklődjünk, milyen a nép hangulata? bizík-e az új Magyarországnban, szocziális érdekeinek istápolását illetően?

2./ Ha a proletárság vagy a polgárok körében bármily irányú elégedetlenség észlelhető, megállapítandó, hogy azokat mik és kik okozták, miként és hogyan lehetne orvosolni?

3./ Minthogy a Nems. Minist.-ban tudják, hogy az említett várme-gyékben erős ukrán, román és cseh agitáció folyik, meggyőzve őket, hogy a Magyar kormánytól távol áll önrendelkezési joguk befolyásolása, kikémlelendő, mily mérvben terjed az irredentizmus?

4./ Tekintettel arra, hogy már befolyásolt emberek bizalmába férkőzni csak úgy lehet, ha elfoglalt állaspontjukkal szemben ellenszenvet el nem árulunk, tartózkodjunk minden oly lépéstől, mellyel irántunk bizalmatlanságot kelthetünk fel s mellyel kocz-kástathatjuk a közlékenységüket.

5./ Ne érintkezzünk a nép előtt többé-kevésbé ellenszenves köz-igazgatási, egyházi, erdészeti stb. alkalmazottakkal illetve tisztviselőkkel,

¹⁵³ Országos Propaganda Bizottság 1918 novemberében alakult Kunfi Zsigmond indítványára. Feladata az ország lakosságának kormányzati szempontból kedvező tájékoztatása. – Schönwald Pál: Az Országos Propaganda Bizottság tevékenysége és kiadványai az 1918-as polgári forradalom alatt. In: Magyar Könyvszemle 85. Évf. 1. Szám.

hanem forogjunk az elégedetlenek között, mert csak úgy tudjuk meg, melyek azok a sérelmek a melyek az elégtelenséget inszenizálták, s hogy melyek szorulnak orvoslára.

6./ Tapintatosan felvilágosítandók, hogy az újjá született Magyarország kormánya a legmesszebbmenő autonómiát biztosítja számukra, saját embereikből választhatnak tisztviselőket, máris törölték a naptár-egyesítést, visszaállították ünnepeiket, rokkantjaikról, hadiözvegyeikről a legmesszebbmenően gondoskodik, a földnélkülieket földhöz juttatja s általában megtesz mindent, a mi boldogulásukat előmozdíthatja.

7./ Felvilágosítandók, hogy az új kormány nem azonos a régivel. A feudális Magyarország már a múlté, a demokratikus független népköztársaság a múltak bűneivel szemben nem vállal közösséget.

8./ Ugyancsak különös nyomatékkal hangsúlyozta, hogy fellépésüket ne viselje magán az agitálás kritériumait, s csak annyiban éljünk agitációs eszközökkel, amennyire ezt az információk megszerzése teszi kívánatossá. Nagy gond fordítandó azon férfiak neveinek megállapítására, akik iránt a lakosság bizalommal viseltetik, s akik a népre hatni is tudnak.

Sztripszky dr. úr közölte velem, hogy illetékes helyen a Hadügyministeriummal érintkezésbe léptek, aziránt, hogy a Nagyg, Talabor, Taracz, Visó, Róna, Tisza, Kaszó stb. völgyekben futáraink részére 2 gépkocsit bocsásson rendelkezésre, melyek minden valószínűség szerint a megérkezésünket követő napon már Huszton lesznek.

Megállapodtunk abban is, hogy felkeresem Dr. Brascsajkó Mihály volt rahói ügyvédet, a kitől megtudom, nem hajlandó-e a kormánnyal karöltve munkálkodni azon, hogy a ruthén nép megelégedett legyen.

Működésünk:

Deczember 3-án indulva, 4-én érkeztünk Husztra, ahol éppen országos vásár lévén, várakozáson felüli agitációs alkalomra bukkantunk. Embereink a várostól mintegy 3 km-nyi távolságra fekvő vasúti állomásról röpiratokkal felszerelve, az elágazó útvonalakon széledtek el. Váratlan megjelenésünk némi izgalmat okozott, amit csak fokoztak a háborús cenzúra alatt megjelent sajtótermékekkel homlokegyenest ellenkezően szövegezett radikális szellemű röpiratok. A gr. iskolában¹⁵⁴ éppen gyülekezésre jöttek az irredentisták. Mivel azonban a falragaszok stb. a közvéleményt egyszerre gondolkozóba ejtették, Pannonia szállóbeli lakásom előtt felkerestek.

¹⁵⁴ görögkatolikus iskolában

Az elégedetlenkedők képviselőiben: Olasz József, Páncza János, Stefucza Jura, Mászlé László, Dzsumurád László, János, Mihály és György, Stefucza Mihály és László, Szenya György, Velicskó Vaszily, Obrucsár József és Palkaninecz László jöttek el. Kijelentették, hogy bár a népjogok üldözött haragosának: Szarvady Jánosnak vagyok unokája, nem fogadnak teljes bizalommal, mert a magyarság részéről évtizedek óta, – de különösen a háború alatt, – annyi vérlázító sérelemben volt részük, hogy most már helyzetük orvoslását is csak olyan állam alakulattól remélik, a melyben anyanyelvük használata, szabad vallásgyakorlatuk kulturális és gazdasági érvényesülésük korlátozhatatlan lesz, a hol a közigazgatási, erdészeti, csendőrségi alkalmazottak brutalitásaival szemben majd az államhatalom nem üres, soha be nem váltott ígéretekkel védelmezi meg. Ilyennek képzelek el Ukrániát.

A kapott direktívák alapján csillapítottam őket, megígérvén, hogy azon sérelmek, melyek elkeseredésükre okot szolgáltattak orvosoltatni fognak. A demokratikus kormánynak főfeladata, hogy mindazok a kik közhivatali működésükkel az animozításra okot szolgáltattak s ezzel a magyarságot a magyarországi nemzetek előtt gyűlöletessé tették, helyükről eltávolíttassa s olyanokkal pótolja, akik bizalmukra, szeretetükre érdemesek. Mindehez azonban idő kell. Támogassák hát nehéz munkájában a kormányt, bomlasztó szólamok helyett türelemmel várják be azt az időt, amidőn ezen szándékát intézményesen dokumentálhatja. Szavaimnak megvolt a hatása. A délután folyamán kifüggesztett és letépett falragaszok helyére másnap felragasztott plakátoknak ezután bántódása nem történt.

Az elégedetlenekkel való érintkezésem során azt az impressiót nyertem, hogy az irredentizmus nem határozott törekvés, hanem inkább a múlt hibái fölötti elkeseredés szüleménye s így a rendszerváltozás az irredenta törekvéseket gyorsan és határozottan le is szerelhetné.

Különösen hatásos volt azoknak a geográfiai és etnográfiai ellentéteknek megvilágítása, a melyek a ruthén népet úgy a lengyel, mint a cseh, román, ukrán néptörzstől megkülönböztetik. Rámutattam azon tradicionális és gazdasági érdekközösségre, melyek őket egyenesen a magyarokkal való életközösségre kényszerítik.

Kifejtettem, hogy kulturális fejlődésüknek sem pedagógiai sem egyházi kérdésekben az új Magyarország kerékkötője nem lesz s rózsás színekben festetem le előttük a jövőt. E kérdésnél észrevettem, hogy ígéreteimet meglehetősen közönnyel fogadták, majd a közbeszólások egyenesen meggyőzték arról, hogy ígéretekben már nem hisznek.

Mielőtt az egyes községekben végzett munkánkról beérkezett jelentések alapján összefoglaló részletes jelentésem megszövegezéséhez fog-

nék, jelentem, hogy agitációs tevékenységre kettő, a nép nyelvén beszélő tanítót, s négy tolmácsot szerződtettem.

Máramarosszigetre Karlovics Kálmán, Pinkóczy Zsigmond és Braun Sándor, Nagyszőlősre Binéth József, Brucker Károly, Técső és környéke, Huszt környéke és Ugocsa egy részére Trócsányi Endre és Mandel Mór, a Nagyg völgyébe Einzelmüller Nándor majd Karlovics Pinkóczy Paszulyka és Kohn Arthur, a Talabor völgyébe ugyancsak Kohn, a Taracz völgyébe Tóth Ferencz, a Kaszó és Gyertyánligeti völgybe s a fekete Tisza völgyébe Robb Géza, a Visó völgyébe Pinkóczy, a Tiszavölgyébe Karlovics futárok menesztettek szét. Természetesen az erősebb munkát igénylő helyekre velük mentek a tolmácsok is.

Tapasztalataink

Huszton:

Elégedetlenség a Nemzeti Tanács összeállítása miatt. Bár tisztviselőknek a Tanácsban helyük nem lehet, mert hisz a Nemzeti Tanács mint ilyen – hatóságokat ellenőrző szerv a huszti Tanácsban igen sok a köztisztviselő. Ezzel szemben a proletariátus teljesen mellőzött volt. 5-én tanácsülés lévén a szegény emberek eme sérelme némileg orvoslást nyert.

Küldetésem jogán kifogást is emeltem Reha Bertalan polg. isk.¹⁵⁵ tanárnak a Nemzeti Tanács egyik tisztségébe való beválasztása ellen, hivatkozván arra, hogy nevezett mint a helyi munkapárti sajtóorgánum szerkesztője túlzottak a múlt regim exponense. Egyhangú helyesléssel, találkozott kifogásom az jellemző, hogy helyette az egyik kgi.¹⁵⁶ jegyzőt, tehát egy nem kevésbé exponált tisztviselőt, – a ki ellen a hadisegélyek kiosztása miatt élénk ellenszenv is nyilvánul meg, – választották be.

Nagy az animozitás¹⁵⁷ itt is mint mindenütt az Elöljáróság tagjaival szemben. A közigazgatási atrocitások itt sem voltak enyhébbek mint az Ország egyéb helyein s bár a járási főszolgabíró energiátlan személye iránt teljes szimpátiával viseltetnek, teljesen védtelenül állottak a városi jegyzők. Labiner Géza, Eglisch Béla és Ilniczki brutalitásaival szemben a kik a hadisegélyes asszonyokkal állandóan gorombáskodtak. Minthogy a jegyzők állítólag olyan súlyos természetű kijelentéseket tettek, melyek nem csakhogy közhivatalnokokhoz nem méltóak, hanem egyenesen bűnvádi megtorlást igényelnek, sőt a közszemérmet és közerkölcsöt súlyosan sértőek, elrettentő példaként ellenük nyomban vizsgálat indítandó.

¹⁵⁵ polgári iskola

¹⁵⁶ közigazgatási

¹⁵⁷ rosszindulat, ellenségesség

A rendszerváltozást bizonyíthatná, ha az egyébként kitűnő közhivatalnok: Mokcsay Zoltán főszolgabíró magasabb hivatali megbízatással a központba rendeltetnék s helyét Riskó Béla ruszin származású kitűnő népszerűségnek örvendő tb. főszolgabíró foglalná el. Az Előljáróság tagjai ellen vezetendő vizsgálat lebonyolítására Ministeri megbízatással szerencsés gondolatnak tartanám az ugyancsak ruszin származású Dr. Toranszky Endre jog- és államtudományi doktorátussal bíró hírlapíró társamnak kirendelését, a kinek minden képessége megvan ahhoz, hogy a vizsgálatot tárgyilagosan az igazság szem előtt tartásával vezesse. A kormánynak úgyis az az intenciója, hogy az érvényesülési kényszer folytán szülőföldjükről szétszéledt értelmiség otthon érvényesülhessen, tehát az ily megbízatások is olyanok kezébe teendő le, a kiknek – a viszonyokkal ismerős lévén – megelégedésre működniök ezerszerte könnyebb, mint a bevándoroltaknak.

Felette gyanús azon körülmény, hogy Máramarosban, a főszolgabírók és szolgabírák több közbirtokosságnak elnöki tisztjét is betöltik s az erdőrészek eladásánál többé-kevésbé oly fakitermelési szerződéseket kötnek, melyek inkább a kitermelők, mint a részesedésre jogosultak érdekeit szolgálják. Így van ez Huszton is. Mintegy 7 év előtt Dán Lajos huszti tb. főszolgabíró közbirtokossági elnök szerződést kötött a Neuschloss céggel¹⁵⁸ a vasúti állomástól iparvágánnyal, sőt igavonó állatokkal igen kényelmesen megközelíthető „Dubrova” nevű gyönyörű tölgyerdő kitermelésre.

A háborús konjunkturák az ipari és tüzelési célokra felhasználható faanyag árát oly magasra szöktették, hogy a Neuschloss cég anélkül is zsíros üzlete több milliós haszonnal fog zárulni. A tőke eme tipikus molochjának mindez azonban kevés volt. Szerződési tilalom ellenére a hét esztendő kitermelési idő alatt törzsben és természetben egyaránt megnövekedett s a kitermelésre alkalmasságot jelző bélyegzővel el nem látott tölgyeket is kiirtatta, sőt a letarolt területet felszántatta s a buja föld hozamából az érdekeltséget nemcsak hogy nem kárpótolta, hanem még az eredetileg megállapított vételárral is hátralékban maradt. Holdankint ugyanis eddig csak 720–720.- koronát fizettek ki.

Bizalmatlanságot kelt, hogy a leszerelési költségeket ottidőzésünkig egyetlen katona sem kapta meg. Tudom, hogy e téren politikai okokból sem lehet a kívánságoknak teljesítését foganatosítani épp azért a kijelentést tettem, hogy a magyar állam csak azokkal szemben ösmer el kötelezettségeket, a kik irányában is jóindulattal viseltetnek. El sem képzelhető, hogy az

¹⁵⁸ Faipari termékeket gyártó vállalat.

állam a saját ellenségeit is díjazza. Kértem tehát őket, tegyék lehetővé, hogy a bizalmatlanság kölcsönösen megszűnjék.

Jeszenszky Ferencz kincstári főerdőmérnök általános ellenszenvet keltett működésével. Kegyetlensége nem ismert határt azok iránt, a kik kegyére nem érdemesítették magukat. A kincstári erdők védelmének örve alatt egész udvarral vétette magát körül és ebben az udvarban a korrumpáltak egész légiójának nyílt alkalmá a hadi kötelességek teljesítése alóli kibúvárra. Ellenben kíméletlenül bevonultatták azokat akik ellenük állást foglaltak.

Ez a korrumpált környezet okozta azt a föltevést, hogy az állam vagyonkezelése körül súlyos visszaélések követték el. Felvetődött ugyanis a kérdés. Hova tűnik a kincstári erdők milliós jövedelme.

Általában az erdők kezelése körül – talán bizonyos bürokratikus formaságok miatt – sok a panasz.

Közóhaj, hogy a kincstári erdőterületek községi tulajdonba menjenek át, s távirati jelentéseimben igyekeztem meggyőzni a ruszin nép sorsának intézőit arról, – a mit ők is tudtak – hogy a kincstári erdőgazdálkodás a mai állapotában fönn nem tartható s ennek tulajdonítom, hogy a szándék érvényesüléséhez csekély véleményemmel is lökést adtam. Azóta nagy horderejű törvény lépett életbe; a RUSKA Krajna Ministerium veszi a nép sorsának gyepelőjét kezébe s hiszem, hogy a várakozáson felül szerencsés megoldás eliminálja azokat a bizalmatlanságon épülő nézeteket, melyek a magyarság iránti közösséggel kapcsolatosan támadtak.

Nagyszöllős.

Binéth és Brucker futárainkat Fehér csendőrfőhadnagy feltartóztatta, – kijelentvén, hogy ő nem ismeri el a mai kormányt, arra fel nem esküdött, nem ismer Hadügyministeriumot s különösen lázítónak tartja azon röpiratokat, melyek a földosztásról szólnak. Mindeme elméletnek kútforrása, – szerinte – a zsidóságnál keresendő. Embereink Volenszky kormánybiztos erélytelensége következtében három napig letartóztatásban lévén, nyomtatványainkat is visszahagyva, eredménytelenül tértek vissza Husztra.

Salánk.

Csellel éltem tehát: az eddig tartalékban tartott Prócsányi Endrét a salánki tanító fiát küldtem a vármegyébe. Kinyomozta, Volenszky kormánybiztos ama kijelentésével szemben, hogy Ugocsában nincs irredentizmus, – hogy éppen a nagyszöllősi esperesi kerületben /: ezt Dunics György gr. kath. kurátor adta elő:/ történt egy irredenta tendenciájú összejövetel, melyen az antiszemitizmusnak is tág teret nyitottak. Nehezményezték, hogy a koronajogok eddig a ruszin nemzetiségű emberek kezébe nem kerültek,

– sőt a kereskedelem is más faj privilégiuma. A dohányínség is hathatós agitációs eszköz a szakadárok kezében. A vadászati, halászati jog korlátozása nemkülönben.

Királyháza.

Verécze.

Veléte.

Trócsányi a már említett kísérettel Nagyszöllösön át a fenti községekbe ment. Meggyőződött róla, hogy Fehér főhadnagy és Varga hadnagy karhatalmi parancsnokok királypárti kirohanásai fedik a valóságot, szították az antiszemitizmust, sőt a radikális párt alakulást is az antiszemitizmus jelszavaival akadályozták meg. Ezt a meggyőződést Rubni nagyszöllösi tekintélyes polgár előadásából merítette, akinek elfogulatlanságát mi sem bizonyítja jobban minthogy ő volt az, aki saját hitsorsosáról: Guttmann Emánuel szeszgyárosról kétségtelenül bebizonyította, hogy háborús millióit Ukrán mozgalmak szolgálatába állította, hirdetvén, hogy ez az irredentizmus az ő faji érdekeivel nem inkompatibilis.

Tartozom az igazságnak annak megállapításával, hogy Guttmann és társai eme törekvésükkel ma még elszigetelten állanak.

Kovácsrét.

A ruthén polgárság teljesen tájékozva van a „népkormány” programjáról. Mindenki vigyáz a rend és a nyugalom megőrzésére. Állítólag az állami tanító agitál az elszakadás mellett.

Rókamező.

A lakosságra nagy befolyást tud gyakorolni Kulman János főerdész.

Panaszuk, hogy december 6-án a nép új bírót akart választani, de a kirendelt karhatalom ezt megakadályozta sőt azokat akik ezen a választáson megjelentek, a karhatalmi kirendeltség hozta és mindenki.

Kereczke.

Zombory Eugén gk. papot a lakosság nagyon szereti, őt tekinti vezetőjének.

Vezetői: Drobenka Vendel, Simul Izsó, emlékiratot nyújtottak át a budapesti ruthén gyűlésen.

Bereznik.

A nép vezetői: Sztankovics Eugén ruthén tanító, Rakovszky Cirill pap.

Követelik a községházáról az előljárók elküldését, mert ők szabad akaratuk szerint akarnak választani. A polgárság kívánta, hogy a bárói birtokot osszák fel.

Roszos v. Kopár.

A nép vezetője: Sinnics Antal tanító.

Ukrán agitátorok: Kusnelczky Albin, Korsits Vendel Ferencz.

A ruthénség óhaja, hogy új bírót és papot válasszon.

[...] ¹⁵⁹.

A lakosság bizalmasai: Kunnpfer András Kálmán kispap.

A lakosság föld elosztást bizalommal várja. A jegyző még mindég kirúgja az embereket hivatalából. A lakosság kéri eltávolítását. Az iskolában a ruthén nyelv tanítását, a vallás teljes szabadságát.

Plávás ¹⁶⁰.

Kenézpatak.

Mártonka.

községekben a jegyző és bíró ellen panaszkodnak. Utóbbi községben a nép vezetője: Smirkmiller Kázmér gazda.

Ukrán röpiratokat osztottak szét a polgárok közt: Staniszló Vazul és Mikens Ladiszlous.

Malmos.

A nép vezetője: Pripán Gergely.

Mindenki csak Magyarország mellett agitál.

Tiba

A nép vezetője: Szaniszló Eugén tanító.

A polgárság a bíró elűzetésén dolgozik. A határban levő nagybirtok felosztását kérik.

Szuhabaranka.

Vezérek: Atjepke Venzel és Csepregy Károly, akik a budapesti ruthén gyűlésen is megjelentek.

Röpiratainknak és plakátjainknak nagy hatása volt.

Feketeadó.

Csepe.

Batár.

Tiszaújlak.

Fancsika.

Hetény ¹⁶¹.

¹⁵⁹ kibetűzhetetlen szó

¹⁶⁰ Zsilip település, lásd a településnév-mutatót

¹⁶¹ Tiszahetény, lásd a településnév-mutatót

Elszakadási törekvéseknek e községekben semmi nyoma, küldötteinck csupán a népkormány szándékának ismertetésére szorítkoztak, bizalommal tekintenek a jövő elé.

Királyházán az elégedetlenkedők Talabircsuk Mihály, Déri Mihály és János, Balázs János, Munkácsi Károly, Netela János.

Veréczén: Dobos László, Üreges János, Lengyel József.

Sajátságos jelenség, hogy Veréczén plakátainkat épp a MÁV. egyik alkalmazottjai Major György és testvérei gyalázták meg a miért a vasút bizalmi férfiai őket elbocsájtásra ajánlották.

Iza.

Ez a község a pravoszlávizmus Rómája. Hosszú idő óta elismert papja nincs. Titokban, magánházakban gyűlnek össze s ott szedik magukba az orthodox egyház tanait. Tagadhatatlan, hogy ennek szálai az athoshegyi¹⁶² kolostorig nyúlnak, de véleményem szerint a háború előtt nem voltak feltétlenül állambontó irányzatúak. Maga a schizma-pör¹⁶³ a háborús párt által hajánál fogva előrángatott ürügy volt arra, hogy Oroszországba belekössenek. A debreceni bombamerénylet¹⁶⁴ oláhok követték el. Catarescu¹⁶⁵ és társai a bukovinai Csernovitzban¹⁶⁶ adatták postára a román gyártmányú ekrasitot¹⁶⁷, mégis a merénylet kieszelőiül Oroszországot állították a világ elé. Szóval, mesterségesen szította a Tisza kormány a gyűlöletet Oroszország iránt s ezt a veszedelmet ismerte fel Gróf Károlyi Mihály a mikor a háborús hangulatot semlegesítendő párthíveivel Dumalátogatásra készült s ezt megelőzőleg Amerika, Anglia, Franciaország és Svájcban kereste Magyarország protektorait, védel-

¹⁶² Athos-hegy – húsz kolostorból álló kolostorköztársaság Görögország északi részén az Égei-tenger partvidékén. Az ortodoxia egyik fontos központja.

¹⁶³ A görögkatolikus hívek pravoszláv vallásra való áttérése miatti per Máramaros megyében 1914-ben.

¹⁶⁴ 1914. február 23-án Miklósy István hajdúdorogi görögkatolikus püspök debreceni címére érkezett küldemény pokolgépet tartalmazott. A csomag felbontásakor aktivizálódott szerkezet megölte Laczkovics Mihály püspöki vikáriust, Slepkovszky János püspöki titkárt és Csath Sándor ügyvédet.

¹⁶⁵ Vélhetően Ilie Cătărau-ról ír a forrás. A román származású politikai aktivista, katona és kém, 1937-ben a bukaresti *Universal* lapnak adott interjúban magára vállalta a merénylet elkövetését.

¹⁶⁶ Ma Ukrajna Csernivci (Чернівці) városa.

¹⁶⁷ Ekrazit – pikrinsavból készült robbanóanyag, főleg az Osztrák–Magyar Monarchia tűzvédelmére használta.

mezőit. Iza az a község, amelyből mesterségesen pattantották ki a világégés szikráját. A szarajevói merénylet csak csattanó az ostorsuhogtatásban, csak a háborús ürügyek kapóra jött harsonája. A Tisza éra ideges háborús szándékának gyökere Izán keresendő.

Meglepett az a csak mártírokat jellemző öntudat a mellyel küldöttem s én a községben találkoztunk. Az agent provokátorok /:Dulicskovics és társai:/ teljesen bizalmatlanná tették a lakosságot minden jövevényel szemben.

Okos, tartózkodó parasztság lakja e községet. Cselekszenek a következményekkel járó felelősség tudatában anélkül, hogy félelemmel töltené el őket a még mindig kísértő retorzió. Vezérek a hatóság embereinek távollétében közlékenyebbek voltak. Felháborodtak, hogy Illés Andor főügyész helyettes a ruszin nép képviselőjében porondra áll s ez a régi éra tipikus eszköze eleve bizalmatlanná teszi a demokratikus kormány irányában a Kárpátok népét. Illésnek a csendőrszurony és a börtön voltak eszközei a múltban. A ruszinokat bilincsekbe verette, papjaikat börtönbe vetette. A lelkieket ma Kemény Vaszily athashegyi¹⁶⁸ theologiai képesítéssel bíró paraszt ember látja el, a hívek az egyházi vagyont birtokba is vétették, s ma ott látszólag béke van. Nagy befolyással bír a népre Puza Jenő községi jegyző.

Máramarossziget

A város túlnyomó részben hivatalnokok és izraelita kereskedők által lakott hely. Mindenki feltétlenül államhű. A nép vezetője Egreczky Emil grkath. tanító. Idegesség észlelhető a román megszállással szemben. Pinkóczy elvtárs jelentése szerint Goldberger elvtárs a szociáldemokrata párt elnöke úgy nyilatkozott, hogy előző propagandikus működésük határozottan ellenszenvet keltett.

December 18-án a O.P.B. szűkmarkúsága miatt Pesten időzván, táviratilag utasítottam Trócsányi, Mandel, Paszulyka küldötteket a ruthén gyűlésen való megjelenésre. A hangulat a magyarok és zsidóság ellen ki volt élezve. Csupán Paszulyka lehetett jelen rövid ideig a gyűlésen a nélkül azonban, hogy nemcsak ő hanem a ruthénság exponáltabb vezetői is meghallgatásra érdekesítettek volna. Társait mint zsidókat kiutasították. A nemzetiszínű, sőt a tradíciós Rákóczi zászlót is mellőzték. Sárga-kék zászló alatt vonultak a ruszin templomba, majd izgalmas népgyűlésen

¹⁶⁸ Athos-hegy – húsz kolostorból álló kolostorköztársaság Görögország északi részén az Égei-tenger partvidékén. Az ortodoxia egyik fontos központja.

Bracsajkó Mihályt¹⁶⁹ elnökké, Stefán Ágostont alelnökké választották. A munkásság egyik vezetője Stark Károly.

Lipcse.

A községből a papot már eltávolították, sőt tudára adták Sztankaninecz Péter kántor tanítónak, hogy az orthodox egyház hívéül szegődjék, mert különben körükben nem tűrik. A nép szószólói Bencze János, Sándor, László, Tamicsi János, Melczer Vaszil, Vakaró István, Folyszák László. Panaszkodnak a jegyző ellen. Hanyagságának tudják be, hogy még a deczemberi hadisegélyt sem fizette ki.

A schizmatikus per¹⁷⁰ miatt üldözöttekkel szolidárisak. Az úrbéres gazdálkodás is bántja őket s Bencze László kgi. főbirót e miatt tetteg is inzultálni akarták. Fő kívánságuk, hogy a dolhai járásból a huszti járásba csatoltassanak.

Lipcsemező.

Bizalmi férfiú Zavagyák Tivadar felekezeti tanító. A közigazgatás iránt elégedetlenség. Bántó, hogy Lelesz zempléni községnek ott vásárolt erdeje van, s nincs kilátásuk arra, hogy ez ismét tulajdonukba kerüljön. Gyűlölettel vannak eltelve a Gróf Teleky¹⁷¹ domíniummal szemben, a mely minden művelhető földnek ura. Bántja őket a papi párbér is. Sok a sérelmük a ruszinságnek a hadisegélyek kiosztása körül is, állításuk szerint más nemzetiségekkel szemben mellőzöttek. A Teleky birtok¹⁷² vadállománya rengeteg kárt okoz a gazdák szántóföldjeiben. Orvoslandó.

Herincse.

Gör. keleti¹⁷³ papot szeretnének. A legelő-kérdésnek a Mikes grófi birtokból való megoldást kérik.

Bizalmi embereik: Kalenics Jura és Marinecz László.

Szabó József alispán ellen itt is gyűlöletes hangon nyilvánul meg a nép ellenszenve.

Berezna.

Általános panaszok a közigazgatási hatóságok ellen.

¹⁶⁹ Bracsajko Mihály ((Mihajlo Bracsajko, Михайло Брацайко) 1883–1969) – huszti ügyvéd, az ukranofil mozgalom egyik alakja a két világháború között Kárpátalján. 1919-ben többek között az ő szervezésével ült össze a huszti gyűlés, amely kimondta Kárpátalja csatlakozását Ukrajnához. A Kárpáti Ukrán szojm képviselője 1939-ben.

¹⁷⁰ A görögkatolikus hívek pravoszláv vallásra való áttérése miatti per Máramaros megyében 1914-ben.

¹⁷¹ A Teleki család Dolha környéki birtokaira utal a forrás.

¹⁷² U.a.

¹⁷³ görgökeleti, ortodox.

Alsóbisztra.

A nép bizalmasa Thegze Iván. Középületekre ciryll betűs felírásokat követelnek.

Vucskómező.

Panaszok közlélmzési kérdésekben, hadikárok megtérítésében összegezendők. Bizalmasaik: Pleszka Fedor, Vaszily Iváné, Vaszily, Lengyel György, Lehota Miklós, Szurgyák Mihály, Kikina László, Lehota Kiriló, Temár Illés, Popovics Vaszily Mihályé, Leszka György, Lehota József, András és Feuerverker Adolf. A jegyző 20–20 koronát szedett össze rumra. Sem pénzt sem rumot nem kaptak.

Ökörmező.

Pál Alfréd kerülete. Oly embereket helyeztetett a jegyzői tisztségekbe, a kik a munkapárti¹⁷⁴ terror minden követelményeinek teljesítésére készek. Küldötteink a szabálytalanságok megvizsgálására Ministeri biztos kirendelését javasolják. A nép megtagadta a párbér fizetését, sőt Bokotej tanítónak menekülnie kellett. Teendőit egy egyszerű paraszt ember végzi.

A rekvirálások elkeseredést szültek. Hadikölcsön kötvények 1000 koronáért 600–700 vételárra kínálatnak.

Kalocsa.¹⁷⁵

A fenti okok miatt zavargások is voltak. Küldötteink javasolják, hogy etnográfiai és geográfiai elhelyezkedésüknek alkalmasságát feltűntető propagandikus térkép készíttessék s az a nép körében terjesztessék, mert itt őket már a csehek, románok megelőzték.

Bedőháza.

Küldötteinket ellenszenvvel fogadták, sőt a legtapintatosabb közlekedés is fiaskót vallott. Röpíveink kifüggeszthetők nem voltak. A lakosság kijelentette, hogy inkább Romániához csatlakozik, semmint a gyűlölt Magyarországhoz.

Husztköz.

Brascsajkó Mihály dr. szakadár.

Föntebb körvonalazott álláspontom, bár gondolkozóba ejtette, büszkesége nem engedte, hogy azt elárulja.

Gyula bátyjától a fővárosi ruthén gyűlés után értesültem, hogy me-revségéből az esetben enged, ha a Kárpátok népe külön ruthén köztársaságot alkothatnak.

/:Ekkor még nem volt ismeretes a „Ruszkra Krajna” című megoldás:/

¹⁷⁴ Nemzeti Munkapárt

¹⁷⁵ Nem megállapítható, hogy Alsó- vagy Felsőkalocsára utal-e a forrás.

Csománfalva.

Leszerelésből eredő ingóságok értesítésénél lakosság érdekére tekintettel nem voltak és az ingóságok lánczkereskedők kezére kerültek. Ebben hathatósan assistált a csendőrség. Pap, tanító gyűlöletes. /:Kohn elvtárs jelentése:/

Dulfalva.

Fogadtatásunk szimpatikus. Nép vezetői: Huda Sándor tanító, Kovács András, Szokul Jura, Orosz Demeter /: schizmapör szereplői /: A magyarság iránt ellenszenv észlelhető. A csendőröket gyűlölik.

Talaborfalva.

A helyzet ugyanaz. Főleg az erdészekre haragszanak.

Kricsfalva.

Közélelmezési kérdésekben pártoskodást tapasztaltak. Vizsgálat megindítását kérik. Ebben az ügyben már több ízben gyűléseztek is.

Kövesliget.

Darva.

Uglya.

Az első község ukranista, második államhű. Vezetőjük Maczkó Mihály tanító. Uglyán Kohn elvtárs jelentése szerint a csendőrök a kincstári holmikat összeszedték s lánczkereskedőknek, nevezetesen Markovics Eliás, László Mendel és Szmotli Hers uglyai lakosoknak adták el.

Dambó.

Széleslanka.

Közélelmezési kérdésekben követtek el visszaéléseket. Hadfaludy főszolgabíró ezért fel is függesztette. Jegyzői a néppel negatívan bántak. A legelő kérdésben hathatós intézkedést várnak.

Bustyaháza.

A nép vezetői: Tamás György és János, Szanincsek Gergely, Sterczel Ferencz, Dancs Illés, Jakab, Péter és László.

Szocialista helyi szervezet alakult. Teljes nyugalom.

Vajnág.

Ujbárd.

Úrmező.

Előbbi községekben felsorolt panaszok.

Elszakadási tendenzia nincs.

Újbárd bizalmasa Dancs György.

Vajnágon nagy az ellenszenv Egressy técsői ügyvéd és papjuk Endrey ellen akik szerintök megghiúsították a Szentgyörgyi féle birtoknak a kisbirtokosok által a megvásárolhatását.

Nagykirva és Kiskirva.

A nép örömmel hallgatta előadásunkat, azonban észre lehetett venni, hogy nem nagy bizalommal van az ígérek iránt. Különösen örömmel fogadták régi naptáruk biztosítását. Nagyon szeretnék, ha a kormány minél előbb földhöz juttatná őket.

A taraczközi polgárság teljesen tájékozva van a népkormány programjáról, amelynek megismertetésében az itteni tanító: Zubovics Elek buzgón tevékenykedett.

Kökényes község polgárai egy kárpátaljai ruthén köztársaságot akarnak, ahol függetlenül akarnak élni minden más néptől, de azt belátják és elismerik, hogy Magyarországgal gazdaságilag továbbra is együtt kell maradniok. Jászi miniszter úrban különösen bíznak.

Nagy az antiszemitizmus.

A községet élelemiszerhiány fenyegeti. Vezető emberek nevei: Turay István, Reges Iván, Kotik Mihály és Káptalan László polgárok.

Nyágava¹⁷⁶ község polgárai két irányt követnek. A többség erősen Ukrajna, sőt Románia felé gravitál. Egy kisebb, de értelmesebb csoport, Magyarország keretein belül mint autonóm nép akar maradni. Különösen az élelemhiány miatt panaszkodnak és szeretnék, ha a kormány a község határában levő kincstári erdő és legelőből minél előbb földhöz juttatná őket. Az ukrainizmus vezető embereinek nevei: Tokár András, Tokár Simon, Tokár Mihály és Dunlics Illés.

Dumics János és még néhányan az együttmaradás érdekében fejtenek ki munkát.

Irhóc községben a pravoszlávizmusnak sok híve van. Dr. Andreskó ügyvéd, Bertelszky János és Csonka Iván polgárok a vezetők. A község néhány polgárától hallotta küldöttünk, hogy ukrain agitatorok jártak itt és titokban röpiratokat osztottak szét.

Gánya és Kálinfalva¹⁷⁷ községekben belátják, hogy érdekük megkívánja, hogy Magyarországgal együtt maradjanak.

A nép vezetői: Gányán.

1./ Lavinicz István tanító.

2./ Pleszkó István Juró.

3./ Herecs Vazil.

4./ Pleszkó Juró Paranics.

¹⁷⁶ Nyágova – lásd a településnév-mutatót

¹⁷⁷ Felsőkálnfalva – lásd a településnév-mutatót

A nép vezetői Kálinfalván.

1./ Gyalog Juriván.

2./ Kucsin Vazil.

3./ Cserenka Vazil.

A községek különösen élelmiszerhiányban és más egyéb háztartási célokra alkalmas cikkekben óriási nélkülözésnek vannak kitéve. Nyéresháza községben a jegyző, Rózsa Kálmán zsarnokoskodása elkese-ríti a lakosságot. Még most is kirúgja az embereket az irodából, ha azok panaszaikkal zaklatják. A hadisegélyek körül nagy visszaélések történtek, amelyekről maguk a községi elöljárók is elismerik, hogy mind megfelelnek a valóságnak. Pld. a gk.¹⁷⁸ pap olyan számszerint húsz hadisegélyre jogosult asszonyt jelentett be a jegyzőnek a hadisegélyek megvonására, kik a régi g.kath. naptár¹⁷⁹ szerint akarták ünnepeiket megtartani.

Vezetőjük Tomasics Vazil. Ukrán agitátorok jelentek meg és röpiratokat osztogattak.

Taracúzjfalú és Tereselpatak községekben nagy az irredentizmus, csak Ukrániától vagy Romániától remélik szabadulásukat. A nép fél a magyar hatóságok retorziójától, mert helyenként a lakosság rablásokra, fosztogatásokra vetemedett.

Havasmező és Oroszkő községekben a jegyző életbiztonságára ügyelő csendőrök a falut örökös izgatottságban tartják. A csendőrőrmester állandóan fenyegeti a népet; mondván: Disznó oroszok, lelövöldözlek benneteket. Hogy nagyobb hatása legyen, lövöldöz is. Panaszaik illetve kérésük: A legelő szabaddá tétele. A háborúban szenvedett károk megtérítése, a hadisegélynek visszamenőleg megtérítése és hogy élelmiszerekkel a lehető leggyorsabban a lakosság láttassék el.

Vezérek: Havasmezőn: Gibusa Tamás.

Oroszkőn: Czudik János.

Visóoroszi: Petrovabisztra: Ugyanazok a kérelmek és panaszok, Visóorosziban a nép tanítójuk Nemes László, vezérük Szanka Pintyó: Petrovabisztrán: Popovits Iván.

Nagybocskó.

A Klotild vegyipar részvénytársaság munkásai éppen gyűlést tartottak. Küldöttünk röpiratai az elkeseredést még inkább szították, később azonban sikerült a kedélyeket lecsillapítani azzal, hogy az Elöljáróság visz-

¹⁷⁸ görögkatolikus

¹⁷⁹ Julián-naptár

szárléseit a kormány vizsgálat tárgyává fogja tenni. Volyesuk László azt a panaszt emelte PácZ Lajos kgi. jegyző ellen, hogy felmentését csak 200 korona ellenében járta ki s ekkor Mayer főerdőmérnöknel alkalmaztatta, a ki miután betegeskedése miatt munkára képtelenné vált, ugyancsak PácZ jegyzővel bevonultatta.

A községi administráció terén oly súlyos visszaélésekről szerzett tapasztalatokat, a melyek a nyugalom helyreállítása érdekében kívánatossá teszik, a vizsgálatnak Ministeri biztosi felügyelet mellett megindítását.

Gyertyánliget.

A községet kincstári erdőrengetegek veszik körül, a lakosság fázik és nyomorog. Itt is a nagybocskói jegyző ellen panaszkodnak, aki minden ellenszolgáltatás nélkül kubikmunkára kényszerítette a község proletár asszonyait. A lakosság teljesen világító anyag nélkül van. A hadiárvák és özvegyek nemkülönben gyermekeik ruhával lennének ellátandók. Bizalmasaik: Génig István, Glagyan Tódor, Bodnár Károly és Mayer Károly vasmunkás.

Kaszómező.

Ukrán mozgalom vezetői: Brechlicsuk Veszily, Szemeny lesz.

Közélelmezési legelő kérdésben és építkezési anyagok igénylése terén vannak kívánságaik. Sérelmük – s ezt csaknem minden községre vonatkozóan megállapíthatom, hogy harangjukat elrekvirálták s azért semmi ellenszolgáltatást nem kaptak.

A famunkásság szervezkedik, s a szocialista párthoz csatlakozik. Bizalmasaik: Csvorszuk Méter, Kureljuk Fedor, Lukásuk Jura.

Lonka.

A lakosság sérelmeit pontokba foglalva a ruthén kormánybiztosság elé terjesztette. Ukraina mellett agitálnak: Karzsenyuk Péter, Volosztjuk Vaszily, Anusek Stefán, Duczuk György, Hoscsuk Vaszily.

Técső.

Környékbeli parasztság panaszkodik a csendőrség brutalitása miatt. Ez vonatkozik Pálosremete és Urmező községekre is.

A lakosság feltétlenül államhű, oroszul alig tudnak beszélni. Vezetőjük Riskó grkth. kántortanító.

Szeklencze.

Száldobos.

Husztbaranya.

lakossága teljesen a huszti ruszin polgárság befolyása alatt áll. A szerint járnak el a mint ezek a cselekvésre jelt adnak.

Aknaszlatina.
 Tiszaveresmart.
 Tiszakarácsonyfalva.
 Visóvölgy.
 Felsőróna.
 Rahó.
 Bilin.
 Borkút.
 Tiszabogdány.

községekben a nép politikai irányítása Dr. Stefán Ágoston rahói ügyvéd és lapszerkesztő társam által irányított vezetők kezében lévén, a leghelyesebb úton halad. Irredentizmussal tagadhatatlanul itt is számolni kell, azonban nevezettnek szubjektív befolyása oly erőteljes, hogy adott esetben a kormány akaratának érvényt tud szerezni. Öntudatos polgársággal találkozunk Tiszabogdányban, ahol az elégedetlenek vezérei:

Piczura Vaszily, Osztáncsuk Herecz. Piczura Iván, Szász Mihály, Szász Miklós, Csoki Elek Fedoré, Csoki Fedor, Piczura Lesz, Lucska Demeter, Semota Péter, valamennyien volt függetlenségi szavazók, akiket Szabó jelenlegi alispán politikai állásfoglalásuk miatt folyton üldözött.

A választ megkapták a „Máramarosi Független Újság”-ban, e helyen tehát nem vesztegetek több szót reá.

Tagadhatatlan, hogy akciónk nem járt oly eredménnyel, mint szerettem volna, mert részben a közlekedési eszközök hiánya, részben az időjárás, de főleg azon körülmény akadályozta terveim sikerét, hogy egyenesen belekényszeríttem a viszonyokkal nem ismerős, egyébként tiszteletreméltó férfiak munkájának felhasználásába.

A fentebb felsoroltak, ezen férfiak jelentéseinek kivonatai, megtűzdelve olyan véleményekkel, melyek saját tapasztalataim során fakadtak.

Bizonyos fokú önhittség tölt el, olvasván a „Ruszka-Krajna” elnevezéssel megalakított autonóm országra vonatkozó néptörvényt, mert ennek a történelmi okiratnak megszövegezésében nyomait látom azon prozódóknak, melyeket távirat és írásos jelentéseimben az elégtelenség leszerelésére alkalmasoknak körvonalaztam.

Ez a néptörvény kemény ököllel üt szét a Kárpátok népére éhes cseh, ukrán, román agitátorok között s meg vagyok róla győződve, hogy ha az autonóm jogok a felállítandó ruthén miniszterium révén mihamarabb intézményesen meg is valósíthatnak, azoknak meglesz a propagandikus hatása a hazai román, tót, szerb, vend, német népeknél is s akkor a kantonszerűen megalakult új magyar köztársaságot a poklok kapui sem dönthetik meg.

Kétszer ad, aki gyorsan ad. Vesztegetni való idő nincs, kérem kell tehát a ruszin nép sorsának intézőit, hogy a le nem kicsinyelhető cseh és román agitációnak vessen azonnal véget. A csehek, – románok egyszerű paraszt embereknek napi 60–70 koronát fizetnek s a magyar uralom alóli felszabadítást ígérve, a röpiratok millióival árasztják el a Kárpátokat. Létesítsen az új ruthén miniszterium a saját kebelében azonnal egy központi propaganda szervezetet, nyomtasson az önállóság propagálása mellett tüntető röpiratokat, térképeket, népies nyelven fűzzön hozzá magyarázó sorokat s barátkoztassa meg a szabadságot azzal szemben, amit egy újabb cseh, vagy román imperializmus jelenthetne számukra. Vegye igénybe szolgálataimat, kinek a propaganda csinálás terén 16 éves gyakorlatom van s én oly lelkesedéssel állok sorompóba, amily mértékben ez a szép ügy meg is érdemli.

Szeretném beleszuggérálni a panaszok orvoslásának módját azokba, akiknek ez feladatuk lesz, mert csak így képzelem el ezt, hogy a népköz-társaságot a ruszin nép előtt népszerűvé tegyem

Kőrösmező.

Rendes, munkástermészetű emberek lakják a határszéli községet. A nyugalom helyreállt, miután a munkapárt régi, erőszakos kortese: Rosenthal Jónás a községből elmenekült. Gyűlölettel vannak eltelve Szabó József alispán iránt; az ő befolyásának tulajdonítják azokat a kivégzéseket, melyek az orosz előnyomulás megghiúsítása után a község főterén végrehajtottak. Szabó alispán következetesen azokat az embereket üldözte s vádolta meg hazaárulással, akik függetlenségi szavazók voltak. A forradalom napjaiban a nép ítélkezni akart Rosenthal Jónás, -Szabó alispán bizalmasa- fölött s halálra kereste rokonának: Rosenthal Chaimnak lakásán. Az öreg zsidó ember fegyverrel védekezett s golyója nejének tüdejét fúrta keresztül. A feldühödött emberek erre agyonütötték. Fischeruk Mihály és tizenkét társa így kerültek gyilkosság vádjával börtönbe. Szabó alispán azonnali eltávolításával egyetemben ezek szabadlábra helyezését követelik, mert az az álláspontjuk, hogy a megölt ember nem gyilkosság, hanem népítélet áldozata. Vezetőik: Klocsurák zászlós, Paszulyka János tanító, Verbescsuk Stefán, Kábályuk György.

Felháborodva tárgyalták, hogy a Rosenthalék elleni népítélet után a rend helyreállítására kirendelt csapatok Dombó felé vonulóban fosztogatnak, gyújtogatnak, rabolnak.

Csuhá Péter jegyző, akinek mint a munkapárt egyik főkortesének minden oka meg van az új kormány iránti animozitásra, megérkezésemkor ezzel fogadott:

A kedélyeket jöttek izgatni?

Az izgatást elvégeztétek ti – feleltem –, jóvátenni jöttünk, amit még lehet. Az állapotok elfajulásának éppen az a rendszer volt oka, melynek ti, legendás közigazgatási tisztviselők voltatok tipikus megteremtői.

Tapasztalataim, javasolataim.

Működésünk a hatóságok s általában a magyar tisztviselők előtt nem találkozott szimpathiával. Ez érthető is, mert hisz mi – nagyon helyesen – azt az utasítást kaptuk, hogy informationkat megkerülésükkel, vagyis az elégedetlenkedőktől szerezzük meg. A jegyzők, szolgabírák, papok, kiknek még ma is az a véleményük, hogy a nép forrongásával szemben csak egy megbízható zászlóalj bizonyulhatna hathatós orvosságnak, – nem tapasztalhattak annak, hogy az ú.n. „pesti apostolok” azokkal érintkeznek, akik az ő működésükkel elégedetlenek s így megértem azt a memorandumot, melyet a „Nagyság” c. munkapárti lap a Nemzetiségi Miniszter úrhoz¹⁸⁰ adreszszálva leközi. Ebben a memorandumban Hamvay Lajos, a Nyegre László munkapárti kiskirály évtizedek óta rendületlen főkortese a miatt kesereg, hogy küldötteinke mintegy panasztfeltevő bizottság működnek s aláássák a hatóságok tekintélyét, sőt tovább megy: szítják az irredentizmust.

Létesítsenek miniszteri kirendeltségeket, melyek a községek Nemzeti Tanácsaival karöltve a saját hatáskörükben változtassanak a közállapotokon. Cseréljék ki a szolgabírákat, jegyzőket, papokat, erdészeket s adjanak ezeknek alkalmat arra, hogy új állomáshelyükön, ahová múltjuk híre el nem jutott új életet kezdve a nép barátaikként és nem ellenségekként dolgozhassanak, működésük iránt bizalmat kelthessenek s hamarosan exponálják a hivatalnoki kar iránt táplált ellenszenvet, melynek nem annyira a hivatalnokok, mint a múlt kormányok voltak az okai.

Ezeknek a kirendeltségeknek munkakörébe esnének a helyi propagandaszervezeteknek a központi szervezettel s a kormánybiztosokkal egyetértő administrálása. A röpiratokat megbízható, jól fizetett agitátorokkal terjesztetnék s az erre szükséges pénzt a főispán-kormánybiztosok rendelkezésére bocsátandó propaganda alapból igényelnék.

Ilyen propagandikus tevékenységre a fentebb megnevezetteken kívül Ugocsában Trócsányi Endre, Máramarosban Mandel Mór, Paszulyka János, Puza Jenő, a Brascsajkó Testvérek, Pákh Ödön, Pánsza Mihály, Klocsurek zászlós stb. alkalmasak.

¹⁸⁰ Jászi Oszkár

Puza Jenő izai jegyző felvetette az ideát: alpíttassék Huszton egy politikai sajtóorgánum, „Ruska Krajna” címmel. A közlemények négy hasábon /:”Az Est” formája:/ szedethéneek olyképpen, hogy az egyik hasáb ciryll, a másik hasáb latin betűkkel, ruszin és magyar nyelven hozná az eseményeket. E célra mintegy 100.000 koronára lenne szükség.

A forradalom első napjaiban úgy Máramarosban, mint a többi vármegyékben villámgyorsan terjedt el a híre az uralkodóház detronizálásának. A tudatlan lakosság abból a feltevésből kiindulva, hogy mivel király nincs, királyi tulajdonok sincsenek, – s minthogy a négyéves háború alatt katonáink épp úgy mint az ellenség kerítéseiket föltüzelte, összerongálta, – megrohanták a katonai barakktáborokat, kincstári erdőket s azok anyagából hozták rendbe a portájukat. Most, hogy látják, hogy a rend visszatérőben van, félnek a büntetéstől s ez aztán nem lekicsinylendő agitációs fegyver ellenségeink kezében.

Adjon tehát a kormány amnesztiát mindazon bűncselekményekért, melyek a forradalmi napok első hevében tájékozatlanságban követték el vagy a politikai üldöztetések színezetével bírnak s e címen rehabilitáltathatnék Dr. Brascsajkó /:Bajos:/ Gyula¹⁸¹ huszti ügyvéd is szabadok lehetnének a körösmezői mondjuk: „népítélet” miatt vád alá helyezett emberek is.

Ennyiben foglaltam össze beszámolómat küldetésünkről s az azok során szerzett tapasztalataimról. Boldog lennék, ha előterjesztéseim figyelembe vételével egy-két tégláját nyújthattam volna a ruskakrajnai Miniszter úr szerencsés kezei által irányított Jövő megalapozásának.

Szarvady Kálmán

lapszerkesztő

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 50.

¹⁸¹ Brascsajko Gyula

39.

1919. január [?], Budapest

Az Országos Propaganda Bizottság direktívái a Ruszka Krajna területén tevékenykedő propagandisták számára

*

Direktívák

A RuszkaKrajna területén működő propagandistáknak

1. Röpívek szétoztása közben kifejezésre juttatandó, hogy a kiküldött jöve-
telének célja, hogy ismertesse a néppel a törvényt, mely őket szabaddá tette.
2. Tájékoztatók a panaszok, hogy pár héten belül körükbe érkeznek a
kormányzó – a minden ruszkaKrajnainak érdekeinek leghathatósabb védel-
mezője – s sérelmüket vele közölgék,
3. Vigyázni kell a szavakra. Ígéretektől tartózkodni kell, mert a nép előtt bi-
zalmatlanságot szül, ha be nem váltott ígérekkel félrevezetjük.
4. Megmagyarázandó, hogy sürgősebb természetű kérelmek direkte Mun-
kácsra írásban küldendők, mert a kormányzó állandóan úton van a hivata-
lával az ország minden részéből állandó összeköttetésben áll. Egyébként a
kormányzó intenciója az, hogy mindenről saját szemével győződjék meg, s
ezért várjátok bizalommal, fogadjátok szeretettel, ő az aki kéréseiteket meg-
hallgathatja, a sérelmeiteket orvosolhatja.
5. Megvilágítandó, hogy az együttérzés, összetartás mellett milyen ipari és
gazdasági fellendülésnek nyílik tere, a hogy a kulturális fejlődés során mi
boldog jövőnknek nézünk elébe.
6. Közlendő, hogy ennek a nagy horderejű autonóm ország alakulatnak máris
rengeteg ellensége van, s áskálódásaiknak, gáncsvetéseknek csak úgy tu-
dunk majd ellenállni, ha összetartunk. Ha két párt van, akkor kész a széthul-
lás s a zavarosban a nép ellenségei kerekedhetnek felül.
7. Megértendő, hogy az egész világ szemé rajtuk van, s ha éretleneknek bizonyu-
lunk a jogokra, elveszítjük önállóságainkat, s ismét idegenek járma alá kerülünk.
8. Közlendő, hogy legközelebb követválasztások lesznek. Vigyázzon a nép,
hogy törvénytudó, okos emberekre bízva képviselőit, nehogy törvények is-
meretében járatlanokra bízva azon fundamentális törvények megalkotását,
melyek a nemzetgyűlés feladatává lesznek.
9. A megválasztandó követek hozzák majd a törvényeket, melyeknek hatásá-
val RuszkaKrajna népe nagy, hatalmas, megelégedett, boldog lesz.
10. Addig pedig, míg mindez megtörténhetik, a jelszó legyen: Rend, fegyve-
lem, összetartás, s nem lesz panasz többé a Kárpátok bércei között.

Budapest, 1919. évi január hó

KTÁL Fond 59., Op. 1., Od.zb. 2.

40.

1919. január [?]., Munkács

Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó kiáltványa

Ruszka Krajna lakosaihoz

*

Kiáltvány Ruszka Krajna lakosaihoz!

Polgártársak! Testvéreim!

A magyar népkormány Ruszka Krajna kormányzójává nevezett ki. Midőn hivatalomat elfoglalom, tudom, hogy óriási feladat és igen nagy munka vár reám. De el kellett vállalnom ezt, ezekben a rendkívül nehéz időkben, mert **szeretem a népet** és mert itt az alkalom, hogy a ruszin kormányzásban mindenki egy **szebb és boldogabb életet kezdjen meg**.

A Ruszin nemzet a volt magyar kormányok bűnös mulasztásai miatt évszázadok óta a legelhagyatottabb állapotban sínylődik. Tengődő élete úgy szellemi, mint anyagi téren primitív. **A nép 90–95 százaléka analfabéta.**

A semmiből kell előteremteni mindazon eszközöket, melyek alkalmasak legyenek Ruszka Krajna összes lakosainak felvirágoztatására.

Erre az óriási munkára segítségül hívok mindenkit.

Addig is, míg a nagy munka megindul, arra kérek mindenkit, hogy **rendes foglalkozását, minden napi munkáját, még az eddigiéknél is fokozottabb szorgalommal végezze el. Mindenki dolgozzon**, mert csak munkával építhetjük fel a szabad és önálló Ruszka Krajnának oly berendezését és alkotmányosan hozandó törvényeken alapuló oly új épületét, melyben az analfabetizmus és a szegénység megszűnjön és a kormányzásnak minden polgára érvényesülésének legjobb lehetőségét megtalálhassa.

Hogy az alkotó munkát mielőbb megkezdhessük, minisztériumunk legrövidebb idő alatt ki fogja bocsátani a Ruszka Krajnára vonatkozó általános, titkos, egyenlő és a nőkre is kiterjedő választói törvényre, a választó-kerületek beosztására és a képviselői választások megejtésére vonatkozó rendelkezéseket. Az ezután összehívandó nemzetgyűlés, mint a Ruszka Krajnában élő lakosság törvényes és demokratikus képviselője, fogja meghozni a teljes önrendelkezési jog megvalósítására, az alkotmányra, a közigazgatás reformjára, a gazdasági és kulturális intézmények és hivatalok létesítésére és általában egy nemzet életében előforduló mindennemű be rendezések alkotására vonatkozó törvényeket.

A Ruszka Krajna alkotását kimondó néptörvény csak útmutató és csak holt betű. **Nekünk kell abba életet önteni. Nekünk kell az önrendelkezési jog alapján a teljes autonómiát megteremteni.**

Felkérek addig is minden közhivatalnokot és köztisztviselőt, hogy saját hatáskörében, továbbá mindenkit, hogy környezetében a rend, fegyelem és nyugalom fenntartása érdekében mindent kövessen el.

Demokrata vagyok. Kormányzásom is teljesen ezen az alapon fog nyugodni. Vezérelveim mindig a szeretet és az igazságosság voltak. Kormányzásom alatt is ezek lesznek mindenkivel szemben.

Ruszka Krajna polgárai!

A demokrácia csak a dolgozó polgároknak ígér és nyújt jólétet. A demokratikus Ruszka Krajnában **csak a becsületesen dolgozóknak lesz helyük. A dologkerülőket és egyenetlenséget hintő hamis prófétákat, kik a demokráciának, önmaguknak és utódjainak ellenségei kormányzatunk minden előnyből ki fogja zárni.**

Aki dolgozik, az a nemzetnek, gyermekeinek és utódjainak biztosítja a jó életet. Én is erősen hozzáfogok a munkához, de nagy szükségem van mindenkinek munkájára és támogatására.

Ha ez a támogatás meglesz, akkor az én emberfeletti munkámnak is meglesz az eredménye, mely mindenki számára biztosan meg fogja hozni a szilárd alapokon nyugvó valódi demokráciát és az ennek nyomán fakadó és mindenkire áldást hozó kulturális és anyagi felvirágzást.

Szeretet és igazságosság legyen mindnyájunknak elve!

Munka, rend, fegyelem, nyugalom, türelem és kitartás legyen mindenkinek jelszava.

Ezt kérem Ruszka Krajna születésekor minden polgártársamtól.

Ha ezek az elvek és jelszavak élő tettekké is válnak, akkor nem hiába nyomorogtunk, nem hiába véreztünk.

Ha a fenti elveket és jelszavakat mindenki magáévá teszi, ígérem, hogy minden polgártársamnak nemcsak feljebbvalója, hanem szerető atyja leszek.

Ruszka Krajna becsületes polgárai!

Atyai szeretettel, alkotási vágygal és a boldog jövő iránti rendületlen hittel állok munkába.

Fel a fő Testvéreim! Mienk a szebb és boldogabb jövő! Csak kezdjünk új munkás, demokratikus életet!

Dolgozzunk!

Munkács, 1919. január hó.

Dr. Stefán Ágoston

Ruszka Krajna kormányzója

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 3.

41.

1919. január 7., Budapest

**Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele
Zombory Emilnek, Máramarosmegye kormánybiztosának
Ruszka Krajna létrehozásának ügyében**

*

Értesülésem szerint a ruszka-krajnai autonóm jogterület törvénybeiktatása Máramaros vármegye magyar lakosságának egy részére és főleg Máramarossziget polgárságára nyugtalanítóan hatott. E nyugtalanítás eloszlása és a felmerült kételyek megszüntetése céljából szükségesnek tartom Kormánybiztos Úr útján a vármegye lakosságát a következőkről tájékoztatni: Magyar államterületnek az a része, amelyet évszázadok óta a ruszin nemzet fiai laknak, nem azért alakított önálló jogterületté, hogy a különböző nyelvű lakosság között a múltban fennállott ellentétek fokoztassanak. Népköztársaság Kormányának az a ténye, amellyel a Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési jogát elismerte, egyúttal a kölcsönös megértésnek is biztosítéka. Ebből kifolyólag nyilvánvaló, hogy a Ruszka-Krajnai jogterületen élő magyarságnak a paritás elvénél fogva épen úgy joga van saját nemzeti és nyelvi kultúrájának megőrzéséhez, amint számot tartanak a kisebbségi jogra azok a ruszinok is, akik a ruszka-krajnai autonóm jogterületen kívül, magyar közigazgatás és kultúra telephelyein élnek. De Ruszka Krajna határai ma még nincsenek is véglegesen megállapítva és a ruszin autonómia alá bocsájtandó városok és községek kijelölésénél a többségi elv fog érvényesülni, amely kizárja, hogy a magyarság többsége által lakott helyek magyar kormányhatóságok hatásköre alól elvonassanak. Máramarossziget lakosságának érdekeit szem előtt tartva, kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy e város túlnyomó számú magyarságának vezető szerepet egyedül e városnak, mint autonóm jogokat gyakorló közigazgatási egységnek van joga más irányba terelni, hogy tehát e város kulturális intézményeinek további sorsáról mindaddig amíg a lakosság számaránya a magyarság vezető szerepét biztosítja, a többségi elv jogán magának a lakoságnak kell határoznia. Az 1918. évi X. néptörvény a demokratikus átalakulás megtestesült eszméit teremtették meg. Ugyanazon szellem, amely, a történeti jogok kiváltságát megszüntette, juttatja egyúttal jogaihoz a beligazgatásból eddig részben kizárt nemzeteket is. A ruszin nemzet sohasem igyekezett szomszédait elnyomni, csupán azt kívánta, hogy saját sorsának közigazgatási egységeinek és kultúrájának irányítását kezébe vehesse. Amikor most ehhez a joghoz az ország demokratikus törvényhozása hozzá juttatta, a ruszin nemzet tettekkkel kívánja dokumentálni a világ előtt, hogy amíg egyfelől saját intézményeit, az európai kultúra színvonalára kívánja emelni, addig

ugyanakkor bele tud kapcsolódni abba a magasabb gazdasági szervezetbe is, amelyre az ezeréves Magyarország területén együtt élő nemzetek együttesen hivatottak. A ruszin nemzet birtokában és kezelésébe veszi mindazokat az állami vagyontárgyakat, amelyek területei határai közzé esnek, ez az átvétel azonban nem jelenti az erdőterületeknek, bányáknak, alapoknak és egyéb javaknak az országos gazdasági érdekkörből való kikapcsolását, hanem csupán azt, hogy e gazdasági értékek, a legközelebről érdekelt lakosság igényeinek megfelelően fognak kezeltetni és az érdekeltségek bekapcsolása által magasabb és hatékonyabb gazdasági értéké fejlesztetni.

Nagy súlyt helyezek rá, hogy a ruszkakrajnai kormányzósági terület lakossága nemzeti hovatartozandóságra és nyelvi kultúrára való tekintet nélkül, kölcsönös bizalommal fogadja az autonóm berendezkedés első megnyilvánulásait. Ezért felkérem Kormánybiztos Urat, hogy e vármegye lakosságának a testvéri együttműködés iránti hajlandóságát minden erejével felébreszteni és a bizalmatlanságból fakadó esetleges ellentéteket tapintatos és megnyugtató működéssel ellensúlyozni szíveskedjék,

Budapest, 1919. évi január hó 7-én. Dr. Szabó Oreszt. Zombory Emil úrnak, Máramaros vármegye kormánybiztosa. Máramarossziget

KTÁL Fond 59., Op. 1. Od.zb. 8.

42.

1919. január 8., Budapest

**Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele
Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzónak Ruszka Krajna
ideiglenes határai megállapításának ügyéről**

*

40/1919 sz.

Kormányzó Úr!

Utalással az 1918. évi X. 2 §-ára¹⁸² fölhívom Kormányzó Urat, hogy Ruszka Krajna határainak ideiglenes megállapítása iránt lépjen a magyar

¹⁸² „2.§. Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék ruszinlakta részeiből Ruszka Krajna néven autonóm jogterület (kormányzósági terület) alakíttatik. Zemplén, Sáros, Abauj-Torna és Szepes vármegyék ruszinlakta területeinek közjogi rendezése az általános békekötésig függőben marad. Ruszka-Krajna határait a nemzetközi békeértekezlet végleges döntéséig ideiglenesen a Magyar Népköztársaság és Ruszka-Krajna kiküldötteiből álló vegyesbizottság állapítja meg.”

Belügyminisztériummal érintkezésbe és idevonatkozó javaslatát kiterjeszkedve a választókerületek beosztására is, hozzám sürgősen előterjeszteni szíveskedjék.

Budapest, 1919. évi január hó 8-án
Szabó Oreszt [aláírás]

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 4.

43.
1919. január 9., Ungvár
A Magyarországi Rutének Néptanácsa
heti gyűlésének jegyzőkönyve

*

Jegyzőkönyv

mely felvétellett Ungváron, 1919. év január hó 9. napján a „Руська Рада”¹⁸³ heti gyűlésén. Elnök: Dr. Szabó Simon, jegyző: Dr. Grigány Gyula.

Tárgy

1. Dr. Szabó Simon elnök elmondja budapesti utazásukat. Amikor felmentek a ruszin miniszter kinevezése már megtörtént. Ugyanakkor eszközték a többi főbb hivatalok betöltését is, így az államtitkári kormányzói hivatalét. A küldöttség, melynek tagjai sorában volt dr. Szabó Oreszt miniszter és számos civil egyén, először Jászi nemzetiségi miniszterhez ment, mivel a miniszterelnök akkor el volt foglalva. A küldöttséget vezető elnök körülbelül a következő beszéddel járult a miniszterhez:

A ruszin nép hálóját tolmácsolom azon alkalmából, hogy a Руська Крайна¹⁸⁴ [sic!] megalkotása által a tényleg élő népek sorába léptünk. Tudjuk, hogy e tény megvalósításában a miniszter úrnak oroszán része van. Ismertük a nevét és működését a háború előtti időkből is, midőn megvédeni igyekezett a gyámoltalan és szegény nemzeteket a hatóságok brutális túlkapásai ellen. Olvastuk a művét és cikkeit a nemzetiségi kérdés megoldásáról hazánkban. Természetes ennek folytán, hogy végtelen öröm és megnyugvással fogadtuk az új népkormány azon intézkedését, hogy nemzetiségi miniszternek éppen a miniszter urat hívták meg. Ekkor már biztosak voltunk, hogy ügyünk igazságos megoldást fog nyerni. Várakozásunk – hál’ Istennek – gyors meg-

¹⁸³ A Ruszin Néptanács egyik említési formája

¹⁸⁴ Руська Крайна (Ruszka Krajna) – az 1919. január 9-ei üléstől kezdve a jegyzőkönyvekben cirill betűkkel írták az autonóm terület elnevezését.

oldást nyert a X. néptörvényben. Mély tisztelettel és hálával hódolunk ezért a miniszter úr előtt s kérjük, hogy e gyenge s a maga lábán járnai még alig képes intézményt – a Руська Крайна¹⁸⁵ [sic!] – tartalmas támogatásával a jövőben is kegyeskednék. A jó Isten áldja meg s éltesse sokáig, hogy eszményeit megvalósíthassa és sok öröme legyen bennök.

Jászi miniszter, ki igen meg volt hatva a ruszka rada figyelmétől, válaszában kijelentette, hogy nem kényszerből cselekedett, mikor a ruszin nemzet autonómiáját segített megvalósítani, csupán régóta született elveinek és belső meggyőződéséből fakadó nemzetiségi politikájának gyakorlati megvalósításán fáradozott. Kifejezést adott a miniszter annak a reménynek is, hogy a ruszin nemzettel való további barátságos együttműködés nagyban hozzá fog járulni ahhoz, hogy a békekonferencia nem fog Magyarország feldarabolása mellett állást foglalni, hanem elfogadj az álláspontot, hogy a ruszin mintára oldják meg a magyarországi nemzetiségi kérdés egész komplexumát.

A miniszterelnök d. u. $\frac{3}{4}$ 3 órákor fogadta a küldöttséget az elnök [...] ¹⁸⁶ ezen szavakkal üdvözölte:

Midőn hírt vettünk a Руська Крайна [sic!] megalkotását kijelentő néptörvényről első érzésünk a hála volt a jó Isten s azon nemes férfiak iránt, kik e nagy tény megvalósításánál közreműködtek s első gondolatunk, hogy hálaérzetünket személyesen is s lehetőleg leggyorsabban kifejezzük miniszterelnök úrnak s a kormánynak azon nemesszívűségéért és készségért, hogy a wilsoni elvek megvalósítását már most, a békekötés előtt, alkalmazni méltányoltak a ruszin néppel szemben. Eltekintve azon körülménytől, hogy e néptörvény a legfényesebben s a legékesebben szóló bizonyossága a magyar kormány becsületes s őszinte jövőbeli szándékainak, már különösen azon szempontból fontos e törvény, hogy úgy külső, mint belső ellenségeink támadásaival szemben megőrizte a pozíciókat. Külső ellenségeink azon szomszédjaink, akik azzal izgatják a ruszin népet, hogy a legnagyobb rosszat akkor választja magánk, ha bennmarad a magyar állam kötelékében, a belsők pedig olyan testvéreink kik a magyar kormány iránt a nép között bizalmatlanságot szítva, azt idegen államalakulatokba csalogatják olyan indoklással, hogy a javunkra kiadott néptörvényben nincs kijelentve, hogy a ruszin népgyűlés beleegyezése s hozzájárulása

¹⁸⁵ ua.

¹⁸⁶ kibetűzhetetlen szavak

nélkül nem változtatható meg. Hogy e tekintetben is leszerelhessük az ellenségeket, kérjük miniszterelnök urat, hogy ez a hiány és minden hiány korrektívumot nyerjen. Így fog megvalósulni az a gyakorlati princípium, hogy: clara pacta, boni amici.¹⁸⁷ Miniszterelnök úr! Mi mindent elkövetünk, hogy a ruszin nép testvéri egyetértésben és szeretetben maradjon meg a magyar néppel és amidőn ismételve legmélyebb hálánkat fejezzük ki miniszterelnök úrnak az eddig tapasztalt kegyes jóindulatáért és megértéséért, kérjük, hogy kegyeskednék a jövőben is ami zsenge s még – úgyszólván – most járnai tanuló intézményünket a Руська Крайнат [sic!] hathatós támogatásával segíteni.

Károlyi Mihály miniszterelnök válaszában hangsúlyozta, hogy az új esztendő új érárt jelent Magyarország történelmében. Ruszka Krajna kanton-szerű megteremtése régi ideáljának részben való megvalósítása. Az az óhajta, hogy a Magyarországon élő összes nemzetek a wilsoni elvek alapján autonómiához jussanak és megalkothassák a keleti Svájcot. Sajnos eszméit nem tudta idejekorán megvalósítani, későn jutottak kormányra, amikor már annyira el volt rontva a helyzet, hogy már szinte kimondhatatlan akadályokba ütközik annak megvalósítása, amit pár hónappal előtt könnyen meg lehetett volna csinálni. Bízunk azonban a jövőben és abban, hogy a győztes entente-nál is felülkerekedik a jobb belátás és a békekonferencián sikerülni fog jogainak megvédeni.

A Hodzsa Milán cseh-szlovák követtel való tárgyalás főleg a ruszin minisztériumnál nem talált kedvező fogadtatásra. Azonban még a beregiek és máramarosiak is igen fontos dolognak deklarálták azon kérést, hogy mi fog történni velük a cseh-szlovák megszállással kapcsolatban.

Hodzsával Legeza Pál kormánybiztos és Volosin Ágoston titkár tárgyalt bizalmasan, majd Dr. Reisman ügyvéd és [...] ¹⁸⁸ polgármester jelentek meg. Ezen tárgyalásról a Рада titkára fog részletesen referálni a „Kárpát” című lap legközelebbi számában.

A Рада ¹⁸⁹ [sic!] legelsőleg tudomásul veszi az elnök által előadottakat s a kiküldöttek fáradozásaiért köszönetet mond.

2. Bemutattatnak Tekeháza, Zúgó, Kiskolon, Alsókaraszló, Nagybábránka és Galambos községek csatlakozó jegyzőkönyvei.

¹⁸⁷ tiszta egyezés, jó barátok

¹⁸⁸ kibetűzhetetlen szavak

¹⁸⁹ Рада (Ráda, Tanács) – az 1919. január 9-i üléstől a Tanács ezt az ukrán/ruszin kifejezést használta önnevezésésként.

Tudomásul szolgál.

3. Felolvastatik Beregpapfalva helyi tanácsának panasza.

Átteendő a beregi főispánhoz.

4. Miután részletesen megbeszéltek a „Руська Народна Партия”¹⁹⁰ [sic!] programpontjai, elhatározatott, hogy a programpontok sürgősen közlendők a lapokban s egyúttal másolatok küldendők a ruszin miniszterhez s a négy főispánhoz. A válaszok beérkezése után meg lesz állapítva a párt megalakulásának napja.

5. Felolvastatott az ungi főispán kormánybiztos átirata a nép megnyugtásáról.

Tudomásul vétetik s a lapokban közlendő.

6. Volosin Ágoston előadja, hogy az egységes ruszin nyelv és irodalom megteremtése végett nélkülözhetetlen az irodalmi társaság magalapítása. A maga részéről ajánlja a „Duhnovics Irodalmi Társaság”¹⁹¹ szervezését legközelebb be fogja mutatni.

Az eszme egyhangú helyesléssel találkozik s az ezen célt szolgál propaganda a lapokban sürgősen eszközendő.

K. m. f.

Grigány Gyula

jegyző

1919

Dr. Szabó Simon

elnök

Jegyzőkönyv felvétel az ungvári „Руська Рада” heti gyűlésén.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od.zb. 6.

¹⁹⁰ Руська Народна Партия (Orosz/Ruszin Néppárt) – vélhetően azonos a 1918. decemberi jegyzőkönyvekben említett Ruszin Demokrata Párttal.

¹⁹¹ A tervezett irodalmi társaság névadója Duchnovics Sándor (Olekszandr) (1803–1865) a ruszin nemzeti ébredés legfőbb alakja. Görögkatolikus kanonok, 1847-ben ő adott ki először ruszin nyelvű tankönyvet. Szépirodalmi munkássága is ismert. A forrásban szereplő néven 1923-ban alakult Munkácson ruszofil irányultságú irodalmi társaság.

44.

1919. január 13., Munkács
Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó levele
Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszterhez a kormányzóság
dologi költségeinek fedezése tárgyában

*

Ruszkakrajna kormányzója¹⁹²
Miniszter Úr!

Állásom elfoglalása alkalmával a személyzet részére előlegek adására, sofőr tartására, a hivatalos helyiségek bebútorozására, irodai felszerelés beszerzésére, autó üzemben tartására, stb, tetemes kiadások fognak felmerülni.

Ezen célból elszámolási kötelezettség mellett a dologi kiadások fedezésére kérem, hogy 200 000 koronát a munkácsi adóhivatalhoz kiutalni méltóztassék, azzal, hogy a kifizetések csak az én utalványozásomra eszközölhetők.

Budapest, 1919. évi január hó 13-án

Dr. Szabó Oreszt úrnak
ruszkakrajnai miniszter
Budapest

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 1.

45.

1919. január 13., Budapest
Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele
Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzóhoz a lakosság
körében folytatott tájékoztató tevékenység tárgyában

*

Ruszka Krajna-i Minisztérium

79/1919 sz.

Kormányzó Úr!

Felkérem Kormányzó Urat, hogy az 1918. évi X. néptörvénynek a ruszin nemzet tagjai között leendő ismertetése céljából a törvénynek ki nyomtatott szövegét, továbbá a ruszin néphez intézett proklamációmát és saját felhívását alkalmas úton és módon a ruszin autonóm községek lakói-

¹⁹² Az irat fejlécében egy szóként szerepel a Ruszka Krajna megnevezés.

nak hozza tudomására, illetőleg az átveendő nyomtatványokat közöttük alkalmas egyének által osztassa szét.

Általában kívánatosnak tartom, hogy Kormányzó Úr az igazgatásra bízott terület lakosságának hangulatát a törvényhozási úton biztosított autonómia iránt kedvezően befolyásolni igyekezzék és erre a célra teljesen megbízható egyéneket küldjön ki, akik a lakossággal való közvetlen érintkezés útján a nép kívánságait kipuhathatossák és Kormányzó Úr működését az adatok összegyűjtésével megkönnyítsék.

Az ezirányú tevékenység anyagi eszközeinek biztosítására a dologi kiadások fedezésére már előzetesen kiutalványozott 30.000 K. azaz Harmincezer koronán kívül még további Egyszázhetvenezer /:170.000:/ Koronát bocsátok a rendelkezésére, utólagos elszámolás kötelezettsége mellett, azzal, hogy erről az összegről számadást legkésőbb 1919. évi június hó végéig szabályszerű okmányokkal felszerelve hozzám terjessze fel. Amennyiben maradvány mutatkoznék, azt június hó 30-ával az ottani adóhivatalba szolgáltatassa be.

Budapest, 1919. évi január hó [13-án]¹⁹³

Szabó Oreszt [aláírás]

Dr. Stefán Ágoston kormányzó úrnak
Munkács

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 1.

46.

1919. január 13., Munkács

**Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó előterjesztése
Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszternek
Ruszka Krajna határainak megállapításáról**

*

A magyarországi rutén nemzet önrendelkezési joga gyakorlását előkészítő
Kormánybiztos Miniszter Úr!

40/1919 sz. rendeletre Ruszka-Krajna határainak megállapítására vonatkozó előterjesztésemet

a következőkben van szerencsém megtenni:

Ruszka-Krajna területéhez tartoznék ideiglenesen:

¹⁹³ A szövegben a dátumot utólag, kézzel írták be.

I.

Máramaros vármegyében

1. Máramarossziget r.t. város
2. a visói járásból:
Havasmező, Oroszkő, Visóoroszi községek, Petrova-Kraszna és Petrova-Bisztra telepek.
3. A szigeti járásból:
Rónaszék, Felsőróna, Tizakarácsonyfalva, Tiszaveresmart, Felsőapsa, Aknaszlatina, Hosszumező, és Szentmihálykörtvélyes községek.
4. A tiszavölgyi, taracsvizi, técsői, huszti, dolhai és ökörmezői járások összes helyiségei.

II.

Ugocsa vármegyében

1. a királyházi járás községei, kivéve Avasapatak, Bocskó és Nagytarna községeket.
2. A tizáninenni járás községei, kivéve Salánk, Tiszaújlak, Feketepatak, Verbőcz, Karácsfalva, és Tizakeresztúr községeket
3. A tiszántúli járásból, Csepe, Feketeardó, Csomafalva, és Tizahetény községeket.

III.

Bereg vármegyében

1. Munkács r.t.t város
2. A tizaháti járásból: Alsóremete, Felsőremete, és Beregújfalú községek.
3. A munkácsi járás községei kivéve Alsóschönborn, Derczen, Fornos, Felsőkerepecz és Izsnyéte községeket.
4. A Felvidéki, szolyvai., alsóvereczkei és latorczai járások összes községei.

IV.

Ung vármegyében

1. Ungvár r.t. város
2. Az ungvári járásból: Árok, Czigányos, Rohoncza, Sztrippa, Felsődomonya, Neviczke, Ókemencze, Unghuta, Radváncz, Baranya, Gerény, Hegyfark, Kereknye és Ungdarócz községek.
3. A szerednyei, perecsenyi és nagybereznai járások összes községei.

Jegyzet

1. Ez a terület és illetve határmegállapítás ideiglenes. Végleges az 1918. évi X. néptörvény utolsó bekezdése értelmében megalakítandó bizottság fogja a határokat megállapítani.

2. E megállapításnak alapja a valóságos nyelvhatár, mely a statisztikai adatokkal nem mindenütt egyezik meg.

3. Néhány magyar községű város és község ezért esik be ruszszakrajna területébe, mert körülöttük ruszin községek vannak, ott vannak a ruszin többségű vármegyék közintézményei és mert a Máramaros megyéinknek az anyaországhoz kivezető útjuk nem volt. Ungvár pedig ruszin kultúrintézmények központja.

Budapest, 1919. évi január hó 13-án.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 12.

47.

1919. január 16., Ungvár A Magyarországi Rutének Néptanácsa heti gyűlésének jegyzőkönyve

*

Jegyzőkönyv

mely felvétel, 1919 év január 16-án a „Руська Рада” heti gyűlésén. Elnök: Dr. Szabó Simon. A jegyzőkönyvet Dr. Grigány Gyula vezeti.

Tárgy

1. Az elnök jelenti, hogy az utolsó gyűlés óta a cseh-szlovák csapatok megszállták Ungvár városát, amellyel szemben passzive viselkedünk. – Egy másik nagyobb dolog is történt egy hét óta, annak ellenére, hogy a X. néptörvény egyenesen kimondta, hogy a négy rutén megyében csakis ruszin lehet a főispán, a minisztérium mégis Szabó Zoltán, ungvári főispánt, aki nem ruszin, nevezte ki Ung megye főispánjává. Ezen jogsérelem ellen az intéző bizottság tiltakozását jelentette be a miniszterelnöknél, a belügyi és nemzetiségi miniszternél – Folytatólagosan jelenti az elnök, hogy a ruszin miniszter egy gk.¹⁹⁴ templomot és papi lakot Izán jogtalanul átadott a skizmatikusoknak. Az intéző bizottság ez ellen a legerélyesebben tiltakozott. Az előadottak helyeslőleg tudomásul vétettek.

2. Bejelentetnek Kispásztély és Ungsasfalva csatlakozásai és panaszai.

Tudomásul szolgál, a panaszok áttételnek az illetékes kormány biztosokhoz.

3. Flenykó János arra figyelmeztet, hogy antalóczi gyár¹⁹⁵ a Ruszka Krajnác.

¹⁹⁴ görögkatolikus

¹⁹⁵ Antalócon hordókészítő üzem működött.

Gulovics T. felszólalása után a Рада azon véleményen van, hogy ezen gyár a hadügyi kincstár tulajdona.

4. Volosin Á. felolvassa a Duchnovics Irodalmi Társaság szabályait.

A Рада véleménye az, hogy, ha majd többen hozzászólottak a lapokban a kérdéshez, kitűzendő a magalakulás napja.

K. m. f.

Grigány Gyula

Dr. Szabó Simon

jegyző

elnök

1919

Jegyzőkönyv felvétel az ungvári „ruthén tanács” heti gyűlésén.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od. zb. 6.

48.

1919. január 16., Kispásztély Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutén Néptanács hoz való csatlakozásról

*

Jegyzőkönyv

felvétel 1919. január 16. Kispásztély községben a helyi „рада”¹⁹⁶ megszervezése ügyében.

Jelen voltak:

Pekár János ifj., Pekár János idb., Kaczur János, Scserba Mihály, Gerzánics Mihály, Gerzánics János, Barauzir János, Gerzánics Mihály idb., Kovács János, Szlankó András, Kovács András, Morara János, Hlován Elek, Gaztmer András, Minrovics Mihály, Revta Mihály, Biederman Ignác, Biederman Dávid, Báráncsik Elek, Gebé Tedor, Kovács László [...] ¹⁹⁷, Révay János, Brezászki György, Gerzánics András, Gudzán János, Gudzán Mihály, stb. Elnöknek Révay Jánost választja meg a község lakossága, a „рада” választmányi tagjainak pedig ifj. Pekár János, Báráncsik János, Gerzánics János, Gerzánics Mihály, Kacsur János, Morara János és Biederman Ignácot választják meg.

Az elnök felteszi a kérdést, hogy Kispásztély község összes lakossága hová akar tartozni?

¹⁹⁶ tanács

¹⁹⁷ kibetűzhetetlen szó

A „рада” választmányi tagjai kimondják az összes lakosság nevében, hogy egyedül a „ruszka kraina” akar tartozni és ahová a kraina tartozik (Magyarországhoz) oda ő is akar tartozni mivel boldogulását egyedül ennek keretében véli megtalálhatni.

2. Az elnök felszólítja miszerint sorolja elő panaszait melynek orvoslását kéri.

A „рада” első és fő panasza, hogy legelője egyáltalán nincs, tehát kéri, illetve kívánja a kincstári területeken való szabad legeltetést. Továbbá kéri mindazon területek visszaadását, amely területek 1867 év előtt a község illetve a gazdák tulajdonában voltak, de amely területek a volt m. kir. kincstár 1873 évben magának eltulajdonította.

3. Mivel a községet körül övező igen sok dúvad szaporodott el, így minden évben az összes terményt tönkre teszik, ennek következtében minden évben élelem ínségben szenved a község lakossága. A fentiekből kifolyólag a szabad fegyvertartás kieszközlését illetve megadását kívánja.

Biederman Ignác és Biederman Dávid a ruszin néppárt egynek vallja magát.

4. Végül mivel a község úrbéres erdeje azt lehet mondani csak tiszta cserjés és az sem sok kéri annak a kieszközlését, illetve megadását, hogy ledült vagy száraz tűzifának való vagy épületfát mérsékelt ár mellett a kincstári erdőtől mindenkor megkaphassa a község lakossága.

Több tárgy nem lévén a jegyzőkönyv felolvasztatott, a maga nyelvén megmagyarázott és elfogadtatott és hitelesített.

K. m. f.

Révay János

elnök és mint jegyzőkönyvvezető

Hitelesítjük:

Kacsúr János

Biederman Ignác

[olvashatatlan aláírás]

Kovács András

Gártner Mihály

Scsevla Mihály

Báráncsik János

Biederman Dávid

Gerzanics Mihály

Gerzanics János

[olvashatatlan aláírás]

Hlován Elek

[olvashatatlan aláírás]

Pekár János idb.
Gerzánics Mihály
Kovács János
Revta Mihály
Kovács László
Brezászki György
Gerzánics András
Gudzán János
Gudzán Mihály
Báráncsik Elek
Hirjaveczi László
Kárámán György
Juricskó Miklós
mint néviró:
Révay János

Jegyzőkönyv felvétel 1919. január 16. Kispásztély községben a helyi „рада” megszervezése ügyében.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od. zb. 7.

49.

1919. január 29., Budapest

Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele

Kunfi Zsigmond közoktatásügyi miniszterhez a Ruszka Krajna területét illető közoktatási ügyekben való illetékeség tárgyában

*

MINISTER ÚR!

A ruszin néptörvény rendelkezéseinél fogva a Bereg, Ugocsa, Ung, és Máramaros vármegyék területeinek ruszinlakta vidékeiből autonóm jogterület alakíttatván, Ruszka-krajna közoktatásügyének hivatalomhoz leendő átutalása vált szükségessé.

Mínt hogy azonban Ruszka-krajna tényleges határai ez időszert még megállapítva nincsenek, átmenetileg olyképpen vélném a felmerült kérdések megoldását megvalósítani, ha a most folyamatban levő ügyek közül mindazok, amelyek sértetlenül hatáskörömbe tartoznak¹⁹⁸ elbírálás nélkül ide

¹⁹⁸ A X. számú néptörvény csupán annyiban rendelkezett, hogy a kulturális, így a közoktatás ügye sem közös ügy az autonóm terület és a Magyar Népköztársaság között, így a Szabó Oreszt vezette minisztérium hatáskörébe tartozott volna.

hivatalból áttétetnek, a még nem rendezett területek jogviszonyait és közoktatásügyét érintő kérdésekben pedig a Minister Úr velem egyetértésben járna el, illetőleg elbírálás előtt véleményem közlésére alkalmat adni szíveskednék.

Egyidejűleg megindítandó lenne a kérdéses terület összes ügyeinek likvidálására irányuló munkálat is olyképpen, hogy mindkét ministerium kijelölné azokat az alkalmas tisztviselőit, akik együttes tárgyalások útján az átveendő anyagi kötelezettségek összes vonatkozásait megállapítanák és tárgyalásaik eredményét jegyzékbe foglalva, az ügyek átvételének mielőbb való elrendelését biztosítanák.

Amidőn e tárgyalásoknak személyesen leendő folytatására a magam részéről dr. Sztripszky Hiador ministeri tanácsost jelölöm ki, tisztelettel kérem Minister Urat, hogy hasonló intézkedést tenni és arról engem sürgősen értesíteni szíveskedjék.

Budapest, 1919. január 29.

dr. Szabó Oreszt sk.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 12.

50.

1919. január 29., Dolha

Dolhai lakosoknak a ruszin lakosság magatartása miatti panaszlevele Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzóhoz

*

Méltóságos Kormányzó Úr!

Alulírottak azon tiszteletteljes kérelemmel fordulunk Méltóságodhoz, kegyeskedjék a Dolha és vidéke nem ruthén ajkú polgárságának, főleg a régebben úgynevezett középosztályt képező tisztviselőknek személy és vagyoni biztonságának megvédésére sürgősen megbízható karhatalmat kirendeltetni és a lelketlen izgatók által felizgatott közhangulatot megfelelő intézkedésekkel és esetleg személyes megjelenésével lecsillapítani.

Kérésünket a következőkkel indokoljuk meg:

A dolhai és dolhavidéki ruthének határozottan kommunista, jobban mondva bolsevista irányzatokat valló része már régebben, de különösen a Huszton folyó hó 21-én meghozott rutén gyűlés óta olyan önhatalmi és semmi törvényt el nem ismerő magatartást tanúsít a nem ruténajkú polgársággal szemben, amelyből méltán és joggal következtethetünk arra, hogy a felelőtlen csöcselék bántalmazásának és rablásának lehetünk kitéve rövid időn belül. A felelőtlen csöcselék és vezérek a kik munka helyett most tisz-

tán politikával töltik idejüket, rendszeresen tartott gyűléseken határozzák el, hogy nem kell nekik sem járási főszolgabíró, sem jegyző, sem tanító, sem nadrágos ember, hanem az összes hivatalokat az Ukrainából bejövő tisztviselők megérkezéséig a közülük kiválasztandó, sőt titokban már kiválasztott analfabéta emberekkel akarják betölteni. Szóval mindent felforgatni és akkor a zavarban halászva, lopni, rabolni és a láz hevében esetleg gyilkolni is.

Fellépésük a leghatározottabban agresszív minden ellen a mi a régebbi rezsimmel összefüggött és ádáz gyűlölettel fordulnak mindenki ellen aki nem rutén ajkú és nem közülük való. Nem tudjuk elhinni, hogy Ruszka-Krajna autonómiája és a népek önrendelkezési joga azt jelentené, hogy innen pusztulni kell mindenkinek, aki ezekkel az elvekkkel nem azonosítja magát és hogy abból terror származzon mindnyájuk ellen, akik itt hosszú évek óta működünk a köz érdekében. Közülünk a legtöbben családokkal bírnak, összes – a mi szegényes, de ma pótolhatatlan értéket képviselő – ingóságaink itt vannak, azokat el nem vihetjük, és a mindinkább elharapódzó terror hatása alatt pusztá életünket meg is menthetnénk, örökre tönkretett embereké válunk ezen ingóságaink elvesztése által, amelyek feltétlen prédáját fogják képezni a csöcselék rablási vágyának. A minduntalan megismétlődő gyűléseinken az ilyesféle tendenciák ellen a hatóság tehetetlen, mert karhatalommal nem rendelkezik. A meglévő nemzetőrség karhatalmi számba nem jöhet, mert annak egy része ugyan megbízható emberekből áll, de itt lakván családjaik, a terrorral szemben fellépni nem mernek, mert minél kisebb erélyesebb kísérletnél annak tagjai fenyegetve lesznek és a nemzetőség rögtöni feloszlatása lesz elhatározva.

Mindezeket a jelentéseket nagyban előmozdítja a terror hatása alatt ide minduntalan becsempészett alkoholnak – főleg denaturált szesznek – élvezete, mert daczára a fennálló szigorú szeszfogyasztási tilalomnak mégis úton-útfélen részeg emberekkel lehet találkozni. – Ennek meggátlására látszólag szintén nem alkalmas a helyi emberekből álló nemzetőség. A ruténség józan és higgadtabb gondolkozása részének köszönhető, hogy a jelenlegi állapotok szerencsére még nem fajultak el annyira, hogy valami nagyobb karhatalomra volna szükség, de a kissebségi terrorral szemben ezeknek az ellenállása – a passzív reszistencia álláspontjára való helyezkedés miatt – napról – napra csökken; és éppen ezért vagyunk bátrak Méltóságod nagybecsű figyelmét, ezekre a körülményekre már most felhívni amikor 25–50 erélyesebb és fegyelmezettebb idegen katonának egyszerű állandóbb itt létével az egész járás másajkú közösségének személy és vagyonbiztonságát még feltétlenül meg lehet óvni és a lelketlen, felelőtlen izgatók erkölcs rontók munkájának gátat vetni; de egészen bizonyos, hogy

minél továbbra halasztódik ezen karhatalom kirendelése, annál nehezebbé fog válni a rendnek és nyugalomnak a visszaállítása.

Kérelmünk tiszteletteljes megisméltésével vagyunk mély tisztelettel.

Dolha. 1919. január 29.

Benkő Viktor református lelkész utazó titkár.

Pusztai Mihály áll. tanító

Dezső Dolhai vasgyár ig.

Fenti kérelem jogosságát és szükségességét igazolom.

Dolha. 1919. I. 30

1919. január 30. iktatószám 93

[Az irat hátoldalán Stefán Ágoston megjegyzése szerepel:]

Telefonon utasítottam fenti főszolgabíró helyettesét, dr. Párkányit, hogy lépjen érintkezésbe az ottani székely csapatok parancsnokságával, hogy egy erőlt járórt küldjön ki Dolhára.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 52.

51.

1919. január 30., Munkács

Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata

**Harrer Ferenc ideiglenes külügyminiszterhez
az ukrán csapatok által elrabolt túsok ügyében**

*

Külügyminiszter

Budapest

Az ukránok¹⁹⁹ Kacsó és Jónás főerdőmérnököket, Csuha segédjegyzőt, Somogyi állomásfőnököt s feleségét, Mondics római katolikus plébános és még néhány körösmezői lakost túsokul magukkal vitték Galíciában s addig nem engedik haza őket, míg a máramarosszigeti ütközetben²⁰⁰ tőlük foglyul ejtett egyéneket szabadon nem bocsájtják.

¹⁹⁹ Értsd: a körösmezői Hucul Néptanács csapatai.

²⁰⁰ Lásd a bevezető tanulmányban a Hucul Köztársaság kikiáltásáról és térfoglalásáról szóló részt.

Tekintettel arra, hogy foglyaikat a román csapatok ejtették fogságba, a fentnevezett magyar polgárok túszokul való elhurcolása indokolatlan és igazságtlan s a magyar kormánynak semmi tényével nincs összefüggésbe. Kérem a szabadon bocsátásuk iránt sürgősen intézkedjen.

Munkács

1919. január 30.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 9.

52.

1919. február 1., Munkács

**Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó levele
Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszterhez az ukrán orientáció
híveinek tevékenységéről és egy várható ukrán támadásról**

*

Ruszkakrajnai Miniszternek

Budapest

Brascsajkó és társai 29-én Ökörmezőn át Stanislauba²⁰¹ utaztak, hogy az ukrán kormánnyal a huszti határozatot közöljék és a kormányt arra kérjék, hogy hadsereggel Ruszka Krajnát szállják meg. Kérem a Budapesten időző ukrán bizottsággal²⁰² megállapodni, hogy a megszállást mellőzzék, és hogy a még mindig megszállott Kőrösmezőről is vonják vissza csapataikat.

1919. II. 1.

kormányzó²⁰³

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 26.

²⁰¹ Sztanyiszlav, ma Ivano-Frankivszk

²⁰² A Kárpátoctól keletre formálódó ukrán államalakulatok, a Nyugatukrán Népköztársaság és az Ukrán Népköztársaság 1919 első hónapjaira diplomáciai missziókat hozott létre Budapesten. A nevezett két köztársaság 1919. január 22-én egyesült. A budapesti ukrán misszió vezetője Mikola Galagan lett. – I.Б. Матяш, Ю.Ю. Мушка: Діяльність надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині (1919–1924 pp.) In: Український історичний журнал 2006 № 1, 119–130. old.

²⁰³ Stefán Ágoston Ruszka Krajna kormányzója

53.

1919. február 2., Havasköz
Jegyzőkönyvi kivonat a Magyarországi Rutén Néptanács
való csatlakozásról

*

2/1919

Jegyzőkönyvi kivonat

a helyi ruthén tanács 1919 február hó 2-án megtartott üléséből.

Jelen voltak a helyi tanács tagjai

Tárgy: Élelmi szükséglet benyújtása

2/919 Határozat.

A helyi ruthén tanács tagjai egyhangúlag elhatározták és Bacsinszky Tivadar esperes elnök indítványa alapján a jelen kivonat kapcsán kérik a szükséges élelmiszerek beszerzése érdekében a „Ruthén Tanács” támogatását.

Annak megállapítása után, hogy Havasközön már ma nagy az oly családok száma, amelyek burgonyaélelemmel sem rendelkeznek, kérik a helyi tanács tagjai, eszközöltessék ki az engedélyt az élelmiszerek [...] ²⁰⁴ korlátok megnyíltóságában (1–2 mm) való szabad behozatala, avagy biztosítsák továbbra is a hatósági ellátás a szükségletnek megfelelően.

Havasköz községe tudva levően békében is hatóságilag élelmeztetett, mert élelmi szükségletük a piaci forgalomtól távoltartás biztosítani képtelen volt, gyenge zab termése pedig számításba nem jöhet.

Annak megjegyzésével, hogy a fenti kérelmet a község közigazgatási úton is előterjesztette, kívánja az ügyben a „Ruthén Tanács” beadványát és támogatását. [...] ²⁰⁵ Bacsinszky Tivadar rk. esperes elnök.

[olvashatatlan aláírás]

a kivonat hitelül:

Havasközön 1919 február hó 6-án

B. Bacsinszky Tivadar
esperes elnök

2/1919

Jegyzőkönyv felvétellett Havasközön a helyi ruthén tanács megtartott üléséből.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od. zb. 7.

²⁰⁴ kibetűzhetetlen szó

²⁰⁵ kibetűzhetetlen szavak

54.

1919. február 3., Budapest

**Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele
Buza Barna földművelésügyi miniszterhez Ruszka Krajnát
érintő földbirtokrendezési ügyek tárgyában**

*

Buza Barna magyar
földművelésügyi miniszter úrnak,

Budapest

Az 1918. évi X. törvénycikk 10§-ának az a rendelkezése, hogy Ruszka Krajnában az államkincstári földek és erdőségek ruszin politikai nemzet törvényes képviselőjének birtokában mennek át, a fennforgó nyomós politikai és gazdasági okokból kifolyólag sürgősen végrehajtandó. Mielőtt azonban az idevonatkozó végleges intézkedések megtételének, szükséges bizonyos átmeneti rendelkezés iránt intézkedni. Az erre vonatkozó javaslat megtételével és a szükséges további előterjesztések elkészítésével megbíztam erdészeti osztályom vezetőjét, Kacsanovszky József helyettes államtitkárt, kinek e célból egyúttal feladatává tettem, hogy Ruszka Krajna egész területét beutazván állapítsa meg, melyek lennének azok a teendők, amelyek azonnal végrehajtandók abból a célból, hogy a ruszin nép jogos erdő- és legelő illetményei s általában az erdei haszonélvezetek mielőbbi gyakorlati igénybevétele, illetve kiterjesztése a legszélesebb terjedelemben biztosíttassék s ezáltal az izgatott kedélyek lehetőleg lecsillapíttassanak.

Nagyon természetes, hogy az idevonatkozó intézkedések keresztülvitelénél figyelembe kell hogy jöjjön az új birtokrendelkezési törvény szelleme és abbéli intenciója, hogy a lakosság minden igénye lehetőleg kielégíttessék. Minthogy azonban ezen fontos és nagyjelentőségű feladatok gyakorlati keresztülvitelére a vezetésem alatt álló ministerium még megfelelő szakértőkkel nem rendelkezik, azért tisztelettel kérem Minister Urat, szíveskedjék intézkedni, hogy Kacsanovszky József helyettes államtitkár mellé az állami erdőtisztek létszámából elegendő számú, megfelelő erdőtiszt, illetőleg erdőszámügyi személyzet bocsájtassék rendelkezésre.

Nincs kifogásom az ellen, sőt kérem Minister Urat, méltóztassék hozzájárulni ahhoz, hogy ezen erdészeti osztályom továbbra is Minister Úr vezetése alatt álló ministeriumban nyerjen elhelyezést, mivel hivatalomban csak igen korlátolt mérvben állanak helyiségek rendelkezésemre. Nagyon természetes, hogy ezen erdészeti osztály azonban az én fennhatóságom és rendelkezésem alatt fog állni, azonban alkalmazkodni és köteles is azokhoz

az irányelvekhez, amelyek Minister Úr erdészeti politikája és annak gyakorlati keresztülvitelére Minister Úr részéről, valamint az eddigi általános gyakorlat által megállapítottak.

Ezen birtokrendezéssel kapcsolatban felmerülő gazdasági, szociális, sőt vezetésem alatt álló ministerium feladatköréhez tartozó nagyjelentőségű politikai célok sikeres megoldása céljából tetemes és oly kiadásokra kell számítanom, amelyek sajátlagos voltuknál fogva eddigelé nem bírnak megfelelő fedezettel. Nevezetesen a ruszin nép hangulatának irányítása, megfelelő gazdasági propaganda szervezése s a gazdasági jóléttel kapcsolatos társadalmi tevékenység mielőbbi megszervezése tetemes kiadást igényel. Arra kérem ezért Minister Urat, méltóztassék a Ruszka Krajna területén levő kincstári erdőségek folyó költségvetési évében felvett előirányzott jövedelemből részemre egyelőre 400,000 K. azaz Négyszázezer korona összeget fenti célra kiutalványozni. Nagyon természetes, hogy ezen összeg tárcám keretében törvényszerű elszámolást fog nyerni.

Minthogy pedig a fent röviden ecsetelt feladatok csak megfelelő, s a nép bizalmát is élvező tisztviselői karral valósíthatók meg, fel kell hívnom Minister Úr figyelmét arra a körülményre, hogy Ruszka Krajna területén vezető állásban van néhány olyan erdészeti tisztviselő, kik a közhangulat szerint ezen vezető-helyekről eltávolítandók lennének. Mint-hogy részemről ez alkalommal nem kívánom az egyébként érdemes erdészeti személyzet működését megfelelő információk hiányában, bírálat tárgyává tenni és az egyes alkalmatlan vezetőket már most külön is megnevezni, azért ez idő szerint arra kérem Minister Urat egész bizalommal, méltóztassék a saját részéről is informálódni és ennek alapján intézkedni, hogy ezen néhány vezető erdészeti tisztviselő elhelyeztessék és helyeikre meghallgatásom és hozzájárulásom mellett más alkalmas egyének küldessenek.

Ez alkalommal arra kérem Minister Urat, miszerint méltóztassék a Munkácson székelő és Minister Úr fennhatósága alatt álló hegyvidéki kirendeltséget abból a célból, hogy a ruszin nép gazdasági és szociális igényeinek kielégítésére irányuló tevékenységemben támogatásomra legyen, a ma fennálló keretében, szerveivel és összes személyzetével a vezetésemre bízott ruszka-krajnai ministeriumhoz további rendelkezésemre átutalni, illetőleg beosztani. Ezen kirendeltségnek átszervezése és szolgálattételre a munkácsi kormányzósághoz leendő beosztása iránt Minister Úr hozzájárulásával külön fogok intézkedni.

Végül arra is kérem Minister Urat, miszerint néhány, a ruszka-krajnai gazdasági viszonyokkal ismerős gazdasági szakértőt is méltóztassék az erdészeti és gazdasági főosztályhoz beosztani. Így a többi közt kérem

Minister Urat, hogy Neviczky gazdasági tanárt, ki ruszin származású és az ottani viszonyokat ismeri, ezen osztályban szintén beosztani szíveskedjék. Intézkedtem egyidejűleg, hogy a ministeriumomban működő Török István gazdasági felügyelő szintén ezen gazdasági és erdészeti osztályban folytas-
sa működését.

Végül arra kérem Minister Urat, méltóztassék az előadottak nagy horderejére való tekintettel nagybecsű intézkedését sürgősen megtenni és engem arról értesíteni.

Budapest. 1919. február 3.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 12.

55.

1919. február 4., Budapest

A Magyar Népköztársaság kormányának 928/1919. M.E. számú rendelete Ruszin Kormánytanács szervezése tárgyában

*

A Magyar Népköztársaság kormányának 928/1919. M.E. számú rendelete.

Ruszin Kormánytanács szervezése tárgyában.

A Magyar Népköztársaság kormánya az 1918: X. néptörvény 11§-a alapján a ruszkakrajnai miniszterrel egyetértőleg rendeli:

1.§.

Arra az időre, amíg a ruszin nemzetgyűlés megalakulhat, Ruszin Kormánytanács szerveztetik, amely Ruszka-Krajna kormányzati szerveinek működését ellenőrzi és a ruszin autonómia körében vágó javaslatait a ruszkakrajnai miniszterrel közli.

A kormánytanács székhelye: Munkács

2.§.

A kormánytanács Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék ruszinlakta járásainak két-két kiküldöttjéből alakul. Hivatalból tagjai a kormánytanácsnak a ruszkakrajnai minister, illetve helyettese az államtitkár és a ruszkakrajnai kormányzó.

A kormánytanácsba két-két kiküldöttet választanak a következő járások, úgymint:

I. Máramaros vármegyében a dolhai, a huszti, az ökörmezői, a taracvizi, a técsői és a tiszavölgyi járás;

II. Ugocsa vármegyében a királyházai és a nagyszöllősi járás;

III. Bereg vármegyében az alsóverenckei, a felvidéki, a latorcai, a munkácsi és a szolyvai járás; végül

IV. Ung vármegyében a nagybereznai, a perecsenyi, a szerednyei és a szobráczi járás.

A felsorolt ruszinlakta járásokon felül még külön két-két kiküldötöt választ a kormánytanácsba Máramarossziget, Munkács, továbbá Ungvár városok, valamint Huszt és Nagyszőlős nagyközségek ruszin lakossága. E nagyközségek lakói a járás kiküldötteinek választásában nem vehetnek részt.

3.§.

A kiküldöttek megválasztásának időpontját – legkésőbb a rendelet kihirdetését követő 21-ik /huszonegyedik/ napra- a ruszakkrajnai kormányzó tűzi ki.

A választás vezetésére a kormányzó a 2.§-ban felsorolt minden járásra, továbbá Máramarossziget, Munkács és Ungvár városokra és ezen felül külön Huszt és Nagyszőlős nagyközségekre egy-egy választási biztost jelölt ki.

A választási biztosok működésük megkezdése előtt a járási főszolgabíró, illetőleg a város polgármestere előtt esküt /fogadalmat/ tesznek arra, hogy tisztükben híven, részlelhajlás nélkül fognak eljárni.

A választás napját és helyét, továbbá a választási biztos nevét, végül azt a 4.§. értelmében kik jogosultak a választásnál szavazásra. A járás minden községében /a városban/ idejekorán közhírré kell tenni.

4.§.

A választás szavazólapokkal titkosan történik.

Választójoga van minden férfinak, aki életének huszonegyedik évét betöltötte és legalább hat év óta magyar állampolgár.

Továbbá minden nőnek, aki életének huszonegyedik évét betöltötte, legalább hat év óta magyar állampolgár és bármely hazai élő nyelven írni-olvasni tud.

A választójogból ki van zárva:

1. aki politikai jogának gyakorlásától fel van függesztve;
2. aki közsegélyből él;
3. aki gondnokság, vagy csőd alatt áll, vagy akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;
4. aki üzleténél, vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll.

A választójog idézett előfeltételeinek fennforgása kérdésében – amennyiben az vitássá tétetnék – nyomban és minden további jogorvoslat kizárásával a választási biztos dönt.

5.§.

Kiküldötté választható mindenki, akinek a választás időpontjában választójoga van, feltéve, hogy életének huszonnegyedik évét betöltötte és a választójogból kizárva nincs.

A választás lefolyásáról a választási biztos három példányban jegyzőkönyvet készít és abból egy-egy példányt a megválasztott kiküldötteknek megbízólevélül átad, egy példányt pedig a kormányzóhoz terjeszt fel.

A választási eljárás egyéb részletére a szükséghez képest a választási biztosoknak a kormányzó ad utasítást.

6.§.

Ha a kiküldöttek megválasztása valamely járásban bármely okból nem tartható meg az előző §-ok rendelkezései szerint a kormányzó a választási biztos előterjesztésére elrendelheti, hogy a választás az illető járás székhelyére egybehívandó népgyűlésen történjék.

A választás lefolyásáról ily esetben is az 5.§. rendelkezései szerint jegyzőkönyvet kell készíteni.

7.§.

A megválasztott kiküldötteket a kormánytanács megalakítása végett a kormányzó előterjesztésére a ruszkakrajnai miniszter hívja össze. A megalakulásra legkésőbb e rendelet kihirdetését követő 30-ik /harmincadik/ napot kell kitűzni, amely nappal az eddig fennállott ruszin néptanácsoknak működése megszűnik.

A kormánytanács maga választja elnökét és állapítja meg ügyrendjét.

A kormánytanács működése a ruszin nemzetgyűlés megalakulásával megszűnik.

8.§.

A kormánytanács tagjai napidíjban részesülnek, amelynek mértékét és kifizetésének módját a ruszkakrajnai miniszter állapítja meg.

9.§.

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Végrehajtásával a ruszkakrajnai miniszter bizatik meg.

Budapest, 1919. évi február hó 4. napján.

Dr. Berinkegy Dénes s.k.
Miniszterelnök

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 40.

56.

1919. február hó 5., Budapest

**Szabó Orest ruzska krajnai miniszter levele
Juhász Nagy Sándor igazságügyi miniszterhez
az autonóm jogok igazságügyi kérdésekben történő
fokozatos életbeléptetésének tárgyában**

*

Minister Úr!

A ruszin nemzet autonómiájáról szóló 1918. évi X.-néptörvény értelmében a ruszin nemzetet saját igazságszolgáltatásának körében, mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben teljes önrendelkezési jog illetvén meg, addig is, amíg ezen önrendelkezési jog teljes gyakorlatba vételének összes tárgyi és személyi előfeltételei megteremthetők lesznek, – a ruszin nép bizalmának fokozásában nyilvánvaló országos politikai érdek szempontjából szükségesnek tartom, hogy azok az átmeneti intézkedések, amelyek az autonóm jogoknak fokozatos életbeléptetéséhez és az ezek tekintetében eddig fennállott helyzetnek a változott viszonyokhoz igazodó módosításához szükségesek, – haladéktalanul s nevezetesen már most megtétessenek.

Annak előrebocsájtása mellett, hogy ezeknek az átmeneti intézkedéseknek lényegét a ruszin nyelvnek a magyar törvénykezési nyelvvel való parallel egyenrangúsítása s ennek érdekében az igazságügyi alkalmazottakra vonatkozó kinevezési és áthelyezési jogoknak az én hatáskörömbé történő átengedése, valamint olyan irányú rendelkezések kellenek, hogy képezzék, amelyek lehetővé tennék, hogy a ruszkakrajnai ügyek felsőbbírási intézésére az érdekelt törvényszékeknél, ítéltábláknál s illetve a curiánál és a közigazgatási bíróságnál ruszin nyelven való tárgyalásra is képes külön tanácsok alakíttassanak – tiszteletteljesen javasolom és kérem Minister Urat hogy ezen kérdések előkészítésére a maga részéről egy bizottságot alakítani s ennek megtörténtéről engemet is értesíteni méltóztassék.

A maga részéről alakított bizottságba dr. Guthy Tódor államtitkárt, dr. Vaszkó Endre és Jaczkovits Iván ministeri tanácsosokat küldtem ki azzal az utasítással, hogy a Minister Úr által kijelölendő bizottsági tagokkal a tárgyalásokat haladéktalanul kezdjék meg s azok eredményét írásban foglalva terjesszék a Minister Urhoz és elém.

Budapest, 1919. február hó 5-én

dr. Szabó Orest sk.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 12.

57.
1919. február 7., Budapest
Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter levele
Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzóhoz
a Ruszin Kormánytanács megválasztásának ügyében
*

399. szám.
1919.R.M.

KORMÁNYZÓ ÚR!

Abból a célból, hogy az 1918.X.-ik néptörvénnyel biztosított autonómia kérdéseiben a ruszin nemzeti akaratot a kormányzás körül megillető közreműködés és befolyás a ruszin nemzetgyűlés megalakulása előtt is lehetővé tétessék, a Magyar Népköztársaság kormánya idezárt 928/1919.M.E. számú²⁰⁶ rendeletével Máramaros Ugocsa, Ung és Bereg vármegyék ruszin lakossága által választandó Ruszin Kormánytanács felállítása iránt intézkedett.

A választások előkészítésére és a választási eljárás felső irányítására a rendelet szerint Kormányzó Úr lévén hivatott, felkérem, hogy ebben a feladatában az alábbiak figyelembevételével szíveskedjék eljárni.

1./ A 928/1919.M.E. számú kormányrendelet a Budapesti Közlönynek folyó évi február hó 11. napján megjelent számában hirdettetett ki; ennek folytán Kormányzó Urnak a rendelet 3.§-a értelmében legkésőbb folyó évi március hó 5. napjára kell a választásokat kitűznie.

Minthogy főleg politikai okokból is a kormánytanácsnak mielőbbi megalakulását tartom kívánatosnak, felkérem Kormányzó Urat, hogy amennyiben a szükséges előkészületek megtörténtek, a választásokat esetleg az említett végső határnap bevétele előtt is a lehető legközelebbi időpontra azonnal kitűzni szíveskedjék. Ha valamely nyomós ok szükségessé tenné, hogy a választás a rendelt 2.§. - ában felsorolt járásokban/városokban és nagyközségekben/ ne egy és ugyanazon napon tartassék meg, ezt a kormányrendelet nem zárja ki.

2./ A választási biztosok személyének kijelölésénél különös figyelmet szíveskedjék Kormányzó Úr fordítani arra, hogy e tisztségre csupán oly egyének neveztessek ki, akiknek az illető járásban/városban, nagyközségben/ kellő politikai és társadalmi tekintélyük van és akik feltétlenül magukévá téve az 1918:X. néptörvény álláspontját, nem vallanak a magyar állami közösséggel ellentétes politikai felfogást.

²⁰⁶ Lásd: 55. számú irat

A választási biztosok részére – ha rendes lakóhelyükön kívül működnek – napidíjat és utazási költséget engedélyezek. A napidíj és utazási költségnek esetről-esetre való megállapítását és folyósítását Kormányzó Úrra bízom. Az e célra, valamint a választási eljárás során felmerülő egyéb költségekre esetleg szükséges külön fedezet rendelkezésre bocsájtása iránt Kormányzó Úr külön előterjesztésére fogok intézkedni.

A választási biztosok kinevezéséhez egyidejűleg megfelelő számú űrlapot mellékelek.

3./ A kormányrendelet 5. §-a szerint a választási eljárásnak a Kormányrendeletben nem szabályozott részleteire a szükséghez képest Kormányzó Úr ad utasítást. Az utasítás tervezetét Kormányzó Úr munkájának megkönnyítése végett elkészítettem és azt kellő számú példányban mellékelten azzal küldöm meg, hogy azt kormányzó Úr a mutakozó szükséghez képest ki is egészítheti.

4./ Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék kormánybiztosait egyidejűleg felhívtam, utasítsák a közigazgatási hatóságokat és hatósági közegeket, hogy Kormányzó Urnak a szóbanlévő választásokkal kapcsolatos, valamint általában az autonómia körébe vágó törvényes rendelkezéseit feltétlenül és minden késedelem nélkül hajtsák végre. Az idevonatkozó rendeletem másolatát Kormányzó Urnak szíves tájékozással csatoltan megküldöm.

Ez alapon Kormányzó Úr lesz szíves az első fokú közigazgatási hatóságokat a választások időpontjáról közvetlenül értesíteni és felhívni őket, hogy a választási biztosokat működésükben megfelelően támogassák.

A közigazgatási hatóságokhoz e tárgyban intézendő rendelet tervezetét megfelelő számú példányban szintén megküldöm.

5./ A választási jegyzőkönyvek mintáját a választási biztosok egyöntetű eljárásának biztosi tása végett szintén megállapítottam és abból megfelelő számú példányt magyar és ruszin nyelvű szöveggel szintén ugyancsak csatolom.

Magyar és ruszin nyelvű nagyobb példányszámban csatolom a 628/1919.M.E.sz. kormányrendeletet is, amelyek megfelelő számban a választási biztosok és a közigazgatási hatóságok rendelkezésére lesznek bocsájtandók.

6./ Felkérem Kormányzó Urat, hogy a választások napjainak kitűzéséről, a választási mozgalmak során felmerülő jelentősebb eseményekről, valamint a választások eredményéről annak idején hozzám jelentést tenni szíveskedjék.

Budapest, 1919. február 7.-én

Szabó Oreszt

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 40.

58.

1919. február 8., Budapest

**Guthy Tódor ruszka krajnai minisztérium államtitkárának
levele Stefán Ágostonhoz, Ruszka Krajna kormányzójához
a Máramaros megyében tapasztalható ukrán és román
propaganda tárgyában**

*

Kormányzó Úr!

Máramaros vármegye főispán-kormánybiztosának a Pálosremete községben folyó ukrán és román agitáció tárgyában a belügyminiszter úrhoz intézett jelentését mellékletével együtt alatt idezártan azzal a felkéréssel küldöm meg Kormánybiztos [sic!] Úrnak, hogy az esetleg szükséges intézkedéseket belátása szerint megtenni szíveskedjék.

Budapest, 1919. február 8.

A miniszter helyett:
Dr. Guthy Tódor
államtitkár

[Az irat hátoldalán jegyzet szerepel:]

A jelentés óta Pálosremetén rend és nyugalom van.

[A levél mellékletei:]

Máramaros vármegye főispán-kormánybiztosa

306/el.1918 szám.

Bizalmas

Miniszter Úr!

A máramarosszigeti határrendőrkapitányság jelentését hiteles másolatban azzal van szerencsém felterjeszteni, hogy az állítólagos ukrainai kiküldött kilétének kipuhatólása s előállítására a határrendőrség megtette a szükséges intézkedését.

Fogadja Miniszter Úr mély tiszteletem kifejezését.

Máramarossziget, 1918. december 22.

Főispán hivatalosan távol

Szabó

alispán

Magyar belügyminiszter úrnak

Budapest

Hiteles másolat: Máramarosszigeti határrendőrkapitányság. Petrécs Lajos határrendőr detektív. Jelentés Máramarossziget, 1918. évi december 21. Tisztelettel jelentem, hogy folyó hó 20-án Pálosremete köz-

ségben megejtett megfigyeléseim során értesültem, hogy a községben megejtett megfigyeléseim során értesültem, hogy a községben megejtett megfigyeléseim során értesültem, hogy a községben az ottani gör.kath.lelkész Dolinay Péter és Bokotey Endre felekezeti tanító tevékeny agitációt fejtenek ki az irányban, hogy a község lakossága Magyarországtól feltétlen elszakadjon s Ukrániához csatlakozzon, teszik ezt pedig olyképen, hogy Sofinecz Iván Petru, Sofinecz Togyer Gyaku, Sofinecz Mihály, Juru Gyaku, Brindzanik Iván pálosremetei lakosok jó módu gazdák közbejöttével – kik mint bizalmi férfiak szerepelnek november és december hónap minden vasárnap délután a gör. kath. felekezeti iskolában gyűléseket tartanak – melyre a község rutén és román lakosságát meghívják s ottan előadásokkal Ukrainához való csatlakozásra bírják reá s illetve rábeszéljék. Ezen eljárásukban segíti őket egy a rutén nyelvet teljesen tisztán beszélő Ukrainából kiküldött egyén /középmagas termetű, hosszúkás teltarcú, fekete hajú s vágottbajszú 32–34 év körüli/ ki legutóbb f.hó 7-én érkezett Pálosremetére a lelkészhez szállt s a folyó hó 8-án megtartott gyűlésen részt vett s beszédet intézett a néphez. Ezen egyén érzését a holnapi f. hó 22-én újratartandó gyűlésre ismét várják. Tisztelettel jelentem továbbá, hogy Bálya Simon szaploncai lelkész hetente 2–3 ízben felkeresi Dolinay Pétert s a Romániához való csatlakozásra szeretné rábírní a községet s egyes pálosremetei lakosokat magához hív Szaploncára, Dolinay és Bokotey azonban inkább az Ukrániához való csatlakozás mellett vannak, mivel egzisztenciájukat így biztosabbnak vélik. Ugyancsak megérkezett a községbe Andrászkó Péter irhóci nyug.²⁰⁷ kántortanító vejéhez Bokoteyhez párnapi tartózkodásra s mivel nevezett régi ismerősöm – elbeszélgetett velem s előadta, hogy most van itt az idő amikor minden orosz érzelmű embernek mozognia kell s ő fiával dr. Andrászkó Mihályval, ki ügyvédjelölt, szervezi a Taracvizén a ruténséget, s bár fiának szolgabírótságot ígértek, ő azt nem fogadta el, mert az Andrászkó családra sokkal magasabb szerep vár az Új Ukrániai elhelyezkedésben. Megállapítottam végül, hogy Ladányi László pálosremetei lakos ki a nép és fentebb nevezett vezető egyének teljes bizalmát bírja, – a gyűléseken részt vesz bizalmi állásra alkalmas egyén lenne s arra hajlandó is volna, de ezt azon feltételekhez köti, hogy községi bírónak megválasztásuk s vállalná az Ukránista mozgalom letörését is Pálosremetén, ugyan ő meg fogja tudni az ukrán kiküldött nevét, tartózkodási helyét s Pálosremetéről leendő eltávozásakor legközelebbi utazásának célját. Egyebekben kérné – ha kihallgatáson

²⁰⁷ nyugalmazott

fogadná őt a Kormánybiztos Úr, nevezett csendőrtiszt volt, 50 éve, vagyos egyén, a magyar, rutén és román nyelveket szóban és írásban bírja.

Petrécs Lajos sk. hr. detektív

A másolat hitelül:

Máramarossziget, 1918. december 22.

[olvashatatlan aláírás]

főispáni titkár

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 9.

59.

1919. február 8., [Ungvár]

**Szabó Simon a Ruszin Néptanács elnökének távirata
Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzóhoz
ruszinokkal szembeni atrocitások tárgyában**

*

Több oldalról vett értesülés szerint a karhatalom az ukrán hajlamú ruszinok ellen brutális üldözést kezdett, mely sok esetben a zsidóság információjára támaszkodott. Rá kell mutatnunk arra a veszedelemre, amely ezen eljárásból kifolyólag integrális politikáját fenyegeti. A népet más módon kell megnyerni. A brutálítások azonnali megszüntetését kéri a Ruszin Néptanács nevében

Szabó elnök.

Érkezett: 1919. II. 8.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 26.

60.

1919. február 9., [Munkács]

**Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó válaszlevele
Szabó Simonhoz, a Ruszin Néptanács elnökéhez
a ruszinokkal szembeni atrocitások tárgyában**

*

Szabó Simonnak
Néptanács elnökének

Ungvár

Az ukrán érzelműek üldözésére vonatkozólag kérem konkrét eseteket lejelenteni, melyekre azonnal intézkedni fogok. A panaszra intézkedni nem lehet.

1919. II. 9.

kormányzó²⁰⁸

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 26.

61.

1919. február 11., Budapest

**Guthy Tódor ruszka krajnai minisztérium államtitkárának
levele Stefán Ágostonhoz, Ruszka Krajna kormányzójához
a ruszin lakosságot ért atrocitások tárgyában**

*

Kormányzó Úr!

A Máramaros-megyei Huszt községből és annak vidékéről küldöttség jelent meg nálam és azt panaszolta, hogy a határrendőrség a ruszin lakossággal erőszakoskodik azzal a megokolással, hogy sárga-kék kokárdát hordanak és ukrán érzelmeket tanúsítanak.

Felkérem Kormányzó Urat, hogy a panasz tárgyában esetleg szükséges intézkedéseket belátása szerint megtenni szíveskedjék.

Budapest, 1919. február 11-én

A miniszter helyett:
Dr. Guthy Tódor
államtitkár

²⁰⁸ Stefán Ágoston, Ruszka Krajna Kormányzója

[Feljegyzés a levél hátoldalán]:

Jan. 27-én Huszton voltam, s ott panaszt tettem nálam. Nyomban utasítottam főszolgabírókat, hogy a határőrséget hasonló viselkedésről intse le. [...] ²⁰⁹ István határfelügyelőnek is megmondtam.

Jelents a miniszternek.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 9.

62.

1919. február 11., Budapest

**Szabó Oreszt Ruzska Krajna miniszterének levele
a Magyar Áruforgalmi Irodához a Munkács székhelyű
kormányzóság számára történő eszközszállítmány
biztosítása tárgyában**

*

443. szám
1919. R.M.

Magyar Áruforgalmi Iroda,
Budapest
V. Béla u. 6.

Ruzska Krajna földművelő lakosságának mezőgazdasági eszközökkel sürgősen történendő ellátása végett az ehhez fűződő politikai érdekek miatt is, tisztelettel kérem, hogy a rendelkezésükre álló kompenzációs anyagból néhány ezer darab ásót, kapát, ekét és kaszát a nép között történendő elosztására minisztériumomnak, s illetve a Munkácson székelő Ruzska Krajna-i kormányzónak méltányos áron átengedni s erről engemet egyidejűleg értesíteni szíveskedjék.

A térítési ár kiutalása iránt külön fogok annak idején intézkedni.

Budapest, 1919. február hó 11-én
dr. Szabó Oreszt sk.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 16.

²⁰⁹ kibetűzhetetlen szó

63.

1919. február 12., [Munkács]

**Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata
Nagy Vince belügyminiszterhez határrendészeti
kirendeltség felállítása tárgyában**

*

Belügyminiszter Úr!

A közbiztonság és közrend fenntartása és az idegen forgalom ellenőrzése és a termény csempészetek megakadályozása érdekében kérem, hogy Ökörmező és Volóc székhellyel egy határrendőrségi kirendeltséget sürgősen fellállíttatni méltóztassék.

Az ökörmezői és alsóvereckei járás Galíciával közvetlen szomszédos s így azon át nagy mennyiségű terményt csempésznek ki az országból. Ezen kívül az ukrán izgatók is leginkább ez utakon jönnek be az országba és a hiszékeny népet különböző ígérekkel kecsegtetve Magyarországtól való elszakadásra csábítják. Ezt megakadályozni politikai szempontból felette fontos [...] ²¹⁰

Kérem, hogy a volóci kirendeltség legalább 60, az ökörmezői kirendeltség legalább 150 főnyi legénységi létszámmal úgy szerveztessék meg, hogy abból 40 fő Majdán, 40 fő Iszka és 60 fő Ökörmező községben állomásozzék és az ökörmezői kirendeltség hatásköre kiterjedjen a dolhai és felvidéki /Bereg m./ járásokra, a volóci kirendeltség pedig a szolyvai és nagybereznai járásokra is, amelyekben mint szintén határjárásokban a működésükre szükség van.

Sürgős intézkedést és értesítést kérek.

1919. II. 12.

kormányzó ²¹¹

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 54.

²¹⁰ kibetűzhetetlen szavak

²¹¹ Stefán Ágoston, Ruzska Krajna kormányzója

64.

**1919. február 13., [Budapest]
Nagy Vince belügyminiszter választávirata
Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzónak
határrendészeti kirendeltség felállítása tárgyában**

*

187. számú táviratára közlöm, hogy Ökörmezőn már van határrendőrségi kirendeltség melynek létszáma 40 főre emelkedett. Nagybereznán szintén van kirendeltség mely azonban cseh megszállás miatt jelenleg nem erősíthető meg. Ökörmezői kirendeltség és javasolt volóci kirendeltségnek ung megyei járásokra való kiterjesztése nem lehetséges mert Ökörmező a máramarosszigeti, Nagyberezna pedig az ungvári határőrizeti rendőrkapitányság hatósági területéhez tartozik. Volócon hajlandó vagyok idővel 40 főre fejleszthető személyzetű ideiglenes kirendeltséget szervezni. Ez ügyben és az összes felvetett kérdésekben szíveskedjék a munkácsi, ungvári és máramarosszigeti [...] ²¹²

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 54.

65.

**1919. február 13., [Munkács]
Stefán Ágoston Ruszka Krajna kormányzójának távirata
Böhm Vilmos hadügyminiszterhez és Nagy Vince belügyminiszterhez
a katonai hatóságok által Ruszka Krajnába küldött
személyek igazoltatása ügyében**

*

Kérem utasítani a katonai hatóságok által bármely misszióval a Ruszka Krajna kormányzóság területén kiküldendő egyéneket, hogy működésük megkezdése előtt nálam igazoltassák magukat, mert a Kormányzóság tele van katonai igazolvánnyal ellátott egyénekekkel, kik között igen sok az ukrán agitátor. Folyó hó 17-től kezdve mindenkit, aki a kormányzóság által láttamozott igazolvánnyal nem rendelkezik a hatóságok utasításom folytán elő fognak állítani.

1919. február 13.

[Stefán Ágoston]
kormányzó

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 9.

²¹² A távirat folytatása hiányzik.

66.

1919. február 13. [Munkács]

**Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata
a Székely Hadosztály parancsnokságához
egy várható ukrán támadás tárgyában**

*

757 kt. számra értesítem, hogy a szatmári dandárparancsnoksággal eddigi észleleteimet már [közöltem]. Mai napon Ökörmező bírója telefonon jelenti, hogy galíciai és határszéli kereskedők értesülése szerint az ukránok február 15-én Toronyánál be fognak törni. Hogy milyen [...] ²¹³ és vajon regulális csapatokkal vagy bandákkal azt nem tudják.

Az ökörmezői járás lakossága [tanács]talan és segíséget kér. Egy magyar katonaság megjelenése ottan mindenesetre megnyugtatót keltene és megakadályozná ukrán csapatok betörését. A csapat mindvégig maradjon Toronya és [...] ²¹⁴

Mint hogy az ökörmezői járás lakosai élelmiszerínségben szenvednek, okvetlenül szükséges intézkedni, hogy a csapat önmagát élelmezze, élelmiszer utánpótlást is maga eszközölje. Addig is, míg a csapat megérkezik, hírszerzés iránt intézkedtem. Eredményt csapat parancsnoka ökörmezői főszolgabírónál megtudhatja.

1919. II. 13.

Ruzska Krajna-i kormányzó

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 26.

67.

1919. február 13., [Munkács]

**Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata
a técsői, taraczközi, ökörmezői, dolhai, huszti, alsóvercekei,
szolyvai, oroszvégi, ilosvai, nagyszőlősi, királyházi, nagybereznai,
szerednyei, beregszászi főszolgabíróknak a katonai hatóságok
által Ruzska Krajnába küldött személyek igazoltatása ügyében**

*

Egyének, kik bármely hatóságtól bármely misszióra küldettek ki, de nem rendelkeznek oly igazolvánnyal, melyben megbízhatóságuk a Ruzska Krajna-i kormányzóság által igazolva van, mint gyanúsak és állam-

²¹³ kibetűzhetetlen szó²¹⁴ kibetűzhetetlen szó

ellenes izgatók azonnal elfogandók és velök szabályszerű eljárás lefolytandó.

Minisztériumok ezentúl összes kiküldöttjeiket utasítani fogják, hogy igazolványaikat a kormányzóságnál is láttamozzák.

Kérem utasításomat körletébe tartozó valamennyi csendőri, pénzügyőri és határrendőri szervezettel és karhatalmi parancsnoksággal közölni.

1919. február 13.

[Stefán Ágoston]
kormányzó

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 9.

68.

1919. február 13., [Munkács]

**Stefán Ágoston Ruszka Krajna kormányzójának távirata
Nagy Vince belügyminiszterhez Máramaros és Ung vármegye
kormánybiztosi feladatainak a kormányzóra ruházása tárgyában**

*

Máramaros és Ung vármegyéknek meg nem szállott részein a közigazgatási hatóságok a vármegyei központi hatóságokkal alig tudnak érintkezést kapni úgy, hogy az adminisztráció zavartalan menete veszélyeztetve van. Ung megye megszállott részeit a csehek az első naptól kezdve teljesen elzárták így a központ adminisztrációja a megszállott részekre csaknem lehetetlenné vált. Ung vármegyének kormánybiztosa jelenleg nincs is. Az adminisztráció zavartalansága érdekében célszerűségi okokból javaslom, hogy mindaddig, amíg a megszállás tart Máramaros és Ung vármegyék meg nem szállott részein a kormánybiztosi jogokkal a Munkácson székelő Ruszka Krajna-i kormányzó bizassék meg. Az ügy rendkívüli sürgőssége miatt kérem, az ide vonatkozó rendeletet velem táviratilag közölni.

1919. II. 13.

[Stefán Ágoston]
kormányzó

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 44.

69.
1919. február 13., Ungvár
A Magyarországi Rutének Néptanácsának jegyzőkönyve

*

Jegyzőkönyv

mely felvétellett Ungváron, 1919. év február hó 13-án, a „Руська Рада”²¹⁵ gyűlésén. Elnök: Dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet Dr. Grigány Gyula vezeti.

Tárgy

1. Napirend előtt – sürgős elutazása miatt – Kossey Elek alelnök betérjeszti és részletesen megmagyarázza az általa megalkotandó „Ruszin Népszövetség” alapszabály tervezetet s egyúttal kéri a Рада²¹⁶ ezen irányú erkölcsi támogatását.

A tervezet a Рада messzemenő erkölcsi támogatásában fogja részesíteni.

2. Felolvastatik a múlt ülés jegyzőkönyve.

Hozzászólás nem lévén, változatlanul hitelesítettik.

3. Dr. Szabó Simon részletesen elreferálja a Masaryk cseh-szlovák állam elnökének kiküldöttjével – Spirecky kapitánnyal történt tanácskozását úgyszintén az eperjesi Радának kiküldött négy tagjával történt megbeszéléseket. A Рада egyenes megbízása szerint a kiküldöttekkel végleges megállapodás nem történt, hanem a nekik adott válasz lényege abban állott, hogy nép nélkül most nem lehet politikát csinálni, akinek kell a nép, az járjon utána.

A Рада az elnök által előadottakat tudomásul veszi.

4. Gebé Péter Рада-tag a f. é. február 8. és 9. tartott Рада üléseknek, illetőleg a ruszin minisztérium kiküldötteivel történt tanácskozásoknak corollariuma gyanánt egy Nyilatkozat-tervezetet olvas fel és kéri a Радат, hogy azt a jelen ülésből kifolyólag Dr. Szabó Oreszt miniszterhez jutassa el.

A Рада behatóbb tárgyalás után az előterjesztett Nyilatkozat megtételét egyhangúlag helyesli. A végleges szöveget pedig az irattárba helyezetteti s a minisztert jegyzőkönyvben értesíti a Nyilatkozat szövegéről.

K. m. f.

Grigány Gyula

jegyző

1919

elnök

Jegyzőkönyv mely felvétellett Ungváron 1919. II. 13-án a „Руська Рада” gyűlésén.

KTÁL Fond 1134., Op. 1., Od. zb. 6.

²¹⁵ A Rutén Néptanács ruszin nyelvű elnevezése.

²¹⁶ tanács

70.

1919. február 15., [Munkács]

**Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata
Nagy Vince belügyminiszterhez a kormányzóság területén
tartózkodó egyes személyek igazolása tárgyában**

*

Mínthogy Ruzska Krajna területén sok gyanús egyén van különféle megbízatások alapján, kiknek megbízhatósága kétséges, elrendeltem, hogy kormányzóságom területén mindenki, aki bármely hatóságtól, bárminő misszióval küldetik is ki, a megbízhatóságát előzőleg a kormányzóságnál is igazoltatni köteles. A hatóságokat utasítottam, hogy a kormányzóság igazolása nélkül Ruzska Krajna területén működő kiküldöttek mint gyanúsakat és államellenes izgatókat folyó hó tizenhetedikétől kezdve fogassák [le] és indítsanak eljárást ellenök.

E tárgyban a hadügyminiszterhez is felterjesztést intéztem. Kérem rendelkezésem tudomásul vételét.

1919. február 15.

[Stefán Ágoston]
kormányzó

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 9.

71.

1919. február 23., [Munkács]

**Stefán Ágoston távirata Nagy Vince belügyminiszternek
és Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszternek
Ladislav Moys ungvári bevonulásáról**

*

Huszonegyedikén pénteken Moys cseh zsupán²¹⁷ bevonult Ungvárra. Cseh zenekar és katonaság fogadta. A vármegyeházán tótul²¹⁸ beszélt a tisztviselői karhoz, mire utóbbiak Bánóczyval²¹⁹ az élükön el akarták hagy-

²¹⁷ Ladislav Moys, a csehszlovák fennhatóság alatt létrejött Ungi zsupa első vezetője, zsupánja.

²¹⁸ szlovákul

²¹⁹ Bánóczy Béla vármegyei főjegyző, Legeza Pál főispán-kormánybiztos 1918. decemberi távozása után őt nevezte ki helyetteséül. – Fedinec Csilla: Ungvár és vonzaskörzete betagozódása a csehszlovák államba 1918–1928. Limes: Tudományos Szemle 3: pp. 101–112. (2004)

ni a termet. Erre a zsupán magyarul visszahívta őket és felhívta a hűségeskü letételére. Bánóczy kijelentette, hogy erőszaknak nem fog engedni. Délután Bona rendőrkapitányt a zsupán felfüggesztette, a rendőröket lefegyverezték és a városból kiutasították. A városi tisztviselőket fogva tartják. Ma akarják átvenni a vármegyei közigazgatást.

1919. II. 23.

[Stégán Ágoston]

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 64.

72.

1919. február 25., [?]

**Böhm Vilmos hadügyminiszter távirata
Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzónak
az Ung vármegyében történt hadmozdulatokról**

*

Ungvár, Antalóc és a Szerednyei járás biztosítására szolgáló karhatalom kirendelésére a 39. hadosztály parancsnokság (Nyíregyháza) illetékes parancsnokság [...] ²²⁰ Szabó őrnagy vezénylete alatt Szürtére 2 ½ század erős különítményt rendelt ki, amelyek részei Antalócott mint az antalóci iparvasút ungvári állomását és raktárát és az Ungvártól délre eső községeket már meg is szállották. Csak Ungvárnak az Ung folyó déli partján lévő városrésze van még cseh kézen. Ezen városrész kiürítése, valamint az internált tisztviselők szabadon bocsátására a szükséges diplomáciai lépéseket megtettem.

Megküldetik a Ruszka Krajna-i miniszternek, Ruszka Krajna-i kormányzónak, szerednyei főszolgabíróknak és a 39. hadosztályparancsnokságnak.

Hadügyminiszter

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 11.

²²⁰ kibetűzhetetlen szavak

73.

1919. március 8., [Munkács]

**Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának levele
a Székely Dandárparancsnoksághoz az Ökörmezői járásban
uralkodó közállapotokról²²¹**

*

Az ökörmezői járásban és különösen Ökörmező községben a közbiztonság teljesen meglazult s már nagyobb tettlegességig, útonállásokká, rablásokká fajultak. A további zavargások elkerülése érdekében kérem legalább 50 főből álló karhatalomnak Ökörmezőre 15 napra soron kívül való kirendelését.

1919. III. 8.

kormányzó²²²

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 54.

74.

1919. március 12., [Munkács]

**Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának levele
Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszterhez, az autonóm területen
végrehajtandó földreform ügyében**

*

Ruszkakrajnai Miniszter Úrnak!

A folyó évi 650. szám alatt kelt leirat kapcsán²²³ kötelességemnek tartom Nagyméltóságodnak bejelenteni, hogy Bereg vármegye területén nevezetesen annak ruszinok lakta járásaiban a földreform végrehajtása iránti tényleges munkálatok folyamatba tétettek, amennyiben az egyes birtokrendező bizottságok a munkácsi földmérési felügyelőség által Bereg vármegye főispán kormánybiztosa²²⁴ által adott utasítások alapján megalakítottak és folyó évi március 5-étől kezdődőleg már működésüket is a helyszínen megkezdték.

²²¹ Hasonló tartalmú levelet intézett a kormányzó a székely hadosztály parancsnokságához, a hadügyminiszterhez, és Szabó Oreszthez is.

²²² Stefán Ágoston, Ruzska Krajna kormányzója.

²²³ A leirat nem áll rendelkezésünkre.

²²⁴ Kutkafalvy Miklós

Teljes tudatában annak, ami a fentidézett leiratban meggyőző módon kifejezést nyer, hogy tudnillik ezen ruszin nemzet gazdasági jövőjét illetőleg sorsdöntő munkálatoknak az adminisztratív intézkedéseket meghaladó szempontokból való irányítása természetesen az autonóm kormányzati szerveknek, s elsősorban mint legfőbb helyi exponensnek, alulírottnak legsajátabb kötelességét kell, hogy képezze, – kísérletet tettem oly irányban, hogy a munkálatok folyamatba tételénél, s nevezetesen a földosztó bizottságok megalakításánál, azok instruálásánál és az egyes földosztási körzetek megállapításánál magamnak megfelelő befolyást biztosítsak.

Sajnálattal kellett azonban tapasztalnom, hogy sem a munkálatok adminisztratív vezetésével megbízott 16. sz. földmérési felügyelőség²²⁵, s még kevésbé Bereg vármegye kormánybiztosa, – ki állítólag a földművelésügyi miniszter úrtól a kérdéses akciónak saját hatáskörében való irányítására teljes felhatalmazást kapott – e tekintetben a kellő mértékben rendelkezéseimre nem állottak, úgy, hogy ezen életbevágó akció megindítása körül szerepem csupán passzív volt és a nevezett földmérési felügyelőség által a nevezett főispán kormánybiztos rendelkezései szerint tett intézkedések tudomásul vételére szorítkozott.

E helyzet megfelelő és késedelem nélküli orvoslása véleményem szerint elsősorban a ruszin autonómia érdekei szempontjából, de – miután a ruszin és magyar nemzet érdekei a közélet semmiféle vonatkozásával kapcsolatban, s legkevésbé ezen akció keresztülvitelénél egymással nem ellentétesek – országos érdekből is rendezendő, már arra való tekintettel is, mert a Ruszka Krajna-i kormányzóhatáskörének és a ruszinok által lakott területeket érintő egész adminisztrációba való befolyásának tüzetes meghatározását továbbra is halogatni a közérdek súlyos sérelme nélkül amúgy sem lehet. – Annál inkább mellőzhetetlennek és halaszthatatlannak tartom ezt, speciálisan a földbirtokreform munkálataira vonatkozólag, mert a rendelkezéseimre bocsátott hivatali szervezet és a néppel való folytonos érintkezés, valamint a ruszin nemzet politikai képviselőire hivatott kormányzó tanáccsal való szoros összeköttetés és elsősorban a Nagyméltóságod vezetése alatt álló minisztériummal való állandó közvetlen érintkezés révén a szükséges teendők s főként a nép kívánságai felől sokoldalú és lényeges tájékozódást van módomban ezen akciót illetőleg szerezni, amely tájékozódásból leszűrt adatok felhasználása ezen amúgy is rendkívüli nehézségekkel egybekötött munkálat megnyugtató kivitele szempontjából alig mellőzhető.

²²⁵ A 16. sz. földmérési felügyelőség Ungvár székhellyel működött.

A Bereg vármegyében folyamatban lévő eljárások során már megállapítható, hogy a földosztás során még az előre sejtett nehézségeknél is súlyosabb akadályokkal kell az eljáró hatóságoknak és bizottságoknak megküzdenie. – A nép a földosztást a legnagyobb érzékenységgel és izgalommal várja, hangulata főként egyes felelőtlen egyének féket nem ismerő izgatásának hatása alatt a végsőig fel van húzva, a legtöbb helyen, különösen ott, ahol mint Nagylucska, Gorond, Mezőterebes, Beregrákos vidékén, értékes és nagyobb területfelosztásra kerülő földbirtok áll rendelkezésre, a földosztásnak azonnal és minden egyéb eszköz és magánérdekre való tekintet nélkül keresztülvitelét agresszív módon követeli, úgy, hogy ha ezen akció keresztülvitelénél a legnagyobb gondosságot és körültekintést alkalmazni elmulasztjuk, a legsúlyosabb következményekkel fog kellenünk számolni, amely következményekért [...] ²²⁶ véleményem szerint az autonóm kormány[zatunk] a felelősségben csakis akkor osztozkodhat, ha az akció bevezetése és irányítása körül a szükséges törvényes befolyás rész[ére] biztosítatik.

Van szerencsém ennél fogva Nagyméltóságodat kérni, hogy a földművelésügyi miniszter úrnál és a földosztás és birtokrendezés állami ellenőrzésének központi hivatalánál ezen ügyben nyomatékosan és a legnagyobb súllyal ismételten interveniálni méltóztassék. – Szükségesnek tartom elsősorban a munkácsi és szatmárnémeti földmérési felügyelőségek haladéktalan oly értelmű utasítását, hogy a Ruszka Krajna területére, – s addig is míg Ruszka Krajna ideiglenes határa megállapítottatik – a ruszinok által lakott területekre vonatkozó működésnél részemre a megfelelő betekintést és irányító befolyást lehetővé tenni el nem mulasszák és a kormányzóság által a földosztással kapcsolatban adandó utasításokhoz alkalmazkodjanak, továbbá az iránti haladék nélküli intézkedést, hogy Bereg, Ung, Ugocsa és Máramaros vármegyék ruszinok lakta vidékein a földosztás körül eljáró közigazgatási hatóságok s elsősorban az illető vármegyék főispán kormánybiztosai a részemről adott esetekben érvényesítendő kívánságokat szigorúan szem előtt tartsák és magukat a Ruszka Krajnát érintő esetekben ezen akció keresztülvitele körüli eljárásukban alulírottnak minden tekintetben alá vessék.

[Stefán Ágoston]

1919. III/12;

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 17.

²²⁶ kibetűzhetetlen szavak

75.

1919. március 15., Munkács

**Kaminszky József, Szabó Oreszt titkárának távirata
a 39. hadosztály parancsnokságnak Nyíregyházára
a Ruszka Krajna területén működő hatósági
személyek igazoltatása tárgyában**

*

Kérem utasítani a katonai hatóságok által a Ruszka Krajna-i Kormányzóság területére bárminő misszióra kikerülendő egyéneket, hogy működésük megkezdése előtt nálam igazoltassák magukat mivel a Kormányzóság telve van katonai igazolvánnyal ellátott gyanús egyénekekkel, kik között sok az ukrán és cseh agitátor. F.hó 20-tól kezdve mindnekit, aki a Kormányzóság részéről láttamozott igazolvánnyal nem rendelkezik, a hatóságok utasításom folytán elő fognak állíttatni.

Munkács, 1919. március 15.

Dr. Kaminszky

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 9.

76.

1919. március [?]., [Munkács]

A Ruszin Kormánytanács ügyrendjének tervezete

*

Tervezet

A Ruszin Kormánytanács ügyrendje.

1. A kormánytanács feladata.

1.§.

A kormánytanács feladata, hogy Ruszka Krajna kormányzati szerveinek működését ellenőrizze és a ruszkekrajnai miniszternek az autonómia körébe vágó javaslatokat tegyen.

E feladatához képest a kormánytanács

1. az autonómia körébe vágó, illetőleg az autonómiát érdeklő minden kérdésben a ruszkekrajnai ministertől fölvilágosítást kívánhat;
2. véleményt nyilvánít mindazokban a kérdésekben, amelyeket a ruszkekrajnai miniszter tárgyalás végett eléje terjeszt;
3. az autonómia körébe tartozó igazgatási és jogszabály alkotási kérdésekben a ruszkekrajnai miniszterhez javaslatokat tesz, vagy kívánságot nyilvánít és evégből tárgyalja mindazokat az indítványokat, amelyeket ez iránt a kormánytanács valamely tagja előterjeszt.

2. A kormánytanács szervezete.

2.§.

A kormánytanács tagjai sorából elnököt, két alelnököt és négy jegyzőt választ.

E választások megtörténteig a kormánytanácsnak legidősebb tagja – mint korelnök –, legfiatalabb tagjai pedig mint korjegyzők járnak el.

A választás szavazólapokkal megy végbe. Először egyedül az elnökre történik a szavazás, azután együtt a két alelnökre, végül együtt a négy jegyzőre.

Az elnök és az alelnökök megválasztásához általános többség /: a leadott valamennyi szavazat számának felénél legalább eggyel több szavazat:/ szükséges. Ha általános többség nincs, pótszavazásnak van helye ama két tag között, akikre aránylag a legtöbb szavazat esett.

A jegyzők viszonylagos szavazattöbbséggel választatnak.

3.§.

Az elnök feladata:

1. az ülések összehívása /8.§./
2. a kormánytanácsához érkezett beadványok előterjesztése;
3. a tanácskozásnak az ügyrend értelmében való vezetése, a kérdés feltevése és a határozat kimondása;
4. a jegyzőkönyv aláírása; /23.§./
5. az ülésen jelenlevő tagok nyilvántartása, valamint a jelenléti díj – és útiköltségszámlák láttamozása;
6. a kormánytanács javaslatainak közlése a rusz kakrajnai miniszterrel.

Az elnököt akadályoztatása esetében az alelnökök egyike helyettesíti.

4.§.

A jegyzők szerkesztik és aláírják a tárgyalási jegyzőkönyvet, felolvassák a beérkezett iratokat, feljegyzik és sorrendben felhívják a szólásra jelentkezőket, valamint összeszámítják a szavazatokat.

Azt, hogy a megválasztott jegyzők közül melyik lássa el a jegyzői tennivalókat, esetről-esetre a tárgyalást vezető elnök /alelnök/ állapítja meg.

5.§.

A kormánytanács egyes kérdések tárgyalásának előkészítésére egy, vagy több bizottságot küldhet ki.

A bizottság maga választja elnökét, jegyzőjét és előadóját.

A bizottság működéséről a kormánytanácsnak jelentést tesz.

6.§.

A kormánytanács működésével járó írásbeli és kezelési tennivalók ellátásáról a kormányzó gondoskodik.

Ugyanő gondoskodik a kormánytanács iratainak megőrzéséről.

A kormánytanács ülései.

7.§.

A kormánytanács a mutatkozó szükséghez képest tart ülést.

Az elnök a ruszkakrajnai miniszternek, vagy a kormánytanács legalább tíz tagjának előtte személyesen szóval, vagy írásban nyilvánított kívánságára a kormánytanács tagjait ülésre bármikor haladéktalanul összehívni köteles. Ily esetben az ülést úgy kell kitűzni, hogy annak időpontjáról a tagok kellő időben értesítést nyerhessenek.

8.§.

Az ülések rendszerint délelőtt kilenc órakor kezdődnek. A tárgyalásra szánt idő délután egy óráig tart.

A kormánytanács azonban esetről-esetre az előző bekezdés rendelkezéseitől eltérően is határozhat.

9.§.

Az elnök gondoskodik arról, hogy a kormánytanács üléseinek időpontja a Ruszka Krajnában megjelenő hírlapokban kellő időben előre közzététessék.

Ezenfelül az elnök az ülés idejéről minden tagot idejekorán írásban külön is értesít. Ha a kormánytanács egymást közvetlenül vagy rövid időközben követő napokon folytatólagosan tart üléseket, a külön meghívás elmarad.

10.§.

A kormánytanács ülései nyilvánosak. A hallgatóság azonban csak a karzatra foglalhat helyet.

A hallgatóság a csendet megőrizni és minden véleménynyilvánítástól tartózkodni köteles. Ha a hallgatóság a csendet az elnök figyelmeztetése ellenére zavarja, vagy véleményt nyilvánít, az elnök elrendelheti a karzat kiürítését.

11.§.

Az elnöknek, vagy a ruszkakrajnai miniszternek /helyette esetleg az államtitkárnak, vagy a kormányzónak/ kívánatára a kormánytanács zárt ülést tart. Zárt ülésen hallgatóság nem lehet jelen.

Zárt ülés elrendelését kérheti az elnökhöz írásban beadott indítványban a kormánytanácsnak tíz jelenlevő tagja is, amely indítvány felett a kormánytanács vita nélkül dönt.

Zárt ülésben határozatot hozni nem lehet.

Tanácskozási rend

12.§.

Az ülés az elnöki bejelentésekkel kezdődik. A hivatalos tárgyalási nyelv a magyar. Ezen kívül mindenki magyar nyelven felszólalhat.

Ezt követi a napirendi tárgyalás.

A napirend előtt csupán a kormánytanács külön engedélyével van helye felszólalásnak.

A napirend letárgyalása vagy az annak tárgyalására szánt idő /9.§./ letelte után a kormánytanács tagjai az autonómia körébe tartozó ügyekben a ruszkakrajnai miniszterhez felvilágosítás végett kérdést /interpellációt/ intézhetnek.

Az ülés a következő ülés napirendjének megállapításával végződik, ami iránt az elnök tesz javaslatot.

13.§.

A tagok részéről jövő minden önálló indítványt az elnöknek írásban kell átadni vagy szóban előterjeszteni.

Az elnök az indítványt a kormánytanácsnak bejelenti és a kormánytanács vita nélkül határoz afelett, hogy az indítvány érdemleges tárgyalás alá vétessék-e vagy sem. A kormánytanács megengedheti, hogy az indítványozó a tárgyalás alá vétel kérdésében való határozathozatal előtt az indítványt megokolhassa.

Ha az érdemleges tárgyalás elrendeltetik, a kormánytanács a tárgyalás időpontja tekintetében a napirend megállapítása alkalmával intézkedik.

14.§.

Azokat a kérdéseket, amelyeket a ruszkakrajnai miniszter véleménynyilvánítás végett a kormánytanács elé terjeszt, minden esetben napirendre kell tűzni és tárgyalni kell.

15.§.

A ruszkakrajnai miniszter /esetleg helyette az államtitkár vagy a kormányzó/ a hozzá intézett kérdésekre/ interpellációra/ vagy rögtön, vagy valamelyik következő ülésen nyilatkozik.

A nyilatkozatra a kérdést intéző tagnak jogában van válaszolni.

A kormánytanács a nyilatkozatot vagy tudomásul veszi, vagy annak napirendre tűzését határozza el és a tárgyalás eredményéhez képest hoz a kérdésben határozatot.

16.§.

A napirendre tűzött tárgyhoz minden tag csak egyszer szólhat érdemben hozzá. Az a tag, akinek indítványát a kormánytanács tárgyalja, a vita befejezése után még egyszer felszólalhat.

A ruszkakrajnai miniszter, az államtitkár és a kormányzó bármikor – esetleg ugyanahhoz a tárgyhoz ismételten is – felszólalhat.

A tárgyalást vezető elnök /alelnök/ a határozathozatalra váró kérdés érdeméhez nem szólhat hozzá; ha ily kérdés értelmében kíván nyilatkozni, köteles az elnöklést átadni és a határozat kimondásáig azt ismét át nem veheti.

17.§.

Ha valamely tag indítványa /13.§./ van napirendre kitűzve, azzal szemben minden felszólaló ellenindítványt tehet.

Ha pedig a kormánytanács a ruszkakrajnai minister által előterjesztett kérdést tárgyalja, minden felszólalónak jogában van a hozandó határozatra nézve indítványt tenni.

18.§.

Ha a napirendre tűzött kérdés tárgyalását külön bizottság készítette elő, a szólás joga először a bizottság előadóját illeti meg. A vita befejezése után az előadó még egyszer felszólalhat.

19.§.

Oly kérdések tárgyalásánál, amelyek természete ezt szükségessé teszi, a kormánytanács az elnök indítványára a vitát általános és részletes tárgyalásra különíthet el.

Ily esetben minden tagnak joga van úgy az általános vitában, mint minden egyes részletnél egyszer felszólalni.

20.§.

A felszólaló tagnak a tárgyalás alatt levő kérdéstől eltérnie nem szabad és a tanácskozás méltóságát, vagy a tárgyalási illemet sértő, valamint az egyesek, társadalmi osztályok, nemzetiségek vagy hitfelekezetek ellen sértést tartalmazó, vagy gyűlöletre izgató nyilatkozatoktól tartózkodnia kell.

A tagoknak a felszólaló beszédét félbeszakítani, vagy közbeszólásokkal zavarni nem szabad és bárminő oly cselekmény, amely a tanácskozás méltóságát, a tárgyalási illemet, vagy a tanácskozás csendjét és rendjét sértené, szigorúan tilos.

Azt a tagot, aki az előző bekezdésekben foglalt rendelkezések valamelyike ellen vét, az elnök figyelmezteti, ismétlés esetében pedig névszerint rendreutasítja.

Ha a felszólaló az ügyrendet a rendreutasítás után ismételten megsérti, az elnök tőle a szót megvonni köteles.

Ha az elkövetett vétség súlyossága indokolja, továbbá a rendzavarás folytatása, vagy az elnökkel szemben tanúsított engedetlenség esetében; a kormánytanács az elnök indítványára a tagot meghatározott számú ülésben vita nélkül kizárhatja.

Az elnöknek a jelen §. alapján tett intézkedései ellen felszólalni, azt visszautasítani vagy vita tárgyává tenni nem szabad.

5. Határozathozatal.

21.§.

Ha a tárgyhöz szólásra többé senki sincs feljegyezve, az elnök a tanácskozást befejezettnek nyilvánítja és – amennyiben határozathozatalnak van helye – szavazásra teszi fel a kérdést.

A határozathozatalhoz legalább tíz tag jelenléte szükséges.

22.§.

A kérdést mindig úgy kell feltenni, hogy arra mindenki igennel, vagy nemmel felelhessen.

A szavazás rendszerint felállás és ülve maradás által történik. Ha az eredmény kétséges, ellenpróba tételik.

Tíz tag írásbeli kívánságára az elnök névszerinti szavazást köteles elrendelni. Névszerinti szavazásnál a tagok neve felolvastatik és jelenlevő tagok igennel, vagy nemmel szavazni kötelesek.

A tárgyalást vezető elnöknek /alelnöknek/ szavazni joga nincs, de szavazategyelőség esetén dönt.

6. Jegyzőkönyv

23.§.

A kormánytanács minden üléséről külön 2 jegyzőkönyvet kell szerkeszteni. Egyik jegyzőkönyv ruszin és a másik magyar nyelven szerkesztendő.

Mindkét jegyzőkönyvbe fel kell venni különösen:

1. minden szavazás alá kerülő kérdést;
2. a szavazás eredményét;
3. a hozott határozatot.

Mindkét jegyzőkönyvet rendszerint ugyanazon ülés végén legkésőbb azonban a legközelebbi ülés elején fel kell olvasni. Ha a felolvasott jegyzőkönyv ellen kifogás nem tételik, az elnök azt aláírásával azonnal ellátja és két jelenvolt tag által hitelesítetteti. Kifogás esetében a jegyzőkönyvet hitelesítés előtt a kormánytanács határozatának megfelelően ki kell igazítani.

A hitelesített jegyzőkönyvet az elnök a ruszkakrajnai miniszterrel a kormányzó útján másolatban közli.

7. Záró rendelkezés.

24.§.

Ez az ügyrend azonnal hatályba lép.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 40.

77.

1919. március 5., [Munkács]**Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó távirata
a belügyminisztériumnak a nemzetgyűlési választások ügyében**

*

Ruszka Krajna területén több járásából küldöttségileg jelent meg a lakosság és nagy elégedetlenségének adott kifejezést amiatt, hogy az országos nemzetgyűlés választási eljárása szerint Ruszka Krajnában is közvetlenül fognak a képviselők választatni. A küldöttségek [...] ²²⁷ a ruszka krajnai nemzetgyűlés gyors összehívását, és határozottan ragaszkodnak ahhoz, hogy a magyar nemzetgyűlésbe a ruszin nemzetgyűlés delegálja a képviselőket. Ellenkező esetben a lakosság passzív viselkedése biztosra vehető. Fontos közérdek tehát az, hogy Ruszka Krajna az országos választó kerületekből kikapcsolassék és a ruszin nemzetgyűlési választások a legsürgősebben megejtessenek.

Dr. Stefán Ágoston
ruszka krajnai kormányzó

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 6.

78.

1919. április 3., [?]**Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata a csapi direktóriumnak
Kaminszky József politikai megbízott ügyében**

*

Értesítem, hogy a direktórium hatáskörébe eső Ung vármegyében, a Percsenyi, Bereznai ²²⁸, Szerednyei és Ungvári járások területén a forradalmi kormányzótanács 26/1919. számú rendeletével elrendelt falusi, járási, megyei és országos tanácsok megválasztásának irányításával és szabályszerű megejtésének a legnagyobb szigorúsággal történő ellenőrzésével Dr. Kaminszky József kirendelt ruszka krajnai megbízottat hatalmazom fel. Felhívom ennél fogva a direktóriumot, hogy nevezett ruszka krajnai megbízott ide vonatkozó intézkedéseinek és rendelkezéseinek a felsorolt járásokban tegyen eleget legsürgősebben lehetőleg táviratilag vagy küldöncök útján

²²⁷ kibetűzhetetlen szó

²²⁸ Nagybereznai

erre az összes politikai megbízottjait, őt és igazolt propagandistáit minden erejével támogassa és utasítsa ruszkakrajnai politikai megbízott által kiküldendő propagandisták a magyar forradalmi kormányzótanács intenciáinak megfelelően lesznek kioktatva és ily működésre utasítva figyelmeztetem a direktórium összes politikai megbízottat és közalkalmazottait hogy a Ruszka Krajna-i politikai megbízott rendelkezéseinek ellenszegülni vagy az utasításaival ellenkező magatartást tanúsítani vagy a propagandisták működését meggátolni szigorúan tilos. Aki az ellen vét azt a forradalmi törvényszék elé állítatom jelen táviratom kézhezvételéről legyen távirati jelentés.

Dr. Stefán Ágoston

ruszin népbiztos a magyar forradalmi kormányzati tanács tagja

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 55.

79.

1919. április 14., Munkács

Jegyzőkönyv a ruszin kormánytanács megválasztásáról

*

Jegyzőkönyv

Felvétetett 1919. évi április 14-én a Ruszka Krajna kormánytanácsába választandó tagok megválasztása tárgyában.

Az ülés elnökéül Dr. Kaminszky József és jegyzőkönyv vezetésére pedig Dr. Werner Elemér választatott meg.

A tanácsba 12 tag választandó.

A választás elrendeltetett.

A titkos szavazás eredménye a következő:

1. Kaminszky József 30.
2. Csubirka Ferenc 28.
3. Asztalos Miklós 24.
4. Demkó Mihály 22.
5. Bulecza György 22.
6. Dobos János 22.
7. Andraskó Mihály 21.
8. Troscsik János 21.
9. Bencze György 21.
10. Popovics Miron 21.
11. Zvonár Demeter 18.
12. Horváth László 15.

Ezen elvtársak megválasztottnak lettek kijelentve.
 Kelt Munkácson 1919. április hó 14-én.
 Dr. Kaminszky József sk. elnök
 Dr. Werner Elemér sk. jegyzőkönyvvezető
 Simon Mózes sk. v 1. bizottság kiküldöttje

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 39.

80.

1919. április 16., Túrjaremete Muntyán László ruszin politikai megbízott jelentése az Ung vármegyei direktóriumnak a ruszin területen észlelt közállapotokról

*

Ung megyei Direktóriumnak

Csap

Jelentem, hogy ide való kiszállásom alkalmával a következő állapotokat találtam és pedig: a lakosság teljesen el van zárva a nagyvilágtól, se postája, se távírdája se telefonja és közlekedési eszköze szintén nincsen s ennek oka az, hogy a nagyvilági eseményről nem tud semmit és ha hallott is valamit azt csak elferdítve és rém-képekben ennek kifolyása az lett, hogy most nem akar semmiről tudni, illetőleg újításokról. Élelmiszere szintén nincsen, a nép éhezik s a legfőbb, sója sincs. Ezen hiányok miatt a hasi hagymáz²²⁹ uralkodik e vidéken. Orvos a cseh megszállás miatt nem jöhet kerületébe, úgy szintén a gyógyszert is nélkülözni kell.

Az élelmiszerek hiányában nagy az elkeseredés a nép között annális inkább, mivel az előljárók folytonos ígéretéseire csak nem érkezett liszt, tehát ezért semmiféle gyűlésre nem akar jönni és nem akar senkinek hinni. Továbbá a hadisegélyek ki nem fizetése miatt is teljes elkeseredés van. Ezen hiányok pótlása után a nép hajlani fog és meg lesz elégedve.

Ide való megérkezésünk alkalmával a következő jelentést kaptam, illetőleg panaszt: Kapuszögön az Ung folyó balpartján Percsenytől valamit lejjebb fekvő községben a lakosság Sztanek Gyula vol m. erdőőr illetményföldjét valamint Bulecza tanító szintén illetményföldjét minden

²²⁹ A hastífusz régies elnevezése

engedelem és megkérdetetés nélkül önhatalmúlag maguk közt felosztották, úgy, hogy a nevezettek jelenleg fizetés és föld nélkül vannak.

Az ottani nép kijelentette, hogy aki mer ezen a földre lépni vagy azt megdolgozni akarná ők maguk agyonlövik.

Folyó hó 12-én Ószemerén, Perecsenytól 3 kilométer távolságra, közép útján a nagy ungi vashíd választja el – a lakosság cseh hívásra és agitációs szavak folytán átment Perecsenybe lisztért és egyéb élelmi cikkekért. A hídnál álló katonai poszt nem akarta a népet elengedni, de mivel az túlerőben volt, kénytelen volt az erőszaknak engedni. A poszt azonnal jelentést tett ide Turjaremetére. Én azonnal megerősített vörös katonasággal Ószemerére mentem és vizsgálatot megejtettem. A nép arra hivatkozott, hogy ők teljesen magukra vannak hagyatva, róluk senki sem gondosodik, élelmiszerük egyáltalán nincs és kényszerhelyzetből kifolyólag és minden rossz gondolat nélkül mentek át Perecsenybe. Ők a csehekhez nem akarnak csatlakozni. Most azonban, hogy megtudták, hogy lisztet kapnak és a népboldogulást kívánják, megígérték, hogy ezt soha többé nem teszik. A híd őrzésére erősített őrség rendeltetett ki s ez által minden további esetnek eleje van véve. Az ottani nép nyugodt és a rend és közbiztonságért önmaguk felelnek.

Én még egy-két napig itt maradok, hogy még jobban ismerjem ki az itteni hangulatot, hogy teljes képet nyerjek. Azonban kérek további intézkedést, ha szükség merül itt fel.

A megérkezett liszt a nép között kiosztatott ez által a hangulat sokkal jobb s így a politikai dolgok keresztülvitelére minden alkalom meg van adva.

A posta és távirda hiányában ezen elszigetelt megyerész el van vágva. Kérem szíves intézkedését arra nézve, hogy itt a posta szállítás rendezve legyen és lehetőleg a telefon is létesüljön. Ezen ügy intézésére kérem, szíveskedjék szakembert kiküldeni és azt sürgősen intézni.

Kelt Turjaremetén 1919. évi április hó 13-án.

Tárgy: Muntyán László ruszin politikai megbízott jelentése a ruszin területen észlelt közállapotokról.

Ruszin Kormányzóság

Munkács

Mint odatartozót eredetiben áttesszük

Csap, 1919. április 18.

[pecsét]: Magyarországi Tanácsköztársaság Ung Megyei Direktóriuma

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 20.

81.

1919. április 16., Munkács

**Gaál István gazdasági ügyvivő tervezete
Ruszka Krajna gazdasági életének kiépítésére**

*

Ruszin-Krajna Gazdasági Életének Kiépítése.

Gyönyörű perspektíva tárul elénk, ha Ruszin-Krajna gazdasági jövőjét akarjuk megalapozni, s reális alapon fokról-fokra menve azt felépíteni.

Úgy a kultúrában, mint gazdaságilag elhanyagolt, a kezdetlegesség fokán álló vidék meg nem látott, észre nem vett természeti kincseivel, minden feltétellel rendelkezik, hogy odaadó, hozzáértő, lelkes vezetéssel az ott lakók boldog és (lelkes) megelégedett otthonává alakíttassék át.

A lakosság vágyának, kívánságának, megismerése, s ezek teljesítése közben a szociális érzék felébresztése a társulás, s így a könnyebben teherbíró befektetés hasznossága, valamint a természet erőinek, kincseinek fokozott kiaknázása, – ezek a vezérelvek, melyeket a kiépítésnél szem előtt kell állandóan tartanunk.

Ez nem egy esztendei, de évtizedes tudatos munkát követel, annyi-
val is inkább, mert előbb nevelnünk kell gazdaságilag.

Nincs hiábavalóbb munka, ha felülről akarunk oktrojálni bármilyen jót és hasznosat, hirtelen kiforgatva a népet megcsontosodott szokásaiból, ahelyett, hogy számolva a lokális viszonyokkal, a nép lelkiéletével, nívós munkával vinnők, nevelnők őket addig, hogy saját szemeikkel lássák meg az eszme hasznosságát.

Az őstermelő nép conservatív, ő maga nem próbál meg semmit, – falun nincs kísérleti nyúl, mert valljuk meg, nem csak a tőke hiányos, hanem a meglevőhöz való görcsös ragaszkodás kizárja azt, hogy a föld népe valamit is a magából kockáztasson, egy esélyekkel bíró befektetéshez, – hanem sokszor tapasztalhatjuk, akik a több termelést forszírozzuk, hogy a kispazda kineveti, bolondságnak tartja, ha valaki a termelés fokozása érdekében másképpen műveli a földet, mint a falu, s annak ősei, s csak évek múltán ha látja annak feltétlen hasznosságának a kispazdák által való beismerése, s használata milyen nehéz és hosszú munkának az eredménye.

Ezeket tartva szem előtt, mi szükséges hát elsősorban arra, hogy e nagy szabású gazdasági akció megkezdődjék.

E kérdésre nem felelhetek mással, mint azzal, hogy elsősorban szükséges: pénz és ember.

Ha a kettő meg van, akkor a munkához hozzá lehet fogni. A kirándulás ne legyen nagy szabású, hanem csak a szükséghez mérten fokról-fokra való kiterjesztéssel.

Állíttassék fel legelsősorban egy propaganda és egy szakosztály, ezek egymással egyetértőleg dolgozzák ki a részleteket, a költségvetést és az égető szükségeket azonnal teljesítsék.

Mi a legégetőbb szükség?

Ellátása a lakosságnak azokkal a szükséges gazdasági dolgokkal, melyek az ezévi termelést biztosítják. Ezeket a lakosság közhirrétével után azonnal be fogja jelenteni.

Ezzel egyidejűleg vegye át a birtokrendezési munkálatokat úgy, hogy azzal a jövő gazdasági évre teljesen készen legyen.

Itt nem felejttem el megjegyezni, hogy értesüléseim szerint ezen a vidéken a termelő szövetkezetek felállítása nagyon kétséges, a nép ragaszkodik a parcellázáshoz, s ha tényleg nem lehet őket erre rávinni, úgy a birtokrendező bizottságok a szántóföldek parcellázását vigyék keresztül azzal, hogy a városok lakóinak háztelek és családi kert igényeit elsősorban elégítsék ki, azonkívül ha csak lehet város gazdaságot létesítsenek. Továbbá a legelők kérdésénél csakis közlegelőket létesítsenek, mert ez lesz az alapja a kiépítendő tejszövetkezetnek, mely óriási jelentőségű. Mondom a birtokrendezés bármilyen formában a jövő gazdasági év elejére befejeztessék.

Szükségesnek tartom megkezdeni az előmunkálatokat egyenlőre két gazdasági iskola felállítására, mely a jövő iskola-év elején okvetlen megnyíljon.

Az egyik földműves iskola lenne, az elemi iskola sikeres elvégzése után felvehetőek lennének a tanulók. Tanfolyam 3 éves. Célja: tudatos kiskisgazdákat nevelni, kik a gazdasági élet minden ágában jártasak lennének. Szolyván van most egy ilyen irányú iskola (gazdasági ismétlő iskola) ez kellően átalakítva, a célznak megfelelnek.

A másik gazdasági középiskola lenne, a növendékek csak a polgári iskola 4 osztályának sikeres elvégzése után lennének felvehetőek.

Tanfolyam 3 éves. Célja: Vezető férfiakat nevelni, akik alkalmazást kapnának egyes vidéki focusokban, akik végeznék kellő irányítás mellett a szövetkezeti munkákat. (Földműves szövetségek, fogyasztási és hitelszövetkezetek). Állásuk és munkakörük megköveteli a magasabb képzettséget. Erre alkalmas hely lenne a klastromaljai szerzetes rend által bírt terület.

Mindkét iskolában a felvételnél az arravalóság megállapíttassék sőt természetesen internátussal ellátva teljesen ingyenes lenne.

A cél: nevelni. Ezt pedig csak így érhetjük el, mert így fogunk kapni megfelelő munkásokat az eszme megvalósítására.

Szövetkezetek felállítása.

Sehol nincs annyira kizsákmányolva a nép a lelketlen uzsorások által, sehol nincs olyan mértékben ezeknek kiszolgáltatva, mint ezen a vidéken.

A nép féktelen gyűlölettel van eltelve irántuk, de tehetetlen mert nem volt segítő kar, aki őket ebből kiemelje, így húzza a gyűlölt rabigát.

Sok szomorú tapasztalatot szerezhetsz az ember, ha a falvak életében bele néz. Nem szabad őket ebben az állapotban hagyni egy pillanatig sem, meg kell őket menteni ezektől a kufároktól, s akkor hatalmas lépésben indulnak a falu népe a boldogulás felé.

Csak a megvilágítás kedvéért szövöm be tapasztalatomat, melyet a vidék tanulmányozása közben hallottam. Felszínen volt egyidőben az orosz betöréssel kapcsolatban a ruszinnép hazafisága, azt mondták nékem egy faluban: „szó sincs a magyarok gyűlöletéről, de a nép annyira el van keseredve, hogy nem bánja, akár már magyar, akár orosz, csak megszabaduljon az uzsorástól”.

Megszabadul pedig szerintem akkor, ha elsősorban felállítja a fogyasztási szövetkezeteket. Előbb nagyobb községekben, aztán fokról fokra úgy, hogy idővel a legkisebb községben is lenne fiók, mely ellátja a lakosságot a legszükségesebb élelmi szerekkel.

Ruszinkrajna vezetősége haladéktalanul vegye át a területen lévő Hangya-szövetkezeteket.²³⁰ Munkácson állítson fel anyaintézetet, mely irányítsa a meglévőket, s állítsa fel a többieket. Ez a központ aztán önállóságának megtartása mellett érintkezést tarthat fenn, vagy együtt működhet a Hangyaközponttal.

Ezzel kapcsolatban állíttassék fel annak mezőgazdasági gépraktár osztálya, mely lássa el a lakosságot minden gazdasági eszközzel még az utolsó gereblyét is onnan szerezzék be. Hitelszövetkezetek felállítása is feltétlen sürgős, aminek létesítését minden esetre egyelőre befolyásolja az ország pénzügyi forgalma lebonyolításának későbbi országos megállapítása.

Ha a helyi szovjetek intézik is a falu lakosságának mindennemű dolgát, az ő munkájuk elsősorban mégis a közigazgatás.

²³⁰ A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet 1898-ban jött létre gróf Károlyi Sándor kezdeményezésére. – A „Hangya Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, a Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja első 25 éve. Budapest, 1923.

Ők nem foglalkoznak olyan intenzívé a lakosság gazdasági életével, kívánságaival, s az előbbre vitellel.

Szükség tehát minden községben a földműves szövetségek felállítása, melyben helyet foglal minden őstermelő, legyen az akár kisgazda, akár munkás. (Czime azért ne legyen gazdakör, mert mint a múltan tapasztaltam, az ilyen című alakulatba a napszámos idegenkedve lép be, s ék vésődik a gazda és napszámos közé, melynek eliminálása első rendű főd.)

E szövetség aztán foglalkozik a nép elméleti és gyakorlati gazdasági tudásának előbbrevitelével, tanítások, felolvasások tartásával, gazdasági röpiratok terjesztésével. Gondoskodva a szükségletek beszerzéséről: vetőmag, gazdasági eszközök ő általa lennének beszerezve. 5–10 község alkotna egy járási vagy kerületi szövetséget, amelynek élén általunk nevelt férfi munkálkodna, vezetvén a földműves szövetségek, fogyasztási és hitelszövetkezetek, általában minden ily nemű törekvést és kötelességet, aki aztán a központtal állna egyenesen összeköttetésbe.

Ilyen decentralizációval egy családot alkotna a ruszin nép, minden érdekszál a központban futna össze, mely által szoros és bizalmas együttműködés fejlődne ki a lakosság és vezetőség között.

Eddig elmondott feladatok lennének a propaganda osztály gyors és szükséges munkái.

A szakosztály a propaganda osztállyal egyetértőleg megkezdene a szakgazdasági élet kiépítését, megteremtését.

Munkája irányulna azoknak megvalósítására, melyekre Ruszinkrajna természeti elhelyezkedése előfeltételt nyújt.

Ezek: Gyümölcsstermelés,
Állattenyésztés,
Méhészet,
Szőlőtermelés,
Háziipar,
Havasi legelők megteremtése,
Vízművek építése,
Vízzel való ellátás,
Bányászat,
Iparvasutak létesítése,
Műtrágya gyárok felállítása,
Ipartelepek létesítése,
Minta gazdaságok megteremtése,
Erdészeti fellendítése.

Ezek a fő motívumok, melyekre fokozatosan ki kell terjeszkednünk, s meg kell valósítanunk.

Ezek megteremtésével főszempont a kísérleti telepek felállítása.

A gyümölcs termelés eléggé fokozott ezen a vidéken, előbbrevitele és hasznossága két dologtól függ, először faiskolák létesítése, másodsor gyümölcstértékesítő szövetkezetek megteremtése, melyek keretén belül gondoskodás történne a talaj megismerésére, hogy milyen gyümölcsfa termesztésre alkalmas, mely által hatalmas gyümölcsszövetkezetek reális alapon alakulhatnak. Továbbá az emberi élvezetre fel nem használható gyümölcsöknek pálinkává való kifőzése.

Az állattenyésztés sikere első sorban mintagazdaságok létesítésével és jó apa és anya-állatok beszerzésével biztosítható.

Szövetkezeti legelők, havasi legelők megteremtése ezzel kapcsolatban már említett tejszövetkezetek létesítése a fő dolog.

A méhészet, méhésztelepek felállításával, s lelkes vándortanítók alkalmazásával vihető előbbre.

A szőlőtermelés előbbre vitelénél első rendű szüksége a lakosságnak ellátása csemegeszőlő fajokkal, s szövetkezeti borpinczék létesítésével.

A háziipar. A vidék kiválóan alkalmas a háziipar megteremtésére, melyek csak úgy oldhatók meg, ha egyes centrumokban háziipari tanfolyamokat létesítünk, ahol télen a lakosság ingyenes oktatásban részesül.

Műtrágya gyárak felállítása sürgős szükség, itt már meg is kezdődött az első lépés, amikor Munkács város vezetőségével egyetérőleg állítunk fel egy fekális műtrágya gyárat, mely szőlőföld-trágyázásához a legkitűnőbb anyag.

A többiekre nem is terjeszkedem ki, hiszen mindegyik önálló munkát követel, ha részletesen akarnok a feltételeket és irányelveket kidolgozni.

Csak nagy vonásokban akartam a főbb szempontokat kiemelni azáltal a célzattal, hogy ezekre az illetékesek figyelmét felhívjam, s egy vidék gazdasági boldogulásának kiépítésével valamiben használják.

Munkács, 1919. április hó 16-án.

Gaál István s.k.

gazd.ügyv.titkár.

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 12.

82.

1919. április 28., [?]

**Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata
Kaminszky József ruszka krajnai politikai megbízottjához**

*

Utasítom, hogy a Ruszka Krajna-i Kormányzóság vezetését azonnal vegye át és működését a Tanácsköztársaság szellemének megfelelően az eddigi módon a legerélyesebben folytassa.

Ruszak Krajnai népbiztos

KTÁL, Fond 59., Op. 1., Od.zb. 55.

**FORRÁSOK ÉS FELHASZNÁLT
IRODALOM**

Források

A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Budapest, 1912.

Jászi Oszkár válogatott levelei. Összeállította: Litván György, Varga F. János. Budapest, Magvető, 1991.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, K27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944.

Державний архів Закарпатської області – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, Fond 151.: Правління Мукачівської греко-католицької єпархії, м. Ужгород. 1646–1948. (A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye, Ungvár. 1646–1948)

Державний архів Закарпатської області – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, Fond 1134, Центральна руська народна рада, м. Ужгород. 1918–1919.

Протоколи общего собрания подкарпатских радъ и первыхъ 5-ти заседаній Центральной Русской Народной Рады» видані в Ужгороді у 1919 році в друкарні «УНІО».

Korabeli sajtó

A magyarság – Ruszka-Krajna ellen. Budapesti Hírlap, 13. szám. 1919. január 13.

A magyarság tiltakozása Ruszka-Krajna ellen. In: Budapesti Hírlap, 8. szám, 1919. január 9.

Az északkeleti magyarság veszedelme Ruszka-Krajna határai miatt. In: Budapesti Hírlap, 43. szám. 1919. február 19.

Kaas Albert: A rutén kérdés. In: Budapesti Hírlap, 3. szám. 1919. január 3.

Mokcsay Zoltán: A rutén nép megmenthető a magyar állam számára. In: Budapesti Hírlap 41. szám, 1919. február 16.

Ruszka-Krajna In: Budapesti Hírlap, 17. szám. 1919. január 19.

Stefán Ágoston: Északkeleti védőbástya. In: Tiszavölgy, 1917. május 9.

Stefán Ágoston: Népek önrendelkezési joga. In: Tiszavölgy, 1918. január 16.

Stefán Ágoston: Ruthénjaink jövője. In: Tiszavölgy, 1917. április 25.

Stefán Ágoston: Útmutató a ruthén kérdés megoldásához. In: Tiszavölgy, 1914. január 4.

Irodalom

- A „Hangya Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, a Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja első 25 éve. Budapest, 1923.
- Beluszky Pál: A modernizáció területi differenciái a századelő Magyarországon. In: „...Ahol a határ elválaszt”. Trianon és következményei a Kárpát-medencében. Balassagyarmat–Várpalota, 2002.
- Bodnár Mónika: A kisserényi gróf Serényi család magyar ágának 20. századi története. In: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 49. 2010.
- Botlik József: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I–II kötet. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok Nyíregyházi Főiskola–Veszprémi Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza, 2005.
- Botlik József: Már Trianon előtt elvégeztetett. In: Kisebbségkutatás, 2000. 2. szám.
- Braun László: Hitelszövetkezetek a hegyvidéki kirendeltség keretében 1898–1910 között. PoliPrint Kft. Ungvár, 2011.
- Braun László: Kivándorlás vidékünkéről a XIX–XX. század fordulóján. In: Acta Hungarica, 18. évfolyam, Ungvár, 2007.
- Cieger András: A bereg megyei politikai elit a dualizmus időszakában. In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv 12. Nyíregyháza 1997.
- Fedinec Csilla: Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918–1944, Fórum Intézet–Lilium Aurum. Dunaszerdahely, 2001.
- Fedinec Csilla: Az ungvári görög katolikus tanítóképző kultúrmissziója az észak-keleti Felvidéken. In: A magyar művelődés és a kereszténység: IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság–Scriptum, Budapest–Szeged
- Fedinec Csilla: Kárpátalja a revíziós időszak magyar politikai retorikájában. In: Kárpáti Ukrajna. Vereckétől Husztig. Egy konfliktörtörténet nemzeti olvasatai. Szerkesztette: Fedniec Csilla. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2014.
- Fedinec Csilla: Kárpátalja történeti kronológiája 1918–1944, Fórum Intézet, Dunaszerdahely, 2002
- Fedinec Csilla: Ungvár és vonzaskörzete betagozódása a csehszlovák államba 1918–1928 Limes: Tudományos Szemle 3: pp. 101–112. 2004.
- Fedinec Csilla: Hol a hazám? Ki a népem? A kárpátaljai ember himnuszai. In: Hitel: Független irodalmi, társadalmi, kritikiai lap, 24:(9) 2011.

- Konrád Miklós: Az államhatalom és a régió más népeiségeinek viszonya a zsidósághoz. In: Zsidók Kárpátalján. Történelem és örökség. Szerkesztette: Bányai Viktória, Fedinec Csilla, Komoróczy Szonja Ráhel. Aposztróf Kiadó, Budapest, 2013.
- Gergely Ernő: A proletárforradalom és tanács hatalom Kárpátalján és Nyugat-Magyarországon. In: Jogtudományi Közlöny, 1963.
- Fedinec Ernő: Az ukrán és német kérdés a magyar Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájában. Századok, 1969.
- Gönczi Andrea: Ruszin skizmatikus mozgalom a XX. század elején. PoliPrint–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár–Beregszász, 2007.
- Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra. Szerk.: Fedinec Csilla, Vehes Mikola – Budapest: Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010.
- Krúdy Gyula: Havasi Kürt. Felsőmagyarországi Kiadó, Miskolc, 2001. 7. o.
- Magocsi, Paul Robert: The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus' 1848–1948, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1978
- Mayer Mária: Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések : 1860–1910. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.
- Molnár Ferenc: A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye főpapsága és a ruszin identitás viszonyrendszere 1848–1849-ben. Acta Beregsasiensis 2014/1.
- Ormos Mária: Padovától Trianonig 1918–1920, Kossuth Könyvkiadó, 1984
- Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
- Schönwald Pál: Az Országos Propaganda Bizottság Tevékenysége és kiadványai az 1918-as polgári forradalom alatt. In: Magyar Könyvszemle 85. évf. 1. szám.
- Seremet Sándor: A mai Kárpátalja határainak kialakulása az I. világháború után (1918–1922). Doktori disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, 2016.
- Suslik Ádám: Az Osztrák–Magyar Monarchia rutén katonasága az első világháború időszakában (statisztikai elemzés). In: Változó világ – válto-

- zó közösségek a Kárpát-medencében. Határhelyzetek VI. A Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Kutatói Szakkollégiumának Évkönyve. Szerkesztette: Fedinec Csilla és Szoták Szilvia.
- Szabó Oreszt: A magyar oroszokról (Ruthének). Nemzetiségi Ismertető Könyvtár, Budapest, 1913.
- Szarka László: A Jászi Oszkár vezette nemzetiségi minisztérium rendezési tervei és működése 1918 végén. In: A Mura mente és a trianoni békeszerződés. Pokrajina ob Muri in trianonska mirova pogodba. Lendva/Lendava, 2000.
- Sztripszky Hiador: Moszkophilismus, ukrainismus és a hazai rusznákok. In: Budapesti Szemle 1913. 153. kötet.
- Tutuskó Ágnes: A kárpátaljai rutén nép reagálása az 1914–1915. évi orosz betörésekre. Pro Minoritate, 2012. nyár.
- Tutuskó Ágnes: Az 1914–1915. évi orosz betörések nemzetiségpolitikai vonatkozásai. Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2016.
- Udvari István: Adalékok Sztripszky Hiador pályakezdéséhez. In: Szabolcszatmár-beregi levéltári évkönyv. 15. 2001.
- Végsheő Tamás: Görögkatolikus papok történeti névtára. 1. kötet. A Hajdúdorogi Egyházmegye és Miskolci Apostoli Exarchátus 1850 és 1950 között felszentelt papjai. Nyíregyháza, 2015.
- Zoltán András: Kerča, Igor': A ruszinok Krúdy Gyula műveiben. Kisebbségkutatás, 2004. 2. szám
- Болдижар, Михайло: Закарпаття між світовими війнами. Факти, події, люди, оцінки. Ужгород 2011.
- Вегеш, Микола, Токар, Маріан: Карпато-українське державотворення. До 70-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України. Ужгород, Видавництво УжНУ «Говерла», 2009.
- Волошин А. І. Вибрані твори / Упорядкування, вступна стаття та примітки О. В. Мишанича. — Ужгород: ВАТ „Видавництво „Закарпаття”, 2002.
- Грицак, Ярослав: Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст., Генеза, Київ, 2000.
- Енциклопедія історії і культури карпатських русинів. Уклад. : Павло Роберт Магочій, Іван Поп, Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2010.

Клочурак, Степан: До волі (Спомини), Карпатський Союз, Інк., Нью-Йорк, 1978.

Мушинка, Микола: Лицар Волі: Життя і політично-громадська діяльність Степана Клочурака. – Видання друге, змінене і доповнене. – Ужгород: Гражда, 2011.

Нариси історії української революції 1917–1921 років. Друга книга. В. А. СМОЛІЙ (et.al.), НАН України. Інститут історії України. – Кн. 2. – К.: НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України», 2012.

Петрецький, Віктор: Історичні особливості становлення політичної еліти Закарпаття (перша чверть ХХ століття). Науково-дослідний інститут політичної регіоналістики. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2014.

Пушкаш, Андрей: Цивілізація или варварство: Закарпатъе (1918–1945 г.г.), Европа, Москва, 2006.

Штефан Августин: За правду і волю. Спомини і децо з історії Карпатської України, Торонто, 1973.

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

Anusek Stefán 147
Apacskó György 106
Atjepke Venzel 139
Bacsinszky Tivadar 60, 172
Balázs János 140
Balog László 76, 108
Bandurics András 122
Bandurics János 122
Bandurics Mihály 122
Báráncsik Elek 167, 167
Báráncsik János 165, 166
Barauzir János 165
Barna Iván 101
Bellovics Jenő 126, 127
Belya Iván 101
Bencze János 142
Bencze Sándor 142
Bencze László 142
Benkő Viktor 170
Beresánics András 108
Bereviczy István 56, 57, 64
Berinkey Dénes 124, 177
Bertelszky János 145
Beszkid Antal (АНТОН БЕСКИД, Anton Beszkid) 22, 60, 62
Beszkid György 102
Bezik András 85, 86, 117
Biederman Dávid 165, 166
Biederman Ignác 165, 166
Bihary Emmánuel 60, 62
Bilák Sándor 60
Binéth József 135
Bizilya Mihály 91
Bobenics András 78
Bobita János 79, 80
Bobrik Miklós 78
Bodnár Károly 147
Bogdán Mihály 68
Bohovics Mihály 91, 93
Bokotej 143
Boksán György 102

Boksán Péter 102
Borolics György 108
Brascsajkó Mihály (Мihajlo Brascsajkó, Михайло Бращайко) 133, 142, 143
Braun Sándor 135
Brechlicsuk Veszily 147
Brenyo János 102
Brenyo Miklós 102
Brezászki György 165, 167
Brizsák László 116
Brucker Károly 135
Brüczki Mihály 91
Bucsina Béla 68
Bucsina Mihály 108
Budai László 108, 109, 110, 111, 113
Bulesza Ferenc 102
Burály János 78
Buza Barna 173
Chalachán Mihály 108
Chimics György 79
Chimics János 79, 80
Chimics Miklós 108
Chimics Vaszily 79
Chiminecz Mihály 81
Chona Dezső 108
Chona János 108
Czapár László 85, 117, 118
Czapár Pál 85, 86
Csecsin Mihály 87
Csepák János 91, 93
Csepinecz Ferencz 117
Csepregy Károly 139
Cserenka Vazil 146
Cservák László 130
Cservák Mihály 130
Csiszár Pálné öz. Kulina Emma 76
Csobán Iván 103
Csobán Vaszily 103
Csoki Elek Fedoré 148
Csoki Fedor 148
Csonka Iván 145

Csuha Péter 149
Csvorszuk Méter 147
Dán Lajos 136
Dancs György 144
Dancs Illés 144
Dancs Jakab 144
Dancs Péter 144
Dancs László 144
Dankánics András 103
Dankulinecz Gyula 80, 81, 86, 87
Danocskó Elek 87
Demeter Mihály 60
Demjanics Emil 60
Demko János 90
Déri Mihály 140
Déri János 140
Deskó László 91, 93
Dezsőfy János 76
Dobos László 140
Dohánics György 105
Dolhai Dezső 170
Dolinay Péter 60, 62, 77, 182
Dolinka János 103, 104
Drobenka Vendel 138
Ducsuk György 147
Dudás Mihály 130
Dudinszky István 60
Dudinszky Tivadar 73
Duliskovics Elek 60
Dunics György 137
Dunics Illés 145
Durán Iván 106
Durla Ferenc 79
Dzsima János 130
Dzsumurád György 134
Dzsumurád János 134
Dzsumurád László 134
Dzsumurád Mihály 134
Eckmann János 60
Eglisch Béla 135

Egreczky Emil 141
Egressy 144
Egressy Gyula 60, 62
Einzelmüller Nándor 135
Ekmann János 61
Endrey 144
Fehér főhadnagy 138
Fenczik Endre 76
Fengyor Igor 61
Ferenczi György 130
Feuerverker Adolf 143
Firczák Gyula 23, 77, 78
Fischeruk Mihály 149
Flenykó János 60, 61, 164
Folyszák László 142
Földessi Gyula (Юлий Фелдеші) 73
Gaál István 206, 210
Garami Ernő 124
Gaztmer András 165
Gebé Péter 61, 62, 75, 190
Gebé Tedor 165
Geletej László 91, 93, 94
Génig István 147
Gersánics Mikula 108
Gerzánics András 165, 167
Gerzánics János 165
Gerzánics Mihály 165, 167
Gerzánics Mihály idb. 165
Gibusa Tamás 146
Glagyán Tódor 147
Goldberger 141
Gorzó Elek 61
Gorzó Emil 68
Grigány Gyula 59, 60, 61, 119, 157, 160, 164, 165, 190
gróf Schönborn 82, 88, 108, 129
gróf Serényi 107, 121, 216
Gudzán János 165, 167
Gudzán Mihály 165, 167
Gulovics Tivadar 59, 60, 61, 62, 71, 72, 74, 76, 77, 118
Guthy Tódor 31, 43, 178, 181, 184

- Guttman Emánuel 138
Guzai János 90
Gyalog Juriván 146
Gyidura György 106
Gyidura Mihály 106
Hadzsega Bazil 60
Hadzsega Gyula 60, 64
(Юлий Гаджега) 60
Haláj József 130
Halász György 70
Hazuda György 126
Hazuda Vaszily 126
Herecs Vazil 145
Hlován Elek 165, 166
Hnátkó Emil 61
Holovács Elek 119, 120
Homa Joakim 61
Hoscsuk Vaszily 147
Huda Sándor 144
Hunyara Péter 78
Ihnát János 122
Ilniczki 135
Iltyú András 91, 93
Iltyú István 91, 93, 94
Iltyú János 91, 93
Iltyú László 91, 93
Iváncsó Bazil 81
Ivánócsik János 108
Ivánócsik Péter 108
Iványcá Vaszily 126
Jaczkovics 79
Jaczkovics Bazil 91, 93, 94
Jaczkovics István 68
Jaczkovits Iván 178
Jani László 116
Jászi Oszkár 19, 25, 26, 27, 29, 30, 36, 44, 48, 124, 131, 145, 150, 157, 158, 215, 218.
Jeszenszky Ferencz 137
Jevcsinecz Iván, ifj. 106
Jobák János 117
Jóbák Péter 81

- Juhász Nagy Sándor 178
Juricskó László 87
Juszka László 91
Kábályuk György 149
Kabastur László 91
Kaczur János 165
Kacsanovszky József 63, 173
Kacsur János 165
Kalenics Jura 142
Kalinics László 91, 93, 94
Kaminszky József (Йосип Камінський) 44, 45, 60, 62, 70, 71, 73, 74, 75, 76,
77, 107, 108, 118, 119, 196, 202, 203, 204, 211
Kapitán András 91, 93
Kapitán János 91, 93
Káptalan László 145
Karcub Géza 63,71
Karlovics Kálmán 135
Karlovics Pinkóczy Paszulyka 135
Károlyi Mihály 19, 25, 124, 140, 159
Karpinecz Titusz 101, 102
Karzsenyuk Péter 147
Káska András 102
Kaszár Ferencz 108
Katrinecz Iván 68, 69
Kemény Vaszily 141
Kidora Mihály 108, 113
Kikina László 143
Kirlik Vaszily 108
Klocsurák Szeptán (Степан Клочурак) 149
Kochán Elek 87
Kocziban Simon 116
Kohács Mihály 108
Kohn Arthur 135, 144
Kohutics János 116
Koleszár János 61
Kolmtics László 114, 116
Komár János 90
Komár Vaszily ifj. 90
Kontratovics Irén 90, 91
Koroj Demeter 78

Koroly András 104, 105
Korsits Vendel Ferencz 139
Kossey Elek 60, 62, 73, 190
Kotik Mihály 145
Kovács András 144, 165, 166
Kovács György 102
Kovács János 165, 167
Kovács László 165, 167
Kovácsik 81
Kökörcsény András 130
Kökörcsény Antal 130
Kökörcsény György 130, 131
Kökörcsény János 130
Kökörcsény Pál 130
Kövezsdi Mihály 130
Kuczkó László 117
Kucsin Vazil 146
Kunfi Zsigmond 124, 132, 167
Kunnpfer András Kálmán 139
Kurak Teodor 116
Kureljuk Fedor 147
Kurta János 105
Kurta Mihály 105
Kusnelczky Albin 139
Kustán Ágoston 106, 107
Kutkafalvy Miklós 27, 73, 74, 75, 193
Kuyáz János 79
Kuyáz Péter 79
Kuzma Iván 90
Kuzma Vaszily 90
Lábér Mihály 103
Labiner Géza 135
Laczanics István 108
Laczanics Borócsák Mihály 108
Laczanics Szorócsák Vaszily 108
Lacznicz György 108, 109
László Mendel 144
Lavinicz István 145
Lazorik Mihály 106
Lazorik Vaszily 106

Lechán György 78
Lechán János 78
Lefkánics Fedor 126
Lefkánics Iván 126
Lefkánics László 126
Lefkánics Péter 126
Legeza György 106
Lehota József, András 143
Lehota Kiriló 143
Lehota Miklós 143
Lengyel György 143
Lengyel József 140
Lengyel László P. 116
Leszka György 143
Leukánics Emil 61, 63
Libák András 122
Lojka Mihály 90
Lovászi Márton 124
Lovics Vaszily 78
Lucska Demeter 148
Lukács Géza 75, 119
Lukásuk Jura 147
Lupis Gyula 108, 113
Luták György 103
Luták János 103
Luták László 103
Luták Mihály 103
Lyályó János 78
Major György 140
Máles Fedor 126
Máles Iván 126
Mandel Mór 135, 141, 150
Margitics Pál 103
Marinecz László 142
Markó László 114
Markovics Eliás 144
Marunics Péter 78
Masaryk 190
Máslé László 134
Mayer Károly 147

Melczer Vaszil 142
Melles Bazil 68
Melles Endre 108, 109, 113
Melles Jenő 108
Mica János 130
Mihálsinecz Iván 106, 107
Mihálka János 61, 63
Mihovics Iván 68
Mikens Ladiszlaus 139
Mikita János 105, 106
Mikovics András 103
Mikovics János 103
Mikuláninecz Bazil 79
Minrovics Mihály 165
Miska Simon 117
Mokcsay Zoltán 37, 136, 215
Molnár Ferencz 33, 117, 207
Morara János 165
Morara János 165
Munkácsi Károly 140
Nagy Ferencz 124
Nagy Vincze 124
Nemes László 146
Netela János 140
Neviczky Emil 61, 63
Neviczky Konstantin 61, 71, 72
Novák István 60
Obrucsár József 134
Olasz József 134
Olesik László 91, 93
Orosz Demeter 144
Orosz István 122
Osztáncsuk Herecz 148
Pác Lajos 147
Pajkossy István 74
Pákh Irén 126
Pál Alfréd 143
Palkaninecz László 134
Pallay Mihály 81
Pánca János 134

Panykó András 130
Panykó Fedor 102
Panykó György 130, 131
Panykó János 130, 131
Panykó László 130
Panykó Mihály 130
Papp Antal 16, 17, 21, 23, 48, 53, 56, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 122, 125
Papp István 85
Paratinecz Miklós 102
Párkányi 170
Pásztor Sándor 61
Paszulyka János 141, 149, 150
Pauk János 91, 93
Paulics Miklós 106
Paulisinecz László 91, 93
Paulovics Vaszily 103
Pedrik Igor 61
Pekár János
Pekár János idb. 165, 167
Pekár János ifj. 165
Pénzenik Iván 103
Pénzenik Mihály 91, 93
Pénzenik Péter 103
Pereszolyák Demeter 106
Pereszolyák György 106, 107
Pereszolyák Vászily 106
Pereszta Mihály 87
Petách Illés 77, 78
Petenykó László 106
Petrik Jenő 73
Petróczi András 116
Petya László 103
Piczura Lesz 148
Piczura Vaszily 148
Piczura Iván 148
Pinkóczy Zsigmond 135
Pleszka Fedor 143
Pleszkó István Juró 145
Pleszkó Juró Paranics 145
Polivka János 61, 63

Polyánszky Bazil 68
Popovics Ferencz 117
Popovics Iván 103
Popovics János 85, 91, 93
Popovics Maxim 85
Popovics Mihály 117
Popovics Pál 117
Popovics Vaszily 101
Popovics Vaszily Mihályé 143
Popovits Iván 146
Prebus Antal 130
Pripán Gergely 139
Prócsányi Endre 137
Pusztai Mihály 170
Puza Jenő 141, 150, 151
Rakovszky Ciril 138
Reges Iván 145
Reha Bertalan 135
Remeta András 105
Révay János 165, 166, 167
Revta Mihály 165, 167
Rezetár János 105
Rezetár Mihály 105
Riskó 147
Riskó Béla 136
Robb Géza 135
Rosenthal Chaim 149
Rosenthal Jónás 149
Roska Péter 126
Rosko Vaszily 126
Roszpopa László 130
Rozko Vaszily 90
Rózsa Kálmán 146
Rubis Demeter 105
Rubni 138
Ruszin László 85, 117
Ruszin Mihály 68, 87
Rusznák Miklós 61
Ruzsilla István 130
Scserba Mihály 165

- Selepecz János 108
 Selepecz Miklós 108, 109, 113
 Semota Péter 148
 Sereghy Andor 103, 104, 129
 Simul Izsó 138
 Sinnics Antal 139
 Sipovics György 68
 Skirja András 103
 Skirja György 103
 Skirja Iván 103
 Skirja Simon 103
 Smirkmiller Kázmér 139
 Spirecky 190
 Staniszló Vazul 139
 Stark Károly 142
 Stefán Ágoston 25, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 59,
 61, 63, 142, 147, 148, 153, 154, 156, 161, 162,
 168, 170, 171, 179, 181, 183, 184, 186, 187, 188,
 189, 191, 192, 193, 195, 202, 203, 211, 215
 Stefán György 130, 131
 Stefiskó János 81
 Stefucza Jura 134
 Stefucza László
 Stefucza Mihály 134
 Sterczel Ferencz 144
 Stonro András 90
 Suba György 104, 105
 Svajka Vaszily 122
 Szabó Endre 61, 63, 67
 Szabó Eumén 30, 61
 Szabó József 142, 148, 149, 181
 Szabó Oreszt 17, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 37, 38, 40, 41, 45, 62, 74, 86,
 119, 155, 156, 157, 161, 162, 167, 168, 171, 173,
 178, 179, 180, 185, 190, 191, 193, 196, 218
 Szabó Simon 24, 43, 44, 48, 58, 59, 60, 61, 62, 66, 70, 73, 75, 76, 77, 107,
 108, 118, 119, 157, 160, 164, 165, 183, 184, 190
 Szabó Zoltán 164
 Szanincsek Gergely 144
 Szaniszló Eugén 139
 Szanka Pintyó 146

- Szarvady Kálmán 34, 35, 131, 151
Szász Mihály 148
Szász Miklós 148
Széna Elek 122
Szende Pál 124
Szentgyörgyi 144
Szenya György 134
Szicska János 87, 89
Szidor György 90, 91
Szidor János 85, 86
Szidun Péter 126
Szilágyi Ernő 68
Szimkánics Mihály 79
Szinetár György 103
Szinetár László 103, 104
Szkunzevics Kornél 61
Szlankó András 165
Szmazsenicza Pál 117
Szmetanka György 106
Szmotli Hers 144
Szocska András 79
Szocska László 103
Szocska Péter 103
Szohánics János 102
Szokul Jura 144
Szoroka János 105
Sztankaninecz Péter 142
Sztankovics Eugén 138
Sztegura Gábor 106
Sztripszky Hiador (Гіядор Стрипський) 26, 27, 28, 30, 33, 35, 131, 132, 133, 168, 218
Sztripszky János 85, 86
Sztuz György 81
Sztuz János 81
Sztuz Mihály 81
Sztülrik János 79
Szuchán Iván 103
Szuchán Iván András 103
Szuchán Iván Panykó 103
Szuchán János 104

Szuchán Mihály 103
Szuchán Vaszily 103
Szuhán Iván 103
Szuhán Vaszily 103
Szurgent Béla 68
Szurgyák Mihály 143
Szücs Károly 130
Szücs László 130, 131
Szücs Mihály 130
Talabircsuk Mihály 140
Tamás György és János 144
Tamicsi János 142
Tandis Mihály 90
Tányku Mihály 130
Tatin György 105
Tatin Illés 105
Tatin Mihály 105
Tatin Mihály, ifj. 105
Tegze László 60, 63
Temár Illés 143
Thegze Iván 143
Timku János 126
Tokár András 145
Tokár Mihály 145
Tokár Simon 145
Tomasics Vazil 146
Toranszky Endre 136
Torbics György 108
Tóth Ferencz 72, 135
Trócsányi Endre 135, 138, 141, 150
Tur Miklós 108
Turay István 145
Turina Iván 103
Turjanica László 87
Ulihánecz Mihály 117
Üreges János 140
Vajda János 122
Vakaró István 142
Varga hadnagy 138
Vaszilenko János 90

- Vaszkó Endre 178
Vaszkó György, ifj. 78
Vaszkó Mihály 77, 78
Vaszkó Mihály 78
Vaszócsik Gyula 73
Velicskó Vaszily 134
Verbescsuk Stefán 149
Vojscschovszky András 108
Volenszky Kálmán 26, 61, 63, 73, 137
Volosin Ágoston (Avgusztin Volosin, Августин Волошин) 24, 25, 26, 32, 48, 57, 59, 60, 61, 62, 74, 159, 160, 165
Volosztyuk Vaszily 147
Volyesuk László 147
Vorobránics György 79
Voron Jura 101
Vrábely Mihály 61
Warga János 116
Warga László 116
Zavagyák Tivadar 142
Zombory Emil 26, 155, 156
Zombory Eugén 138
Zubovics Elek 145
Zseltvay Fedor 69
Zseltvay Viktor 61, 63
Zsidó Demeter 103
Zsidó György 103
Zsiga István 122
Zsiga János 122
Zsiga Mihály 122

TELEPÜLÉSNÉV-MUTATÓ

- Aknaszlatina – Солотвино (Ukrajna)* 148, 163
 Alsóbisztra – Нижній Бистрий (Ukrajna) 143
 Alsókalocsa – Колочава (Ukrajna) 97, 98, 99
 Alsókaraszló – Заріччя (Ukrajna) 107, 159
 Alsópásztély – Бегендяцька Пастіль (Ukrajna) 72
 Alsóremete – Нижні Ремети (Ukrajna) 163
 Alsósárad – Нижнє Болотнє (Ukrajna) 76
 Alsóschönborn – Шенборн (Ukrajna) 163
 Alsóveresmart – Мала Копаня (Ukrajna) 107
 Antalóc – Анталовці (Ukrajna) 164, 192
 Árok – Ярок (Ukrajna) 163
 Avasapatak – Valea Seacă (Románia) 163
 Baranya – Баранинці (Ukrajna) 163
 Bártfa – Bardejov (Szlovákia) 60, 62
 Batár – Братове (Ukrajna) 32, 37, 139
 Bedőháza – Бедевля (Ukrajna) 143
 Beregleányfalva – Лалове (Ukrajna) 119, 120
 Beregrapfalva – Ділок (Ukrajna) 160
 Beregrákos – Ракошин (Ukrajna) 114, 115, 116, 195
 Beregújfalu – Берегуйфалу (Ukrajna) 163
 Berezna – Березове (Ukrajna) 142, 202
 Bereznik – Березники (Ukrajna) 138
 Bilin – Білин (Ukrajna) 148
 Budapest (Magyarország) 17, 19, 20, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 36,
 37, 40, 45, 48, 54, 60, 61, 62, 63, 72, 86, 109,
 116, 124, 138, 139, 152, 155, 156, 157, 161, 162,
 164, 167, 168, 170, 171, 173, 175, 177, 187, 179,
 180, 181, 184, 185, 187, 208, 215, 216, 217, 218
 Bustyaháza – Буштино (Ukrajna) 144
 Cigányos – Циганівці (Ukrajna)
 Csepe – Чепа (Ukrajna) 139, 163
 Cserlenő – Червеньово (Ukrajna) 104, 105, 106
 Csomafalva – Затисівка (Ukrajna) 163
 Csománfalva – Чумалево (Ukrajna) 144

* A településnév-mutatóban először a település magyar – a szövegben is fellelhető neve – majd a napjainkban hazsnálatos hivatalos neve szerepel. Ezt követi (zárójelben) az ország megnevezése – amelyikben jelenleg található a település.

- Darva – Колодне (Ukrajna) 144
 Dercen – Дерцен (Ukrajna) 163
 Dolha – Довге (Ukrajna) 36, 142, 163, 168, 170, 175, 186, 188
 Dombó – Дубове (Ukrajna) 149
 Drágabártfalva – Доробратове (Ukrajna) 91, 93, 118
 Drugetháza – Зарічово (Ukrajna) 76
 Dulfalva – Дулове (Ukrajna) 144
 Eperjes – Prešov (Szlovákia) 16, 22, 24, 28, 48, 54, 57, 60, 61, 62, 63, 84, 190
 Fakóbükk – Букове (Ukrajna) 107
 Fancsika – Фанчикове (Ukrajna) 139
 Feketeardó – Чорнотисів (Ukrajna) 139, 163
 Feketepatak – Чорний Потік (Ukrajna) 163
 Felsőapsa – Верхнє Водяне (Ukrajna) 163
 Felsődomonya – Оноківці (Ukrajna) 163
 Felsőkálinalva – Călinești (Románia) 145
 Felsőkalocsa – Негровець (Ukrajna) 94, 95, 97, 98, 100, 101
 Felsőkaraszló – Гребля (Ukrajna) 107
 Felsőkerepecz – Верхній Коропець (Ukrajna) 163
 Felsőremete – Верхні Ремети (Ukrajna) 163
 Felsőróna – Rona de Sus (Románia) 148, 163
 Felsővereczke – Верхні Ворота (Ukrajna) 83, 84, 85
 Felsőveresmart – Велика Копаня (Ukrajna) 107
 Fenyvesvölgy – Ставне (Ukrajna) 118
 Fornos – Форнош (Ukrajna) 163
 Frigyesfalva – Кленовець (Ukrajna) 82, 88
 Füzesmező – Лоза (Ukrajna) 79, 80, 107
 Galambos – Голубине (Ukrajna) 85, 86, 117, 118, 159
 Gálszécs – Sečovce (Szlovákia) 61
 Gánya – Ганичі (Ukrajna) 145
 Gerény – Горяни (Ukrajna) 163
 Gödényháza – Гудя (Ukrajna) 107
 Gyertyánliget – Кобилецька Поляна (Ukrajna) 135, 147
 Hajasd – Волосянка (Ukrajna) 71
 Havasköz – Люта (Ukrajna) 172
 Havasmező – Poienile de sub Munte (Románia) 66, 146, 163
 Hegyfark – Підгорб (Ukrajna) 163
 Herincse – Горінчеве (Ukrajna) 142
 Hosszmező – Câmpulung la Tisa (Románia) 163

- Huszt – Хуст (Ukrajna) 16, 19, 35, 37, 42, 43, 44, 48, 84, 99, 109, 133, 135, 136, 137, 142, 147, 151, 163, 168, 171, 175, 176, 184, 185, 188, 216
- Husztbaranya – Боронява (Ukrajna) 147
- Husztköz – Нанкове (Ukrajna) 143
- Ponokújfalu – Онок (Ukrajna) 107
- Irhóc – Вільхівці (Ukrajna) 145, 182
- Iza – Іза (Ukrajna) 140, 141, 151
- Izsnyéte – Жнятине (Ukrajna) 163
- Kapuszög – Ворочово (Ukrajna) 118, 204
- Karácsfalva – Карачин (Ukrajna) 163
- Kassa – Košice (Szlovákia) 118
- Kaszómező – Косівська Поляна (Ukrajna) 147
- Kenézpatak – Чорний Потік (Ukrajna) 139
- Kerecke – Керецьки (Ukrajna) 138
- Kereknye – Коритняни (Ukrajna) 163
- Királyháza – Королеве (Ukrajna) 107, 138, 163, 175
- Kiscsongova – Завадка (Ukrajna) 63
- Kisgejős – Малі Геївці (Ukrajna) 71
- Kiskirva – Біловарці (Ukrajna) 145
- Kiskolon – Kolonica (Szlovákia) 89, 90, 91, 159
- Kispásztély – Пастілки (Ukrajna) 164, 165, 167
- Kistopolya – Торола (Szlovákia) 77, 78, 79
- Klastromfalva – Гандеровиця (Ukrajna) 82, 207
- Kopár – Росош (Ukrajna) 68, 139
- Kovácsrét – Кушниця (Ukrajna) 62, 138
- Köblér – Кибляри (Ukrajna) 72
- Kökényes – Тернове (Ukrajna) 61, 62, 145
- Kölcsény – Кольчине (Ukrajna) 34, 80, 82, 83, 88, 89, 118
- Körösmező – Ясіня (Ukrajna) 151, 170
- Kövesliget – Драгове (Ukrajna) 28, 60, 144
- Kustánfalva – Куштановиця (Ukrajna) 82
- Lelesz – Leles (Szlovákia) 142
- Lipcse – Липча (Ukrajna) 142
- Lipcsemező – Липецька Поляна (Ukrajna) 142
- Lonka – Луг (Ukrajna) 147
- Magyarkomját – Великі Ком’яти (Ukrajna) 107
- Malmos – Стройне (Ukrajna) 139

- Máramarossziget – Sighetu Marmăției (Románia) 36, 40, 61, 66, 67, 99, 135, 141, 155, 156, 163, 170, 176, 181, 183, 187
- Mártonka – Мала Мартинка (Ukrajna) 139
- Mátyfalva – Матієве (Ukrajna) 107
- Munkács – Мукачеве (Ukrajna) 16, 17, 20, 21, 23, 24, 28, 31, 33, 36, 38, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 53, 54, 56, 57, 58, 61, 62, 67, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 76, 82, 84, 88, 109, 118, 122, 124, 125, 128, 152, 153, 154, 160, 161, 162, 163, 170, 171, 175, 176, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 195, 196, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 210, 215, 217
- Nagyábránka – Локіть (Ukrajna) 103, 127, 128, 129, 159
- Nagyberezna – Великий Березний (Ukrajna) 61, 62, 108, 109, 112, 113, 118, 163, 176, 186, 187, 188, 202
- Nagybocskó – Великий Бичків (Ukrajna) 146, 147
- Nagycsongova – Боржавське (Ukrajna) 61
- Nagykirva – Крива (Ukrajna) 145
- Nagylucska – Великі Лучки (Ukrajna) 76, 108, 195
- Nagyszőlős – Виноградів (Ukrajna) 61, 63, 107, 135, 137, 138, 175, 176, 188
- Nagytarna – Tarna Mare (Ukrajna) 163
- Nagyturjaszög – Туриця (Ukrajna) 101, 102
- Neviczke – Невицьке (Ukrajna) 163
- Nyágova – Добрянське (Ukrajna) 145
- Nyéresháza – Нересниця (Ukrajna) 146
- Ókemencze – Кам'яниця (Ukrajna) 163
- Oroszkő – Reredea (Románia) 66, 146, 163
- Oroszvég – Росвигово (Ukrajna) 82, 88, 188
- Ökörmező – Міжгір'я (Ukrajna) 41, 100, 143, 163, 171, 175, 186, 187, 188, 193
- Ölyvös – Вільхівка (Ukrajna) 107
- Órdarma – Сторожниця (Ukrajna) 61, 62
- Órhegyalja – Підгоряни (Ukrajna) 82, 88
- Pálosremete – Remeți (Románia) 60, 62, 147, 181, 182
- Petrovabisztra – Bistra (Románia) 66, 146
- Petrovakraszna – Crasna Vișeuului (Románia) 66
- Poroskő – Порошкове (Ukrajna) 32, 106, 107
- Radvánc – Радванка (Ukrajna) 61, 63, 163
- Rahó – Рахів (Ukrajna) 32, 37, 40, 61, 63, 133, 148
- Rahonca – Оріховиця (Ukrajna)

- Rakasz – Рокосів (Ukrajna) 107
 Rákospatak – Горбки (Ukrajna) 107
 Rókamező – Лисичеве (Ukrajna) 138
 Rónaszék – Coștiui (Románia) 163
 Roszos – Росош (Ukrajna) 139
 Salánk – Шаланки (Ukrajna) 137, 163
 Sárosújlak – Údol (Szlovákia) 61, 63
 Sóhát – Черногорова (Ukrajna) 61, 63, 76
 Száldobos – Стеблівка (Ukrajna) 147
 Szeklence – Сокирниця (Ukrajna) 147
 Széleslonka – Широкий Луг (Ukrajna)
 Szélestő – Шелестово (Ukrajna) 34, 82, 86, 88, 89, 118
 Szentmihálykörtvélyes – Грушеве (Ukrajna) 163
 Szirtes – Strihovce (Szlovákia) 212
 Szobránc – Sobrance (Szlovákia) 73, 176
 Szőlősvégárdó – Підвиноградів (Ukrajna) 107
 Sztankóc – Stankovce (Szlovákia) 77
 Sztrippa – Стрипа (Ukrajna) 163
 Szuhabaranka – Бронька (Ukrajna) 139
 Talaborfalu – Теребля (Ukrajna) 144
 Taracúzjfalu – Новоселиця (Ukrajna) 146
 Técső – Тячів (Ukrajna) 60, 62, 99, 135, 144, 147, 163, 175, 188
 Tekeháza – Текове (Ukrajna) 130, 159
 Tereselpatak – Тарасівка (Ukrajna) 146
 Tiba – Tibava (Szlovákia) 139
 Tiszabogdány – Богдан (Ukrajna) 148
 Tiszaborkút – Кваси (Ukrajna) 148
 Tiszahetény – Гетиня (Ukrajna) 107, 139, 163
 Tizakarácsonyfalva – Crăciunești (Románia) 148, 163
 Tizakeresztúr – Перехрестя (Ukrajna) 163
 Tizasásvár – Тросник (Ukrajna) 107
 Tizaszászfalu – Сасове (Ukrajna) 107
 Tizaszirma – Дротинці (Ukrajna) 76
 Tizsajlak – Виллок (Ukrajna) 139, 163
 Tiszaveresmart – Tisa (Románia) 148, 163
 Torna – Turňa nad Bodvou (Szlovákia) 27, 42, 61, 63, 123, 156
 Turjavágás – Тур'я Пасіка (Ukrajna) 118
 Uglya – Углы (Ukrajna) 144

- Újbárd – Новобарове (Ukrajna) 144
 Újszemere – Сімерки (Ukrajna) 118
 Ungdaróc – Дравці (Ukrajna) 74, 163
 Unggesztenyész – Лінці (Ukrajna) 118
 Unghuta – Гута (Ukrajna) 163
 Ungsasfalva – Ірлява (Ukrajna) 126, 127, 164
 Ungvár – Ужгород (Ukrajna) 15, 16, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 35,
 38, 40, 43, 44, 48, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61,
 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75,
 76, 77, 78, 79, 82, 84, 85, 88, 90, 91, 92, 94, 98,
 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110,
 111, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 125,
 126, 127, 131, 157, 160, 163, 164, 165, 176, 183,
 184, 187, 190, 191, 192, 194, 202, 215, 216, 217
 Úrmező – Руське Поле (Ukrajna) 144
 Vajnág – Вонігове (Ukrajna) 144
 Várkulcsa – Ключарки (Ukrajna) 76
 Verbőcz – Вербовець (Ukrajna) 163
 Veréce – Веряця (Ukrajna) 107
 Visóoroszi – Ruscova (Románia) 66, 146, 163
 Visóvölgy – Valea Vișeului (Románia) 72, 148
 Zajgó – Дусина (Ukrajna) 68, 69
 Zúgó – Гукливий (Ukrajna) 107, 159
 Zsilip – Плав'я (Ukrajna) 68, 139

«Порядок, дисципліна, єднання – і не стане більше скарг серед гір Карпатських». Документи з історії Руської Країни (1918–1919). Науково-джерелознавче видання Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II. / Робота над джерелами, їх упорядкування, передмова та вступна стаття: Імре Сакал – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2018. – 248 с. (угорською мовою)

ISBN 978-617-7692-20-0

У книзі вміщені документи, що зберігаються в Закарпатському обласному державному архіві й раніше ще не видавалися. Публікація цих даних має на меті познайомити з історією автономії Руська Країна, що проіснувала недовго. Науково-джерелознавче видання розраховане на істориків та всіх, хто цікавиться питаннями минулого.

**УДК: 94(439.23) “1918/1919”
R – 56**

Науково-джерелознавче видання
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

*„Порядок, дисципліна, єднання –
і не стане більше скарг серед гір Карпатських”*
Документи з історії Руської Країни
(1918–1919)

2018

Підготовлено видавничим відділом Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці II та Науково-дослідним центром ім. Тиводора Легоцькі

Робота над джерелами, їх упорядкування, передмова та вступна стаття:
Імре Сакал (Закарпатський угорський інститут ім. Ф.Ракоці II)

Рецензенти:

Чілла Фединець (Інститут дослідження нацменшин АН Угорщини)
Андреа Гьонці (Пейчський науковий університет)

Коректура: Ільдико Гріца-Варцаба

Верстка: Вікторія Товтін, Олександр Добош

Обкладинка: Імре Сакал, Олександр Добош

На обкладинці – картина “Схід сонця в селі Вишка” Івана Кліси
(власник полотна – Юліанна Кіш).

УДК: Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф. Ракоці II

Відповідальний за випуск:

Ільдико Орос (Закарпатський угорський інститут ім. Ф.Ракоці II)
Олександр Добош (ЗУІ ім. Ф.Ракоці II, Видавничий центр)

Видання було підготовлене й опубліковане за підтримки
Кураторії «Domus» АН Угорщини

Видавництво: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції*
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року

Підписано до друку 19.12.2018. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 17,4.
Формат 70x100/16. Замовл. № 82/17. Тираж 200.

Поліграфічні послуги: ПП Лац Ч. С.
90202, м. Берегове, пл. Кошута 4. E-mail: kalvin.nyomda@gmail.com